

# Lagrådsremiss

## Ingripanden mot unga lagöverträdare

---

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 2 februari 2006

*Thomas Bodström*

*Hedvig Trost*  
(Justitiedepartementet)

### Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslår regeringen ett antal ändringar i reglerna om ingripanden mot och behandling av unga lagöverträdare. Förslagen är bl.a. ett led i arbetet som inleddes genom reformen 1999 med att vidareutveckla och förbättra påföljdssystemet för unga i åldern 15 till 21 år som gjort sig skyldiga till brott. Förslagen syftar också till att förbättra möjligheterna att tidigt ingripa för att motverka att personer under 15 år utvecklar en kriminell livsstil.

Att samhället reagerar med lämpliga och väl avvägda åtgärder är av väsentlig betydelse för att förhindra att unga begår brott. Med dessa utgångspunkter föreslår regeringen bl.a. följande.

Påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten får en annan avgränsning genom att den unge, för att överlämnas till vård, skall ha ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd som syftar till att motverka en ogynnsam utveckling. Påföljden byter även beteckning till ungdomsvård.

Ungdomstjänst införs som en ny påföljd för unga lagöverträdare. Påföljden verkställs av socialtjänsten och skall bestå av oavlönat arbete samt annan särskilt anordnad verksamhet. Ungdomsvård kan kombineras med ungdomstjänst.

Stödet till unga personer, även till dem under 15 år, förstärks. Socialtjänstens insats kontaktperson vidareutvecklas. En särskilt kvalificerad kontaktperson skall kunna tillsättas om den unge är i behov av särskilt stöd och vägledning för att motverka en risk för missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Medling skall finnas tillgängligt i hela landet. Kommunerna åläggs att sörja för att medling med anledning av brott kan erbjudas i fall där gärningsmannen är under 21 år. Vidare görs ändringar i bl.a. bestämmel-

sen om åtalsunderlåtelse för unga i syfte att stärka medlingens roll i rättsprocessen.

Skyndsamhetskravet vid handläggningen av mål mot unga utvidgas till att avse alla brott med fängelse i straffskalan.

Därutöver behandlas vissa ytterligare frågor som har att göra med domstolarnas handläggning av ungdomsmål samt vissa straffprocessuella frågor.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2007 med undantag för förslaget om medling som obligatorium för kommunerna, vilket föreslås träda i kraft den 1 januari 2008.

# Innehållsförteckning

1	Beslut.....	6
2	Lagtext.....	7
2.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.....	7
2.2	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	9
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken.....	17
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare .....	18
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd .....	24
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.....	25
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård .....	27
2.8	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister.....	31
2.9	Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622)...	32
2.10	Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).....	33
3	Ärendet och dess beredning.....	35
4	Bakgrund och allmänna utgångspunkter .....	35
4.1	Ungdomsbrottslighet och brottsförebyggande åtgärder....	35
4.2	Påföljder för unga lagöverträdare .....	38
4.3	1999 års påföljdsreform och utvärderingen av reformen..	39
4.3.1	1999 års påföljdsreform .....	39
4.3.2	Utvärderingen av påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten samt ungdomstjänst .....	40
4.4	Allmänna utgångspunkter för en reform.....	41
5	En vidareutveckling av påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten .....	50
5.1	Gällande rätt.....	50
5.2	Ungdomsvård .....	52
5.3	Ungdomsvård med ungdomskontrakt m.m.....	58
5.4	Åtgärder för en ökad kvalitet i yttranden m.m.....	60
6	Ungdomstjänst.....	61
6.1	Ungdomstjänst som ny påföljd .....	61
6.2	Utformningen av påföljden ungdomstjänst.....	65
6.2.1	Ungdomstjänstens innehåll m.m.....	65
6.2.2	Samtycke och lämplighet.....	68
6.3	Närmare om tillämpningsområdet för ungdomstjänst .....	70
6.4	Förhållandet till ny påföljd.....	76
6.5	Påföljdspreskription och övriga frågor .....	79
7	Ungdomsvård i förening med ungdomstjänst eller böter .....	80
8	Omprovning av påföljd m.m. ....	83

8.1	Omprövning av påföljd vid misskötsamhet och när påföljden inte kan verkställas av andra skäl .....	83
8.2	Åklagaren ges möjlighet att meddela varning vid misskötsamhet.....	88
8.3	Socialnämndens underrättelseskyldighet till åklagarmyndigheten .....	90
9	En samlad reglering av påföljder för unga .....	91
10	Särskilt kvalificerad kontaktperson – en ny form av stöd och vägledning .....	93
10.1	Bakgrund.....	93
10.2	Särskilt kvalificerade kontaktpersoner.....	94
11	Medling med anledning av brott.....	99
11.1	Bakgrund.....	99
11.2	En landsomfattande medlingsverksamhet.....	100
11.3	Medlingens ställning i straffsystemet tydliggörs .....	105
12	Handläggning av ungdomsmål m.m.....	108
12.1	Skyndsamhetskravet .....	108
12.2	Särskilt lämplighetskrav för försvarare i ungdomsmål m.m. ....	110
12.3	Juridiskt biträde.....	112
12.4	Skyldighet att underrätta vårdnadshavare om förhandling i högre rätt m.m. ....	114
12.5	Tagande av fotografi och fingeravtryck.....	116
12.6	Kvarhållande av den som inte fyllt 15 år .....	117
13	Följdändringar .....	119
14	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser m.m.....	121
15	Ekonomiska konsekvenser .....	123
16	Författningskommentar .....	126
16.1	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.....	126
16.2	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken .....	127
16.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken.....	136
16.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare .....	136
16.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd .....	140
16.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.....	141
16.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård .....	141
16.8	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister.....	142
16.9	Förslaget till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622).....	142
16.10	Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).....	142

Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Ingripanden mot unga lagöverträdare (SOU 2004:122) i för denna lagrådsremiss relevanta delar .....	145
Bilaga 2	Utdrag ur betänkandets lagförslag .....	153
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna .....	186

# 1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken,
4. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
5. lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd,
6. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
7. lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,
8. lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister,
9. lag om ändring i polisdatalagen (1998:622),
10. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

## 2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

### 2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 29 kap. 2 § och 51 kap. 25 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

#### **29 kap.**

##### 2 §<sup>1</sup>

Över fråga, som hör till rättegången, skall röstas särskilt.

Över frågor som avser ansvar skall röstas i ett sammanhang. Om det kan påverka utgången i målet, skall dock röstas särskilt angående

1. frågan om den tilltalade begått gärningen och hur denna i sådant fall skall bedömas,

2. frågor om åtgärder, som inte avser påföljd men som har omedelbar betydelse för bestämmande av påföljd,

3. frågan om påföljd, utom såvitt gäller storleken av dagsbot, föreskrifter, varning, övervakning, förlängning av provotid eller verkställighet av påföljd,

4. återstående frågor som avser ansvar.

Anser någon ledamot att den tilltalade skall överlämnas till särskild vård av annat slag än som avses i 31 kap. 1 a § brottsbalken, skall före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.

Anser någon ledamot att den tilltalade skall överlämnas till särskild vård av annat slag än som avses i 32 kap. 5 § brottsbalken, skall före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.

#### **51 kap.**

##### 25 §<sup>2</sup>

Hovrätten får inte med anledning av den tilltalades överklagande eller av åklagarens överklagande till hans förmån döma till en brottspåföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som tingsrätten dömt till. Hovrätten får dock *besluta om överlämnande* till särskild vård eller, om tingsrätten beslutat om sådan vård, döma till annan påföljd.

Hovrätten får inte med anledning av den tilltalades överklagande eller av åklagarens överklagande till hans *eller hennes* förmån döma till en brottspåföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som tingsrätten dömt till. Hovrätten får dock *överlämna* till särskild vård *enligt 31 eller 32 kap. brottsbalken* eller, om tingsrätten beslutat om sådan vård, döma till annan påföljd.

<sup>1</sup> Senaste lydelse 1998:605.

<sup>2</sup> Senaste lydelse 1998:605.

Vid tillämpningen av första stycket skall sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken jämföras med fängelse.

Har tingsrätten förenat villkorlig dom eller skyddstillsyn med en föreskrift som förutsätter samtycke och samtycker den dömde inte längre till föreskriften, får hovrätten trots första stycket döma till en svårare eller mer ingripande påföljd.

Hovrätten får inte *heller* med anledning av ett överklagande som anges i första stycket besluta om utvisning, om tingsrätten inte har meddelat sådant beslut, eller bestämma längre tid än tingsrätten gjort för förbud för den tilltalade att återvända till Sverige.

Vid tillämpningen av första stycket skall sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken jämföras med fängelse.

Hovrätten får inte med anledning av ett överklagande som anges i första stycket besluta om utvisning, om tingsrätten inte har meddelat sådant beslut, eller bestämma längre tid än tingsrätten gjort för förbud för den tilltalade att återvända till Sverige.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.



## 2.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken<sup>1</sup>

*dels* att 31 kap. 1 och 1 a §§ skall upphöra att gälla,

*dels* att 30 kap. 1 och 5 §§, 33 kap. 6 §, 34 kap. 11 § samt 38 kap. 2, 3, 6, 8, 9 och 19 §§ skall ha följande lydelse,

*dels* att rubriken till 31 kap. skall lyda ”Om överlämnande till särskild vård i vissa fall”,

*dels* att det i balken skall införas två nya paragrafer, 34 kap. 8 § och 35 kap. 11 §, av följande lydelse,

*dels* att det i balken skall införas ett nytt kapitel, 32 kap., av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 30 kap.

#### 1 §<sup>2</sup>

Vid val av påföljd är fängelse att anse som en svårare påföljd än villkorlig dom och skyddstillsyn.

Bestämmelser om användningen av överlämnande till särskild vård finns i 31 kap.

Bestämmelser om användningen av överlämnande till särskild vård finns i 31 *och* 32 kap.

#### 5 §<sup>3</sup>

För brott som någon begått *innan* han fyllt arton år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Att rätten därvid i första hand skall bestämma påföljden till sluten ungdomsvård i stället för fängelse framgår av 31 kap. 1 a §.

För brott som någon begått *efter* det att han fyllt arton men *innan* han fyllt tjugooett år får rätten döma till fängelse endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det.

För brott som någon *som inte* fyllt arton år *har* begått får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Att rätten därvid i första hand skall bestämma påföljden till sluten ungdomsvård i stället för fängelse framgår av 32 kap. 5 §.

För brott som någon *som* fyllt arton men *inte* tjugooett år *har* begått får rätten döma till fängelse endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det.

<sup>1</sup> Senaste lydelse av

31 kap. 1 § 2001:457

31 kap. 1 a § 1998:604.

<sup>2</sup> Senaste lydelse 1988:942.

<sup>3</sup> Senaste lydelse 1998:604.

**32 kap.<sup>4</sup>**

**Om överlämnande till särskild vård för unga**

1 § Den som är under tjuogoett år och som begått brott får dömas till ungdomsvård om han eller hon har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge. Vården och åtgärderna skall syfta till att motverka en ogynnsam utveckling.

Ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst eller böter, kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den tilltalades tidigare brottslighet.

Skall åtgärderna vidtas med stöd av socialtjänstlagen, skall rätten meddela föreskrift om att den unge skall följa det ungdomskontrakt som upprättats av socialnämnden. Innehållet i kontraktet skall framgå av domen.

Skall åtgärderna vidtas med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, skall den vårdplan som upprättats av socialnämnden fogas till domen.

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet får rätten, om det bedöms vara ägnat att främja den unges anpassning i samhället, i samband med att den dömer till ungdomsvård, föreskriva att den unge på tid och sätt som anges i domen skall biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. Sådan föreskrift får meddelas endast med den skadelidandes samtycke.

2 § Den som är under tjuogoett år får dömas till ungdomstjänst om den unge samtycker till det och påföljden är lämplig med hänsyn till hans eller hennes person och övriga omständigheter. Den som döms till ungdomstjänst skall åläggas att utföra oavlönat arbete och delta i annan särskilt anordnad verksamhet i lägst tjuogo och högst etthundrafemtio timmar.

Den som är över arton år får dömas till ungdomstjänst endast om det finns särskilda skäl för det.

Rätten får döma till ungdomstjänst om påföljden kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde samt den tilltalades tidigare brottslighet och det inte finns skäl för att döma till ungdomsvård. I valet mellan ungdomstjänst och böter skall ungdomstjänst väljas om den påföljden inte är alltför ingripande.

3 § Om det behövs med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet, får rätten förena ungdomsvård med

1. ungdomstjänst enligt 32 kap. 2 § första och andra styckena, eller

<sup>4</sup> Tidigare 32 kap. upphävt genom 1986:645.

2. dagsböter, högst tvåhundra, oavsett om böter har föreskrivits för brottet eller inte.

I valet mellan ungdomstjänst och böter skall ungdomstjänst väljas om den påföljden inte är alltför ingripande.

4 § Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, får rätten på talan av åklagare efter omständigheterna

1. meddela den dömde en varning, om detta är en tillräcklig åtgärd, eller

2. undanröja annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma ny påföljd för detta.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller i väsentlig grad avviker från vad som angivits i kontraktet eller vårdplanen eller en dom på ungdomstjänst inte i väsentlig grad kan fullgöras inom skälig tid, får rätten på talan av åklagare undanröja annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma ny påföljd för detta.

Om rätten beslutar om undanröjande enligt första eller andra stycket skall den, när den nya påföljden bestäms, ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den påföljd som tidigare har dömts ut för brottet och till böter som har dömts ut enligt 32 kap. 3 § första stycket 2.

5 § Har någon begått brott innan han eller hon fyllt arton år och finner rätten med tillämpning av 30 kap. att påföljden bör bestämmas till fängelse, skall den i stället bestämma påföljden till sluten ungdomsvård under viss tid. Detta gäller dock inte om det, med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller annan omständighet, finns särskilda skäl däremot.

Rätten får bestämma tiden för sluten ungdomsvård till lägst fjorton dagar och högst fyra år.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

### **33 kap.**

#### **6 §<sup>5</sup>**

Om någon döms till fängelse på viss tid eller till sluten ungdomsvård eller om rätten med tillämpning av 34 kap. 1 § 1 förordnar att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och den dömde med anledning av misstanke om brott som prövats genom dom i målet har varit berövad friheten på sätt som enligt 19 a § första stycket lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. får tillgodoräknas som tid under vilken påföljden verkställts i anstalt eller vid ett särskilt ungdomshem, får rätten förordna att påföljden skall anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant förordnande är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.

<sup>5</sup> Senaste lydelse 2000:175.

Om rätten undanröjer en villkorlig dom eller en skyddstillsyn och i stället dömer till fängelse på viss tid eller till sluten ungdomsvård, gäller första stycket även i fråga om sådana frihetsberövanden som anges i 19 a § andra stycket lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

Om någon döms till böter och med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, har varit berövad friheten på sätt som enligt första stycket får tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten förordna att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

Om rätten undanröjer en villkorlig dom eller en skyddstillsyn och i stället dömer till fängelse på viss tid eller till sluten ungdomsvård, gäller första stycket även i fråga om sådana frihetsberövanden som anges i 19 a § andra stycket lagen om beräkning av strafftid m.m.

Om någon döms till böter *eller ungdomstjänst* och med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, har varit berövad friheten på sätt som enligt första stycket får tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten förordna att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

### 34 kap.

#### 8 §<sup>6</sup>

*Har den som dömts till ungdomstjänst begått annat brott innan påföljden börjat verkställas, skall rätten, om påföljden även för detta brott bestäms till ungdomstjänst, vid bestämmande av antalet timmar iaktta att dessa tillsammans inte överstiger det antal som skulle ha bestämts som gemensam påföljd för brotten.*

#### 11 §<sup>7</sup>

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn eller slutan ungdomsvård, skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år eller slutan ungdomsvård i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan de förstnämnda påföljderna har börjat verkställas, skall fängelsestraffet eller utdömd slutan ungdomsvård träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, *ungdomstjänst* eller slutan ungdomsvård, skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

<sup>6</sup> Tidigare 8 § upphävd genom 1979:680.

<sup>7</sup> Senaste lydelse 1998:604.

### **35 kap.**

#### *11 §<sup>8</sup>*

*Ungdomstjänst bortfaller, om den inte börjat verkställas innan fem år förflutit från det att domen vann laga kraft.*

*Avbryts verkställigheten av ungdomstjänsten skall vad som sägs i första stycket tillämpas på motsvarande sätt i fråga om den fortsatta verkställigheten. Tiden skall räknas från dagen för avbrottet.*

### **38 kap.**

#### *2 §<sup>9</sup>*

*Har domstol med stöd av 31 kap. 1 § överlämnat någon till vård inom socialtjänsten och bryter därefter den dömde i väsentlig grad mot en föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § andra eller tredje stycket, får efter ansökan av åklagare den rätt som först dömt i målet undanröja förordnandet om överlämnande till vård och döma till annan påföljd för brottet. Därvid skall skälig hänsyn tas till böter som har dömts ut enligt 31 kap. 1 § tredje stycket 1 och till vad den dömde undergått till följd av en föreskrift om ungdomstjänst enligt 31 kap. 1 § tredje stycket 2.*

*Rätten kan, i stället för att undanröja förordnandet enligt första stycket, besluta att varning skall meddelas den dömde, om detta är en tillräcklig åtgärd.*

*Även om fall som avses i första stycket inte föreligger skall bestämmelserna där tillämpas på motsvarande sätt om den planerade vården eller åtgärderna som socialnämnden redovisat i yttrande enligt 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare inte kommer till stånd eller om vården i*

*Har domstol överlämnat någon till vård med stöd av 31 kap. 2 §, får efter ansökan av åklagare den rätt som först dömt i målet undanröja förordnandet om överlämnande till vård och döma till annan påföljd för brottet om den vård som socialnämnden i yttrande till domstolen har förklarat sig ämna föranstalta om visar sig inte kunna anordnas.*

<sup>8</sup> Tidigare 11 § upphävd genom 1986:645.

<sup>9</sup> Senaste lydelse 1998:604.

*väsentlig utsträckning avviker från den i yttrandet redovisade planen. Detsamma gäller när domstolen har överlämnat någon till vård med stöd av 31 kap. 2 § och den vård som socialnämnden i yttrande till domstolen har förklarat sig ämna föranstalta om visar sig inte kunna anordnas.*

### 3 §<sup>10</sup>

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där villkorlig dom meddelats. Fråga om åtgärd enligt 31 kap. 1 § fjärde stycket tas upp av den rätt som först avgjort det mål i vilket dömts till överlämnande till vård inom socialtjänsten.

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid den tingsrätt, inom vars område den övervakningsnämnd som har gjort framställning i ärendet är verksam, eller vid den rätt som först avgjort det mål där skyddstillsyn dömts ut.

Mål som avses i denna paragraf får också tas upp av en domstol, där brottmål mot den dömda är anhängigt, eller av rätten i den ort, där den dömda mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

### 6 §<sup>11</sup>

Nämndemän skall delta när en tingsrätt avgör en fråga, som avses i 2 eller 2 a § eller i 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 § samt åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket eller 34 kap. 6 § andra stycket.

Vid avgörande av en fråga som avses i 27 kap. 2 a § tredje stycket eller 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena eller 31 kap. 1 § fjärde stycket, är

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där villkorlig dom meddelats. Fråga om åtgärd enligt 32 kap. 4 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där ungdomsvård eller ungdomstjänst dömts ut.

Nämndemän skall delta när en tingsrätt avgör en fråga, som avses i 2 eller 2 a § eller i 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 §, 32 kap. 4 § eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 § samt åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket eller 34 kap. 6 § andra stycket.

Vid avgörande av en fråga som avses i 27 kap. 2 a § tredje stycket eller 5 § tredje stycket eller 28 kap. 11 § första och andra styckena, är en tingsrätt domför med en

<sup>10</sup> Senaste lydelse 1998:604.

<sup>11</sup> Senaste lydelse 1998:604.

en tingsrätt domför med en lagfaren domare.

#### 8 §<sup>12</sup>

I mål om åtgärd enligt 2 eller 2 a § eller 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 §, 28 kap. 9 §, *31 kap. 1 § fjärde stycket* eller 34 kap. 10 § andra stycket skall tingsrätten ge den dömde tillfälle att yttra sig. Begär han att bli hörd muntligen, skall han ges tillfälle till det. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömde ges tillfälle att yttra sig, om det är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

I mål om åtgärd enligt 2 eller 2 a § eller 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 §, 28 kap. 9 §, *32 kap. 4 §* eller 34 kap. 10 § andra stycket skall tingsrätten ge den dömde tillfälle att yttra sig. Begär han *eller hon* att bli hörd muntligen, skall han *eller hon* ges tillfälle till det. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömde ges tillfälle att yttra sig, om det är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

En åtgärd enligt 28 kap. 11 § första och andra styckena får beslutas utan att den dömde ges tillfälle att yttra sig.

#### 9 §<sup>13</sup>

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket eller 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena, *31 kap. 1 § fjärde stycket* eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 § gäller omedelbart, om inte något annat förordnas. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5 eller 6 § angående föreskrifter, övervakning eller prøvotid.

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket eller 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 § gäller omedelbart, om inte något annat förordnas. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5 eller 6 § angående föreskrifter, övervakning eller prøvotid.

#### 19 §<sup>14</sup>

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättning från staten för skador som har orsakats av den dömde vid sådant oavlönat arbete som avses i 27 kap. 2 a § första stycket, 28 kap. 2 a § första stycket samt *31 kap. 1 § tredje stycket 2*.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättning från staten för skador som har orsakats av den dömde vid sådant oavlönat arbete som avses i 27 kap. 2 a § första stycket, 28 kap. 2 a § första stycket samt *32 kap. 2 § eller 3 § första stycket 1*.

<sup>12</sup> Senaste lydelse 1998:604.

<sup>13</sup> Senaste lydelse 1998:604.

<sup>14</sup> Paragrafen fick sin nuvarande beteckning genom 2005:967.

- 
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.
  2. Bestämmelserna i 32 kap. 1–3 §§ i deras nya lydelse skall tillämpas också på gärningar som begåtts före ikraftträdandet.
  3. Den upphävda bestämmelsen i 31 kap. 1 § fjärde stycket skall fortfarande tillämpas för påföljd som dömts ut enligt 31 kap. 1 § före den 1 januari 2007.
  4. Bestämmelserna i 38 kap. 2, 3, 6, 8, 9 och 19 §§ i sina äldre lydelse skall fortfarande tillämpas för påföljd som före ikraftträdandet dömts ut enligt 31 kap. 1 §.



## 2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 19 § lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

### *Nuvarande lydelse*

Har någon genom dom, som får verkställas, trots att den inte äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brott och är han för sådan verkställighet intagen i kriminalvårdsanstalt eller i särskilt ungdomshem med stöd av 31 kap. 1 a § brottsbalken, skall han vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet. Detsamma gäller i fråga om den som är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om inte annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inleds förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller som avser annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd; är han för verkställighet av påföljd intagen i anstalt eller särskilt ungdomshem som avses i första stycket, skall han anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömde, skall ersättning till försvararen alltid betalas av staten.

### *Föreslagen lydelse*

#### 19 §<sup>1</sup>

Har någon genom dom, som får verkställas, trots att den inte äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brott och är han *eller hon* för sådan verkställighet intagen i kriminalvårdsanstalt eller i särskilt ungdomshem med stöd av 32 kap. 5 § brottsbalken, skall han *eller hon* vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet. Detsamma gäller i fråga om den som är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om inte annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inleds förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller som avser annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd; är han *eller hon* för verkställighet av påföljd intagen i anstalt eller särskilt ungdomshem som avses i första stycket, skall han *eller hon* anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömde, skall ersättning till försvararen alltid betalas av staten.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

<sup>1</sup> Senaste lydelse 1998:606.

## 2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

*dels* att 4, 11, 14, 17, 26, 28, 35 och 36 §§ skall ha följande lydelse,

*dels* att det i lagen skall införas tre nya paragrafer, 30 a, 30 b och 32 a §§, samt närmast före 30 b § en ny rubrik av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 4 §<sup>1</sup>

En förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott för *vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader* skall bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen skall avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken. Tidsfristen får överskridas *endast* om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

En förundersökning mot den som inte har fyllt *arton* år och som gäller brott *på vilket fängelse kan följa* skall bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen skall avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken. Tidsfristen får överskridas endast om det är nödvändigt med hänsyn till

1. *att den misstänkte skall delta i medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott, eller*

2. *utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.*

### 11 §<sup>2</sup>

I fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan han fyllt arton år skall åklagaren, *innan han fattar beslut i åtalsfrågan*, inhämta yttrande från socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2001:453) har ansvaret för den unge, om denne har erkänt gärningen eller det annars finns skälig misstanke att han har begått brottet. Yttrande behöver inte inhämtas om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för åtals-

I fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan *eller hon* fyllt arton år skall åklagaren *innan beslut fattas i åtalsfrågan* inhämta yttrande från socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2001:453) har ansvaret för den unge, om denne har erkänt gärningen eller det annars finns skälig misstanke att han *eller hon* har begått brottet.

*I de fall förundersökningen gäller brott på vilket fängelse kan följa, skall, om möjligt, begäran*

<sup>1</sup> Senaste lydelse 1998:608.

<sup>2</sup> Senaste lydelse 2001:459.

underlåtelse eller om det annars är obehövt.

Ett yttrande enligt första stycket skall innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit i fråga om den unge samt en *plan för de åtgärder som nämnden avser att vidta, varvid arten, omfattningen och varaktigheten av åtgärderna skall framgå*. Yttrandet skall, om åklagaren begär det eller om nämnden finner det nödvändigt, även innehålla en redogörelse för den unges personliga utveckling och *hans* levnadsomständigheter i övrigt.

Nämnden skall även utan samband med yttrande lämna åklagaren de upplysningar som denne begär i fråga om den unge.

*om yttrande lämnas senast i samband med delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken.*

Yttrande behöver inte inhämtas om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för åtalsunderlåtelse eller om det annars är obehövt.

Ett yttrande enligt första stycket skall innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit i fråga om den unge samt en *bedömning av om den unge har ett särskilt behov av åtgärder som syftar till att motverka en ogynnsam utveckling. Vidare skall yttrandet innehålla en redovisning av de åtgärder som nämnden avser att vidta. Åtgärderna skall redovisas i ett ungdomskontrakt om de vidtas med stöd av socialtjänstlagen och i en vårdplan om de vidtas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Arten, omfattningen och varaktigheten av åtgärderna skall framgå av kontraktet respektive vårdplanen*. Yttrandet skall, om åklagaren begär det eller om nämnden finner det nödvändigt, även innehålla en redogörelse för den unges personliga utveckling och levnadsomständigheter i övrigt.

#### 14 §<sup>3</sup>

Har någon som inte fyllt arton år gripits och beslutar åklagaren att inte anhålla *honom*, får polismyndigheten hålla *honom* kvar för att kunna skyndsamt överlämna *honom* till hans föräldrar, annan vårdnadshavare, en tjänsteman inom socialtjänsten eller någon annan lämplig vuxen person. Vad

Har någon som inte fyllt arton år gripits och beslutar åklagaren att inte anhålla *den unge*, får polismyndigheten hålla *denne* kvar för att kunna skyndsamt överlämna *den unge* till hans *eller hennes* föräldrar, annan vårdnadshavare, en tjänsteman inom socialtjänsten eller någon annan lämplig vuxen

<sup>3</sup> Senaste lydelse 1998:25.

som nu sagts gäller dock endast om åklagaren funnit att den unge fortfarande är skäligen misstänkt för brott.

För samma ändamål får polismyndigheten hålla kvar den som inte har fyllt arton år, om *han* har medtagits till förhör och är skäligen misstänkt för brott.

Inte i något fall får någon enligt första eller andra stycket hållas kvar längre än tre timmar efter åklagarens beslut respektive förhöret. *Den som är över femton år* får därvid tas i förvar om det är nödvändigt med hänsyn till ordning eller säkerhet.

person. Vad som nu sagts gäller dock endast om åklagaren funnit att den unge fortfarande är skäligen misstänkt för brott.

För samma ändamål får polismyndigheten hålla kvar den som inte har fyllt arton år, om *den unge* har medtagits till förhör och är skäligen misstänkt för brott.

Inte i något fall får någon enligt första eller andra stycket hållas kvar längre än tre timmar efter åklagarens beslut respektive förhöret. *Den misstänkte* får därvid tas i förvar om det är nödvändigt med hänsyn till ordning eller säkerhet.

#### 17 §<sup>4</sup>

Åtalsunderlåtelse får beslutas, om den unge blir föremål för sådan åtgärd som anges nedan och det med skäl kan antas att därigenom vidtas vad som är lämpligast för den unge:

1. vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453),
2. vård eller annan åtgärd enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, eller
3. annan åtgärd som innebär att den unge får hjälp eller stöd.

Åtalsunderlåtelse får också beslutas, om det är uppenbart att brottet har skett av okynne eller förhastande.

Vid bedömningen av om åtalsunderlåtelse skall meddelas skall åklagaren utöver vad som följer av första och andra styckena särskilt beakta den unges vilja att ersätta målsäganden för skada som uppkommit genom brottet, att avhjälpa eller begränsa skadan *eller* att på annat sätt gottgöra målsäganden.

Åtalsunderlåtelse får inte beslutas, om något väsentligt allmänt eller enskilt intresse därigenom åsidosätts. Vid bedömningen av om något väsentligt allmänt intresse åsidosätts skall särskilt beaktas om den unge tidigare har gjort sig skyldig till brott.

Vid bedömningen av om åtalsunderlåtelse skall meddelas skall åklagaren utöver vad som följer av första och andra styckena särskilt beakta den unges vilja att ersätta målsäganden för skada som uppkommit genom brottet, att avhjälpa eller begränsa skadan, att på annat sätt gottgöra målsäganden *eller att medverka till att medling kommer till stånd enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott.*

#### 26 §<sup>5</sup>

När åtal väcks mot den som inte

När åtal väcks mot den som inte

<sup>4</sup> Senaste lydelse 2001:459.

<sup>5</sup> Senaste lydelse 2002:382.

har fyllt arton år, skall tingsrätten underrätta vårdnadshavaren eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge om åtalet och om tidpunkten för huvudförhandlingen, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Om yttrande som avses i 11 § skall lämnas eller har lämnats av socialnämnden, skall rätten underrätta nämnden om tidpunkten för huvudförhandlingen.

Om åtalet avser ett brott på vilket fängelse kan följa, skall vårdnadshavaren eller annan som avses i första stycket, höras i målet, om det kan ske och det inte finns särskilda skäl mot det.

Vårdnadshavare eller annan som hörs enligt tredje stycket har rätt till ersättning och förskott enligt vad som är föreskrivet om vittne. Ersättningen skall betalas av staten.

#### 28 §<sup>6</sup>

Rätten får överlämna åt socialnämnden att föranstalta om vård inom socialtjänsten endast om det i målet finns ett yttrande av nämnden med det innehåll som avses i 11 §. Om det inte finns särskilda skäl krävs ett sådant yttrande också för att rätten skall få döma den som inte har fyllt tjuogoett år till fängelse i mer än tre månader.

Rätten får döma till ungdomsvård endast om det i målet finns ett yttrande av nämnden med det innehåll som avses i 11 §. Om det inte finns särskilda skäl krävs ett sådant yttrande också för att rätten skall få döma den som inte har fyllt tjuogoett år till fängelse i mer än tre månader.

#### 30 a §

*I mål om åtgärd enligt 32 kap. 4 § brottsbalken skall bestämmelserna i 26 och 30 §§ tillämpas.*

#### **Varning**

#### 30 b §

*Om någon som dömts till ungdomsvård eller till ungdomstjänst i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom*

<sup>6</sup> Senaste lydelse 1994:1760.

*på ungdomstjänst, får åklagaren i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken besluta att varning skall meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.*

*Varning skall så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt sammanträffande. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge skall kallas till sammanträffandet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Kan ett personligt sammanträffande inte genomföras, skall den unge underrättas skriftligen om beslutet.*

*Vid sammanträffandet skall åklagaren särskilt förklara innebörden av beslutet och klargöra vad följderna kan bli vid fortsatt misskötsamhet.*

#### *32 a §*

*Vid utredning enligt 31 § skall, om det finns synnerliga skäl, ett juridiskt biträde förordnas för den unge. Ansökan om sådant biträde görs av åklagaren eller den unges vårdnadshavare hos tingsrätten. Bestämmelserna i 21 kap. 5–8 §§, 9 § andra stycket och 10 § rättegångsbalken skall tillämpas beträffande sådant juridiskt biträde.*

#### *35 §<sup>7</sup>*

Har någon före femton års ålder begått ett brott på vilket fängelse skulle ha kunnat följa och anträffas *han* på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen, får han gripas av envar. Om en enskild person har gripit den unge, skall denne skyndsamt överlämnas till

Har någon före femton års ålder begått ett brott på vilket fängelse skulle ha kunnat följa och anträffas *den unge* på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen, får han *eller hon* gripas av envar. Om en enskild person har gripit den unge, skall denne skyndsamt överlämnas

<sup>7</sup> Paragrafen fick sin nuvarande beteckning genom 2001:152.

närmaste polisman.

Polismyndigheten eller åklagaren skall omedelbart besluta om den unge skall frigges eller hållas kvar för förhör. Den unge får inte tas i förvar.

till närmaste polisman.

Polismyndigheten eller åklagaren skall omedelbart besluta om den unge skall frigges eller hållas kvar för förhör. Den unge får inte tas i förvar, *men får hållas kvar enligt 14 §, dock inte längre än tre timmar efter beslut om frigivning eller, om den unge medtagits till förhör, sedan förhöret avslutats.*

### 36 §<sup>8</sup>

Är någon misstänkt för att före femton års ålder ha begått ett brott får, om det finns särskilda skäl, beslag, husrannsakan och kroppsvisitation enligt bestämmelserna i 27 och 28 kap. rättegångsbalken *företas mot den unge*. Vad som i 27 kap. 7 och 8 §§ sägs om åtal och om verkan av att åtal inte väcks skall i stället avse bevistalan och talan om förverkande samt verkan av att sådan talan inte väcks. Tvångsmedel som avses i 24–26 kap. rättegångsbalken får inte användas.

Är någon misstänkt för att före femton års ålder ha begått ett brott får, om det finns särskilda skäl,

1. beslag, husrannsakan och kroppsvisitation *företas mot den unge, samt*

2. *fotografi och fingeravtryck tas av den unge*

enligt bestämmelserna i 27 och 28 kap. rättegångsbalken.

Vad som i 27 kap. 7 och 8 §§ *rättegångsbalken* sägs om åtal och om verkan av att åtal inte väcks skall i stället avse bevistalan och talan om förverkande samt verkan av att sådan talan inte väcks. Tvångsmedel som avses i 24–26 kap. rättegångsbalken får inte användas.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

2. Bestämmelsen i 4 § i sin äldre lydelse skall tillämpas i mål och ärenden hos polis- och åklagarmyndigheter där förundersökning har inletts före ikraftträdandet.

3. Den nya bestämmelsen i 11 § andra stycket skall tillämpas endast i fråga om mål och ärenden hos polis- och åklagarmyndigheter där förundersökning har inletts efter ikraftträdandet.

<sup>8</sup> Paragrafen fick sin nuvarande beteckning genom 2001:152.

## 2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

1 §<sup>1</sup>

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

-----  
5. den som utför ungdomstjänst på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken,

5. den som utför ungdomstjänst enligt 32 kap. 2 § eller 3 § första stycket 1 brottsbalken,

6. den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

-----  
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

2. Bestämmelsen i 1 § första stycket 5 i sin äldre lydelse skall fortfarande gälla för den som utför sådant arbete som där avses på grund av en föreskrift som meddelats före den 1 januari 2007 med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken.

<sup>1</sup> Senaste lydelse 2003:783.



## 2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga att 3 och 22 §§ skall ha följande lydelse.

### *Nuvarande lydelse*

### *Föreslagen lydelse*

#### 3 §<sup>1</sup>

Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Vård skall också beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket.

Vård skall också beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket.

#### 22 §<sup>2</sup>

Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av den unge själv, om han eller hon har fyllt 15 år, och av *hans eller hennes* vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

1. att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt *utredd* kontaktperson, eller

2. att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

När ett sådant beslut meddelas finnas.

Bestämmelserna i 13 § första och tredje styckena samt 21 § första och tredje styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket. Prövning enligt 13 § tredje stycket av frågan om sådant beslut skall upphöra att gälla skall ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av den unge själv, om han eller hon har fyllt 15 år, och av *den unges* vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

1. att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt *kvalificerad* kontaktperson, eller

2. att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

skall en särskild behandlingsplan

<sup>1</sup> Senaste lydelse 1998:616.

<sup>2</sup> Senaste lydelse 2003:406.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

## 2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård att 1, 5, 8, 11, 15 och 29 §§ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 1 §<sup>1</sup>

Föreskrifter om psykiatrisk vård som är förenad med frihetsberövande och annat tvång i andra fall än som avses i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (*rättspsykiatrisk vård*) ges i denna lag.

Lagen gäller den som

1. efter beslut av domstol skall ges rättspsykiatrisk vård,
2. är anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning,
3. är intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt eller
4. är intagen i eller skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på slutet av ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken.

4. är intagen i eller skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på slutet av ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken.

*Lydelse enligt proposition 2005/06:63*      *Föreslagen lydelse*

### 5 §<sup>2</sup>

Beslut om intagning för rättspsykiatrisk vård enligt 4 § första stycket fattas av en chefsöverläkare vid en sjukvårdsinrättning eller enhet som avses i 6 §. För ett sådant beslut krävs att ett vårdintyg har utfärdats av någon annan läkare. Beträffande vårdintyg, undersökning för vårdintyg samt fastspänning, avskiljande och behandling gäller därvid bestämmelserna i 4 §, 5 §, 6 a § och 6 b § första stycket andra meningen lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård i tillämpliga delar.

En fråga om intagning för rättspsykiatrisk vård enligt 4 § första stycket skall avgöras skyndsamt efter undersökning av patienten.

Om rätten har fattat beslut om rättspsykiatrisk undersökning och den misstänkte har tagits in på undersökningsenhet, krävs inte något vårdintyg för beslut om rättspsykiatrisk vård. Detsamma gäller den som är anhållen, häktad, intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt eller som är intagen i eller skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd

Om rätten har fattat beslut om rättspsykiatrisk undersökning och den misstänkte har tagits in på undersökningsenhet, krävs inte något vårdintyg för beslut om rättspsykiatrisk vård. Detsamma gäller den som är anhållen, häktad, intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt eller som är intagen i eller skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd

<sup>1</sup> Senaste lydelse 1998:617.

<sup>2</sup> Senaste lydelse 2000:354.

av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken och som förts till en sådan sjukvårdsinrättning som avses i 6 § första stycket för frivillig psykiatrisk vård.

av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken och som förts till en sådan sjukvårdsinrättning som avses i 6 § första stycket för frivillig psykiatrisk vård.

### 8 §<sup>3</sup>

Vid rättspsykiatrisk vård gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 15 a–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

Beträffande den som är anhållen, häktad eller intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt får Kriminalvården i särskilda fall, om det är påkallat från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att samtala i telefon med utomstående. Beträffande den som är intagen i eller skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken får Statens institutionsstyrelse fatta motsvarande beslut. Brev som avses i 9 § första stycket första meningen lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. från den som är häktad eller anhållen, brev som avses i 25 § första stycket första meningen lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt från den som är intagen liksom brev som avses i 19 § andra stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.

Beträffande den som är anhållen, häktad eller intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt får Kriminalvården i särskilda fall, om det är påkallat från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att samtala i telefon med utomstående. Beträffande den som är intagen i eller skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken får Statens institutionsstyrelse fatta motsvarande beslut. Brev som avses i 9 § första stycket första meningen lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. från den som är häktad eller anhållen, brev som avses i 25 § första stycket första meningen lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt från den som är intagen liksom brev som avses i 19 § andra stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.

Beträffande den som ges rättspsykiatrisk vård efter beslut av domstol eller som är intagen i kriminalvårdsanstalt får regeringen i särskilda fall, om det är påkallat med hänsyn till rikets säkerhet eller till risken för att denne under vistelsen på sjukvårdsinrättningen medverkar till terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller samtala i telefon med utomstående.

<sup>3</sup> Senaste lydelse 2005:978.

11 §<sup>4</sup>

Den som är intagen i kriminalvårdsanstalt eller i ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken och som genomgår rättspsykiatrisk vård får ges tillstånd att under en viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område. Tillståndet får ges för visst tillfälle eller för vissa återkommande tillfällen. Tillståndet får också ges för en längre period, om det finns särskilda skäl att anta att åtgärden är angelägen för att förbereda att tvångsvården upphör. Tillstånd får ges endast under förutsättning att det står i överensstämmelse med vårdplanen.

Ett tillstånd enligt första stycket får förenas med särskilda villkor. I fråga om vilka villkor som får föreskrivas gäller bestämmelserna i 25 a § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

Den som är intagen i kriminalvårdsanstalt eller i ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken och som genomgår rättspsykiatrisk vård får ges tillstånd att under en viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område. Tillståndet får ges för visst tillfälle eller för vissa återkommande tillfällen. Tillståndet får också ges för en längre period, om det finns särskilda skäl att anta att åtgärden är angelägen för att förbereda att tvångsvården upphör. Tillstånd får ges endast under förutsättning att det står i överensstämmelse med vårdplanen.

15 §<sup>5</sup>

Rättspsykiatrisk vård enligt 4 § skall upphöra senast

1. beträffande den som är anhållen eller häktad, när beslutet om frihetsberövande upphört att gälla,
2. beträffande den som är intagen med stöd av 10 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, när denne inte längre får hållas kvar på undersökningsenheten,
3. beträffande den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, när frigivning sker,
4. beträffande den som är intagen i ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken, vid verkställighetens slut.

4. beträffande den som är intagen i ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken, vid verkställighetens slut.

29 §<sup>6</sup>

Utöver vad som annars följer av lag eller förordning är chefsöverläkaren skyldig att till kriminalvården lämna ut uppgift om en patient som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande skall

<sup>4</sup> Senaste lydelse 2000:354.

<sup>5</sup> Senaste lydelse 1998:617.

<sup>6</sup> Senaste lydelse 1998:617.

förpassas till häkte eller kriminalvårdsanstalt, om uppgiften behövs inom kriminalvården.

Motsvarande skyldighet att lämna uppgifter gäller för chefsöverläkaren i förhållande till Statens institutionsstyrelse beträffande den som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt *31 kap. 1 a §* brottsbalken.

Motsvarande skyldighet att lämna uppgifter gäller för chefsöverläkaren i förhållande till Statens institutionsstyrelse beträffande den som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt *32 kap. 5 §* brottsbalken.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

## 2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1998:620) om belastningsregister skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 17 §<sup>1</sup>

Utöver vad som följer av 16 § skall uppgifter om

-----  
6. överlämnande till *vård inom socialtjänsten* eller vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras tio år efter domen eller beslutet,

7. överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,

8. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,

9. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras tio år efter domen eller beslutet,

10. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras tio år efter beslutet,

11. beslut om besöksförbud gallras tio år efter beslutet, och

12. beslut om tillträdesförbud gallras fem år efter beslutet.

6. *ungdomsvård* eller överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras tio år efter domen eller beslutet,

8. *ungdomstjänst* gallras tio år efter domen eller beslutet,

9. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,

10. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras tio år efter domen eller beslutet,

11. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras tio år efter beslutet,

12. beslut om besöksförbud gallras tio år efter beslutet, och

13. beslut om tillträdesförbud gallras fem år efter beslutet.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

<sup>1</sup> Senaste lydelse 2005:322.

## 2.9 Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622)

Härigenom föreskrivs att 30 § polisdatalagen (1998:622) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 30 §

Fingeravtrycks- och signalementsregister får endast innehålla uppgifter om den som är misstänkt eller dömd för brott eller som har fått lämna fingeravtryck enligt 19 § lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll. I ett sådant register får endast antecknas uppgifter om

1. fingeravtryck,
2. signalement,
3. identifieringsuppgifter och
4. ärendenummer.

*Fingeravtrycks- och signalementsregister får inte innehålla uppgifter som lämnats av en person under femton år enligt 36 § första stycket 2 lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.*

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.



## 2.10 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453) dels att 3 kap. 6 § och 12 kap. 8 § skall ha följande lydelse, dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 5 kap. 1 b och 1 c §§, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### **3 kap.**

#### **6 §**

Socialnämnden bör genom hemtjänst, dagverksamheter eller annan liknande social tjänst underlätta för den enskilde att bo hemma och att ha kontakt med andra.

Nämnden bör även i övrigt tillhandahålla sociala tjänster genom rådgivningsbyråer, socialcentraler och liknande, social jour eller annan därmed jämförlig verksamhet.

Nämnden kan utse en särskild person (kontaktperson) eller en familj med uppgift att hjälpa den enskilde och hans eller hennes närmaste i personliga angelägenheter, om den enskilde begär eller samtycker till det. För barn som inte har fyllt 15 år får kontaktperson utses endast om barnets vårdnadshavare begär eller samtycker till det. Har barnet fyllt 15 år får kontaktperson utses endast om barnet självt begär eller samtycker till det.

*Om en person som inte har fyllt 21 år har behov av särskilt stöd och vägledning för att motverka en risk för missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende, kan nämnden utse en särskilt kvalificerad kontaktperson för den unge om denne begär eller samtycker till det. För barn som inte har fyllt 15 år får en sådan kontaktperson utses endast om barnets vårdnadshavare begär eller samtycker till det.*

### **5 kap.**

#### **1 b §**

*Kommunen skall sörja för att påföljden ungdomstjänst kan verkställas så snart det kan ske.*

*Socialnämnden skall bestämma det närmare innehållet i en utdömd ungdomstjänst i en arbetsplan och utse en handledare för den unge. Socialnämnden skall*

*kontrollera att arbetsplanen följs.*

*1 c §*

*Kommunen skall sörja för att medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott kan erbjudas när brottet har begåtts av någon som är under 21 år.*

**12 kap.**

**8 §**

*Har någon som påföljd för brott överlämnats till vård inom socialtjänsten, skall socialnämnden underrätta åklagarmyndigheten, om vården eller de andra åtgärder som redovisats i vårdplanen inte kommer till stånd.*

*Har en domstol dömt någon till ungdomsvård eller till ungdomstjänst, skall socialnämnden underrätta åklagarmyndigheten, om det kan antas att det finns förutsättningar för åtgärd enligt 30 b § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller 32 kap. 4 § brottsbalken.*

*Detsamma gäller om den som överlämnats till vård inom socialtjänsten bryter mot en föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken.*

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007 utom i fråga om 5 kap. 1 c § som träder i kraft den 1 januari 2008.

### 3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 1 augusti 2002 att tillkalla en särskild utredare för att utreda, följa upp och vidareutveckla 1999 års påföljdsreform såvitt avser unga lagöverträdare (dir. 2002:95). Genom tilläggsdirektiv förlängdes utredningstiden till den 15 december 2004 (dir. 2004:78). Utredningen, som antog namnet Ungdomsbrottsutredningen, lämnade i december 2004 sitt betänkande *Ingripanden mot unga lagöverträdare* (SOU 2004:122). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1* och utredningens lagförslag i *bilaga 2*, i de delar som här är relevanta.

I augusti 2001 gav regeringen i uppdrag åt Brottsförebyggande rådet (Brå), Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse att i olika delar följa upp och utvärdera den påföljdsreform för unga lagöverträdare som trädde i kraft den 1 januari 1999. Myndigheterna redovisade i november 2002 sitt uppdrag i ett flertal rapporter: *Vad händer med unga lagöverträdare* (Brå-rapport 2002:19), *Sluten ungdomsvård – en uppföljning*, *Sju ungdomar om sin rättegång* (Brå-rapport 2002:18) och *Åklagares, domares och socialtjänstens syn på påföljdssystemet för unga*. Myndigheterna presenterade en gemensam sammanfattning av resultaten från respektive myndighets fristående undersökningar, analyser och slutsatser i rapporten *Unga lagöverträdare*. Regeringen beslutade den 13 november 2003 att överlämna de nämnda rapporterna till utredningen.

Betänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2004/11774/L5).

I detta ärende tar regeringen upp de frågor i Ungdomsbrottsutredningens betänkande som rör överlämnande till vård inom socialtjänsten, ungdomstjänst, medling, olika former för stöd och kontroll samt vissa handläggningsfrågor.

### 4 Bakgrund och allmänna utgångspunkter

#### 4.1 Ungdomsbrottslighet och brottsförebyggande åtgärder

##### *Ungdomsbrottslighet*

Även om det är vuxna som står bakom majoriteten av de registrerade brotten kan konstateras att ungdomar som grupp begår brott i hög utsträckning. Stöldbrotten är den vanligaste brottstypen för misstänkta ungdomar mellan 15 och 20 år medan trafikbrott är den vanligaste brottstypen bland dem som är äldre än 20 år. Den officiella kriminalstatistiken visar inte att den brottslighet som ungdomar misstänks och lagförs för skulle ha ökat de senaste decennierna. Det har dock skett en förskjutning mot fler misshandels- och hotbrott såväl i den grövre som i den mer vardagliga ungdomsbrottsligheten. Sjukvårdsstatistik och självrapporteringsundersökningar, som utgör alternativa källor till uppgifter om våld bland ungdomar, visar dock inte motsvarande ökning. Någon

ökning har heller inte påvisats beträffande ungdomarnas utsatthet för brott i genomförda offerundersökningar.

En stor majoritet av de unga lagöverträdarna är pojkar. Karaktären på de brott som flickor och pojkar gör sig skyldiga till skiljer sig också åt. Denna bild har varit stabil över lång tid. En tendens i utvecklingen är dock att kvinnors andel av brottsligheten ökar något.

År 2004 lagfördes ca 24 000 ungdomar i åldrarna 15–20 år genom dom, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse. Av dessa dömdes 146 ungdomar mellan 15 och 20 år till slutet ungdomsvård och genomsnittstiden för de dömda till denna påföljd var nio månader. Ungefär 2 650 personer överlämnades till vård inom socialtjänsten. I ca 13 500 fall bestämdes påföljden till böter. Beslut om åtalsunderlåtelse meddelades ca 4 000 personer.

Ungdomar utgjorde ca 21 procent av samtliga lagförda personer, men endast ca nio procent av den straffmyndiga befolkningen. Ungdomarnas andel av samtliga lagförda personer är ungefär densamma som för tio år sedan.

Förklaringar till att vissa personer begår brott kan sökas hos den enskilda personen, hos samhället eller hos individens samspel med samhället. Den kriminologiska forskningen i dag strävar efter att ta hänsyn till faktorer på olika nivåer, dvs. biologiska, psykologiska, socialpsykologiska och sociala faktorer. Det är emellertid förenat med stora svårigheter att uttala sig om vilka faktorer som medför höga respektive låga risker för asocialt beteende (se Brå-rapporten *Kriminell utveckling – tidiga riskfaktorer och förebyggande insatser*).

Den viktigaste faktorn för att identifiera högriskgrupper i fråga om återfall i brott är tidigare kriminell belastning. I övrigt är spelar den unges ålder samt brottets grovhet stor roll. Genom att kombinera dessa faktorer går det att identifiera grupper med mycket låg respektive hög återfallsrisk. I Rapporten 2000:3, *Strategiska brott*, undersökte Brå om det finns brott som förutsäger en fortsatt brottskarriär. Vid studien identifierades tre s.k. strategiska brott. Det brott som i störst utsträckning förutsade fortsatt brottslighet var tillgrepp av fortskaffningsmedel. Även brottstyperna rån och stöld förtjänade benämningen strategiska brott.

### *Brottsförebyggande åtgärder*

En av huvuduppgifterna för kriminalpolitiken är att förhindra att barn och unga hamnar i kriminalitet eller utsätts för brott. I regeringens fortsatta arbete mot ungdomsbrottsligheten är det viktigt att fortsätta att vidta insatser som förebygger unga från att börja begå brott. Arbetet med ungdomsbrottsligheten är på många sätt nyckeln till samhällets möjligheter att på lång sikt minska den totala brottsligheten. Det är viktigt att se till helheten, bekämpa utanförskap och främja de mänskliga rättigheterna. Det kan handla om att satsa på goda uppväxtvillkor för barn och ungdomar, att ge stöd till familjer med svaga sociala och ekonomiska resurser, ha en bra skola, en fungerande integrationspolitik och att göra insatser för att minska arbetslösheten och drogberoendet. Ingripanden mot ungdomar som begår brott måste ske snabbt och innefatta såväl polisiära som sociala insatser.

Det lokala brottsförebyggande arbetet är särskilt betydelsefullt när det handlar om barn och ungdomar. Unga begår ofta brott där de bor och tillsammans med andra som bor i närheten eller går i samma skola. Det är på lokal nivå man har möjlighet att tidigt se problem, att snabbt ingripa och därmed ha de bästa chanserna att förebygga att unga begår brott eller återfaller i brott. De flesta lokala brottsförebyggande råd vidtar därför åtgärder med inriktning på barn och ungdomar. Som ett led i att stödja det arbetet har regeringen gett Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att analysera vilka samarbets- och arbetsformer som har visat sig särskilt lämpade för att nå goda resultat i det lokala brottsförebyggande arbetet.

Även polisen har en viktig uppgift när det gäller att förebygga ungdomsbrottslighet. Polisen verkar i lokalsamhället och arbetar på de tider och platser där ungdomar befinner sig. Regeringen har de senaste åren gjort kraftiga satsningar på polisen. Genom dessa satsningar förbättras polisens förutsättningar att förebygga brottslighet bland unga. Det sker också en omfattande samverkan med andra aktörer i samhället, t.ex. socialtjänsten och frivilligorganisationer.

I några kommuner i landet har socialtjänsten i nära samverkan med polisen särskilda mottagningar för att stödja unga brottsoffer, s.k. stödcentra för unga brottsoffer. Syftet med samarbetet är både att ge stöd till unga brottsoffer och att förebygga brott. Egen utsatthet för våld kan antas vara en riskfaktor för egen brottslighet.

Föräldrar spelar en central roll i arbetet med att förhindra unga från att börja begå brott. Föräldrars engagemang i sina barns aktiviteter är samhällets bästa brottsförebyggande resurs. Brå har också genom ekonomiskt stöd medverkat till att finansiera lokala brottsförebyggande projekt om hur en kriminell livsstil kan förebyggas bland barn och ungdomar eller hur återfall i brott kan förhindras. Statens folkhälsoinstitut redovisade förra året ett regeringsuppdrag om föräldrastöd.

Situationen för barn som begår brott före 15 års ålder kräver särskilda åtgärder. Regeringen avser att förstärka insatserna för att både förebygga och upptäcka brottsligheten bland barn och ungdomar som ännu inte nått straffmyndighetsåldern. Det handlar om att utveckla metoder för samverkan mellan polisen och andra myndigheter, att se över de sociala insatserna som vidtas för den enskilde som har begått brott i mycket tidig ålder och om polisens möjligheter att upptäcka brott som utförs av denna grupp riktigt unga.

### *Satsning på ungdomar i riskmiljöer*

Hög arbetslöshet, oavslutade studier och få fritidsalternativ leder allt för ofta till socialt utanförskap. Därför är det enligt regeringens mening viktigt att samhället stöttar ungdomar på bred front. Utbildning, arbete och bostad är avgörande.

Myndigheten för skolutveckling har på regeringens uppdrag tagit fram en plan med förslag till riktat utvecklingsstöd under 2006–2007 till kommuner och skolor på totalt 225 miljoner kronor (70 miljoner kronor för 2006 och 155 miljoner kronor för 2007). Merparten av de insatser som myndigheten föreslår riktas till ett urval av de kommuner och skolor i mångfaldsområdena som har störst behov av utvecklingsstöd. Myndig-

heten lämnar också förslag till vissa insatser som riktar sig till en bredare målgrupp, generellt stöd, bl.a. i syfte att stärka undervisningen i och på modersmål.

Det är också viktigt att arbetet med förebyggande verksamheter i syfte att minska risken för ungdomar att hamna i kriminalitet, missbruk eller socialt utanförskap prioriteras. I regeringens proposition Makt att bestämma – rätt till välfärd (prop. 2004/05:2, bet. 2004/05:KrU2, rskr. 2004/05:94) aviserade regeringen om en satsning på fritidsverksamheter och utveckling av drogfria lokaler för ungdomar i riskmiljöer. Det är särskilt viktigt för ungdomar som lever i socialt utsatta områden att verksamheterna drivs med både kreativitet och hög kompetens. Ungdomsstyrelsen har på regeringens uppdrag genomfört en förstudie av hur satsning skall genomföras samt vilka målgrupper och aktörer som är aktuella. Mot denna bakgrund fattade regeringen i december 2005 ett beslut om en samlad satsning för ungdomar i syfte att exempelvis utveckla insatser för ungdomar i socialt utsatta områden och att minska risken för att unga hamnar i ett utanförskap. För 2006 och 2007 har avsatts 35 miljoner kronor respektive 75 miljoner kronor för förebyggande och främjande åtgärder. Vidare har för 2006 och 2007 avsatts 5 miljoner kronor respektive 10 miljoner kronor för att stödja utvecklingen av drogfria utvecklingsinsatser. Bidrag ges såväl till kommuner och kommunalförbund som ideella föreningar.

## 4.2 Påföljder för unga lagöverträdare

Många påföljder kan tillämpas på såväl unga som vuxna lagöverträdare.

Böter är den vanligaste påföljden för unga lagöverträdare. För att döma den som är under 18 år till fängelse krävs synnerliga skäl. För lagöverträdare i åldern 18–20 år krävs att det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för att döma till fängelse. Unga lagöverträdare kan även dömas till villkorlig dom som kan förenas med högst 200 dagsböter. En villkorlig dom kan också förenas med en föreskrift om samhällstjänst på lägst 40 och högst 240 timmar, om den tilltalade samtycker till det. Skyddstillsyn får ådömas för brott för vilket påföljden inte bedöms kunna stanna vid böter. Även skyddstillsyn kan förenas med högst 200 dagsböter eller med en föreskrift om samhällstjänst i lägst 40 och högst 240 timmar, om den tilltalade samtycker till det. En dom på skyddstillsyn kan även förenas med s.k. kontraktsvård. Också i detta fall krävs att den tilltalade samtycker. Domstolen kan även förena skyddstillsyn med föreskrifter om bl.a. missbruksvård och psykiatrisk vård.

Det finns även särskilda påföljder för unga lagöverträdare. Förutom böter är den vanligaste påföljden för unga överlämnande till vård inom socialtjänsten. För att kunna döma någon som begått brott till denna påföljd krävs dels att den tilltalade är under 21 år, dels att den unge kan bli föremål för vård eller annan åtgärd inom socialtjänsten enligt en för den tilltalade av socialnämnden uppgjord vårdplan. Ett överlämnande till vård inom socialtjänsten kan kombineras med dagsböter, högst 200, eller en föreskrift om ungdomstjänst, lägst 20 och högst 100 timmar.

Ungdomstjänst kan komma i fråga endast i kombination med överlämnandepåföljden och förutsätter samtycke från den unge.

För unga finns även påföljden slutna ungdomsvård. Om domstolen finner att någon som begått brott innan han eller hon fyllt 18 år bör dömas till fängelse, så skall den som huvudregel i stället bestämma påföljden till slutna ungdomsvård under viss tid. Domstolen får bestämma tiden för frihetsberövandet till lägst fjorton dagar och högst fyra år.

För unga lagöverträdare gäller även i vissa avseenden särskilda handläggningsregler i brottmål. Dessa återfinns i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL), som innehåller bestämmelser om handläggning hos polis, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt 21 år. I den mån det inte finns någon särreglering gäller rättegångsbalkens regler och andra bestämmelser.

### 4.3 1999 års påföljdsreform och utvärderingen av reformen

#### 4.3.1 1999 års påföljdsreform

Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 1999 genomfördes genomgripande förändringar i påföljdssystemet för unga lagöverträdare (prop. 1997/98:96). Reformen byggde på grundtanken att unga i största möjliga utsträckning skall bli föremål för insatser inom socialtjänsten.

Regeringen pekade i propositionen på att barn och ungdomar som begår kriminella handlingar ofta är socialt utsatta och har ett särskilt behov av stöd och hjälp. I propositionen framhölls att en av socialtjänstens uppgifter är att främja en gynnsam utveckling av de unga och att det inom socialtjänsten finns en lång erfarenhet och hög kompetens i frågor som rör arbetet med ungdomar och deras problem. Socialtjänsten ansågs därför utgöra en viktig resurs för att motverka ungdomars kriminella utveckling och bedömdes ha större möjligheter än kriminalvården att åstadkomma positiva förändringar. Regeringen ansåg därför, i likhet med den stora majoriteten remissinstanser, att unga lagöverträdare så långt det är möjligt skall hållas utanför kriminalvården och att principen även i fortsättningen skall vara att barn och ungdomar som begår brott i första hand skall vara föremål för åtgärder inom socialtjänsten i stället för att överlämnas till kriminalvården.

För att i möjligaste mån hålla ungdomarna utanför kriminalvården infördes den nya påföljden slutna ungdomsvård, med syftet att ersätta fängelsestraffen i åldersgruppen 15 till och med 17 år. I fråga om påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten gavs de straffrättsligt motiverade kraven på förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens större utrymme. Principerna innebär att en påföljd bör vara utformad så att det redan på förhand står klart vad den kommer att innebära för den som blir dömd, att det skall finnas en balans mellan brottet och samhällets reaktion på detta samt ett krav på att den dömda skall rätta sig efter de regler som gäller och efter de beslut som meddelas och att ett brott mot regeln eller beslutet skall följa av en reaktion. Regeringen konstaterade att principen om förutsebarhet inte kan tillämpas fullt ut,

men föreslog en regel om att socialnämndens yttrande skulle innehålla en vårdplan. Målsättningen var att det vid tidpunkten för huvudförhandlingen skulle vara möjligt att i rimlig utsträckning förutse vilken vård eller vilka åtgärder som den unge skulle bli föremål för efter ett överlämnande. Principen om proportionalitet fick genomslag genom att domstolen på ett mer uttalat sätt skulle pröva om socialnämndens planerade insatser är tillräckligt ingripande med hänsyn till brottets straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet. För att tillgodose kravet på proportionalitet infördes en möjlighet att, förutom böter, förena påföljden med en föreskrift om ungdomstjänst. Kravet på konsekvens tillgodosågs genom en tydligare uppföljning av påföljden. En möjlighet för domstolen att meddela varning vid misskötsamhet infördes, liksom utökade möjligheter att undanröja påföljden och döma till annan påföljd. Bakgrunden till förändringarna var kritik för bristande trovärdighet som hade riktats mot påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. Kritiken gick i huvudsak ut på att rättsväsendet hade alltför lite kunskap om och begränsat inflytande över vad som hände med en person som överlämnas till vård inom socialtjänsten.

#### **4.3.2 Utvärderingen av påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten samt ungdomstjänst**

Som nämnts i avsnitt 3 har en utvärdering av 1999 års reform såvitt avser unga lagöverträdare gjorts. Påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten och föreskriften om ungdomstjänst har utvärderats av Brottsförebyggande rådet (Brå).

Enligt Brå har reformen inte realiserats fullt ut även om vissa effekter uppnåtts. Brå pekar därvid bl.a. på att en majoritet av yttrandena från socialnämnden fortfarande brister när det gäller att konkret beskriva vilken vård som planeras vid ett överlämnande, att endast hälften av kommunerna hösten 2000 kunde verkställa påföljden ungdomstjänst, att det inte finns enhetliga rutiner för när vården skall anses ändrad eller avbruten på ett sådant sätt att detta skall återrapporteras till åklagaren och att det råder oenighet bland domare och åklagare om vilket ansvar socialtjänsten har att beakta proportionalitetsprincipen i förslaget till vårdplan. I en tredjedel av kommunerna har socialsekreterarna som arbetar med ungdomsärenden inte fått någon utbildning om lagändringen 1999.

Enligt Brå kan brister i yttranden från socialtjänsten få konsekvensen att lagstiftarens intentioner inte kan realiseras fullt ut till följd av att lagstiftningen bl.a. inte tillåter att domstolen dömer till ett överlämnande om vårdplan saknas eller om den är för diffus.

Brå konstaterar att det inte är någon enkel uppgift att i påföljdssystemet för unga förena principen om sociala hänsyn och individuellt behovsbetingade lösningar med de mer straffrättsligt orienterade principerna om förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens.

Brå har även undersökt förekomsten av och orsakerna till eventuella könsskillnader eller eventuell social eller etnisk snedfördelning i påföljdsvalet i allmänhet och i användningen av överlämnandepåföljden i synnerhet. Enligt Brå visade analyserna att det inte är sociala faktorer eller etnisk bakgrund som styr valet av påföljd, utan att det i stället är



brottets grovhet, tidigare brottslighet, ålder vid brottet och antalet brott i domen som avgjorde hur ingripande påföljden blev. Dock kunde enligt Brå visas att flickor tenderar att dömas till mindre ingripande påföljder än pojkar.

Utvärderingen har utgjort ett viktigt kunskapsunderlag i utredningens arbete och i flera avsnitt i lagrådsremissen redovisas slutsatser från utvärderingen.

#### 4.4 Allmänna utgångspunkter för en reform

##### *Syftet med reformen*

En central målsättning för regeringens politik för barn och unga är att ett barnperspektiv, utifrån andan och intentionerna i konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen), skall genomsyra alla de åtgärder som rör barn. Detta är också utgångspunkten för förslagen i denna lagrådsremiss. Barn som misstänks eller åtalas för eller befunnits skyldigt att ha begått brott skall således behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla för värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och önskvärdheten att främja att barnet återanpassas och tar på sig en konstruktiv roll i samhället (art. 40.1). Vidare skall påföljdssystemet för barn och unga vara inriktat på rehabilitering av den unge lagöverträdaren med anpassning till samhället som slutligt mål (jfr barnkonventionen art. 37. b, 40.3 och 40.4).

Det övergripande syftet med denna reform är att utveckla påföljdssystemet för unga lagöverträdare så att det tydligare än i dag inriktas på att motverka fortsatt kriminalitet. En strävan är att påföljderna för unga skall ta i beaktande principerna om förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens, men också anpassas till den unges behov samt vara tydliga och pedagogiska.

Påföljdssystemet för unga lagöverträdare skall fortsätta att bygga på principen att barn och ungdomar som har begått brott i första hand skall bli föremål för insatser inom socialtjänsten. Påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten bör emellertid utformas så att intentionerna med reformen från år 1999 får fullt genomslag. Socialtjänstens roll när det gäller unga lagöverträdare bör tydliggöras. Det är också viktigt att samarbetet mellan berörda aktörer stärks för att den unge skall kunna återföras till ett socialt välfungerande liv.

Reformen syftar också till att minska användningen av bötesstraff och korta fängelsestraff.

Ambitionen är att genom reformen ge principerna om förutsebarhet och likabehandling större genomslag i påföljdssystemet för unga.

Ett mål med reformen är också att förkorta tiden mellan brott och straffrättslig reaktion för unga lagöverträdare.

Reformen syftar även till att förbättra möjligheterna att tidigt ingripa för att motverka att personer under 15 år utvecklar en kriminell livsstil.

Slutligen är en målsättning att medling med anledning av brott skall användas i större utsträckning för unga lagöverträdare.

Avsikten är inte att åstadkomma någon generell straffskärpning när det gäller unga lagöverträdare.

*Unga lagöverträdare skall särbehandlas och i första hand bli föremål för insatser inom socialtjänsten*

I Sverige finns det en lång tradition och bred förankring när det gäller att särbehandla unga lagöverträdare i straffrättsligt hänseende. Detta gäller särskilt åldersgruppen 15–17 år, men också personer i åldern 18–20 år. Principen att unga lagöverträdare skall särbehandlas vid straffrättsliga ingripanden bygger på erfarenheten att sådana ingripanden måste anpassas efter den unges brist på mognad, begränsade erfarenheter och särskilda förhållanden. Synen på brott, brottslingar och samhällets reaktioner på brott är i ständig förändring, precis som samhället i övrigt.

Gällande ordning innebär att det är brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde som skall utgöra grunden för påföljdsbestämningen. Straffrättsliga principer om bl.a. förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens tillmäts avgörande betydelse. För att motverka återfall i brott anses det dock inte vara tillräckligt att fokusera på de brottsliga gärningarna som sådana, utan hela gärningsmannens situation måste beaktas. Denna tanke bör vara särskilt framträdande när det gäller behandlingen av unga lagöverträdare. En utgångspunkt är att rätt vård och behandling är bättre ägnade att motverka att den unge fortsätter att begå brott än samhällsreaktioner som har straffvärdet som enda grund.

Barn och ungdomar som begår kriminella handlingar är ofta socialt utsatta och har ett särskilt behov av stöd och hjälp. Det gäller inte minst de ungdomar som ägnar sig åt omfattande eller allvarlig brottslighet. Det är en angelägen uppgift för samhället att de återförs till ett socialt välfungerande liv utan fortsatt kriminalitet. För att kunna hindra att unga utvecklar en kriminell livsstil måste hela den unges livssituation beaktas. För att lösa denna uppgift krävs att samhället agerar på bred front i en rad olika sammanhang. Ett särskilt ansvar åvilar socialtjänsten. Socialtjänsten har det övergripande samhälleliga ansvaret för de ungas sociala situation och ansvarar därmed, så långt det är möjligt, för vården av unga som begår brott. Intresset av att stödja och hjälpa de unga som begår brott måste också tillgodoses med beaktande även av andra angelägna samhällsintressen. Ett sådant intresse är att reagera på och motverka brott. Det är nödvändigt att samhället konsekvent hävdar de grundläggande värden som skyddas av de straffrättsliga reglerna. Detta gäller inte minst i förhållande till barn och ungdomar. Denna uppgift vilar ytterst på de rättsvårdande myndigheterna polis, åklagare och domstol. Samhället har således dubbla uppgifter när det gäller unga lagöverträdare. Dessa två uppgifter kan i vissa fall framstå som svårförenliga. Det bör emellertid understrykas att socialtjänsten och de rättsvårdande myndigheterna har ett gemensamt intresse av att förhindra och motverka brott.

Som nämns ovan har barn och unga som begår brott ofta ett särskilt behov av stöd och hjälp för att kunna återföras till ett socialt välfungerande liv utan fortsatt kriminalitet. Enligt regeringens bedömning är socialtjänsten den instans som har de bästa förutsättningarna att tillgodoses dessa behov. En av socialtjänstens uppgifter är att arbeta med ungdo-

mar som har sociala problem och inom socialtjänsten finns en lång erfarenhet av sådant arbete. Därför bör huvudansvaret för unga lagöverträdare ligga hos socialtjänsten. Ambitionen är att ungdomarna så långt det är möjligt skall hållas utanför kriminalvården och frihetsberövande påföljder.

En viktig utgångspunkt för denna reform är således att unga lagöverträdare skall särbehandlas i straffrättsligt hänseende samt att påföljdssystemet för unga lagöverträdare även i fortsättningen skall bygga på principen att barn och ungdomar som har begått brott i första hand skall bli föremål för insatser inom socialtjänsten.

#### *Påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten behöver vidareutvecklas*

Ett syfte med 1999 års reform av påföljdssystemet för unga lagöverträdare var att förtydliga och strama upp påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten, genom att ge de straffrättsligt motiverade kraven på förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens större utrymme. Bakgrunden till reformen var bl.a. den kritik som riktats mot att rättsväsendet hade för litet inflytande över vad som hände med en person som överlämnats till vård inom socialtjänsten. Genom reformen gavs domstolen vid sin bedömning av lämplig påföljd tillgång till mer information om vilken sorts stöd eller behandling den dömda kommer att få från socialtjänsten. Domstolen gavs också möjlighet att förena påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten med en föreskrift om ungdomstjänst. Även möjligheterna att undanröja påföljden vid misskötsamhet från den unges sida utvidgades.

Som framgår av avsnitt 4.3.2 visar den utvärdering av reformen som Brottsförebyggande rådet (Brå), Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse har gjort att reformen i denna del inte har fått fullt genomslag. Bland annat har följande påpekats:

- En majoritet av yttrandena från socialnämnden brister fortfarande när det gäller att konkret beskriva vilken vård som planeras vid ett överlämnande,
- endast hälften av kommunerna kunde hösten 2000 verkställa påföljden ungdomstjänst,
- det finns inga enhetliga rutiner för när vården skall anses ändrad eller avbruten på ett sådant sätt att detta skall återrapporteras till åklagaren.

Det kan konstateras att det inte är någon enkel uppgift att förena socialtjänstlagens behovsprincip med de straffrättsliga principerna, vilket bidrar till oklarheter i socialtjänstens roll i rättssystemet. Å ena sidan är socialtjänsten en vårdande instans med den unges behov i centrum. Å andra sidan har socialtjänsten ett ansvar för verkställighet av påföljden. Det är viktigt för påföljdens trovärdighet i straffsystemet att de straffrättsliga principerna om förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens får det tänkta utrymme. Påföljden behöver också göras tydligare och mer pedagogisk. Målsättningen bör vara att utifrån den unges behov skapa bättre förutsättningar för ett återförande till ett socialt välfungerande liv och på så sätt skapa en positiv förändring. En utgångspunkt är därför att påföljden främst bör komma i fråga för unga med ett tydligt

vårdbehov. I de fall där insatsen i dag närmast är att se som en form av samhällets gränssättning gentemot den unge lagöverträdaren, snarare än vårdinsatser med inriktning på behandling, bör det enligt regeringens mening finnas utrymme för att använda andra påföljder. Den roll påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten har i det straffrättsliga systemet bör tydliggöras och begränsas till fall där den unges vårdbehov gör sig särskilt gällande. Det är också av vikt att de unga förstår själva processen och varför de döms till den påföljd de fått. Det bör vara tydligt för de unga att påföljden är en reaktion på brott. Regeringen föreslår därför ytterligare åtgärder för att avgränsa, utveckla och förtydliga påföljden (se avsnitt 5).

### *Ökad enhetlighet och samverkan vad gäller socialtjänsten och rättsväsendet i arbetet med barn och unga som begår brott*

En viktig princip inom straffrätten är att lika fall skall behandlas lika. Det är därför en självklar utgångspunkt att påföljder och andra ingripanden skall finnas tillgängliga för alla. Därför bör eftersträvas en större enhetlighet mellan olika kommuner och olika stadsdelar i arbetet med de barn och ungdomar som begår brott. När det gäller de åtgärder som socialtjänsten vidtar i anledning av att barn och ungdomar begår brott måste utvecklingsarbetet ske på bred front. Enligt regeringens bedömning behövs såväl ett samarbete mellan kommunerna och mellan kommunernas socialtjänst och rättsväsendet som ett samlat ansvar på nationell nivå för arbetet med dessa barn och ungdomar. Socialstyrelsen kan i hög grad sägas ha ett sådant ansvar.

Enligt 13 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453, SoL) har Socialstyrelsen tillsyn över och skall följa och vidareutveckla socialtjänsten i landet. I bestämmelsen stadgas att Socialstyrelsen till ledning för tillämpningen av socialtjänstlagen utfärdar allmänna råd. Dessa råd spelar en viktig roll när det gäller att nå en likformig utveckling inom socialtjänsten. Genom dessa allmänna råd har Socialstyrelsen en möjlighet att, vid sidan av de möjligheter till överprövning i domstol som föreligger, motverka att det uppstår alltför stora skillnader i standard mellan kommunerna.

I 8 kap. regeringsformen ges riksdagen även möjlighet att till regeringen delegera rätten att meddela föreskrifter i vissa fall samt ges regeringen möjlighet att överlåta åt vissa myndigheter att meddela bestämmelser i ämnet. Regeringen har i 8 kap. 5 § socialtjänstförordningen (2001:937) bemyndigat Socialstyrelsen att bl.a. meddela de ytterligare föreskrifter som behövs för verkställigheten av SoL, lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vårda av unga (LVU) och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM).

Regeringen delar utredningens uppfattning att Socialstyrelsen bör ta ett stort ansvar för det sociala arbete som kommunerna vidtar i anledning av att unga begår brott. Detta bör enligt regeringens mening kunna leda till en mer rättssäker handläggning samt en ökad förutsägbarhet. Regeringen gör dock bedömningen att ytterligare bemyndigande i lag, som utredningen föreslår, för närvarande inte behövs. Med hänsyn till det kommunala självstyret bör dock möjligheten att meddela föreskrifter användas med försiktighet. Det är lämpligt att behovet av vägledning till kom-

munerna i första hand tillgodoses genom att Socialstyrelsen utfärdar allmänna råd.

Att Socialstyrelsen i sitt arbete bör samråda med myndigheter inom rättsväsendet, däribland Åklagarmyndigheten, torde vara självklart.

En annan åtgärd för att öka kvaliteten i yttranden m.m. och därmed uppnå en större likhet inför lagen är samverkan mellan socialtjänsten och rättsväsendet, vilket enligt regeringens mening bör komma till stånd i större utsträckning. Utredningen har föreslagit ett tillägg i SoL, genom vilket socialtjänsten åläggs vara sammankallande till sådana samverkansmöten. *Socialstyrelsen* påpekar dock att socialnämnden redan enligt 5 kap. 1 a § SoL har en skyldighet att ta initiativ till att det kommer till stånd en samverkan kring barn och ungdomar som far illa eller riskerar att fara illa. Den samverkan som utredningen förordat består emellertid främst av ett utbyte av erfarenheter och kunskaper i ungdomsmål på ett generellt plan. Sådant utbyte kan exempelvis äga rum vid gemensamma samverkansmöten. Vid dessa möten kan tas upp frågor om utformning av yttranden, innebörden av proportionalitetsprincipen, återrapportering m.m., dvs. närmast processuella frågor. Samverkansmötena bör, anser regeringen, samla de personer inom socialtjänsten och rättsväsendet som handlägger ungdomsmål. Fokus bör vara på handläggnings- och processuella frågor även om givetvis andra frågor som rör om unga lagöverträdare bör kunna diskuteras. Det mot den bakgrunden naturligt, vilket även *Brå* pekat på, att det är rättsväsendet som bör ha huvudansvaret för denna samverkan. Enligt regeringens bedömning behövs därför inte den lagändring som utredningen föreslagit. Regeringen gör bedömningen att Åklagarmyndigheten har goda förutsättningar att samla berörda aktörer och har därför i stället för avsikt att ge myndigheten ett sådant uppdrag, i syfte att förbättra handläggningen av ungdomsmål. Att de till sammankomsterna inbjudna aktörerna medverkar vid mötena torde vara en självklarhet.

Som ett led i strävandena att öka enhetligheten och kvaliteten på personutredningen har utredningen även funnit skäl för Socialstyrelsen och Åklagarmyndigheten att tillsammans ta fram en blankett för yttranden enligt 11 § LUL. Remissinstanserna är positiva till detta. Åklagarmyndigheten och Socialstyrelsen har därefter haft överläggningar i olika gemensamma frågor när det gäller unga lagöverträdare, vilket bl.a. medfört att ett arbete med en sådan blankett inletts.

Barn och ungdomar som begår kriminella handlingar är ofta socialt utsatta och har behov av stöd och hjälp. Det är viktigt att det finns kunskap om vilka resultat olika åtgärder och insatser leder till. Vetenskap och beprövad erfarenhet utgör en av de nödvändiga grunderna för ett yrkesmässigt kvalificerat socialt arbete. För att kunna föreslå insatser av olika slag är det nödvändigt att socialtjänsten besitter kunskaper om vilka insatser som kan vara verksamma. Ett ytterligare problem är emellertid att den kunskap som ändå finns inte når ut i tillräcklig omfattning. För att utveckla socialtjänstens arbete är det viktigt att det finns möjligheter att utvärdera det arbete som bedrivs. Det finns enligt regeringens bedömning behov av något organ som kan utgöra en sammanförande länk mellan den teoretiska och praktiska världen. Regeringen delar utredningens bedömning att Socialstyrelsen fyller en viktig uppgift i detta sammanhang. *Socialstyrelsen* ser mycket positivt på att utredningen betonar att det

professionella arbetet med den aktuella målgruppen i ökad utsträckning skall grundas på vetenskap och beprövad erfarenhet och delar uppfattningen att det är lämpligt att någon aktör tar ett mer samordnat ansvar för att bevaka, sammanställa och sprida forskningsbaserad kunskap om verkningfulla metoder i arbetet med och för den aktuella målgruppen. Enligt Socialstyrelsen ryms dock det av utredningen föreslagna arbetet inom Socialstyrelsens uppdrag enligt 2 § 13 i förordningen (1996:570) med instruktion för Socialstyrelsen. Enlig förordningen skall Socialstyrelsen med hjälp av Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) främja utvecklingen av metoder och arbetsformer i socialt arbete genom systematisk prövning och värdering av utfall och effekter av socialtjänstens insatser samt förmedla kunskap om verkningfulla metoder och arbetsformer. Regeringen delar Socialstyrelsens uppfattning att någon ändring i förordningen inte krävs för att åstadkomma det utredningen har föreslagit. I stället avser regeringen att ge Socialstyrelsen i uppdrag att, i den riktning utredningen föreslagit, inom ramen för IMS:s arbete samordna och sprida kunskap om verkningfulla metoder m.m. Denna funktion gäller främst gentemot socialtjänsten och skall vara en hjälp för socialtjänsten i dess praktiska arbete med barn och unga som begår brott.

#### *Socialstyrelsens ökade föreskriftsrätt*

Regeringen har bedömt att det är naturligt att placera de nya reglerna om ungdomsvård, ungdomstjänst och särskilt kvalificerad kontaktperson i bl.a. socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Denna systematik medför att Socialstyrelsen enligt 8 kap. 5 § socialtjänstförordningen (2001:937) får rätt att meddela de verkställighetsföreskrifter som behövs. Därmed kan behovet av vägledning på nämnda områden tillgodoses. Med beaktande av att Socialstyrelsen får en föreskriftsrätt som är vidare än tidigare är det av hänsyn till det kommunala självstyret viktigt att föreskriftsrätten används med försiktighet. Det är därför lämpligt att Socialstyrelsen vid behov i första hand ger vägledningen genom att utfärda allmänna råd och inte föreskrifter.

#### *En mer kvalificerad form för stöd och vägledning behövs*

För att unga lagöverträdare skall kunna återföras till ett liv utan fortsatt kriminellt beteende är ett bra samarbete mellan de rättsvårdande myndigheterna, socialtjänsten, skolan och den unges familj av största betydelse. Det är även viktigt att en ung person som befinner sig i riskzonen för ett skadligt beteende kan ha nära kontakt med en vuxen, i syfte att motverka en negativ utveckling exempelvis genom brottslig verksamhet. Det finns mot denna bakgrund behov av att kunna utse en person som skall ha ett särskilt ansvar för den unge lagöverträdaren genom dels stöd och vägledning, dels hjälp åt den unge vid kontakterna med myndigheter m.m. Insatsen kontaktperson, som redan finns inom socialtjänsten, bör kunna utvecklas till ett mer avancerat stöd. Insatsen bör kunna användas som frivillig åtgärd eller som tvångsåtgärd och bör kunna ingå i ett överlämnande till vård inom socialtjänsten. I avsnitt 10.2 föreslår därför

regeringen att socialnämnden skall kunna utse en särskild kvalificerad kontaktperson för unga som är i behov av stöd och vägledning för att motverka en risk för bl.a. brottslig verksamhet.

#### *Böter och fängelse är mindre lämpliga påföljder för unga*

Böter är den vanligaste påföljden för unga lagöverträdare. Av dem som lagförs genom strafföreläggande eller dom erhåller majoriteten unga böter, antingen som ensam påföljd eller i kombination med annan påföljd. Bötesstraffet är särskilt frekvent i åldersgruppen 15–17 år. Nästan hälften av dem som i den gruppen lagförs genom dom får ett bötesstraff. Enligt regeringens bedömning har bötesstraffet som straffrättslig reaktion tydliga fördelar. Böter är en av få påföljder som kan åläggas mot den dömdes vilja. Bötesstraffet är också väl förenligt med de straffrättsliga kraven på förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens. Enligt regeringens mening är böter emellertid inte alltid den mest lämpliga påföljden för unga lagöverträdare. Bötesstraff saknar de rehabiliterande inslag som regeringen anser är viktigt i påföljdssystemet för unga och medför inte några möjligheter att motivera den unge att leva laglydigt. Tvärtom kan höga bötesbelopp medföra en skuldsättning som kan försvåra den unges etablering i vuxenlivet. Unga lagöverträdare kan således drabbas särskilt hårt av ett högt bötesstraff. Reaktionen kan dessutom få minskad betydelse i förhållande till den unge, eftersom ett bötesbeloppet kan betalas av någon annan, exempelvis en förälder. Enligt regeringens uppfattning skall rehabilitering och tillrättaförande i samhället vara framträdande vid valet av ingripande mot unga lagöverträdare. Det är därför en viktig utgångspunkt för reformen att användningen av framför allt högre bötesstraff minskar för unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Även framdeles kommer regeringen överväga olika möjligheter att ytterligare minska användningen av böter som påföljd för unga som begått brott.

Det är sedan lång tid tillbaka en grundläggande princip inom kriminalpolitiken i Sverige att unga lagöverträdare endast i undantagsfall skall dömas till fängelse. Denna princip gäller särskilt beträffande ungdomar under 18 år. Bakgrunden till denna restriktivitet är dels tanken att det inte är rimligt att straffa ungdomar som begår brott lika hårt som vuxna, dels vetskapen om att fängelsestraffet innebär särskilda risker för den unges fortsatta utveckling. Principen var vägledande vid 1999 års påföljdsreform och gäller alltså. Enligt regeringens uppfattning är det viktigt att vidta ytterligare åtgärder för att minska användningen av i vart fall korta frihetsstraff för unga lagöverträdare.

#### *Det finns behov av en ny påföljd för unga lagöverträdare*

Som framgår ovan anser regeringen att användningen av böter och frihetsberövande påföljder för unga lagöverträdare bör minska. Det finns därför behov av ett nytt påföljdsalternativ för unga lagöverträdare. Även i förhållande till det minskade användningsområdet för överlämnande till vård inom socialtjänsten behövs ett nytt påföljdsalternativ.

Ungdomstjänst är i dag inte en fristående påföljd utan kan endast aktualiseras i kombination med påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. Kritik har framförts bl.a. mot att endast hälften av landets kommuner har infört ungdomstjänst. För att principen om att lika fall skall behandlas lika skall få ett större genomslag bör ungdomstjänst göras tillgänglig i hela landet. Att ungdomstjänst i dag endast kan dömas ut genom en särskild föreskrift när påföljden bestäms till överlämnande till vård inom socialtjänsten innebär att en del unga som i och för sig är lämpliga för ungdomstjänst inte blir aktuella för ungdomstjänst på grund av att de inte har något vårdbehov. Anledningen till att ungdomstjänst infördes i påföljdssystemet var lagstiftarens ambition att hålla unga lagöverträdare utanför kriminalvården. Enligt regeringens bedömning är det ett skäl till att det är angeläget att se över ungdomstjänstens tillämpningsområde och tillgänglighet. I avsnitt 6.1 föreslår regeringen att ungdomstjänst införs som en ny påföljd för unga som begått brott. Ungdomstjänst kan enligt regeringens bedömning vara en tydlig och pedagogisk påföljd för unga och är också möjlig att förena med de straffrättsliga principerna om förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens.

Det vore också, som utredningen påpekar, önskvärt med ett samarbete när det gäller ingripanden mot unga lagöverträdare mellan lärosätena och kommunerna. Ett exempel där ett sådant samarbete finns är Tyresö kommun, som utarbetat ett genomtänkt och strukturerat program för utformningen av ungdomstjänst som tilläggsstraff. Arbetet bedrivs i samarbete med bl.a. Stockholms universitet i syfte att förena teori och praktik i frågor om unga som begår brott.

#### *Medling med anledning av brott kan vara bra för både unga lagöverträdare och brottsoffer*

Den 1 juli 2002 trädde lagen (2002:445) om medling med anledning av brott i kraft. Sedan år 2003 har Brottsförebyggande rådet haft regeringens uppdrag att underlätta uppbyggnaden av landets medlingsverksamheter. Erfarenheterna från medling är goda. Medling i brottmål, särskilt för unga lagöverträdare, kan vara till fördel såväl för den unge lagöverträdaren som för brottsoffret. Den unge lagöverträdaren kan genom att konfronteras med följderna av sitt brott komma till insikt om vad brottet inneburit för den drabbade, vilket kan leda till att han eller hon framdeles avhåller sig från brott. För brottsoffrets del kan ett möte med gärningsmannen vara ett sätt att bearbeta händelsen och lägga den bakom sig. Enligt regeringens uppfattning utgör detta goda skäl för att använda medling vid brott i större utsträckning. Därför bör medling vid brott göras allmänt tillgänglig i hela landet och ges en starkare ställning i rättssystemet (se avsnitt 11).

#### *De är viktigt att reaktionen på brott kommer snabbt när unga har begått brott*

Att rättsväsendet agerar snabbt och tydligt när ungdomar begår brott är mycket viktigt. Av det skälet infördes genom ungdomsmålsreformen 1995 en tidsfrist för förundersökning och åtalsbeslut beträffande den som



är under 18 år om det är fråga om brott på vilket kan följa fängelse i mer än sex månader. Tidsfristen innebär numera, efter en ändring 1999, att åklagaren skall fatta beslut i åtalsfrågan så snart det kan ske och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke. Sedan regeln om en tidsfrist infördes har tiden mellan brott och reaktion blivit kortare och samarbetet mellan myndigheterna förbättrats. Det finns emellertid enligt regeringens mening anledning att gå vidare i arbetet med att utveckla handläggningen av ungdomsmål och att ytterligare effektivisera processen. Därför bör ovan nämnda tidsfrist beträffande brott av unga under 18 år utvidgas till att gälla för alla brott med fängelse i straffskalan (se avsnitt 12.1).

#### *Åtgärder när det gäller barn under 15 år som misstänks för brott*

Ungdomsbrottsutredningen har upplyst att synpunkter på handläggningen av ungdomsmål har lämnats från olika håll, inte minst när det gäller ärenden där den brottsmisstänkte är under 15 år. Exempelvis har framförts önskemål om utvidgade möjligheter att använda tvångsmedel på brottsmisstänkta under 15 år. Det förefaller enligt utredningen som om det praktiska behovet av att använda dessa tvångsmedel har ökat, bl.a. på grund av svårigheter i spanings- och utredningsarbetet. Synpunkterna har gällt en utvidgning av användningen av bl.a. kroppsbesiktning, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning samt tagande av fotografi och fingeravtryck. Det har gjorts gällande att en möjlighet till kroppsbesiktning, som inte är tillåtet i dag, varvid man bl.a. kan utröna förekomsten av narkotika i kroppen genom blod- och urinprov skulle underlätta utredningen av om den unge gjort sig skyldig till narkotikabrott i avsikt att få underlag för att bedöma om insatser av socialtjänsten är behövliga enligt 31 § 1 lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL).

Även frågan om DNA-analys har uppkommit. Sådan analys sker genom undersökning av hår-, hud-, saliv- eller blodprov. Inte heller sådan undersökning är tillåten på misstänkta som inte fyllt 15 år.

Utredningens slutsats är att det finns ett behov av att göra en samlad översyn av lagstiftningen på detta område, förutom när det gäller möjligheten att tvångsvis drogtesta barn under 15 år. I den frågan ansluter sig utredningen till Narkotikakommissionens uppfattning att en sådan utvidgad möjlighet inte kan anses stå i rimlig proportion till det ingrepp som ett tvångsvis drogtest utgör för barnet (SOU 2000:126). Kommissionen framhöll också att om en så ung flicka eller pojke befinner sig i sådana omständigheter att det skulle vara aktuellt med att tvångsvis utföra ett drogtest utgör det ett fullt tillräckligt skäl för socialtjänsten att utreda det aktuella barnets levnadsförhållanden. Utredningen föreslår emellertid att det skall vara möjligt att ta fotografi och fingeravtryck på misstänkta under 15 år (se avsnitt 12.5).

Enligt regeringens mening är frågan om tvångsmedel när det gäller personer under 15 år komplicerad. Det är angeläget att det bakomliggande syftet med en sådan översyn analyseras noggrant. Frågan om behovet av ytterligare tvångsmedel måste också sättas i relation till integritetsaspekter. Mot denna bakgrund anser regeringen att frågan om en översyn på detta område bör behandlas i ett annat sammanhang.

Regeringen har vidare gett Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att under 2006, i samverkan med Rikspolisstyrelsen, kartlägga hur många utredningar rörande brott enligt 31 § LUL, där den misstänkte är under 15 år, som polismyndigheterna genomför årligen och på vilka grunder dessa utredningar görs. Brå skall även redovisa vilka ändringar i polisens anmälningsrutiner som behöver göras för att information om antalet utredningar enligt 31 § LUL fortlöpande skall kunna ingå i den officiella kriminalstatistiken.

*Jämställdhetsperspektivet bör uppmärksammas i påföljdssystemet*

Regeringens förslag är könsneutrala och syftar till en enhetlig och rättvis rättstillämpning. Det är emellertid enligt regeringens mening angeläget att denna aspekt beaktas vid tillämpningen av påföljdssystemet. Även Socialstyrelsen kan i sitt uppdrag bidra till att jämställdhetsperspektivet blir uppmärksammat på bred front.

## 5 En vidareutveckling av påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten

### 5.1 Gällande rätt

*Vård med stöd av socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*

Varje kommun har enligt 2 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453, SoL) det yttersta ansvaret för att de människor som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Socialnämnden skall bl.a. med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling och i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver. När det uppstår misstanke om att den unge har ett behov av vård skall socialnämnden göra en utredning som klarlägger den unges förhållanden och som resulterar i en bedömning av vilket behov av stöd och hjälp som föreligger. Insatserna kan bestå i allt från mindre ingripande åtgärder, t.ex. att det förordnas en kontaktperson för den unge, till mycket ingripande åtgärder, såsom institutionsplacering.

Grundprincipen i SoL är att all omsorg om barn och ungdomar så långt det är möjligt skall vara frivillig och ske i samarbete med föräldrarna. Först om det kan antas att behövlig vård inte kan ges med samtycke av föräldrarna och den unge själv, om denne fyllt 15 år, får samhället tillgripa tvångsåtgärder med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Omhändertagande för vård enligt LVU kan ske på två olika grunder, dels på grund av den unges hemförhållanden, s.k. miljöfall (2 §), dels på grund av den unges beteende, s.k. beteendefall (3 §). När det gäller miljöfallen skall vård beslutas om det på grund av misshandel, otillbörligt utnyttjande, bristande omsorg eller något annat förhållande i hem-

met finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. I beteendefallen skall vård beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. LVU gäller för barn och ungdomar som inte fyllt 18 år. I de s.k. beteendefallen får dock vård beredas även den som har fyllt 18 men inte 20 år. Vården skall i dessa fall upphöra senast när den unge fyller 21 år.

### *Överlämnande till vård inom socialtjänsten och ungdomstjänst*

Påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten regleras i 31 kap. 1 § brottsbalken. Vård inom socialtjänsten kan bestå antingen av vård som meddelas med stöd av SoL eller vård som ges med stöd av LVU. För att kunna överlämna någon som begått brott till vård inom socialtjänsten krävs dels att den tilltalade är under 21 år vid tiden för domen, dels att den unge kan bli föremål för vård eller annan åtgärd inom socialtjänsten enligt en vårdplan som upprättas av socialnämnden. Om förutsättningarna är uppfyllda och den tilltalade skall bli föremål för insatser med stöd av SoL, skall rätten när den bestämmer påföljden till överlämnande till vård inom socialtjänsten meddela föreskrift om att den unge skall genomgå vård eller åtgärd enligt vårdplanen.

För ett överlämnande med stöd av LVU krävs antingen att den unge redan är föremål för vård enligt LVU eller att socialnämnden har förklarat att man har för avsikt att ansöka hos länsrätten om sådan vård.

Eftersom socialtjänsten självständigt skall vidta de åtgärder som den unge har behov av har en bestämmelse i frågan om verkställighet direkt eller först sedan domen vunnit laga kraft inte ansetts behövlig.

Överlämnande till vård inom socialtjänsten kan, om det behövs med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet, enligt 31 kap. 1 § tredje stycket brottsbalken kombineras med böter eller ungdomstjänst. Dagsböterna kan bestämmas till högst 200 och detta oavsett om böter stadgas för brottet eller inte. Antalet timmar ungdomstjänst får bestämmas till lägst 20 och högst 100 timmar. En föreskrift om ungdomstjänst förutsätter samtycke från den unge. Det är inte möjligt att förena ett överlämnande till vård inom socialtjänsten med både böter och ungdomstjänst.

Kommer domstolen till slutsatsen att socialtjänstens insatser, i förekommande fall i förening med dagsböter eller föreskrift om ungdomstjänst, inte är tillräckligt ingripande är domstolen förhindrad att besluta att den unge skall överlämnas till vård inom socialtjänsten. I en sådan situation skall, om synnerliga skäl inte föreligger för ett frihetsberövande, domstolen välja någon annan icke frihetsberövande påföljd, normalt villkorlig dom eller skyddstillsyn, med tillämpning av de allmänna bestämmelserna om val av påföljd i 30 kap. brottsbalken.

Av 31 kap. 1 § brottsbalken framgår att det, vid påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten, även är möjligt att meddela den unge en föreskrift om att biträda målsäganden med arbete som syftar till att avhjälpa skador som har vållats genom brottet eller som annars framstår som lämpligt i belysning av brottets eller skadornas art. Detta förutsätter att den skadelidande har samtyckt till föreskriften.

## 5.2 Ungdomsvård

**Regeringens förslag:** Tillämpningsområdet för påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten ändras till att omfatta dem som har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Vården och åtgärderna skall syfta till att motverka en ogynnsam utveckling hos den unge.

Påföljden byter beteckning till *ungdomsvård*.

**Regeringens bedömning:** Utredningens förslag till ändring i lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. bör inte genomföras.

**Utredningens förslag** överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen har föreslagit att domstolen skall kunna döma den unge till *socialtjänstpåföljd* om denne är i behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453, SoL) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) för att inte göra sig skyldig till fortsatt brottslighet. Utredningen har även föreslagit en ändring i 6 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.

**Remissinstanserna:** En majoritet av de remissinstanser som uttalat sig i denna del, bl.a. *Sollentuna tingsrätt, Falu tingsrätt, Mölndals tingsrätt, Åklagarmyndigheten, Brottsförebyggande rådet (Brå), Socialstyrelsen, Barnombudsmannen, Norrtälje kommun* och *Akademikerförbundet SSR* tillstyrker förslaget om ändrade kriterier för påföljden. *Åklagarmyndigheten* delar utredningens uppfattning att bedömningen om det föreligger ett vårdbehov måste ske på ett kvalificerat sätt. Enligt *Brå* krävs riktlinjer om vad som skall betraktas som ett vårdbehov samt vad som avses med en kvalificerad bedömning av detta behov. *Socialstyrelsen* gör bedömningen att det även i fortsättningen kommer att vara ungefär lika hög andel av de unga som behöver denna påföljd som i dag. *Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare* instämmer delvis i förslaget och pekar på vikten av att stöd kan erbjudas även om det inte föreligger akut risk för fortsatt brottslighet. *Svea hovrätt* ifrågasätter om den föreslagna lagtexten avspeglar utredningens intentioner med förslaget. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att tanken med förslaget är god men konstaterar att det inte är så lätt att avgöra i vilka fall det finns ett verkligt behov samt att det inte är försvarbart att bygga en ordning med utdömande av straffrättsliga reaktioner på så lös vetenskaplig grund. *Justitiekanslern (JK)* och *Örebro kommun* anser att det finns en risk att påföljden, om den utformas på det sätt utredningen föreslagit, i praktiken kommer att bli aktuell bara för sådana unga som tidigare har gjort sig skyldiga till brott. *Juridiska fakulteten vid Uppsala Universitet* är inte övertygad om att den föreslagna begränsningen bör göras mot bakgrund av att påföljden kan anpassas till vad som är lämpligt och rimligt ingripande i det enskilda fallet och anser att en viss flexibilitet torde vara nödvändig om en påföljd skall ha ett brett tillämpningsområde.

Flera remissinstanser är positiva till förslaget om namnbyte, bl.a. *Mölndals tingsrätt, Falu tingsrätt, Socialstyrelsen, Barnombudsmannen, Tyresö kommun, Advokatsamfundet* och *Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare*. *Socialstyrelsen* anser att det föreslagna namnet social-

tjänstpåföljd tydliggör att det är fråga om åtgärder som har en särställning i förhållande till de övriga insatser som socialtjänsten vidtar för unga. Socialstyrelsen befarar dock att det föreslagna begreppet kan medföra en förskjutning av socialtjänstens arbete mot straff och tvång, vilket skulle kunna riskera att den positiva inställningen till socialtjänsten går förlorad. En majoritet av remissinstanserna riktar dock kritik mot förslaget att byta beteckning på påföljden. Av dessa remissinstanser är några kritiska mot att överhuvudtaget byta beteckning på påföljden, bl.a. *Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet, Eskilstuna kommun och Sundsvalls kommun*, medan de flesta som kritiserar förslaget om namnbyte främst invänder mot det föreslagna begreppet socialtjänstpåföljd, t.ex. *Riksdagens ombudsmän (JO), Hovrätten över Skåne och Blekinge, Huddinge tingsrätt, JK, Åklagarmyndigheten, Brå, Stockholms stad, Arboga kommun, Botkyrka kommun, Gotlands kommun, Föreningen Sveriges socialchefer och Akademikerförbundet SSR*.

## **Skälen för regeringens förslag och bedömning**

### *Bakgrund*

Det är ett stort antal unga lagöverträdare som varje år överlämnas till vård inom socialtjänsten. Under år 2004 meddelades 2 657 sådana domar. Innehållet i påföljden kan bestå av många olika typer av åtgärder från socialtjänstens sida.

Utvärderingen av 1999 års påföljdsreform visade att den vanligast förekommande insatsen vid överlämnande till vård inom socialtjänsten var samtalskontakt med socialtjänsten och att dessa samtal ofta kretsade kring det aktuella brottet och dess konsekvenser, familje- och skolsituationen, relationen till kamrater, etik och moral samt droger. Andra vanliga insatser enligt utvärderingen var förordnande av kontaktperson och någon form av programverksamhet.

Dessa insatser var inte bara de vanligaste utan ofta också de enda insatserna enligt vårdplanen. Enligt utredningen torde detta indikera att det inte fanns behov av mera ingripande åtgärder i dessa situationer och att det därför sannolikt förekommer fall då unga lagöverträdare överlämnas till vård inom socialtjänsten utan att det föreligger något vårdbehov i egentlig mening. Detta kan, menar utredningen, i förlängningen vara ägnat att skapa misstro mot påföljdssystemet för unga lagöverträdare.

Eftersom de åtgärder som planeras skall stå i proportion till det brott som har begåtts kan det faktum att vårdplanerna endast består av samtalskontakter eller liknande dock även vara en följd av att det är fråga om ett mindre allvarligt brott. De av domstolen utdömda vårdåtgärderna avspeglar nämligen inte endast vårdbehovet utan även brottets straffvärde, art och, i förekommande fall, den tilltalades tidigare brottslighet.

*Brå* har i sitt remissvar bekräftat utredningens uppfattning att även ungdomar utan egentligt vårdbehov överlämnas till vård inom socialtjänsten. *Brå* har också i en efterföljande utvärdering av kommunernas programverksamheter för unga lagöverträdare (*Vård för unga lagöverträdare*, rapport 2005:13) kunnat konstatera att antalet dömda ungdomar per år som överlämnas till vård inom socialtjänsten har ökat med närmare 500 sedan 1999 medan andelen som får böter både som huvudpåföljd och tilläggsåtgärd har minskat. Enligt *Brå* tycks ökningen avse unga som är

något mindre kriminellt belastade än vid utvärderingen av 1999 års reform. Andelen tidigare lagförda har minskat och andelen som har begått mindre grova brott har ökat.

Intentionerna bakom lagstiftningen är att barn och unga som begår brott i första hand skall bli föremål för vårdinsatser och andra åtgärder inom socialtjänsten. Dessa insatser syftar till att åstadkomma en positiv förändring och främja en gynnsam utveckling av den unge. Innehållet i insatserna styrs av den unges behov av vård eller andra åtgärder. Om unga lagöverträdare överlämnas till vård utan att de har ett egentligt vårdbehov kan detta sägas strida mot intentionerna med påföljden.

I de fall där insatsen består av åtgärder som närmast är att se som en form av samhällets gränssättning gentemot den unge lagöverträdaren, snarare än vårdinsatser med inriktning på behandling, bör det enligt regeringens mening finnas utrymme för att använda andra påföljder än vårdpåföljd. Om avsaknad av andra lämpliga påföljdsalternativ för unga lagöverträdare kan leda till att domstolar överlämnar unga till vård bör i stället sådana alternativ införas i påföljdssystemet. Regeringens förslag att införa ungdomstjänst som en ny påföljd för unga (se avsnitt 6) utgör i det här sammanhanget ett viktigt led i arbetet med att vidareutveckla påföljdssystemet för unga lagöverträdare.

Utredningen har föreslagit att domstolen skall få besluta om överlämnande till vård inom socialtjänsten endast om den unge har behov av vård eller annan åtgärd enligt SoL eller LVU för att inte göra sig skyldig till fortsatt brottslighet. Avsikten med förslaget är enligt utredningen att strama upp tillämpningsområdet för påföljden så att den endast kommer i fråga i de fall den unge efter en kvalificerad bedömning har befunnits löpa risk för ett fortsatt brottsligt beteende och därför är i behov av kraftfulla åtgärder från socialtjänstens sida. För det fall det inte föreligger risk för fortsatt brottslighet anser utredningen att andra påföljder bör komma ifråga, t.ex. ungdomstjänst.

Regeringen delar de utgångspunkter som utredningen har för förslaget, nämligen att överlämnande till vård inom socialtjänsten i större utsträckning skall reserveras för dem med ett egentligt vårdbehov samt att risken för fortsatt brottslighet skall beaktas. Möjligheterna att skärpa kriterierna för påföljdens tillämpningsområde och tydliggöra syftet med påföljden bör därför eftersträvas. Utredningens förslag innefattar dock några problemställningar.

#### *Behovet av vård eller annan åtgärd*

De ungas behov av insatser bedöms utifrån den övergripande definitionen i SoL och utifrån en samlad bild av vilken vård den unge behöver för sin sociala anpassning. Vid socialnämndens prövning av den unges behov av vård eller annan åtgärd enligt SoL eller LVU skall socialnämnden således se till den unges hela livssituation. Det faktum att den unge har begått brott utgör givetvis en stark indikation på en ogynnsam utveckling hos den unge, liksom tidigare brottslighet och risken för fortsatt brottslighet.

Vid sin bedömning utgår socialtjänsten från förhållandena vid tidpunkten för gärningen. Vidare skall den åtgärd som vidtas vara motiverad med hänsyn till den person som blir föremål för åtgärden. Det är social-

tjänsten som har det yttersta ansvaret för att den unge tillförsäkras erforderlig vård och bistånd.

*JK* uttrycker oro för att påföljden, med en sådan koppling av vårdbehovet till återfall i brott som utredningen föreslår, i praktiken blir aktuell bara för sådana unga som tidigare har gjort sig skyldiga till brott, eftersom tidigare brottslighet är en stark indikation på risk för fortsatt brottslighet medan en sådan risk kan vara svår att bedöma i andra fall. *JK* ifrågasätter om det är en lämplig ordning med hänsyn till att det i många fall kan finnas behov av att någon har tillsyn eller uppsikt över den unge även om risken för fortsatt brottslighet i den enskilda fallet inte är omedelbar. Även *Juridiska fakulteten vid Uppsala Universitet* tar upp denna frågeställning i sitt remissvar.

Regeringen delar bedömningen att det finns en risk för en alltför restriktiv tillämpning av påföljden om kriteriet för påföljden utformas på det sätt utredningen föreslagit. Vidare är det, som *Brå* konstaterar i sitt remissyttrande, inte enkelt att urskilja vilka insatser som görs för att förebygga risken för återfall i brott och vilka som görs för att förebygga andra sociala problem då sådana problem ofta är sammanvävda. Dessutom torde det vara svårt för socialnämnden att på individnivå bedöma risken för fortsatt brottslig verksamhet.

Det huvudsakliga syftet med att överlämna unga personer som har begått brott till vård är som nämnts att öka möjligheterna för en återanpassning till ett välfungerande liv och åstadkomma en positiv förändring. Att motverka en ogynnsam utveckling som tar sig uttryck i att den unge exempelvis fortsätter att begå brott bör dock vara ett mål och en utgångspunkt för de insatser som vidtas när unga begått brott.

Tillämpningsområdet för påföljden bör avgränsas på ett sådant sätt att kravet på den unges behov av vård eller andra åtgärder skärps. Detta bör enligt regeringens mening uttryckas så att den unge bör ha ett särskilt behov av insatser enligt SoL eller LVU för att påföljden skall komma i fråga. Att den unge är brottsaktiv eller har missbruksproblem bör tala starkt för att det föreligger ett särskilt behov av socialtjänstens insatser.

Påföljden bör alltså inte primärt användas för de unga lagöverträdare vars behov av vård eller andra åtgärder är så begränsat att det kan tillgodoses inom ramen för exempelvis en ungdomstjänst (se avsnitt 6.2).

I likhet med utredningen anser regeringen att risken för fortsatt brottslighet bör lyftas fram vid tillämpningen av påföljden. Som flera remissinstanser pekat på bör dock undvikas att detta sker på ett sätt som medför att det krävs att en konkret riskbedömning görs i varje enskilt fall eftersom det är förenat med stora svårigheter att göra sådana bedömningar på individnivå. Inte heller får det bli fråga om att utesluta en ung person med ett särskilt behov av vård eller andra åtgärder från påföljden i de fall en risk för fortsatt brottslighet inte kan befaras. Socialtjänstens uppgift är som nämnts att se till den unges hela livssituation och behov av insatser för en social anpassning, varvid principen om barnets bästa skall beaktas. Som tidigare konstaterats syftar påföljden till att genom vård eller andra åtgärder återföra den unge till ett socialt välfungerande liv. Vården och åtgärderna bör därför syfta till att motverka en ogynnsam utveckling hos den unge. Åtgärder för att förhindra fortsatt brottslig verksamhet är självklart viktiga i sammanhanget. I det fall det inte föreligger

någon risk för en ogynnsam utveckling bör andra påföljder, exempelvis ungdomstjänst, komma i fråga.

Regeringen föreslår därför att överlämnande till vård inom socialtjänsten skall kunna komma i fråga om den unge har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt SoL eller LVU samt att vården och åtgärderna skall syfta till att motverka en ogynnsam utveckling.

*Brå* menar att för att påföljden skall komma ifråga för enbart de unga som verkligen har behov av vård krävs det att det utvecklas riktlinjer om vad som skall betraktas som ett vårdbehov samt vad som avses med en kvalificerad bedömning av detta vårdbehov. *Brå* tillägger att mer systematiska bedömningar också är önskvärt från ett rättssäkerhetsperspektiv. För att en väl grundad bedömning av den unges behov av insatser skall kunna göras är det förstås av största vikt att det yttrande som ligger till grund för valet av påföljd grundas på en kompetent bedömning av frågan om ett behov av vård finns. Mot bakgrund av den stora erfarenhet på området som socialtjänsten har och de metoder och hjälpmedel som utvecklas till stöd för att göra olika behovs- och riskbedömningar torde, enligt regeringens mening, socialtjänsten, trots de svårigheter som finns i det här sammanhanget, vara väl lämpad att göra dessa bedömningar. Domstolen är inte bunden av socialnämndens slutsats av den unges behov av insatser men yttrandet utgör självklart en viktig del av personutredningen.

Syftet med förslaget är att lägga större fokus på den unges behov av vård och andra åtgärder för att motverka en negativ utveckling. Förslaget bör enligt regeringens bedömning medföra en något striktare tillämpning av påföljden om än inte så restriktiv som utredningen föreslagit. Avsikten är som nämnts att de som endast bedöms ha ett mindre behov av vård eller annan åtgärd bör kunna få detta behov tillgodosett inom ramen för en ungdomstjänst. Genom förslaget torde också, som även *Socialstyrelsen* pekar på, socialtjänstens roll tydliggöras och socialtjänsten bör kunna utföra sina uppgifter och satsa sina resurser där insatserna är verkningsfulla. Även fortsättningsvis förväntas påföljden ha ett brett tillämpningsområde.

Mot bakgrund av den utformning utredningen föreslagit av påföljden, har utredningen även föreslagit en ändring i 6 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. Ändringen innebär att socialnämnden på begäran av bl.a. rätten och åklagaren, skall lämna upplysningar om de åtgärder nämnden anser behövs och som kan antas bidra till att den unge avhåller sig från fortsatt brottslighet. Med de kriterier regeringen föreslagit för påföljdens tillämpningsområde saknas skäl att ändra bestämmelsen på det sätt utredningen föreslagit.

### *Innehållet i ungdomsvården*

Regeringens förslag till ändrade kriterier för påföljden är inte avsett att innebära någon ändring av kravet att de planerade åtgärderna skall stå i proportion till det eller de brott som har begåtts med beaktande av brottets art och eventuell tidigare brottslighet. Även fortsättningsvis skall det finnas en balans mellan brottet och samhällets reaktion på detta. Såsom framhålls i förarbetena till 1999 års reform skall vårdinsatserna planeras utifrån den unges vårdbehov (prop. 1997/98:96 s. 147 ff.). Därefter



skall domstolen pröva om den planerade insatsen är tillräckligt ingripande med hänsyn till brottets straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet. Att det skall finnas en jämvikt mellan brottet och den tidigare brottsligheten och samhällets reaktion innebär t.ex. att om de planerade insatserna är begränsade bör ett överlämnande till vård ske endast vid brottslighet av förhållandevis lindrigt slag. Är det i stället tänkt att den unge skall placeras i t.ex. familjehem eller ett hem för vård eller boende, kan ett överlämnande komma i fråga även vid allvarigare eller mer omfattande brottslighet. Ju yngre den tilltalade är, desto större är dock utrymmet för att välja ett överlämnande till vård inom socialtjänsten som påföljd även för allvarlig brottslighet. I syfte att åstadkomma bättre proportionalitet skall vid denna bedömning även vägas in de eventuella tilläggssanktioner som kan komma i fråga. Det är domstolen som gör den slutliga bedömningen av detta. Finner domstolen att socialtjänstens insatser, i förekommande fall i förening med dagsböter eller ungdomstjänst, inte kan anses tillräckligt ingripande får domstolen inte besluta att den unge skall överlämnas till vård. Att påföljden bör kunna användas i större utsträckning än i dag vid exempelvis allvarigare brott framgår av förslagen i avsnitt 7.

#### *Påföljden får en ny benämning – ungdomsvård*

Utredningen har ifrågasatt om benämningen överlämnande till vård inom socialtjänsten är en lämplig beteckning på en påföljd avsedd för unga och anført att det råder osäkerhet kring beteckningen. Enligt utredningen finns därför anledning att överväga om påföljden av pedagogiska skäl och i tydliggörande syfte bör kallas något annat.

Mot att ändra namnet på påföljden torde främst tala att det av nuvarande beteckning framgår att rättsväsendet överlämnar verkställigheten av påföljden till socialtjänsten i stället för till kriminalvården, att jämföra med påföljden överlämnande till rättspsykiatrisk vård. Som *Åklagarmyndigheten* konstaterar tar dock domstolen när det gäller unga lagöverträdare, till skillnad från vad som gäller för allvarligt psykiskt störda lagöverträdare, ställning till innehållet i den planerade vården vid valet av påföljd. I likhet med utredningen och flera remissintanser, anser regeringen att fördelarna med ett namnbyte väger tyngre än skälen emot.

De remissinstanser som haft invändningar mot utredningens förslag till beteckning, socialtjänstpåföljd, har bl.a. framfört att begreppet är olämpligt genom den tydliga kopplingen mellan socialtjänsten och en påföljd och att socialtjänsten inte skall uppfattas som bestraffande.

Utredningens förslag till ny beteckning har erhållit kraftig kritik. Regeringen föreslår därför att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten ändrar beteckning till ungdomsvård. Regeringen anser att det föreslagna namnet tillgodoser behoven av en enkel, tydlig och pedagogisk beteckning. I den fortsatta framställningen används därför benämningen ungdomsvård.

## 5.3 Ungdomsvård med ungdomskontrakt m.m.

**Regeringens förslag:** De åtgärder socialnämnden redovisar i yttranden enligt 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall framgå av ett ungdomskontrakt om åtgärderna vidtas med stöd av socialtjänstlagen (2001:453) och av en vårdplan om åtgärderna vidtas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Vid sådan ungdomsvård som innebär att åtgärder skall vidtas med stöd av socialtjänstlagen skall domstolen meddela föreskrift om att den unge är skyldig att följa det ungdomskontrakt som upprättats av socialnämnden. Innehållet i kontraktet skall framgå av domen.

Vid ungdomsvård där åtgärder skall vidtas tvångsvis med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga skall den vårdplan som socialnämnden upprättat för den unge bifogas domen.

**Utredningens förslag** överensstämmer i allt väsentligt med regeringens.

**Remissinstanserna:** En majoritet av remissinstanserna som yttrat sig i denna del tillstyrker eller har ingen erinran mot förslaget om ungdomskontrakt, däribland *Sollentuna tingsrätt*, *Falu tingsrätt*, *Åklagarmyndigheten*, *Kriminalvården (tidigare Kriminalvårdsstyrelsen)*, *Stockholms stad*, *Arboga kommun*, *Norrtälje kommun* och *Tyresö kommun*. *Svea hovrätt* avstyrker dock förslaget. *Huddinge tingsrätt*, *Barnombudsmanen*, *Sundsvalls kommun* och *Rädda Barnen* ifrågasätter behovet av ett ungdomskontrakt och dess status. Vikten av uppföljning och krav på efterlevnad av åtgärderna betonas av bl.a. *Nämndemännens Riksförbund*.

*Åklagarmyndigheten* är positiv till förslaget som rör vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Inga synpunkter har lämnats såvitt avser innehållet i socialnämndens yttrande.

### Skälen för regeringens förslag

#### *Ungdomsvård med ungdomskontrakt*

Möjligheten enligt dagens system för överlämnande till vård inom socialtjänsten förutsätter bl.a. att socialnämnden upprättat en vårdplan för den unge. Detta gäller oavsett om den föreslagna vården skall komma till stånd med stöd av socialtjänstlagen (2001:453, SoL) eller LVU.

Utredningen har föreslagit att det vid en ungdomsvård som innebär att åtgärderna skall vidtas med stöd av SoL skall upprättas ett ungdomskontrakt i stället för en vårdplan. Någon ändring i sak i förhållande till vad som gäller för en sådan vårdplan är inte avsedd. Syftet med att upprätta ett kontrakt är enligt utredningen huvudsakligen av pedagogisk natur och för att göra det tydligare att ungdomsvården baseras på åtgärder enligt SoL och inte enligt LVU.

Enligt *Svea hovrätt* bidrar förslagen inte till att påföljdssystemet för unga lagöverträdare blir mer lättöverskådligt. Några remissinstanser, *Huddinge tingsrätt*, *Sundsvalls kommun* m.fl., ifrågasätter om det är nödvändigt med ett kontrakt.

När det är fråga om åtgärder enligt SoL delar regeringen utredningens bedömning att en ökad tydlighet och pedagogisk effekt skulle kunna åstadkommas genom att vårdplanen i dessa fall utformas till ett kontrakt mellan den unge, vårdnadshavaren i förekommande fall, och socialtjänsten. För att det skall vara tydligt för den unge vad som skall åligga denne enligt kontraktet bör givetvis socialtjänsten sträva efter att vara precis i sin beskrivning av de åtgärder som den planerar att vidta. Enligt regeringens mening saknas anledning att befara att föreskriften om att ett ungdomskontrakt skall upprättas i stället för en vårdplan i dessa fall skulle komplicera påföljdssystemet för unga lagöverträdare.

Utredningen har föreslagit att kontraktet skall undertecknas av bl.a. den unge. Syftet med att underteckna kontraktet är även det främst pedagogiskt och avser att tydliggöra för den unge vad denne åtar sig. Regeringen finner dock inte att det finns skäl att i lag ange att kontraktet skall undertecknas. En sådan formell regel skulle riskera att onödigt komplicera handläggningen. Att undertecknande inte är ett krav utesluter självfallet inte att parterna undertecknar kontraktet när de praktiska förutsättningarna föreligger. Det bör dock vara möjligt för den unge eller dennes vårdnadshavare att lämna även sitt muntliga samtycke. Kontraktet bör benämnas ungdomskontrakt. Vid rättegången bör domstolen gå igenom kontraktet och försäkra sig om att den unge alljämt samtycker till innehållet. Domstolen bör i domen meddela föreskrift om att den unge skall följa kontraktet. Innehållet i kontraktet skall framgå av domen, exempelvis genom att kontraktet fogas till domen.

Den rättsliga statusen av kontraktet ifrågasätts av några instanser, däribland *Barnombudsmannen* och *Rädda Barnen* som också undrar vad som händer om socialtjänsten inte uppfyller sin del av kontraktet. Ett ungdomskontrakt innebär i sak ingen förändring i förhållande till den unge mot vad som gäller enligt den nuvarande ordningen. Den unge blir inte mer bunden av att muntligen ge sitt samtycke till eller skriva under ett ungdomskontrakt än vad han eller hon i dag blir av sitt samtycke till vårdplanen. Det är genom domstolens dom som den dömdes skyldigheter med anledning av brottet fastställs, inte genom kontraktet som sådant. Liksom i dag kommer det inte att finnas någon möjlighet för rätten att ålägga socialtjänsten en motsvarande skyldighet. Ungdomskontraktet redovisar således den vård som planerats för den unge med anledning av att denne begått brott. I övrigt leder kontraktet till samma konsekvenser som vårdplanen gör i dag.

#### *Ungdomsvård med åtgärder enligt LVU*

När det är fråga om ungdomsvård där åtgärderna skall vidtas tvångsvis med stöd av LVU blir det inte aktuellt med något ungdomskontrakt. I stället bör det av domen tydligt framgå att domstolen vid valet av lämplig påföljd har beaktat att den unge är eller förväntas bli föremål för åtgärder enligt LVU. Vårdplanen, i vilken socialnämnden i samband med sitt yttrande enligt 11 § LUL skall ha redovisat de åtgärder som planeras, skall bifogas domen, dock utan att domstolen meddelar föreskrifter i anslutning till denna.

## 5.4 Åtgärder för en ökad kvalitet i yttranden m.m.

**Regeringens förslag:** Åklagarens begäran om yttrande enligt 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall, om möjligt, i de fall förundersökningen gäller brott på vilket fängelse kan följa lämnas till socialnämnden senast i samband med delgivning om misstanke för brott enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken.

**Utredningens förslag** överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen har föreslagit att åklagaren skall inhämta yttrande enligt 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) senast när det föreligger en skälig misstanke om brott och oavsett brottstyp.

**Remissinstanserna:** Endast några remissinstanser har yttrat sig över förslaget. *Brotsförebyggande rådet (Brå)*, *Norrtälje* och *Västerviks kommuner* tillstyrker förslaget. *Åklagarmyndigheten* betonar vikten av att socialtjänsten får erforderlig tid för att skriva sina yttranden men föreslår att förslaget justeras genom att senaste tidpunkt för inhämtande av yttrande skall vara när den unge delgivits skälig misstanke. *Sundsvalls kommun* befarar att förslaget leder till att personer blir föremål för utredningar inom socialtjänsten, vilka personer senare visar sig vara delgivna misstanke på felaktiga grunder.

**Skälen för regeringens förslag:** Vid 1999 års reform lagfästes att de yttranden som avses i 11 § LUL skulle ges ett utförligare innehåll och att yttrandena skulle innehålla en vårdplan. Syftet var att stärka principen om förutsebarhet genom att domstolen i rimlig utsträckning skulle kunna förutse vilken vård eller vilka åtgärder som den unge skall bli föremål för efter ett överlämnande till vård inom socialtjänsten. Enligt 11 § LUL skall därför åklagaren innan han eller hon fattar beslut i åtalsfrågan beträffande en misstänkt som inte fyllt 18 år inhämta yttrande från socialnämnden. I de fall den tilltalade är under 18 år och åtalad för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader gäller ett skyndsamt krav som innebär att beslut i åtalsfrågan skall vara fattat senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke (se avsnitt 12.1). Denna tidsfrist var tidigare fyra veckor men förlängdes vid reformen till sex veckor för att socialnämnden skulle få bättre förutsättningar att fullgöra sin skyldighet (prop. 1997/98:96 s. 145 ff.).

Vid utvärderingen av 1999 års reform fann emellertid Brå att få yttranden innehöll alla de uppgifter som lagstiftaren tänkt sig. Bland annat upptäcktes stora brister såvitt avsåg kraven på att vårdplanerna skulle vara konkreta och tydliga. Två tredjedelar av de undersökta yttrandena saknade antingen uppgift om hur omfattande de planerade insatserna skulle vara eller hur länge de var tänkta att pågå och i några fall hade socialtjänsten inte angivit vilka åtgärder som planerades. Brå:s slutsats var att socialtjänsten behöver mer tid för att skriva yttranden och ta fram vårdplaner. Vidare fann Brå att utredningstiden i många fall endast var en till två veckor och att den vid reformen förlängda tiden inte hade kommit socialtjänsten till godo.

I en efterföljande analys som Brå har gjort av socialtjänstens arbete när det gäller unga lagöverträdare har Brå ansett att vårdplanerna blivit bättre

men konstaterar att det i vissa fall är svårt för socialtjänsten att ange den planerade vårdens omfattning och varaktighet (*Vård för unga lagöverträdare*, rapport 2005:13).

Socialnämndens uppgift att på kort tid göra den efterfrågade personutredningen är i vissa fall både svår och känslig. Det är därför enligt regeringens mening av stor betydelse att socialtjänsten får skäligt rådrum för att upprätta yttrande och ungdomskontrakt eller vårdplan. Att den enskilda lagöverträdaren får den insats som är mest lämplig för honom eller henne innebär, som också framhålls av *Åklagarmyndigheten*, en effektivisering av samhällets ingripande mot unga lagöverträdare. Det är således av största vikt att domstolens beslut i valet av påföljd inte grundas på ett felaktigt underlag. Även om Brå sett en positiv utveckling när det gäller kvaliteten på socialtjänstens yttranden och vårdplaner anser regeringen att det fortfarande är angeläget att finna åtgärder som ger socialnämnden erforderlig tid för upprättande av handlingarna. Begäran om yttrande bör dock ske vid en sådan tidpunkt att risken för att yttranden inhämtas i onödan i möjligaste mån begränsas.

Utredningen har föreslagit införande av en senaste tidpunkt för begäran om yttrande och ansett att denna tidpunkt bör vara när åklagaren tar ställning till om den unge kan anses skäligen misstänkt för brott.

*Åklagarmyndigheten* menar emellertid att det inte är lämpligt att den misstänkte kontaktas av socialtjänsten innan han eller hon har hörts i utredningen och föreslår därför att tidpunkten i stället bestäms till delgivning av skälig misstanke.

Ett framflyttande av tidpunkten på det av *Åklagarmyndigheten* föreslagna sättet minskar risken för en onödig arbetsbelastning för socialtjänsten jämfört med utredningens förslag. Att socialtjänsten kontaktar en familj vars barn underrättats om misstanke för brott har dessutom ett värde i sig och ligger inom ramen för socialtjänstens stödjande verksamhet. I flera fall kan vidare antas att den unge är känd hos socialtjänsten och att viss utredning redan finns tillgänglig. Åklagaren och socialnämnden bör också kunna ha en sådan kontakt att socialtjänsten kan bedöma om personutredningen bör inledas omedelbart eller när förundersökningen kommit längre. I sådana fall innebär förslaget främst att socialnämnden får bättre möjligheter att planera och prioritera i sitt arbete.

Mot denna bakgrund finner regeringen lämpligt att begäran om yttrande, om möjligt, skall lämnas senast i samband med delgivning av brottsmisstanke. Den föreslagna ordningen syftar till att skapa förutsättningar för en ökad kvalitet på yttrandena.

## 6 Ungdomstjänst

### 6.1 Ungdomstjänst som ny påföljd

<p><b>Regeringens förslag:</b> Ungdomstjänst införs som en ny och fristående påföljd för lagöverträdare under 21 år. Det skall vara en obligatorisk uppgift för kommunerna att administrera ungdomstjänst. Kommunerna skall ha ansvar för att en ungdomstjänstplats ordnas för</p>
--

den dömde men en plats behöver inte vara anordnad när domstolen dömer i målet.

**Utredningens förslag** överensstämmer med regeringens. Utredningen har dock föreslagit en annan lagteknisk lösning i vissa avseenden.

**Remissinstanserna:** De remissinstanser som har yttrat sig är i huvudsak positiva till förslagen att göra ungdomstjänst till en fristående påföljd och att det skall vara en obligatorisk uppgift för kommunerna att administrera ungdomstjänst, samtidigt som många remissinstanser ser svårigheter med en sådan ordning. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Polisförbundet* anser att ungdomstjänsten bör handhas av kriminalvården. Hovrätten anser dock att om kommunerna skall administrera ungdomstjänsten så är det självklart med ett obligatorium. *Brottsförebyggande rådet* (Brå) anger att en förutsättning för förslaget om att ungdomstjänst skall vara en fristående påföljd är att ungdomstjänst administreras i hela landet. Många remissinstanser, bl.a. *Sollentuna tingsrätt*, *Åklagarmyndigheten*, *Socialstyrelsen*, *Statens institutionsstyrelse*, *Barnombudsmannen* och *Rädda Barnen* är också positiva till att göra ungdomstjänst till en obligatorisk uppgift för kommunerna. Även de kommuner som uttalat sig i denna del är i flertalet fall positiva men uttrycker oro för kostnaderna för verksamheten. *Sveriges Kommuner och Landsting* avvisar förslaget. Många remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt*, *Åklagarmyndigheten*, *Brå*, *Socialstyrelsen*, *Sveriges Kommuner och Landsting* samt flera kommuner pekar på svårigheterna att hitta lämpliga ungdomstjänstplatser och ifrågasätter därför om det är praktiskt möjligt att hitta platser i den omfattning som behövs. *Kriminalvården* (tidigare *Kriminalvårdsstyrelsen*) förespråkar en samordning av arbetstillfällena så att det inte blir konkurrens mellan kriminalvårdens samhällstjänst och kommunernas ungdomstjänst. Enligt *Sveriges Kommuner och Landsting* väcker utredningens förslag frågor kring socialtjänstens roll i rättssystemet då socialtjänsten åläggs uppgifter som ansvarsmässigt nu kommer att ännu tydligare än tidigare vara en del av det straffrättsliga systemet.

### **Skälen för regeringens förslag**

#### *Ungdomstjänst som ny påföljd*

En utgångspunkt för denna reform är att socialtjänsten även fortsättningsvis bör ha huvudansvaret för ingripanden mot unga lagöverträdare. Som har framgått föreslår regeringen förändringar av överlämnandepåföljden som syftar till att fokusera insatser på den grupp unga som har ett reellt behov av vård och andra insatser. En strävan är också att öka fokus på åtgärder som syftar till att motverka en ogynnsam utveckling hos denna grupp av unga. Det är därför viktigt att se över påföljdsalternativen för unga som saknar eller har ett begränsat vårdbehov. Ytterligare en utgångspunkt i reformarbetet rörande påföljdsystemet för unga är att begränsa användningen av böter och korta frihetsberövanden. De nämnda strävandena ligger väl i linje med det förändringsarbete som inleddes genom 1999 års påföljdsreform. Enligt regeringens mening bör det därför övervägas om ungdomstjänst skulle kunna fylla behovet av en påföljd som är väl anpassad för ungdomar,

som ger en direkt och tydlig konsekvens och som inte förutsätter ett vårdbehov.

Frågan om att införa någon form av oavlönat arbete som en fristående påföljd i påföljdssystemet har övervägts tidigare, dock utan att leda till lagstiftning. Ungdomsbrottskommittén var t.ex. inte främmande för en sådan ordning (se SOU 1993:35 del A s. 386 f.).

Det är tydligt för den unge att det oavlönade arbetet är en reaktion på brott. Vidare finns det ett pedagogiskt värde i att den unge får gottgöra brottet genom arbete. Verkställigheten av ungdomstjänsten torde också upplevas som meningsfull, även om detta till stor del beror på arbetsuppgifternas art. Genom ungdomstjänst ges också den unge vanligen tillfälle att skaffa sig erfarenheter av arbete tillsammans med människor som inte ingår i hans eller hennes vanliga umgängeskrets. Det finns därtill stora möjligheter att ytterligare utforma innehållet i ungdomstjänsten så att de unga upplever att samhället sätter tydliga gränser när brott begås. Ungdomstjänst kan också tillgodose de straffrättsligt motiverade kraven på förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens.

Eftersom påföljden inte förutsätter ett vårdbehov hos den unge kan ungdomstjänsten ersätta andra påföljder som inte heller grundas på ett behov av vård eller andra insatser, i första hand böter och i viss mån kortare frihetsberövande påföljder. Det innebär att påföljden skulle kunna få ett stort användningsområde.

*Hovrätten över Skåne och Blekinge och Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet* framhåller att det finns en risk för att påföljdssystemet skulle bli mer komplicerat och följaktligen mer svåröverskådligt och pekar dels på att påföljden föreslås få ett brett tillämpningsområde, dels på det faktum att ungdomstjänst är tänkt att även fortsättningsvis kunna användas i kombination med ungdomsvård.

Det finns en risk för att påföljdssystemet blir mer svåröverskådligt vid införande av en ny påföljd. Ett sätt att stävja sådana olägenheter är dock i detta fall att tydliggöra tillämpningsområdet för ungdomstjänst. Regeringen menar att behovet av ytterligare påföljdsalternativ för unga lagöverträdare väger tungt. Starka skäl talar för att föreslå att ungdomstjänst införs som en ny påföljd för att åstadkomma ett påföljdsalternativ för unga som inte är i behov av det stöd och den hjälp som en ungdomsvård förutsätter. Det är också viktigt att påföljdssystemet för unga lagöverträdare präglas av flexibilitet så att behov av vård och andra insatser kan tillgodoses samtidigt som det är möjligt att ge tydliga och pedagogiska reaktioner på brott. Regeringen gör därför bedömningen att fördelarna hos ungdomstjänsten överskuggar de nackdelar som här har redovisats med ungdomstjänst som en fristående påföljd. Det finns dock anledning att tydliggöra den nya påföljdens tillämpningsområde för att minimera risken att påföljdssystemet blir mer komplext och svårtillämpat. Regeringen återkommer till den frågan i avsnitt 6.3.

#### *Ungdomstjänst bör vara en obligatorisk uppgift för kommunerna*

I dag har kommunerna till uppgift att administrera ungdomstjänst som förenats med påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten utan att någon formell skyldighet att inrätta rutiner för detta har lagts på dem. I förarbetena till den nuvarande regleringen konstaterades att flera

kommuner redan bedrev sådana aktiviteter som kunde utgöra innehåll i en ungdomstjänst (prop. 1997/98:96 s. 182). I de fall kommunerna inte skulle kunna erbjuda ungdomstjänst konstaterades att domstolen var hänvisad till att välja en påföljd inom kriminalvårdens ram.

Mot bakgrund av att utgångspunkten för regeringens reformförslag är att barn och unga som begår brott även fortsättningsvis i första hand skall mötas av vård eller andra insatser av socialtjänsten, är det enligt regeringens mening naturligt att ungdomstjänsten administreras av kommunerna. *Sveriges Kommuner och Landsting* har väckt frågan kring socialtjänstens roll i rättssystemet då de menar att socialtjänsten åläggs uppgifter som ansvarsmässigt kommer att ännu tydligare än tidigare vara en del av det straffrättsliga systemet. Ett alternativ, som förespråkas av t.ex. *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, skulle kunna vara att överföra verksamheten till kriminalvården som redan administrerar samhällstjänsten. Fördelarna med att hålla insatserna som gäller barn och ungdomar samlade inom socialtjänsten överväger dock enligt regeringens mening. Till detta kommer att socialtjänsten för närvarande administrerar ungdomstjänst som tilläggsåtgärd och att påföljden därför redan har en plats inom socialtjänsten. Vidare föreslår regeringen, som utvecklats i avsnitt 6.2.1, att ungdomstjänst inte bara skall omfatta ett visst antal timmars oavlönat arbete utan även viss programverksamhet, något som socialtjänsten administrerar i dag. Inom socialtjänsten finns dessutom särskild erfarenhet och kunskap i frågor som rör arbetet med barn och ungdomar.

Brå har påvisat att endast ungefär hälften av landets kommuner hade rutiner för att verkställa ungdomstjänst år 2001. En avsaknad av dessa rutiner hos landets kommuner är beklaglig och kan bero på olika saker – allt från olika prioriteringar till avsaknad av kunskap. En ordning där en påföljd bara kan dömas ut i vissa delar av landet leder till orättvisa och att principen om allas likhet inför lagen blir eftersatt. Att bara vissa kommuner kan erbjuda ungdomstjänst medför också en risk att ordningen inte anses förenlig med artikel 2 i Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen), vilket också påpekats av *Barnombudsmannen*.

Mot bakgrund av det anförda finns det enligt regeringens mening starka skäl för att göra det obligatoriskt för kommunerna att administrera ungdomstjänst, vilket också har föreslagits av utredningen och stöds av flera remissinstanser. Regeringen föreslår därför att det blir en obligatorisk uppgift för kommunerna att administrera ungdomstjänst. Kommunerna skall alltså ha ansvar för att en ungdomstjänstplats ordnas för den dömde. Detta bör framgå av socialtjänstlagen (2001:453).

Regeringen är medveten om att det är såväl tids- som resurskrävande att skaffa ungdomstjänstplatser och att det torde krävas särskild kunskap hos de handläggare inom socialtjänsten som skall hålla i rutinerna kring ungdomstjänsten. Det är därför viktigt att de kommuner som har erfarenheter av ungdomstjänsten delar med sig av dessa till kommuner som ännu inte skapat rutiner för att kunna verkställa ungdomstjänst. Den föreslagna ordningen kan komma att innebära ett ökat intresse för samverkan mellan kommunerna. Detta gäller inte minst små kommuner. Det är även angeläget att det sker ett kunskapsutbyte och samarbete mellan kriminalvården och kommunerna. *Kriminalvården* har i sitt yttrande också ställt



sig positiv till en samordning av arbetstillfällena. Kommunen behöver alltså inte inom den egna kommunen ha resurser för att anordna ungdomstjänst, utan kan mycket väl tillförsäkra sig tillgång till ungdomstjänstplatser genom samarbete med andra kommuner. Det viktiga är att den unge, som dömts för att ha begått ett brott, kan verkställa påföljden ungdomstjänst inom vistelsekommunen eller den kommun som befanns lämplig.

Det är enligt den gällande ordningen varken vid ungdomstjänst eller vid samhällstjänst en förutsättning att domstolen vid sitt avgörande har information om vad en sådan påföljd faktiskt kommer att innebära. Det finns alltså inget krav på att en arbetsplats skall vara anordnad innan domstolen dömer i målet. Det är heller inte en förutsättning att domstolen skall ha kunskap om möjliga arbetsplatser eller arbetsuppgifter. Finns sådana uppgifter tillgängliga vid domstolens prövning bör dessa dock redovisas. Det ligger också i sakens natur att innehållet i ungdomstjänsten inte kan fastställas förrän efter domen när det finns kunskap om antalet utdömda arbetstimmar. Det saknas enligt regeringens mening skäl att beträffande ungdomstjänst som fristående påföljd föreslå ändringar i ovan redovisade hänseenden.

## 6.2 Utformningen av påföljden ungdomstjänst

### 6.2.1 Ungdomstjänstens innehåll m.m.

**Regeringens förslag:** Ungdomstjänst skall bestå av oavlönat arbete och annan särskilt anordnad verksamhet. Påföljden skall verkställas så snart det kan ske. Socialnämnden skall bestämma det närmare innehållet i en utdömd ungdomstjänst i en arbetsplan och utse en handledare för den unge. Nämnden skall också kontrollera att arbetsplanen följs.

**Utredningens förslag** överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen har föreslagit en annan författningsteknisk lösning, med bl.a. en särskild lag om verkställighet av ungdomstjänst.

**Remissinstanserna:** Endast ett fåtal remissinstanser har särskilt uttalat sig i denna del. Av dessa tillstyrker *Åklagarmyndigheten* och *Socialstyrelsen* förslaget om påföljdens innehåll. *Sollentuna tingsrätt* är positiva till förslaget om arbetsplan.

**Skälen för regeringens förslag:** En naturlig utgångspunkt är att ungdomstjänst bör bestå av ett visst antal timmars arbete. Hittills har en föreskrift om ungdomstjänst inneburit att den unge åläggs att utföra arbetet utan ersättning. En ordning med ersättning för det arbete som utförs som ungdomstjänst skulle, enligt regeringens mening, i princip helt förta effekten av att den unge undergår en brottspåföljd. Det arbete som den unge skall utföra inom ramen för en ungdomstjänst bör därför även fortsättningsvis vara oavlönat.

För att ungdomstjänst skall vara en lämplig påföljd för unga lagöverträdare och utgöra ett trovärdigt alternativ till såväl böter som ungdomsvård och kortare frihetsberövande påföljder, är det av största vikt att kraven på påföljdens innehåll ställs högt. I dag finns det, utöver

momentet att den unge skall utföra någon sorts arbete, även en möjlighet att låta ungdomstjänst bestå av olika former av program eller utbildning. Det bakomliggande skälet är att påföljden är avsedd för unga personer som kan antas ha ett särskilt behov av fostran och vägledning. Detta skäl är alltså beaktansvärt och gör sig, enligt regeringens mening, än mer gällande om ungdomstjänsten inte är kopplad till en ungdomsvård. Det är viktigt att ungdomstjänst utformas på ett sådant sätt att de unga upplever att samhället tydligt säger ifrån att man inte accepterar att den unge begår brott. Många av de unga som begår brott torde, även om de inte har något uttalat vårdbehov, också vara hjälpta av såväl gränssättning som vägledning i olika frågor. Ungdomstjänst bör ha en gränssättande funktion men bör även i viss mån kunna fylla en vägledande roll. Utöver det oavlönade arbetet bör därför ungdomstjänst innehålla moment som innebär att socialtjänsten klargör villkoren för ungdomstjänsten för den unge samt ger honom eller henne möjligheter att reflektera över sin livssituation och diskutera de brott han eller hon begått. Därutöver bör ungdomstjänst innefatta ett avslutande samtal mellan socialtjänstens representant och den unge samt, om möjligt, den unges vårdnadshavare och någon från arbetsplatsen. Då bör den unge ges återkoppling rörande hur ungdomstjänsten har genomförts. Nämnade moment bör dock fylla ett mindre antal av de utdömda timmarna ungdomstjänst.

Det bör även i fortsättningen vara en ambition att ungdomstjänsten skall bestå av meningsfulla arbetsuppgifter. Det är viktigt att arbetet inte uppfattas enbart som en bestraffning. Frågan om vilka arbetsplatser som kan bli aktuella för ungdomstjänstplatser är naturligtvis till stor del avhängig de lokala förhållandena. Hittills har kommunal verksamhet och olika ideella föreningar, trossamfund och andra liknade verksamheter som inte har kommersiella syften varit aktuella. Även statlig verksamhet kan komma i fråga. Om det uppstår svårigheter att hitta lämpliga arbetsplatser kan man även tänka sig att kommunen i egen regi anordnar lämpligt arbete. Liksom när det gäller samhällstjänst bör brottslighetens karaktär beaktas vid placeringen av de dömda. Restriktivitet bör således iaktas när det gäller att placera unga som dömts till ungdomstjänst inom verksamheter som avser vård eller omsorg, särskilt av barn och äldre.

Det bör även vara möjligt för de unga att komma med egna förslag till ungdomstjänstplatser. I vilken mån dessa kan anses lämpliga får avgöras mot bakgrund av vad som ovan anförts samt med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet.

Utredningen har föreslagit att vissa frågor som rör verkställigheten av ungdomstjänst skall regleras i en särskild lag. Detta gäller bl.a. frågor om det närmare innehållet i påföljden, när verkställigheten skall inledas, att en arbetsplan rörande innehållet i verkställigheten skall upprättas och kontroll av hur verkställigheten sker.

I det föregående har berörts vilket innehåll ungdomstjänsten bör ha enligt regeringens uppfattning. Ungdomstjänstens trovärdighet är beroende av att innehållet i påföljden håller en hög kvalitet. Av rättviseskäl är en likformighet givetvis också eftersträvansvärd. För att tillgodose detta finns det anledning att kommunerna ges vägledning i form av riktlinjer bl.a. för hur ungdomstjänst som fristående påföljd bör utformas. Enligt *Stockholms stad* är orsaken till att inte mer än ungefär hälften av landets kommuner kan erbjuda ungdomstjänst att det vid 1999 års reform

saknades tydliga direktiv och riktlinjer. När det gäller ramarna för utformningen av ungdomstjänsten finns det därför, enligt regeringens mening, anledning att införa vissa bestämmelser, utöver reglerna i brottsbalken. Behovet av vägledning för kommunerna måste dock vägas mot den inskränkning av det kommunala självstyret som en detaljreglering kan innebära. Utredningen har föreslagit en särskild bestämmelse om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall få meddela föreskrifter om den närmare utformningen av ungdomstjänst. För att ge kommunerna erforderligt stöd vid utformningen av ungdomstjänsten behövs dock inte några sådana regler i lag eftersom regeringen enligt 8 kap. 13 § regeringsformen genom förordning kan besluta om föreskrifter om verkställigheten av lag och överlåta åt myndighet att meddela bestämmelser i ämnet. Det är enligt regeringen lämpligt att de särskilda lagregler som behövs rörande ungdomstjänstens utformning placeras i anslutning till bestämmelsen om att det är kommunerna som har ansvaret för verkställigheten av ungdomstjänst. Således bör de placeras i socialtjänstlagen (2001:453). Denna ordning medför att Socialstyrelsen med hänsyn till bestämmelsen i 8 kap. 5 § socialtjänstförordningen (2001:937) får en möjlighet att meddela föreskrifter. Med hänsyn till det kommunala självstyret bör dock den möjligheten användas med försiktighet. Det är lämpligt att behovet av vägledning till kommunerna i första hand tillgodoses genom att Socialstyrelsen utfärdar allmänna råd.

Det är enligt regeringens mening viktigt att ungdomstjänsten verkställs så snart det kan ske. Detta torde göra det tydligare för den unge att ungdomstjänsten är en reaktion på brottet. En sådan ordning kan också främja ungdomstjänstens pedagogiska funktion. Regeringen föreslår därför en bestämmelse i socialtjänstlagen med sådant innehåll. Någon ytterligare reglering om när verkställigheten av ungdomstjänsten skall ske behövs inte enligt regeringens mening.

Det är en självklarhet att ungdomstjänsten måste vara strukturerad och anpassad till den unges individuella förhållanden. Socialtjänsten bör därför upprätta en arbetsplan för ungdomstjänstens utförande. Arbetsplanen bör utgöra ramen för ungdomstjänstens utformning i det enskilda fallet. I planen bör anges vad ungdomstjänsten skall bestå i och när den skall utföras samt övriga villkor som kan förekomma. Skyldigheten för kommunen att upprätta en arbetsplan bör också framgå av socialtjänstlagen. Enligt regeringens mening bör dock närmare bestämmelser om arbetsplanen inte ges i lag. Det är i stället en fråga som, om det behövs, torde vara lämplig att ge vägledning om genom förordning eller allmänna råd.

Det är viktigt att den unge, som ofta saknar eller har liten erfarenhet av arbetslivet, får någon form av stöd på arbetsplatsen där ungdomstjänsten skall utföras. Det bör därför finnas någon på arbetsplatsen som kan ge den unge det stöd som krävs. På varje arbetsplats bör det därför utses handledare för dem som dömts till ungdomstjänst. Att den unge har en handledare kan också stärka ungdomstjänstens vägledande funktion. Att en handledare bör utses för den unge bör därför framgå av socialtjänstlagen. Behovet av stöd till kommunerna när det gäller frågor om handledare kan vara lämpligt att tillgodose genom regler i förordning eller allmänna råd.

Ungdomstjänsten förutsätter att socialtjänsten utövar ett stort mått av kontroll. Till en början måste naturligtvis en bedömning göras av den tänkta arbetsplatsen och lämpligheten hos den tilltänkta handledaren kontrolleras. Slutligen, och inte minst viktigt, måste socialtjänsten kontrollera hur den unge sköter ungdomstjänsten. Det bör därför också framgå av socialtjänstlagen att socialnämnden skall kontrollera att arbetsplanen följs. Närmare vägledning när det gäller frågorna om kontroll kan, enligt regeringens uppfattning, vid behov vara lämplig att ge i förordning eller allmänna råd.

Ungdomstjänst som ny påföljd kommer att uppvisa vissa likheter med ungdomsvård. Den administreras av kommunernas socialtjänst. Ungdomstjänsten kommer också att innehålla inslag av vägledande och stödjande natur. Detta talar sammantaget för att ungdomstjänsten bör utformas som en så kallad överlämnandepåföljd.

### 6.2.2 Samtycke och lämplighet

**Regeringens förslag:** För att ungdomstjänst skall kunna dömas ut skall den unge ha samtyckt till det och påföljden vara lämplig med hänsyn till hans eller hennes person och övriga omständigheter.

**Regeringens bedömning:** Det finns inte tillräckliga skäl att föreslå att åklagare skall kunna begära att yttrande från socialnämnden enligt lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall innehålla en bedömning av om den unge är lämplig för ungdomstjänst.

Vidare saknas det tillräckliga skäl att föreslå att rätten endast skall få döma till ungdomstjänst om ett yttrande från socialnämnden har inhämtats.

**Utredningens förslag** överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen har föreslagit en bestämmelse om att socialtjänsten skall göra en lämplighetsbedömning av den unges förutsättningar att verkställa påföljden om åklagaren begär det. Vidare har utredningen föreslagit en bestämmelse om att rätten endast skall få döma till ungdomstjänst om ett yttrande från socialnämnden har inhämtats.

**Remissinstanserna:** Av de fåtal remissinstanser som särskilt uttalat sig i denna del ansluter sig *Åklagarmyndigheten* till utredningens uppfattning när det gäller kravet på samtycke men föreslår att det skall vara tillräckligt att den unge inte motsätter sig påföljden. *Svea hovrätt* ifrågasätter om ungdomstjänst som fristående påföljd verkligen är en lämplig påföljd för alla de ungdomar som utredningen anser skulle komma i fråga, särskilt med beaktande av det låga lämplighetskrav som utredningen vill ställa. Hovrätten pekar också på att utredningens avsikt att lämplighetskravet skall ses som ett tillfälle att sälla bort de mer uppenbara fall där den unge inte bör komma ifråga för ungdomstjänst inte återspeglas i lagtexten.

**Skälen för regeringens förslag och bedömning:** Tidigare har det övervägts huruvida någon bör kunna dömas att utföra oavlönat arbete utan att ha samtyckt till det. Ställningstagandena hittills, i fråga om såväl samhällstjänst som ungdomstjänst, har resulterat i att ett krav på att

samtycke skall föreligga (jfr prop. 1997/98:96 s. 93 ff.). Den kanske största invändningen mot en ordning med ett krav på samtycke är att det i viss mån är otillfredsställande att en påföljd för brott skall kräva lagöverträdarens godkännande. Den bestraffande effekten kan bli försvagad i och med att den som begått ett brott kan påverka domstolens påföljdsval. Förutsebarheten i påföljdssystemet kan också sägas minska som en följd av ett krav på samtycke.

En naturlig utgångspunkt är emellertid att ungdomstjänst även i fortsättningen endast skall kunna komma i fråga om den unge samtycker. Som bl.a. *Åklagarmyndigheten* har anfört verkar påföljden inte vara genomförbar utan att ett krav på samtycke ställs upp. Det är också viktigt att undvika misslyckanden för att kunna engagera arbetsgivare för ungdomstjänst och värna påföljdens trovärdighet. Med hänsyn till detta bör kravet på samtycke vara klart uttryckt från den unges sida. I dag är kravet på samtycke utformat på detta sätt inte bara när det gäller ungdomstjänst utan också när det gäller samhällstjänst och kontraktsvård. Det är inte lämpligt att ändra utformningen av samtyckeskravet till ett krav på att det skall vara tillräckligt att den unge inte motsätter sig ungdomstjänst. Det är givetvis angeläget att den unges ställningstagande till påföljden baseras på tillräcklig kunskap om vad ungdomstjänst innebär och vilken roll ungdomstjänst har i påföljdssystemet.

Vid avgörande om ungdomstjänst skall dömas ut enligt den gällande ordningen bör domstolen göra en bedömning av den tilltalades förutsättningar att fullfölja vad som åligger honom eller henne (se prop. 1997/98:96 s. 200). Det finns påtagliga fördelar med en ordning som innebär att det görs en bedömning av den unges förutsättningar att kunna fullgöra det som förväntas av honom eller henne vid en ungdomstjänst. Det är även ur den unges perspektiv angeläget att försöka undvika misslyckanden vid verkställigheten av påföljden. Om misslyckanden sker i hög grad finns det också en risk för att påföljdens trovärdighet undergrävs. Regeringen gör därför bedömningen att det bör uppställas ett krav på att domstolen även skall finna påföljden lämplig för att kunna döma till ungdomstjänst.

I dag är kravet på lämplighet inte författningsreglerat. *Svea hovrätt* har pekat på att lämplighetskravet inte återspeglas i utredningens förslag till lagreglering. Enligt regeringens uppfattning finns det anledning att göra tydligt att ett lämplighetskrav gäller. Regeringen föreslår därför att ungdomstjänst skall få dömas ut endast om påföljden är lämplig med hänsyn till den unges person och övriga omständigheter.

Utredningen har föreslagit en bestämmelse om att rätten skall få döma till ungdomstjänst endast om ett yttrande från socialnämnden har inhämtats. Enligt 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall åklagaren i vissa fall inhämta yttrande från socialnämnden innan beslut fattas i åtalsfrågan. I många fall kommer ett sådant yttrande att ha inhämtats enligt de regler som nu gäller. Yttrandet skall, om åklagaren begär det eller om nämnden finner det nödvändigt, innehålla en redogörelse för den unges personliga utveckling och levnadsomständigheter i övrigt. Sådana omständigheter är normalt av stor betydelse vid prövningen av lämpligheten för ungdomstjänst. I de fall ett yttrande har inhämtats är det ofta naturligt att frågor om ungdomstjänst berörs i yttrandet. Då det inte har framkommit något behov därav finns det, enligt

regeringens mening, inte anledning att föreslå någon förändring när det gäller frågan hur den unges lämplighet för ungdomstjänst skall behandlas i nämnda yttrande.

Utredningen har vidare föreslagit en bestämmelse om att rätten endast skall få döma till ungdomstjänst om ett yttrande från socialnämnden har inhämtats. Som nämnts kommer ett yttrande inte sällan att ha inhämtats inför domstolens ställningstagande rörande påföljdsfrågan. Regeringen har dock svårt att se något behov av att ett yttrande skall föreligga i samtliga fall när rätten har att ta ställning till om ungdomstjänst skall dömas ut eller inte. Så kan exempelvis vara fallet om det står klart att påföljden vid fällande dom skall bestämmas antingen till ungdomstjänst eller till böter. Regeringen anser därför att det inte finns skäl för att föreslå att ett yttrande måste ha inhämtats för att rätten skall kunna döma till ungdomstjänst.

### 6.3 Närmare om tillämpningsområdet för ungdomstjänst

**Regeringens förslag:** Om det kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde samt den tilltalades tidigare brottslighet skall rätten få döma till ungdomstjänst förutsatt att det inte finns skäl för att döma till ungdomsvård. I valet mellan ungdomstjänst och böter skall ungdomstjänst väljas om den påföljden inte är alltför ingripande. Den som är över arton år skall få dömas till ungdomstjänst endast om det finns särskilda skäl för det. Antalet timmar ungdomstjänst som den dömda skall utföra skall bestämmas till lägst 20 och högst 150.

**Utredningens förslag** överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen har föreslagit en annorlunda utformning av reglerna. Enligt utredningens förslag skall det införas regler om att tillämpningen av ungdomstjänst skall vara begränsad till fall där fängelse är stadgat för det aktuella brottet. Vidare har utredningen föreslagit en regel om att vid val av påföljd skall rätten som skäl för ungdomstjänst beakta om sådan påföljd med hänsyn till brottslighetens straffvärde samt till den unges person och övriga omständigheter framstår som den lämpligaste påföljden. Utredningen har inte föreslagit någon bestämmelse om att den som är över 18 år skall få dömas till ungdomstjänst endast om det finns särskilda skäl för det.

**Remissinstanserna:** Flera remissinstanser, bl.a. *Sollentuna tingsrätt*, *Falu tingsrätt* och *Justitiekanslern* delar utredningens bedömning när det gäller tillämpningsområdet för ungdomstjänst. *Åklagarmyndigheten* anser att ungdomstjänst på samma sätt som samhällstjänst är att betrakta som en ingripande påföljd och att ungdomstjänst därför bör användas för brott som har ett straffvärde på fängelsenivå eller i vart fall förskyller höga böter. Överstiger straffvärdet två års fängelse bör enligt myndigheten ungdomstjänst inte väljas. Åklagarmyndigheten anser vidare att om ungdomstjänst skall ersätta böter och man skall undvika rättegångar för unga lagöverträdare bör åklagarna få möjlighet att utfärda strafföreläggande avseende ungdomstjänst. *Barnombudsmannen* anser att ungdomstjänst även bör kunna tillämpas när endast böter är stadgat för det

aktuella brottet. *Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet* menar att det föreslagna tillämpningsområdet för påföljden är mycket svåröverskådlig och anser sammanfattningsvis att ett införande av ungdomstjänst som fristående påföljd förutsätter dels att man kan ange någorlunda klara principer för tillämpningsområdet, dels att man förmår passa in ungdomstjänsten i det existerande systemet. *Sveriges advokatsamfund* framför att det vid lagstiftning bör lämnas tydligare anvisningar till domstolen om användningen av ungdomstjänst som fristående påföljd och menar att en överanvändning, på bekostnad av t.ex. villkorlig dom, annars kan befaras. *Justitiekanslern* pekar på vikten av att beräkningen av antalet timmar klargörs. *Huddinge tingsrätt*, anser att det bör övervägas att lägsta antalet timmar ungdomstjänst sätts till tio, vilket enligt tingsrätten skulle öka möjligheten att använda påföljden även för de rena bötesbrotten och skulle underlätta att utifrån principerna om proportionalitet, förutsebarhet och konsekvens ersätta alltifrån bötesstraff till kortare frihetsberövanden med ungdomstjänst, samtidigt som en tröskeleffekt vid 20 timmars ungdomstjänst skulle kunna undvikas. Även *Sveriges advokatsamfund* anser att det minsta antalet timmar bör uppgå till tio.

### **Skälen för regeringens förslag**

Regeringen har föreslagit förändringar av påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten i syfte att koncentrera socialtjänstens insatser på unga lagöverträdare som har ett reellt behov av vård och andra insatser från deras sida. Tanken är också att öka fokus på åtgärder som syftar till att motverka en ogynnsam utveckling hos unga lagöverträdare. Ytterligare en ledstjärna vid förändringsarbetet är att söka begränsa användningen av böter och korta frihetsberövanden. Regeringen har, bl.a. mot bakgrund av detta, föreslagit att ungdomstjänst införs som fristående påföljd.

#### *Bör ungdomstjänst rangordnas i förhållande till andra påföljder?*

Syftet med förslaget om ungdomstjänst som fristående påföljd är, som framgått, att påföljden skall kunna användas för unga lagöverträdare som inte har behov av vård eller andra insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Att rangordna ungdomstjänst och ungdomsvård i förhållande till varandra efter svårhetsgrad torde inte vara möjligt. I ett fall kan ungdomstjänst vara mer ingripande än ungdomsvård. I ett annat fall kan förhållandet vara det omvända. Sådana svårigheter finns också i andra situationer. I likhet med utredningen anser regeringen att ungdomstjänst som ny och fristående påföljd inte bör rangordnas efter svårhetsgrad i förhållande till de övriga påföljderna.

#### *Tillämpningsområdet för ungdomstjänst som fristående påföljd bör vara tydligt*

Det är viktigt att det är klart och tydligt i vilka fall ungdomstjänst bör väljas som påföljd. Detta främjar förutsebarheten och enhetligheten i

rättstillämpningen. Behovet av att utformningen av den nya och fristående påföljden präglas av tydlighet har uppmärksamrats också av remissinstanserna. *Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet* har exempelvis anfört att tillämpningsområdet för den av utredningen föreslagna nya påföljden är svårt att överblicka. Även *Sveriges advokatsamfund* och *Justitiekanslern* har pekat på behovet av klargöranden när det gäller tillämpningsområdet för ungdomstjänst. Regeringen anser mot denna bakgrund att det finns anledning att närmare göra klart i vilka fall ungdomstjänst som fristående påföljd bör dömas ut.

#### *Tillämpningsområdets nedre gräns*

Den första frågan att ta ställning till är hur lindriga brott som skall kunna bestraffas med ungdomstjänst. Som nämnts är tanken bl.a. att ungdomstjänst skall kunna användas i stället för böter i viss utsträckning. Finner domstolen att påföljden kan stanna vid ett bötesstraff, skall den således överväga om påföljden i stället bör bestämmas till ett visst antal timmar ungdomstjänst. Det skulle emellertid enligt regeringens mening föra för långt att helt ersätta böter med ungdomstjänst. Någon form av begränsning av ungdomstjänstens användningsområde är därför nödvändig när det gäller den minst allvarliga brottsligheten. I likhet med utredningen anser därför regeringen att ungdomstjänst inte bör kunna väljas som påföljd i stället för penningböter.

Enligt regeringens mening är det inte heller rimligt att de lindrigaste dagsbotsstraffen skall kunna ersättas med ungdomstjänst. *Sveriges advokatsamfund* har i detta sammanhang berört den risk för oönskade skärpningar av påföljdsreaktionen som kan finnas vid införande av ungdomstjänst som en fristående påföljd. Denna risk måste givetvis beaktas. Även om ungdomstjänst skulle kunna dömas ut i ett förhållandevis lågt antal timmar torde det innebära en omotiverad skärpning av påföljden om ungdomstjänst skulle kunna ersätta dagsböter på de lägsta nivåerna. Ett vitt tillämpningsområde skulle därtill innebära en dramatiskt ökad användning av ungdomstjänst. Belastningen på kommunerna och rättsväsendet riskerar i så fall att bli betydande. Det är också svårt att se att en sådan bred användning av ungdomstjänst har sådana fördelar som uppväger de svårigheter och kostnader som en sådan ordning skulle föra med sig.

Sammanfattningsvis anser regeringen därför att inte heller lindriga dagsbotsstraff bör kunna ersättas med ungdomstjänst. Skälen för detta måste vägas mot intresset av att ersätta böter med andra adekvata reaktioner på brott. Regeringens bedömning är att det är rimligt att ungdomstjänst endast bör komma i fråga när alternativet är ett bötesstraff om minst omkring 60 dagsböter. Om även lindrigare bötesstraff skulle kunna ersättas med ungdomstjänst riskerar nackdelarna att överväga.

Utredningen har föreslagit att det av regeringen i brottsbalken skall framgå att ungdomstjänst endast får dömas ut för brott som har fängelse i straffskalan. Sålunda begränsas tillämpningsområdet för ungdomstjänst till att den påföljden inte kan dömas ut för brottstyper där det endast är föreskrivet böter. Det finns, som tidigare nämnts, anledning att göra det tydligt att ungdomstjänst inte skall användas i stället för lindriga bötesstraff. Sådan tydlighet uppnås, enligt regeringens mening, på ett



bättre sätt om tillämpningsområdet för ungdomstjänst avgränsas genom att de brott som i det enskilda fallet bör föranleda ett lindrigt bötesstraff inte skall kunna bestraffas med ungdomstjänst. Regeringen föreslår därför en regel med sådant innehåll. Det kan dessutom, som förordats av *Barnombudsmannen*, finnas skäl för att kunna döma till ungdomstjänst för ett brott som endast har böter i straffskalan. Även detta tillgodoses genom den avgränsning av tillämpningsområdet som regeringen föreslår.

#### *Tillämpningsområdets övre gräns*

Nästa fråga är hur allvarliga brott som skall kunna bestraffas med ungdomstjänst. En utdömd påföljd måste givetvis för att vara trovärdig stå i proportion till hur allvarligt brottet är. Enligt *Åklagarmyndighetens* mening bör ungdomstjänst inte kunna användas om brottslighetens straffvärde överstiger två år. Detta skulle dock innebära att ungdomstjänst som fristående påföljd skulle få ett vidsträckt tillämpningsområde. Det finns också anledning att uppmärksamma att villkorlig dom med samhällstjänst vanligen inte är en tillräcklig reaktion när straffvärdet är sådant att alternativet hade varit ett fängelsestraff som är längre än ett år. När det gäller samhällstjänst kan också ett förhållandevis högt antal timmar dömas ut. Vid föreskrift om samhällstjänst är det lägsta antalet timmar som kan dömas ut 40 och det högsta antalet 240. Utredningen har inte föreslagit att ungdomstjänst av den omfattningen skall kunna dömas ut. Även om gärningsmannens ungdom skall beaktas vid straffmätningen skulle det kunna uppstå omotiverade skillnader mellan samhällstjänst och ungdomstjänst om den senare påföljden skulle kunna dömas ut för brottslighet som är så allvarlig att den har ett straffvärde på två år eller mer. Regeringen är också tveksam till om ungdomstjänst som ensam reaktion är en tillräckligt ingripande påföljd för brottslighet av sådan svårhet.

Regeringen anser därför att det är lämpligast att ungdomstjänst vanligtvis inte kommer i fråga för brottslighet med ett straffvärde, med beaktande av bl.a. 29 kap. 3 § första stycket 3 brottsbalken, som överstiger fängelse i ett år. För allvarligare brottslighet torde det ofta finnas skäl för att döma till ungdomsvård, om så är motiverat i förening med ungdomstjänst. Skulle det i ett enskilt fall inte finnas anledning att döma till ungdomsvård och är det inte aktuellt med en frihetsberövande påföljd kan villkorlig dom eller skyddstillsyn komma i fråga.

#### *Hur många timmar ungdomstjänst bör kunna dömas ut?*

Nästa fråga är hur många timmar ungdomstjänst som bör kunna dömas ut. Enligt den nuvarande ordningen med ungdomstjänst i form av en föreskrift vid påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten är 20 timmar ungdomstjänst det lägsta antalet som domstolen kan föreskriva att den dömde skall utföra och det högsta antalet är 100. I förarbetena anfördes att antalet timmar vid ungdomstjänst borde vara lägre än vad som gäller i fråga om samhällstjänst (prop. 1997/98:96 s. 149 f.).

Som utredningen har funnit är det rimligt att ungdomstjänst som fristående påföljd kan dömas ut i ett lägre antal timmar än vad som är

fallet när det gäller samhällstjänst. Det högsta och lägsta antal timmar som skall vara möjligt att döma ut måste självklart vara anpassade till det tänkta tillämpningsområdet för ungdomstjänsten så att reaktionen kan avpassas till brottslighetens svårhet i det enskilda fallet. Regeringen anser, i likhet med utredningen och flera remissinstanser, att det högsta antalet timmar som kan komma ifråga för ungdomstjänst som fristående påföljd bör vara 150 och att det lägsta antalet timmar bör vara 20.

*Hur skall antalet timmar ungdomstjänst beräknas?*

*Justitiekanslern* pekar på vikten av att frågan hur antalet timmar skall beräknas klargörs. Även när det gäller denna fråga finns det anledning att uppmärksamma tillämpningen när det gäller samhällstjänst. Det måste också tas hänsyn till att den tilltalades ungdom skall beaktas särskilt vid straffmätningen. Enligt regeringens förslag är 20 timmar det lägsta antalet timmar som skall kunna dömas ut. Regeringen har vidare föreslagit att ungdomstjänst inte bör dömas ut när alternativet är ett lindrigt bötesstraff. Mot bakgrund av vad regeringen tidigare uttalat bör 60 dagsböter normalt motsvara det lägsta antalet timmar ungdomstjänst som kan dömas ut. Det kan vidare, enligt regeringens uppfattning, vara lämpligt att området upp till cirka 50 timmar ungdomstjänst förbehålls fall där alternativet är ett bötesstraff. Området från och med 50 till och med 150 timmar bör alltså normalt förbehållas fall som bör ge anledning till en strängare påföljd än böter. Regeringen har föreslagit att 150 timmar ungdomstjänst skall vara det högsta antalet timmar som skall kunna dömas ut. Tanken är att ungdomstjänst skall kunna användas för brottslighet som har ett straffvärde, med beaktande av bl.a. 29 kap. 3 § första stycket 3 brottsbalken, på upp till omkring ett års fängelse. Särskilda omständigheter, främst den tilltalades ungdom enligt 29 kap. 7 § första stycket brottsbalken, skall beaktas vid straffmätningen. Dessa omständigheter gör normalt att unga skall dömas till ett lindrigare straff än vad som motiveras av straffvärdet. Med hänsyn till detta bör 150 timmars ungdomstjänst kunna användas för brott med ett straffvärde, efter beaktande av nämnda särskilda omständigheter, på omkring sex månaders fängelse.

*När bör ungdomstjänst väljas som påföljd?*

En annan fråga är när ungdomstjänst bör väljas som påföljd. När det är fråga om fall där böter inte är aktuellt är den vanligaste påföljden för unga lagöverträdare överlämnande till vård inom socialtjänsten. Som tidigare slagits fast är det angeläget att de unga som har behov av insatser från socialtjänstens sida också får detta behov tillgodosett. Detta kan antas på bästa sätt främja straffsystemets brottsförebyggande syfte. För att åstadkomma en sådan tillämpning och för att uppnå en tydlighet när det gäller valet mellan ungdomstjänst och ungdomsvård bör utgångspunkten vara att den senare skall väljas i första hand. Endast om det inte finns anledning att döma till ungdomsvård bör påföljden bestämmas till ungdomstjänst. Självfallet bör det dock finnas en viss flexibilitet som ger

ett utrymme för att ungdomstjänst skall kunna väljas i stället för ungdomsvård om ungdomstjänst framstår som den lämpligaste påföljden.

Som redan berörts bör ungdomstjänst kunna vara ett alternativ till bötesstraff som inte är lindriga. För att det skall vara tydligt när ungdomstjänst skall användas och för att på ett önskvärt sätt ersätta böter med ungdomstjänst bör den påföljden ha företräde framför böter. Således bör ungdomstjänst väljas i första hand för ett brott som annars bör förskylla ett inte lindrigt bötesstraff. Endast om det inte finns förutsättningar att döma till ungdomstjänst som påföljd bör böter väljas.

I dag döms förhållandevis få ungdomar under 18 år till villkorlig dom. Enligt regeringens uppfattning är ungdomstjänst ofta en lämpligare påföljd än villkorlig dom för den ålderskategorin. Detta bl.a. mot bakgrund av ungdomstjänstens pedagogiska och vägledande inslag. Villkorlig dom förenas normalt med böter. Som regeringen tidigare uttalat bör ungdomstjänst inte sällan användas i stället för böter. Enligt regeringens uppfattning bör därför ungdomstjänst normalt väljas som påföljd framför villkorlig dom. Detta gäller naturligtvis inte om en mer ingripande påföljd än ungdomstjänst fordras.

Som tidigare påpekats (se avsnitt 4.3) är ett av regeringens mål för reformen att minska användningen av frihetsberövande påföljder, särskilt korta sådana. Att öppna för en möjlighet att ersätta de korta frihetsberövandena för unga lagöverträdare med ungdomstjänst är ett steg i den riktningen. Är det fråga om ett brott där det finns anledning till ett kort frihetsberövande på grund av brottets art bör det finnas ett förhållandevis stort utrymme för domstolen att i stället bestämma påföljden till ungdomstjänst. I enlighet med vad som tidigare sagts bör dock påföljden även i dessa fall i första hand bestämmas till ungdomsvård om det finns förutsättningar för denna påföljd.

Ungdomstjänst bör också kunna användas som påföljd även när det är fråga om återfall i brott. I dessa situationer bör det dock ofta finnas förutsättningar för att döma till ungdomsvård, eventuellt i förening med en tilläggsföljd.

Som tidigare framhållits är det angeläget att tillämpningsområdet för ungdomstjänst som fristående påföljd blir tydligt. För att i lag klargöra det tänkta tillämpningsområdet föreslår regeringen en bestämmelse med följande innehåll. Om det kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och den tilltalades tidigare brottslighet skall rätten få döma till ungdomstjänst om det inte finns skäl för att döma till ungdomsvård. I valet mellan ungdomstjänst och böter skall ungdomstjänst väljas om den påföljden inte är alltför ingripande. Regeringen föreslår att en sådan regel om val av påföljd placeras i 32 kap. brottsbalken i stället för den påföljdsvalsregel som utredningen föreslagit skall införas i 30 kap. brottsbalken.

#### *När bör ungdomstjänst användas för unga över 18 år?*

I dag döms endast i undantagsfall de som fyllt 18 år till överlämnande till vård inom socialtjänsten med föreskrift om ungdomstjänst. Regeringens avsikt var också när ungdomstjänst infördes att den påföljden i princip borde komma i fråga enbart för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år (se prop. 1997/98:96 s. 200). Något större tillämpningsområde för ung-

domstjänst för åldersgruppen 18–20 år är svårt att se. Utredningen har föreslagit en restriktiv användning av ungdomstjänst för den åldersgruppen. Detta har inte ifrågasatts av remissinstanserna. Regeringen gör därför bedömningen att den försiktighet som i dag råder med att döma unga över 18 år till ungdomstjänst bör gälla även när ungdomstjänst döms ut som en fristående påföljd. För att markera den restriktiva tillämpning som ungdomstjänst bör ha för denna åldersgrupp bör den som är över 18 år få dömas till ungdomstjänst endast om det finns särskilda skäl för det. Så kan exempelvis vara fallet när någon begått brott före 18 års ålder och det blir aktuellt att bestämma påföljden kort efter att den unge fyllt 18 år.

*Bör ungdomstjänst kunna lagföras genom strafföreläggande?*

*Åklagarmyndigheten* har väckt frågan huruvida ungdomstjänst bör kunna meddelas genom strafföreläggande. Valet av påföljd framstår ofta som tydligt när det gäller de påföljder som i dag kan lagföras genom strafföreläggande, nämligen böter och villkorlig dom. Så kommer dock inte alltid att vara fallet när det gäller ungdomstjänst. Det kan därför ifrågasättas om det är lämpligt att ungdomstjänst skall kunna lagföras genom strafföreläggande. Utredningen har inte övervägt detta. Mot denna bakgrund finns det inte skäl för att införa en sådan möjlighet.

## 6.4 Förhållandet till ny påföljd

**Regeringens bedömning:** Det bör inte införas regler i 34 kap. brottsbalken om att domstolen vid nyupptäckt eller ny brottslighet skall kunna förordna att den tidigare utdömda ungdomstjänsten skall avse också det andra brottet eller att ungdomstjänsten skall kunna undanröjas på den grunden. En längre frihetsberövande påföljd bör inte, såsom är fallet med böter, träda i stället för ungdomstjänst.

**Regeringens förslag:** Om den unge skall dömas till ungdomstjänst för brott som begåtts innan en tidigare dom på ungdomstjänst börjat verkställas, skall det vid bestämmande av antalet timmar iakttas att det sammanlagda antalet timmar i de båda domarna inte överstiger vad som skulle ha dömts ut om samtliga brott hade behandlats i ett sammanhang.

Om ungdomstjänst förekommer till verkställighet samtidigt som en dom på fängelse på livstid skall livstidsstraffet träda i stället för ungdomstjänsten.

Om någon som varit frihetsberövad på sätt som sägs i 33 kap. 6 § brottsbalken döms till ungdomstjänst skall rätten få förordna att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

**Utredningens förslag och bedömning** överensstämmer med regeringens med den skillnaden att utredningen föreslår att en längre frihetsberövande påföljd skall träda i stället för ungdomstjänst, såsom gäller för böter enligt 34 kap. 11 § andra stycket brottsbalken.

**Remissinstanserna:** De två remissinstanser som särskilt har yttrat sig i frågan är negativa till utredningens förslag. *Svea hovrätt* avstyrker förslaget och menar att ungdomstjänst bör omfattas av reglerna i 34 kap. BrB. Även *Justitiekanslern* anser att starka skäl talar för att ungdomstjänst bör omfattas av regeln i 34 kap. BrB och att frågan i vart fall bör övervägas närmare innan förslaget genomförs.

**Skälen för regeringens förslag och bedömning:** I 34 kap. brottsbalken finns regler om sammanträffande av brott och om förändring av påföljd när en tidigare dömd person begått annat brott före domen eller begår nya brott efter domen men innan den första påföljden har upphört. Där ges i 34 kap. 1 § brottsbalken regler om bestämmande av påföljd om den som för brott har dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård har begått annat brott före domen eller om han eller hon begått nytt brott efter domen men innan påföljden till fullo verkställts. Några sådana regler gäller däremot inte om den tidigare påföljden är överlämnande till särskild vård, t.ex. överlämnande till vård inom socialtjänsten, eller böter. Detta innebär att en tidigare utdömd sådan påföljd inte kan förklaras avse även det nya brottet. Inte heller kan domstolen undanröja t.ex. en dom på överlämnande till vård inom socialtjänsten och i stället döma till annan gemensam påföljd för den samlade brottsligheten. Däremot kan ett förordnande om överlämnande till vård inom socialtjänsten undanröjas, inte därför att den unge begått nya brott utan därför att han eller hon bryter mot en föreskrift om t.ex. ungdomstjänst som meddelats i domen.

Frågan blir då om ungdomstjänst, när den utformas som en fristående påföljd, i nämnda hänseende skall behandlas på samma sätt som överlämnande till vård inom socialtjänsten och böter eller om man skall utforma reglerna efter förebild av det som gäller beträffande fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn och sluten ungdomsvård. *Svea hovrätt* och *Justitiekanslern* har förordat den senare lösningen.

Regeringen menar dock att övervägande skäl talar för att ungdomstjänst så långt som möjligt bör behandlas på samma sätt som överlämnande till vård inom socialtjänsten och böter vad gäller hanteringen av påföljden vid återfall i brott. När det gäller utdömda böter ligger dessa alltid fast och kan inte undanröjas. Detsamma gäller ungdomstjänst som döms ut i förening med ungdomsvård, om man bortser från den sedvanliga möjligheten att undanröja påföljden på grund av misskötsamhet. För det talar också att ungdomstjänst, i likhet med ungdomsvård, om än i mindre grad, innehåller inslag av behandling.

Om den unge begår nya brott bör detta förhållande således inte i sig leda till ett undanröjande av ungdomstjänsten utan då får ny påföljd dömas ut för den nya brottsligheten. Detsamma bör gälla om den unge begått annat brott före domen på ungdomstjänst. Det synes normalt inte vara förenat med några olägenheter att ungdomstjänsten kan löpa parallellt med annan påföljd, t.ex. en annan ungdomstjänst eller ungdomsvård. Olägenheter kan emellertid uppstå om ett längre frihetsberövande också skall verkställas. I avsnitt 8.1 föreslår regeringen emellertid att en ungdomstjänst skall kunna undanröjas om den inte i väsentlig grad kan fullgöras inom skälig tid. Genom denna reglering är det möjligt att undvika de otillfredsställande resultat som kan uppkomma om ung-

domstjänst skall verkställas samtidigt som en längre frihetsberövande påföljd.

Vid fortsatt brottslighet kan det också vara fråga om misskötsamhet av ungdomstjänsten, exempelvis genom att den unge begår brott på arbetsplatsen. Detta skall självfallet normalt medföra att åklagaren väcker talan om att ungdomstjänsten skall undanröjas på dessa grunder.

Ungdomstjänst bör alltså, i likhet med ungdomsvård och böter, inte omfattas av regeln i 34 kap. 1 § brottsbalken. Däremot bör det, om den unge skall dömas till ungdomstjänst för brott som begåtts innan en tidigare dom på ungdomstjänst börjat verkställas, vid bestämmande av antalet timmar iaktas att det sammanlagda antalet timmar i de båda domarna inte överstiger vad som skulle ha dömts ut om samtliga brott hade behandlats i ett sammanhang. Detta för att oskäligen resultat skall kunna undvikas. Vidare bör, om ungdomstjänst förekommer till verkställighet samtidigt som en dom på fängelse på livstid, livstidsstraffet träda i stället för ungdomstjänsten. Motsvarande gäller när livstidsstraff skall verkställas samtidigt som många andra påföljder, t.ex. böter och slutna ungdomsvård.

Av 34 kap. 11 § andra stycket brottsbalken följer att om det förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse i minst två år eller slutna ungdomsvård i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan de förstnämnda påföljderna har börjat verkställas, skall fängelsestraffet eller utdömd slutna ungdomsvård träda i stället för den andra påföljden. Utredningen har föreslagit att ungdomstjänst i detta avseende skall behandlas på samma sätt som böter, dvs. att ungdomstjänst skall bortfalla om ett längre frihetsstraff också skall verkställas. En sådan reglering är dock mindre väl förenlig med grunderna för den nämnda bestämmelsen. Eftersom ungdomstjänst bör kunna dömas ut för betydligt allvarligare brottslighet än sådan som förskyller böter finns det också en risk för den samlade reaktionen på brottsligheten inte blir adekvat om ungdomstjänst bortfaller på det föreslagna sättet. Regeringen anser därför att det inte finns skäl för att föreslå att ungdomstjänst skall behandlas på samma sätt som böter i den nämnda bestämmelsen.

Av 33 kap. 6 § tredje stycket brottsbalken följer att om någon som varit frihetsberövad döms till böter så får rätten i vissa fall förordna att bötesstraffet skall anses helt eller delvis verkställt genom frihetsberövandet på sätt som där sägs. Enligt regeringens mening är det rimligt att motsvarande skall gälla när någon dömts till ungdomstjänst. Regeringen föreslår därför en sådan bestämmelse.

## 6.5 Påföljdspreskription och övriga frågor

**Regeringens förslag:** En utdömd ungdomstjänst skall bortfalla om inte domen börjat verkställas innan fem år förflutit från det att den vann laga kraft. Om verkställigheten avbryts skall den fortsatta verkställigheten av ungdomstjänsten bortfalla om den inte återupptas innan fem förflutit från avbrottet.

En uppgift om ungdomstjänst skall gallras ur belastningsregistret tio år efter domen eller beslutet.

Lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd skall gälla även ungdomstjänst som utförs efter att ha dömts ut som fristående påföljd.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall få meddela föreskrifter om ersättning från staten för skador som har orsakats av den dömd vid ungdomstjänst.

**Utredningens förslag** överensstämmer med regeringens.

**Remissinstanserna:** *Gotlands kommun* anser att en preskriptionstid längre än två år inte är rimlig.

**Skälen för regeringens förslag:** Det kan förutsättas att en utdömd ungdomstjänst, som av ett eller annat skäl inte kan verkställas under lång tid, blir undanröjd av domstol på talan av åklagaren. Om den inte blir undanröjd, antingen därför att åklagaren inte för talan om det eller därför att domstolen anser att det saknas skäl för undanröjande, är det enligt regeringens mening inte rimligt att när lång tid förflutit från domen kräva att den unge skall fullgöra ungdomstjänsten. En utdömd ungdomstjänst bör därför bortfalla om inte domen börjat verkställas inom viss tid från att domen vann laga kraft. Tiden bör dock inte sättas så kort att det finns en risk för att domar på ungdomstjänst undanröjs utan tillräckliga skäl med tillämpning av reglerna om omprövning av påföljd (se avsnitt 8.1). Motsvarande tid är fem år när det gäller böter och slutet ungdomsvård. Enligt regeringens mening är fem år en lämplig preskriptionstid även för ungdomstjänst. Om verkställigheten avbryts bör den fortsatta verkställigheten av ungdomstjänsten bortfalla om den inte återupptas innan fem förflutit från avbrottet.

Normalt gallras uppgifter ur belastningsregistret efter tio år. Uppgifter om böter gallras dock redan efter fem år. Utredningen har föreslagit att uppgift om ungdomstjänst skall gallras tio år efter domen eller beslutet. Detta har inte ifrågasatts av remissinstanserna. Tio år är också den gallringstid som i dag gäller när ungdomstjänst förenats med överlämnande till vård inom socialtjänsten. Ungdomstjänst kommer att kunna dömas ut för betydligt allvarigare brott än sådana som bestraffas med böter. Regeringen föreslår därför att en uppgift om ungdomstjänst skall gallras ur belastningsregistret tio år efter domen eller beslutet.

Lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd gäller ersättning av staten vid personskada. I dag har den som utför ungdomstjänst rätt till ersättning enligt lagen. Regeringen föreslår att en sådan rätt även skall finnas i de fall ungdomstjänst utförs efter att ha dömts ut som fristående påföljd.

Enligt 38 kap. 19 § brottsbalken får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om ersättning från staten för skador som har orsakats av den dömd vid ungdomstjänst. Denna

möjlighet bör, enligt regeringen, gälla även ungdomstjänst som fristående påföljd.

## 7 Ungdomsvård i förening med ungdomstjänst eller böter

**Regeringens förslag:** Liksom i dag skall en ungdomsvård, om det behövs med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet, kunna förenas med ungdomstjänst eller dagsböter. Ungdomstjänst skall utformas som en tilläggsåtgärd. För ungdomstjänst som tilläggsåtgärd skall i allt väsentligt detsamma gälla som för ungdomstjänst som fristående åtgärd. Ungdomstjänst som tilläggsåtgärd skall således kunna dömas ut i lägst 20 och högst 150 timmar. I valet mellan ungdomstjänst och böter skall ungdomstjänst väljas om den åtgärden inte är alltför ingripande.

**Utredningens förslag** överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen har bl.a. föreslagit att högst 100 timmar ungdomstjänst skall kunna dömas ut. Den har vidare föreslagit en regel om att böter endast skall väljas som tilläggsåtgärd om ungdomstjänst inte kan komma till stånd.

**Remissinstanserna:** Ett mindre antal remissinstanser har yttrat sig särskilt i denna del och uttryckt tveksamhet i olika avseenden. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* konstaterar att en upptrappning av insatserna vid återfall eller allvarligare brottslighet förutsätter att det finns möjligheter att förstärka överlämnandepåföljden för att den skall bli tillräckligt ingripande. Hovrätten anser att förslaget tyder på att utredningen betraktar böter som en allvarligare åtgärd än ungdomstjänst. Enligt hovrätten bör böter i större utsträckning användas som åtgärd och bötesstraffet kan väl uppfylla kravet på proportionalitet vid åtgärdsvalet. *Huddinge tingsrätt* anser att åtgärdskombinationen bör kunna utgå om utredningens förslag om ändringar i överlämnandepåföljden genomförs, då detta skulle minska bötesstraffets användning och göra åtgärdsystemet för unga lagöverträdare mer överskådligt och begripligt. *Svea hovrätt* ifrågasätter om det är förenligt med likhetsprincipen att den som har ekonomiska möjligheter att betala böter kan välja att inte samtycka till ungdomstjänst och därigenom i stället ”betala av” sitt brott. *Åklagarmyndigheten* anser att även när man bedömer tilläggsåtgärderna måste ungdomstjänst anses som en mer ingripande åtgärd än böter och att böter därför bör väljas i första hand medan kombination med ungdomstjänst bör förbehållas brott med högre straffvärde. *Rädda Barnen* anser att barn i princip inte skall kunna dömas till böter. *Sollentuna tingsrätt* och *Borlänge kommun* anser att högsta antalet timmar bör vara 150 även när ungdomstjänsten utgör ett tillägg till ungdomsvård.

**Skälen för regeringens förslag:** Principen om proportionalitet mellan brott och straff är grundläggande i straffsystemet. Den innebär att brottslighetens svårhet skall avspeglas i straffets stränghet och således



bör samhällets reaktion vara mer ingripande ju allvarligare brottsligheten är.

Påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten är inte alltid lätt att förena med proportionalitetsprincipens krav, eftersom det är den unges vårdbehov som är avgörande för vilka åtgärder som vidtas. Förändringarna vid 1999 års reform tog sikte på att öka domstolens inflytande över bl.a. innehållet i påföljden för att därmed bättre tillgodose kravet på proportionalitet. Att enbart kunna förena överlämnandepåföljden med böter ansågs då inte tillräckligt. Regeringen föreslog därför att överlämnandepåföljden skulle förstärkas genom att införa en möjlighet att förena påföljden med en särskild föreskrift om ungdomstjänst i lägst 20 och högst 100 timmar.

Domstolens skyldighet att iakttä proportionalitetsprincipen innebär att domstolen är förhindrad att döma till vård inom socialtjänsten om åtgärderna i vårdplanen, i förekommande fall i förening med böter eller ungdomstjänst, inte framstår som tillräckligt ingripande i förhållande till brottslighetens svårhet.

När det gäller överlämnandepåföljden visade Brottsförebyggande rådets (Brå) undersökning att de ungdomar som även dömdes till ungdomstjänst eller böter i genomsnitt hade begått allvarligare brott än de som enbart hade överlämnats till vård inom socialtjänsten. De som fick ungdomstjänst eller böter hade också i genomsnitt något fler tidigare lagföringar och begått fler brott. Det framgick dessutom att brottsligheten var allvarligare när överlämnandepåföljden förenades med ungdomstjänst än när den förenades med böter. Det är inte heller ovanligt att överlämnande till vård inom socialtjänsten förenas med antingen böter eller ungdomstjänst.

Regeringen anser, som framgår av avsnitt 5.2, att ungdomsvård främst skall komma i fråga i de fall där den unge lagöverträdaren har ett mer tydligt behov av socialtjänstens stöd och hjälp för att motverka en ogynnsam utveckling. Med regeringens förslag kan det förmodas att åtgärderna inte sällan blir mer ingripande än i dag. Detta torde i viss mån minska behovet av att även i fortsättningen kunna förena ungdomsvård med en tilläggsåtgärd.

En ungdomsvård skall anpassas till den unge lagöverträdarens behov av stöd och hjälp i syfte att motverka en ogynnsam utveckling. Det är angeläget att i görligaste mån undvika frihetsberövande åtgärder för unga lagöverträdare. Utrymmet för att använda ungdomsvård bör därför vara så stort som möjligt.

Med hänsyn till det sagda gör regeringen bedömningen att det även i fortsättningen bör finnas möjlighet att förstärka ungdomsvård i syfte att den påföljden skall kunna få ett brett tillämpningsområde samtidigt som slutna ungdomsvård skall kunna undvikas. Regeringen föreslår därför att domstolen även fortsättningsvis skall kunna förena ungdomsvård med antingen ungdomstjänst eller böter.

Brå har konstaterat att det inte finns stöd i vare sig lag eller förarbeten för att ungdomstjänst företrädesvis skall användas vid mer allvarlig brottslighet och att böter skall komma till användning som tilläggsåtgärd vid mindre allvarlig brottslighet.

Den slutsats man kan dra av Brå:s utvärdering är emellertid att de faktorer som leder till att påföljden överlämnande till vård inom social-

tjänsten i dag kombineras med en föreskrift om ungdomstjänst i stället för med böter är att brottslighetens straffvärde är högt eller att det rör sig om återfall i brottslighet.

Den bild som utvärderingen givit av rättstillämpningen i aktuellt hänseende är inte överraskande. Det är naturligt att böter, som är den lindrigaste påföljden i vårt straffsystem, används i fall där brottsligheten är mindre allvarlig. Ungdomstjänst infördes också för att vidga möjligheterna att använda överlämnandepåföljden för unga lagöverträdare. Att tolka detta som att ungdomstjänst har företräde framför böter som tilläggsåtgärd vid allvarligare brottslighet ligger därför nära till hands.

Detta ligger också i linje med hur regeringen anser att ungdomstjänst som fristående påföljd bör användas. Som regeringen uttalat i avsnitt 6.3 bör lindriga bötesstraff inte kunna ersättas med ungdomstjänst. Regeringen är dock av den uppfattningen att bötesstraffets användningsområde bör begränsas. Skälen för detta har utvecklats i avsnitt 4.3.

I dag är det inte ovanligt att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten kombineras med böter. Med hänsyn till att den grupp som döms till sådan påföljd ofta har olika sociala problem, kan det antas att personer inom gruppen har särskilda svårigheter att betala böterna. Böter kan medföra långtgående konsekvenser ur ekonomisk och social synpunkt. Det framstår därför som ändamålsenligt att, även när det gäller tilläggsåtgärderna, minska användningen av böter och i stället döma till ungdomstjänst.

Ytterligare en aspekt som enligt regeringen medför att ungdomstjänst bör användas som tilläggsåtgärd i första hand är att den påföljden skapar bättre förutsättningar för kontroll av den unges anpassning till samhället. Om böter inte betalas medför det inte några kännbara konsekvenser för den unge på kort sikt. Om i stället en ungdomstjänst missköts är avsikten att en tydlig reaktion från vuxenvärlden skall följa. En ungdomstjänst som inte visar sig fungera kan också ge socialtjänsten anledning att vidta ytterligare åtgärder för den unge. De pedagogiska fördelar som ungdomstjänsten har väger därför tungt.

Bötesstraffet saknar rehabiliterande inslag och medför inte några möjligheter att motivera den dömda att leva laglydigt. I förhållande till böter främjar en användning av ungdomstjänst mer målsättningen att vårdaspekten skall vara framträdande vid valet av ingripande mot unga lagöverträdare.

Mot bakgrund av det ovan anförda är det regeringens uppfattning att ungdomsvård, när förhållandena kräver att den kombineras med en tilläggsåtgärd, i första hand skall kombineras med ungdomstjänst. Domstolen bör således döma till böter om det inte finns skäl att döma till ungdomstjänst. Vidare bör böter väljas om ungdomstjänst skulle vara alltför ingripande. Liksom vid ungdomstjänst som fristående påföljd bör det vanligtvis vara fallet när alternativet är ett tilläggsstraff som understiger 60 dagsböter.

Regeringen har i avsnitt 6.3 föreslagit att antalet timmar ungdomstjänst skall bestämmas till lägst 20 och högst 150 när ungdomstjänst används som fristående påföljd. Frågan är om detta antal timmar är lämpligt även när det är fråga om att använda ungdomstjänsten i förening med en ungdomsvård. Det kan enligt regeringens mening ifrågasättas om det antal timmar, 20 till 100, som står till buds enligt nu gällande ordning

medger tillräckliga möjligheter till differentiering och anpassning till brottslighetens straffvärde och den unges tidigare brottslighet. Regleringen skulle i viss mån bli enklare och mer enhetlig om maximala antalet timmar var samma i båda fallen, dvs. 150. En sådan likformighet kan också främja en enhetlig rättstillämpning eftersom det då kan vara lättare att få vägledning vid beräkningen av antalet timmar ungdomstjänst som bör dömas ut. Det är även viktigt att skapa förutsättningar för en bred användning av ungdomsvård. En utökning av antalet timmar kan göra överlämnandepåföljden till ett än mer trovärdigt alternativ till frihetsberövande påföljder för unga lagöverträdare och bidra till att ungdomsvård får ett brett tillämpningsområde. Detta talar starkt för en höjning av antalet timmar. Regeringen gör därför bedömningen att det högsta möjliga antalet timmar ungdomstjänst som domstolen skall kunna döma ut bör vara 150 även när ungdomstjänst dömts ut som en tilläggsåtgärd till ungdomsvård.

Som regeringen uttalat i avsnitt 6.3 bör ungdomstjänst som fristående påföljd för unga över 18 år endast komma i fråga om det finns särskilda skäl. Enligt regeringen finns det inte anledning till någon ändring i den restriktiva syn som i dag gäller rörande att döma unga över 18 år till ungdomstjänst. Också när ungdomstjänst är en tilläggsåtgärd till ungdomsvård bör den därför endast komma i fråga för unga över 18 år om det finns särskilda skäl. Sådana skäl bör självfallet anses föreligga om det finns anledning att döma en lagöverträdare över 18 år till ungdomsvård som måste förenas med en mer ingripande tilläggsåtgärd än böter.

För ungdomstjänst som tilläggsåtgärd bör enligt regeringens mening i allt väsentligt detsamma gälla som för ungdomstjänst som fristående påföljd. Således bör innehållet i påföljden utformas på samma sätt (se avsnitt 6.2). För att ungdomstjänst skall kunna dömas ut bör den unge ha samtyckt till det och påföljden vara lämplig med hänsyn till hans eller hennes person och övriga omständigheter (se avsnitt 6.3). Därtill bör reglerna om påföljdspreskription m.m. vara desamma i båda fallen (se avsnitt 6.5).

I linje med regeringens förslag om att ungdomstjänst skall införas som en fristående påföljd bör ungdomstjänst som förenats med ungdomsvård inte längre utformas som en särskild föreskrift vid vård inom socialtjänsten utan som en tilläggsåtgärd.

När det gäller användningen av böter som tilläggsåtgärd har regeringen inte funnit någon anledning att föreslå några förändringar i det möjliga antalet dagsböter som finns enligt nu gällande regler.

## 8 Omprövning av påföljd m.m.

### 8.1 Omprövning av påföljd vid misskötsamhet och när påföljden inte kan verkställas av andra skäl

**Regeringens förslag:** Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, får rätten på talan av åklagare efter omständigheterna

meddela den dömde en varning, om detta är en tillräcklig åtgärd, eller undanröja annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma ny påföljd för detta.

Om, av annat skäl än misskötsamhet, den planerade vården eller åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller i väsentlig grad avviker från vad som angivits i kontraktet eller vårdplanen eller en dom på ungdomstjänst inte i väsentlig grad kan fullgöras inom skälig tid, får rätten på talan av åklagare undanröja annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma ny påföljd för detta.

Om rätten beslutar om undanröjande skall den vid påföljdens bestämmande ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den påföljd som tidigare har dömts ut för brottet och till böter som har dömts ut som tilläggsåtgärd till ungdomsvård.

Nämnda frågor skall tas upp av den rätt som först avgjorde det mål i vilket dömts till ungdomsvård eller ungdomstjänst. Nämndemän skall delta när en tingsrätt avgör frågor om reaktioner vid misskötsamhet av ungdomsvård och ungdomstjänst samt olika fall av hinder mot verkställighet av sådana påföljder. Den dömde skall ges tillfälle att yttra sig i mål om sådana frågor. Rättens beslut skall inte gälla omedelbart.

**Utredningens förslag** överensstämmer delvis med regeringens.

Utredningen har föreslagit att om den dömde i väsentlig grad bryter mot den överenskommelse om behandling som intagits i ett ungdomskontrakt vid ungdomsvård skall den rätt som först dömt i målet efter ansökan av åklagare få meddela den dömde en varning om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd eller med upphävande av den tidigare fastställda överenskommelsen om behandling fastställa en ny sådan överenskommelse (ungdomskontrakt) eller undanröja den utdömda ungdomsvården och döma till annan påföljd för brottet.

Utredningen har också föreslagit att om den dömde inte iakttar vad som åligger honom enligt en dom på ungdomstjänst skall efter ansökan av åklagare den rätt som först dömt i målet efter omständigheterna få besluta att varning skall meddelas den dömde, ändra omfattningen av den tidigare utdömda ungdomstjänsten eller undanröja domen på ungdomstjänst och bestämma annan påföljd för brottet.

Utredningen har vidare föreslagit att även om det inte är fråga om misskötsamhet skall rätten dels få fastställa ett nytt ungdomskontrakt samt undanröja en ungdomsvård i de fall kontraktet inte fullföljs, dels ändra omfattningen av en tidigare utdömd ungdomstjänst eller undanröja domen på ungdomstjänst och bestämma annan påföljd för brottet om ungdomstjänsten inte kan komma till stånd utan att betydande avvikelser görs från den av socialnämnden upprättade arbetsplanen.

Utredningen har därtill föreslagit att en ungdomsvård skall kunna undanröjas om den vård eller de åtgärder som angetts i en vårdplan inte kommer till stånd eller om vården eller åtgärderna i väsentlig utsträckning avviker från vårdplanen.

**Remissinstanserna:** Flertalet av dem som yttrat sig är positiva till förslaget. *Mölnåls tingsrätt* har tillstyrkt förslaget om förändring av påföljden vid misskötsamhet av ungdomsvård. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* ifrågasätter vad som händer om ett ungdomskontrakt bryts och

menar att utan en klar anvisning om detta i domen kan påföljden bli otydlig för den unge. Hovrätten anser att en alternativ, förutsebar påföljd omedelbart skall kunna sättas in vid misskötsamhet av ungdomstjänst. Enligt hovrätten bör det då bli fråga om en viss upptrappning, i många fall ett frihetsberövande, för att den unge inte skall kunna "straffa" sig till en lindrigare påföljd.

Det är enligt *Åklagarmyndigheten* bra att det finns en reaktion vid misskötsamhet av ungdomstjänst. *Norrtälje* och *Uppsala kommuner* förespråkar en större tydlighet vid misskötsamhet av ungdomstjänst.

*Åklagarmyndigheten* anser att, om det finns hinder som inte beror på den dömde att verkställa ungdomstjänstpåföljden, det bör kunna prövas av rätten om avvikelserna är betydande, t.ex. att socialtjänsten inte kan anordna ungdomstjänst inom fristen eller att ungdomstjänsten inte får den omfattning som rätten föreskrivit. Vidare anser *Åklagarmyndigheten* att avvikelser från arbetsplanen inte bör bli föremål för rättens prövning eftersom arbetsplanen utformas av socialtjänsten efter att domen avkunnats. *Riksdagens ombudsmän (JO)* ifrågasätter om förslaget innehåller någon reglering av åklagarens möjlighet att väcka talan om undanröjande av ungdomstjänst när återfall i brott medför att förutsättningarna för att påföljden skall kunna verkställas inte längre kan anses föreligga och menar att det i vart fall finns ett behov av ett förtydligande i denna del.

**Skälen för regeringens förslag:** Av 38 kap. 2 § brottsbalken följer att om den dömde i väsentlig grad bryter mot de föreskrifter som rätten meddelat kan rätten på talan av åklagare undanröja förordnandet om överlämnande till särskild vård och döma till annan påföljd för brottet. Motsvarande gäller om den planerade vården eller åtgärderna som socialtjänsten redovisat i sitt yttrande inte kommer till stånd av annat skäl än den dömdes brott mot föreskrifterna, om vården eller åtgärderna visar sig inte kunna anordnas eller om vården eller åtgärderna i väsentlig utsträckning avviker från den i yttrandet redovisade planen.

Påföljdssystemet för unga lagöverträdare bygger som nämnts på principen att barn och ungdomar som har begått brott i första hand skall bli föremål för insatser inom socialtjänsten. Ambitionen är att de åtgärder som vidtas skall syfta till att åstadkomma en positiv förändring och att främja en gynnsam utveckling, genom bl.a. vård och behandling. Behovsprincipen är en grundläggande utgångspunkt för socialtjänstens arbete och innebär att det skall finnas ett behov av de åtgärder som sätts in och att insatserna skall pågå endast så länge de behövs. Den unges förhållanden och behov vid varje tid måste alltså beaktas. Det är naturligt att detta kan medföra svårigheter för socialtjänsten att upprätta vårdplaner som är hållbara.

Vid utvärderingen av 1999 års reform framkom att socialtjänsten ofta inte underrättar åklagaren när vården har ersatts med andra insatser som socialtjänsten anser mer lämpliga. Vidare framkom att det förekommit att domstol, i stället för att meddela en varning eller undanröja påföljden, beslutat om ändrad vård, vilket det inte finns lagligt stöd för. Med beaktande av att det är behovsprincipen som till stor del styr socialtjänstens arbete, framstår dagens system där innehållet i påföljden inte kan ändras som alltför oflexibelt.

Det kan således förekomma situationer där en ungdomsvård bör bestå trots misskötsamhet eller ändrade förhållanden. Om socialtjänsten finner

att annan vård eller åtgärd bör och kan beredas den unge, anser regeringen att domstolen bör ges en möjlighet att ändra innehållet i en pågående ungdomsvård. Det saknas enligt regeringens mening anledning att skilja på insatser enligt ett ungdomskontrakt grundat på socialtjänstlagen (2001:453) eller insatser enligt en vårdplan grundad på lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Det är alltså enligt regeringens mening viktigt att det vid misskötsamhet finns möjligheter att döma till en ny påföljd som är lämplig i det enskilda fallet. Det ger en önskvärd flexibilitet vid avgörandet av reaktionen på misskötsamhet. Regeringen föreslår därför att domstolen vid misskötsamhet skall kunna undanröja en ungdomsvård och bestämma ny påföljd för brottet, t.ex. en ny ungdomsvård med föreskrift om att den unge skall genomgå en annorlunda utformad vård eller annan åtgärd enligt ett nytt ungdomskontrakt. Självklart bör det, på samma sätt som enligt den nuvarande regleringen, vara möjligt att också bestämma annan påföljd för brottet, exempelvis skyddstillsyn.

I dag kan annan påföljd endast meddelas om den unge i väsentlig grad bryter mot en föreskrift inom ramen för påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. Det finns inte anledning till ett annat synsätt när det gäller vilken grad av misskötsamhet som bör kunna föranleda undanröjande av påföljden och beslut om ny påföljd.

En avgörande faktor för att ungdomstjänst skall kunna fungera som en trovärdig påföljd vid ungdomsbrott är att misskötsamhet av allvarigare slag leder till att talan förs om undanröjande. Som exempel på situationer då det, enligt regeringens mening, bör bli aktuellt att undanröja en utdömd ungdomstjänst och döma till ny påföljd är att den unge vid upprepade tillfällen uteblir från arbetspass eller att den unge utan godtagbara skäl vägrar att medverka i något av momenten under verkställigheten av ungdomstjänsten. Det bör emellertid understrykas att det alltid bör krävas att misskötsamheten är att allvarligt slag för att undanröjande av påföljden skall ske.

Om ungdomstjänsten undanröjs måste en ny påföljd väljas. Enligt regeringens uppfattning bör det, liksom vid undanröjande av ungdomsvård, finnas vida möjligheter att välja en ny påföljd som är adekvat. Det får då enligt allmänna principer avgöras vilken påföljd som är mest lämplig i det enskilda fallet. I linje med den restriktivitet som är påkallad när det gäller frihetsberövande av unga bör självfallet en frihetsberövande påföljd om möjligt undvikas. Som *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anfört bör misskötsamhet inte leda till en lindrigare påföljd. Å andra sida finns det, enligt regeringens mening, inte heller anledning att skärpa påföljdsreaktionen. Har ungdomstjänst dömts ut som ett alternativ till böter bör ett bötesstraff meddelas om ungdomstjänsten undanröjs. Det torde i vissa fall också finnas skäl att i stället bestämma påföljden till ungdomsvård.

Enligt regeringens mening finns det mot bakgrund av det sagda anledning att ge reglerna om reaktioner vid misskötsamhet av ungdomsvård och ungdomstjänst en enhetlig utformning. Reaktionerna vid misskötsamhet av ungdomstjänst bör också vara desamma oavsett om det är fråga om ungdomstjänst som dömts ut som fristående påföljd eller ungdomstjänst som dömts ut som en tilläggsåtgärd till ungdomsvård. I det senare fallet har de båda delarna sådant samband att båda skall

undanröjas vid misskötsamhet av den ena delen. Detta särskilt som det vid misskötsamhet av ungdomstjänst också kan finnas ett behov av förändrade vårdinsatser. Enligt regeringen mening skall därför både ungdomsvården och ungdomstjänsten undanröjas vid misskötsamhet. Även i dessa fall finns behovet av flexibilitet för att möta misskötsamhet med adekvata åtgärder. Om det är fråga om misskötsamhet av ungdomstjänst torde det dock endast i undantagsfall finnas anledning att på nytt förordna om ungdomstjänst. Normalt torde det i stället vara lämpligare att bestämma tilläggspåföljden till böter. I dag kan böter som dömts ut som en tilläggspåföljd inte undanröjas. Det finns inte anledning till någon förändring i detta avseende.

Om den unge missköter överlämnandepåföljden eller därtill hörande föreskrift om ungdomstjänst kan rätten i dag, enligt 38 kap. 2 § andra stycket brottsbalken, meddela den unge en varning i stället för att undanröja påföljden. Den möjligheten bör finnas kvar. En motsvarande möjlighet bör enligt regeringen införas när ungdomstjänsten som fristående påföljd missköts av den unge. De skäl som kan finnas för att meddela den unge en varning utvecklas i författningskommentaren. Regeringen behandlar frågan om åklagare skall ges möjlighet att meddela varning i avsnitt 8.2.

Ungdomstjänsten måste vara strukturerad och anpassad till den unges individuella förhållanden. Som regeringen framhållit i avsnitt 6.2.1 bör därför socialtjänsten upprätta en arbetsplan för ungdomstjänstens utförande. Till skillnad mot ungdomskontrakt är tanken inte att arbetsplanen skall fastställas av domstolen. Eftersom arbetsplanen normalt upprättas efter domstolens dom är det enligt regeringens uppfattning närmast självklart att låta socialtjänsten vid behov göra mindre justeringar i arbetsplanen utan att frågan prövas av åklagare eller domstol.

Det kan dock förekomma fall där förutsättningarna brister för att fullgöra en utdömd ungdomstjänst även om det inte är fråga om misskötsamhet. Så kan t.ex. vara fallet om den unge på grund av skada är helt eller till stor del förhindrad att inom rimlig tid uppfylla de åtaganden ungdomstjänsten innebär. Också när den unge dömts för annat brott till en längre frihetsberövande påföljd kan förutsättningarna brista för att den unge inom rimlig tid skall kunna verkställa påföljden. I dessa och liknande fall då domen på ungdomstjänst i väsentlig grad inte kan fullgöras inom skälig tid finns det skäl för att påföljden skall kunna undanröjas. Regeringen föreslår därför en sådan bestämmelse. I linje med vad *Åklagarmyndigheten* anfört bör det endast vara mer betydelsefulla hinder för att verkställa ungdomstjänsten där det bör vara aktuellt med ett undanröjande av ungdomstjänsten. Ett undanröjande av ungdomstjänsten bör alltså inte ske när hindret för att verkställa påföljden är av mer tillfällig natur. För ett undanröjande bör det också krävas att ungdomstjänsten inte i väsentlig grad kan fullgöras. Om ungdomstjänsten undanröjs bör ny påföljd väljas.

Utredningen har knutit undanröjandemöjligheten till att betydande avvikelser från arbetsplanen behöver göras. Mot bakgrund bl.a. av det som *Åklagarmyndigheten* framhållit är detta inte en lämplig lösning. En annan lagteknisk konstruktion bör därför väljas. Regeringen föreslår att om en ungdomstjänst av annat skäl än misskötsamhet i väsentlig grad

inte kan fullgöras inom skälig tid skall rätten, på talan av åklagare, få undanröja ungdomstjänsten och bestämma ny påföljd för brottet.

Även en ungdomsvård bör kunna undanröjas vid liknande omständigheter som när en ungdomstjänst bör kunna undanröjas utan att det är fråga om misskötsamhet. I dag kan, enligt 38 kap. 2 § tredje stycket brottsbalken, påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten undanröjas om den planerade vården eller åtgärderna som socialnämnden redovisat i ett yttrande enligt 11 lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare inte kommer till stånd eller om vården i väsentlig utsträckning avviker från den i yttrandet redovisade planen. Det bör även fortsättningsvis vara möjligt att undanröja påföljden i sådana fall.

Det finns inte något behov av att kunna meddela varning när en ungdomsvård eller en ungdomstjänst av annat skäl än misskötsamhet inte kan verkställas som planerat.

Om rätten beslutar om undanröjande bör den vid påföljdens bestämmande ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den påföljd som tidigare har dömts ut för brottet samt böter som dömts ut som tilläggsåtgärd till ungdomsvård. Regeringen föreslår därför en sådan bestämmelse.

Bestämmelserna om undanröjande i olika fall bör som tidigare berörts i möjligaste mån utformas på ett likartat sätt. Detta gör regleringen mer överskådlig. Regler om undanröjande m.m. vid misskötsamhet och regler om undanröjande på grund av andra hinder för verkställighet bör därför behandlas i en gemensam bestämmelse. Enligt gällande rätt kan en föreskrift om ungdomstjänst ändras med stöd av 31 kap. 1 § fjärde stycket brottsbalken när det finns skäl för det. För dessa fall gäller vissa särskilda rättegångsbestämmelser enligt 38 kap. brottsbalken. Även rättegångsbestämmelserna bör emellertid vara enhetliga och utformas med de regler som i dag gäller avgöranden om undanröjande vid misskötsamhet som förebild. Detta innebär att nämnda frågor bör tas upp av den rätt som först avgjorde det mål i vilket dömts till ungdomsvård eller ungdomstjänst, att nämndemän bör delta i tingsrättens avgörande, att den dömde bör ges tillfälle att yttra sig och att rättsens beslut inte bör gälla omedelbart.

## 8.2 Åklagaren ges möjlighet att meddela varning vid misskötsamhet

**Regeringens förslag:** Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, skall åklagaren i stället för att väcka talan om undanröjande få besluta att varning skall meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd. Varning skall så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt sammanträffande. Vid mötet skall åklagaren särskilt förklara innebörden av beslutet och klargöra vad följderna kan bli vid fortsatt misskötsamhet. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge skall



kallas till sammanträffandet, om det inte möter hinder eller finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Kan ett personligt sammanträffande inte genomföras skall den unge underrättas skriftligen om beslutet.

**Utredningens förslag** överensstämmer i huvudsak med regeringens. Enligt utredningens förslag skall varning kunna meddelas även om det inte är fråga om mer allvarlig misskötsamhet. Utredningen har även föreslagit en delvis annan lagteknisk lösning.

**Remissinstanserna:** Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig särskilt i frågan. *Jönköpings tingsrätt* anser att förslaget är mindre lämpligt och menar att endast domstol bör kunna meddela varning. *Rädda Barnen* anser att den unge skall ha rätt till ett juridiskt ombud när varning utfärdas eller talan förs i domstol om undanröjande av ungdomstjänsten.

**Skälen för regeringens förslag:** Som nämnts i föregående avsnitt 8.1 kan domstolen vid misskötsamhet, i stället för att undanröja påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten, meddela den unge en varning (38 kap. 2 § andra stycket brottsbalken). För att domstolen skall kunna utfärda varning krävs dels att påföljden fortfarande bedöms vara lämplig, dels att varning är en tillräcklig åtgärd. Åklagaren kan inte ansöka hos domstol om att varning skall meddelas utan är hänvisad till att ansöka om att påföljden skall undanröjas. Varning infördes vid 1999 års reform för att ge domstolen en möjlighet att inte behöva omedelbart besluta om undanröjande vid fall av misskötsamhet från den unges sida.

Det är av väsentlig betydelse, inte minst för den unge själv, men även för systemets trovärdighet att den unge medverkar vid genomförandet av de vårdåtgärder som planerats av socialtjänsten. Det är därför av avgörande betydelse att uppföljningen av vad som sker med den unge efter överlämnandet fungerar tillfredsställande. Detta gäller också vid ungdomstjänst, eftersom även den påföljden förutsätter den unges medverkan.

Regeringen anser att det, främst av pedagogiska skäl, skulle vara en fördel om även åklagaren i vissa situationer har möjlighet att meddela den unge en varning. Genom att utvidga åklagarens möjliga åtgärder vid misskötsamhet av påföljden torde också socialtjänsten kunna känna stöd i sitt arbete med den unge. Kontakterna mellan socialtjänsten och åklagaren bör kunna utvecklas och rutiner skapas för samverkan mellan myndigheterna. Ett personligt sammanträffande med åklagaren och en eventuell varning kan enligt regeringens mening fylla en pedagogisk funktion och innebära ett tydliggörande av konsekvenserna vid misskötsamhet av påföljden.

Det skulle föra för långt att åklagaren skulle meddela varning vid alla former av misskötsamhet. Endast i allvarligare fall bör den möjligheten finnas. Det är viktigt att åklagaren har en möjlighet att väcka talan om undanröjande av påföljden om det vid sammanträffandet med den unge framkommer att han eller hon inte kan förväntas fullgöra skyldigheterna enligt domen. Förutsättningarna för att meddela varning bör därför korrespondera med förutsättningarna för att undanröja ungdomsvård eller ungdomstjänsten.

Regeringen föreslår således att det införs en möjlighet för åklagaren att besluta om varning om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra

vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller en dom på ungdomstjänst, om varning bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Varningens pedagogiska funktion främjas bäst av att sammanträffandet sker utan tidsutdräkt. Åklagarens personliga sammanträffande med den unge bör därför äga rum så snart det kan ske. Endast om ett personligt sammanträffande inte kan genomföras bör den unge underrättas skriftligen om ett beslut om varning. Vid sammanträffandet är det ofta önskvärt att den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge deltar. Dessa bör därför kallas till sammanträffandet. Det kan även vara värdefullt att företrädare för socialtjänsten deltar. De bör därför ges tillfälle att närvara.

*Rädda Barnen* har väckt frågan om den unge bör ha rätt till ett juridiskt ombud när varning utfärdas eller talan förs i domstol om undanröjande av ungdomstjänsten. Enligt regeringens mening förefaller det inte finnas något behov av en offentlig försvarare när åklagare meddelar varning. Vid domstols prövning av frågan om undanröjande av ungdomstjänst skall en offentlig försvarare förordnas för den unge enligt 24 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare om det inte är uppenbart att han eller hon saknar behov av försvarare. Det behov den unge har av juridiskt biträde i samband med domstolens prövning av frågan om undanröjande alternativt varning är därmed tillgodosett redan enligt dagens reglering.

### 8.3 Socialnämndens underrättelseskyldighet till åklagarmyndigheten

**Regeringens förslag:** Socialnämnden skall underrätta åklagarmyndigheten om det kan antas att det finns förutsättningar för åklagare att meddela varning eller domstol att meddela varning eller undanröja en ungdomsvård eller en ungdomstjänst.

**Utredningens förslag** överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen har föreslagit att socialnämnden skall underrätta åklagarmyndigheten, om vården eller de andra åtgärder som redovisats i ungdomskontraktet eller vårdplanen inte kommer till stånd eller om den som ådömts ungdomstjänst inte iakttar vad som åligger honom eller henne enligt domen på ungdomstjänst eller om den dömde bryter mot villkoren i den av socialnämnden upprättade arbetsplanen eller ungdomstjänsten av annat skäl inte kommer till stånd eller om den i väsentlig utsträckning avviker från arbetsplanen.

**Remissinstanserna:** Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig särskilt i frågan. Det är enligt *Åklagarmyndigheten* bra att det finns en reaktion vid misskötsamhet av ungdomstjänst men myndigheten anser att, såsom vid vård inom socialtjänsten, endast väsentliga avvikelser bör rapporteras vidare.

**Skälen för regeringens förslag:** När någon har överlämnats till vård inom socialtjänsten skall socialnämnden, enligt 12 kap. 8 § socialtjänstlagen (2001:453), underrätta åklagarmyndigheten om vården

eller de andra åtgärder som redovisats i vårdplanen inte kommer till stånd eller om den unge bryter mot en föreskrift om ungdomstjänst.

Vid misskötsamhet måste socialtjänsten reagera snabbt. För att undvika misslyckanden är det viktigt att den unge är helt införstådd med vikten av att följa de krav som följer av domen på ungdomsvård eller ungdomstjänst.

*Åklagarmyndigheten* har anfört att endast väsentliga avvikelser bör rapporteras vidare till åklagare. Det är enligt regeringen närmast en självklarhet att åklagare endast bör underrättas om misskötsamhet när det kan antas att det föreligger förutsättningar för åklagaren att vidta någon åtgärd, t.ex. meddela varning eller väcka talan om undanröjande av ungdomstjänsten. Det är därför naturligt att socialnämndens undermålsbeskyddighet harmonierar med regleringen rörande reaktioner vid misskötsamhet och andra fall när det finns hinder för verkställighet av påföljden. Regeringen föreslår därför att socialnämndens skyldighet att underrätta åklagare utformas i enlighet med detta.

Ungdomsvård och ungdomstjänst kan misskötas på många olika sätt. Det finns risk för att socialtjänstens sätt att hantera misskötsamhet kommer att variera i alltför stor utsträckning om det inte utarbetas tydliga rutiner härom. Som berörts av *Norrtälje* och *Uppsala kommuner* bör det vara tydligt för myndigheterna hur misskötsamhet av ungdomstjänst skall hanteras. Som tidigare berörts bör underrättelse till åklagare inte ske om det inte finns skäl för det. För att påföljden skall bli trovärdig och användas på ett rättvist sätt krävs också en enhetlig tillämpning av dessa frågor. Mot bakgrund av detta framstår det som angeläget att någon form av stöd ges till socialtjänsten beträffande hur man skall agera i olika situationer när den unge missköter påföljden eller det annars finns anledning till förändring av påföljden. Bestämmelsen i 8 kap. 5 § socialtjänstförordningen (2001:937) ger Socialstyrelsen rätt att utfärda föreskrifter på detta område. Vid behov kan Socialstyrelsen genom allmänna råd ge kommunerna vägledning om hur de bör förfara när det gäller underrättelser till åklagarmyndigheten. Enligt regeringens uppfattning kan socialtjänstens behov av vägledning på det aktuella området tillgodoses på detta sätt.

## 9 En samlad reglering av påföljder för unga

**Regeringens förslag:** Ett nytt kapitel om överlämnande till särskild vård för unga införs i brottsbalken.

En hänvisning till 32 kap. införs i 30 kap. 1 § andra stycket.

**Utredningens förslag** överensstämmer med regeringens.

**Remissinstanserna:** Endast ett mindre antal remissinstanser har yttrat sig i frågan. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Ångermanlands tingsrätt* tillstyrker förslaget. *Domstolsverket* framför kritik mot att det föreslagna 32 kap. inte innehåller någon uttömmande reglering av de påföljdsalternativ som står till buds vad gäller unga lagöverträdare.

**Skälen för regeringens förslag:** Påföljdsbestämningen i brottmålsregleras huvudsakligen genom brottsbalkens 29 kap. om straffmätning och

påföljdseftergift samt 30 kap. om val av påföljd. Vidare finns bestämmelser om brottspåföljder i 1 kap. brottsbalken. Enligt 1 kap. 3 § förstås med påföljd i brottsbalken straffen böter och fängelse samt villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård. Härutöver finns särskilda bestämmelser om respektive påföljd i 25–28 kap. samt 31 kap. Böter regleras i 25 kap., fängelse i 26 kap., villkorlig dom i 27 kap. och skyddstillsyn i 28 kap. I 31 kap. finns bestämmelser om överlämnande till särskild vård. Av sistnämnda kapitel framgår att under begreppet överlämnande till särskild vård ryms tre särskilda brottspåföljder, nämligen överlämnande till vård inom socialtjänsten (1 §), överlämnande till vård enligt lagen om missbrukare i vissa fall (2 §) och överlämnande till rättspsykiatrisk vård (3 §). I kapitlet har genom bestämmelsen i 1 a § också införts en särskild frihetsberövande påföljd för unga, sluten ungdomsvård. Påföljden har i systematiskt hänseende ansetts så nära förknippad med påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten att den ansetts bäst höra hemma i detta kapitel. Dessa påföljder är vårdformer som inte verkställs av kriminalvården utan av andra instanser i samhället. I 38 kap. finns vissa rättegångsbestämmelser som innebär avvikelser från de allmänna reglerna i rättegångsbalken samt vissa andra bestämmelser, bl.a. om omprövning av påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten.

Flertalet påföljder som kan komma ifråga för vuxna kan även komma i fråga för unga lagöverträdare. Därutöver finns påföljder som endast kan komma i fråga för unga lagöverträdare. Dessa påföljder är med dagens reglering överlämnande till vård inom socialtjänsten och sluten ungdomsvård.

I det föregående föreslår regeringen vissa förändringar i påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten (avsnitt 5) samt att ungdomstjänst införs som en ny påföljd för unga lagöverträdare (avsnitt 6).

Utredningen har föreslagit att de särskilda påföljderna och vissa andra bestämmelser för unga lagöverträdare samlas i ett nytt kapitel. Utredningens förslag får stöd av en majoritet av de remissinstanser som har yttrat sig över frågan.

Som framgår av det föregående (bl.a. avsnitt 4) särbehandlas unga lagöverträdare i straffrättsligt hänseende. Det finns särskilda bestämmelser om påföljdsval och straffmätning för unga lagöverträdare. Det finns också särskilda påföljder för unga lagöverträdare. Vidare finns en särskild lag om handläggningen av ungdomsmål – lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Påföljderna ungdomsvård, ungdomstjänst och sluten ungdomsvård hör systematiskt samman både så till vida att de är påföljder som endast kan komma i fråga för unga lagöverträdare, i första hand för dem mellan 15 och 18 år, och så till vida att de alla är att betrakta som överlämnandepåföljder (se avsnitt 6.2.1). För att göra påföljdssystemet mer lättöverskådligt bör dessa föras samman i ett nytt kapitel. Som nämns ovan finns även särskilda bestämmelser om omprövning av påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten i 38 kap. I avsnitt 8 föreslår regeringen vissa förändringar i dessa bestämmelser. Enligt regeringens bedömning skulle systemet med särskilda påföljder för unga bli mer överskådligt om bestämmelser om omprövning placerades i anslutning till respektive påföljd i stället för i ett annat kapitel. Enligt regeringens mening bör alltså såväl bestämmelserna

om särskilda påföljder för unga som bestämmelserna om omprövning av ungdomsvård och ungdomstjänst samlas i ett nytt kapitel. Bestämmelserna bör placeras i det tidigare upphävda 32 kap. brottsbalken. Kapitlet bör få rubriken ”Om överlämnande till särskild vård för unga”. Övriga överlämnandepåföljder som både kan aktualiseras för både vuxna och unga lagöverträdare bör kvarstå i 31 kap. brottsbalken. En hänvisning även till 32 kap. bör därför införas i 30 kap. 1 § andra stycket.

## 10 Särskilt kvalificerad kontaktperson – en ny form av stöd och vägledning

### 10.1 Bakgrund

#### *Arbete med utsatta barn och ungdomar*

De personer som arbetar med barn och ungdomar, oavsett om det sker professionellt eller ideellt, kan medverka till att stärka unga personers självkänsla och möjligheter att bearbeta sin livssituation. Relationer som utmärks av närhet, samarbete och förtroende anses vara en viktig del i arbetet med människor och utgör en grundläggande förutsättning för skapandet av en situation som främjar förändring och en positiv utveckling. I den allmänna debatten har det också ställts krav på att en vuxen skall utses för den unge om han eller hon visar behov av någon trygg vuxen att knyta an till och som kan agera som en god förebild.

Utredningen gavs i uppdrag att lämna förslag på en modell där en person utses att ha ett särskilt ansvar för den unge genom dels kontroll och uppföljning, dels samordning av de insatser och åtgärder som vidtas från samhällets sida. Avsikten var att någon skulle ta ett helhetsgrepp om den unge och hans eller hennes situation och målet skulle vara att skapa förutsättningar för ett återförande till ett socialt välfungerande liv. Utredningen har dragit paralleller mellan denna insats och användningen av strukturerade öppenvårdsprogram och insatsen kontaktperson.

#### *Kontaktperson och s.k. mellantvång*

Insatsen *kontaktperson* eller *kontaktfamilj* i 3 kap. 6 § tredje stycket socialtjänstlagen (2001:453, SoL) bygger på frivillighet, ömsesidighet och tilltro och innebär varken kontroll eller skyldighet till rapportering. Socialnämnden har möjlighet att utse en särskild person eller en familj med uppgift att hjälpa den enskilde och hans eller hennes närmaste i personliga angelägenheter, om den enskilde begär eller samtycker till insatsen. Kontaktperson/kontaktfamilj är en av de vanligaste insatserna för barn och unga. För barn som inte har fyllt 15 år får kontaktperson utses endast om barnets vårdnadshavare begär eller samtycker till det. Har barnet fyllt 15 år får kontaktperson utses endast om barnet självt begär eller samtycker till det. Den enskildes behov blir helt avgörande för vilken person som skall rekryteras för den aktuella stödinsatsen. Var och en som är lämplig för uppgiften kan utses. Kontaktpersonens huvud-

uppgift är att ge råd och stöd i personliga angelägenheter. Uppdraget innefattar varken någon skyldighet att kontrollera den unge eller att rapportera till socialtjänsten om vad man erfar om den unge, med undantag av den generella anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 1 § SoL. Vidare omfattas kontaktpersoner av socialtjänstsektessen. Alltsedan insatsen infördes har den varit föremål för diskussion. Det har bl.a. ifrågasatts om kontaktperson bör användas vid svår problematik hos den unge, om den bör utföras av icke professionella personer och om kontaktpersonen bör vara en förlängd arm till socialtjänsten.

En möjlighet att utse en kontaktperson som tvångsåtgärd finns i 22 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), s.k. *mellantvång*. Bestämmelsen är tillämplig på ungdomar under 20 år som har missbruksproblem, begår brott eller beter sig på annat liknande sätt. Den unges situation skall vara sådan att det kan antas att tvångsvård kommer att behöva beredas honom eller henne, om han eller hon inte avbryter sitt destruktiva beteende. Syftet med bestämmelsen är att ge socialtjänsten möjlighet att gripa in, oberoende av samtycke, i ett tidigare skede än vad som är möjligt med en vårdansökan. Inte heller beträffande kontaktperson enligt LVU har det ställts upp några särskilda kvalifikationer för den person som skall utses. Avgörande är den unges och familjens behov av råd och stöd. Beslut om skyldighet för den unge att hålla regelbunden kontakt med en kontaktperson innebär ett krav på den unge att på det sätt och i den utsträckning som närmare anges i en upprättad behandlingsplan träffa den av nämnden utsedde personen. Beslutet ger kontaktpersonen ett särskilt ansvar att följa hur den unges levnadssätt utvecklas och bygga upp en motivation hos den unge att bearbeta sin situation.

## 10.2 Särskilt kvalificerade kontaktpersoner

**Regeringens förslag:** För unga som har behov av särskilt stöd och vägledning för att motverka en risk för missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende skall socialnämnden kunna utse en *särskilt kvalificerad kontaktperson*, på begäran eller med samtycke av den unge, eller, om denne är under 15 år, dennes vårdnadshavare.

Vid tvångsvård enligt 22 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall i stället för kontaktpersoner särskilt kvalificerade kontaktpersoner utses.

**Regeringens bedömning:** Socialstyrelsen bör ge kommunernas socialtjänst stöd och vägledning beträffande rekrytering av och kompetens hos dessa kontaktpersoner samt möjligt innehåll i åtgärden.

**Utredningens förslag och bedömning** överensstämmer i allt väsentligt med regeringens. Utredningen har dock föreslagit något annorlunda lagtekniska konstruktioner.

**Remissinstanserna:** En majoritet av remissinstanserna är positiva till en utveckling av institutet kontaktperson för barn och unga som begår brott. Flertalet remissinstanser, bl.a. *Sollentuna tingsrätt*, *Åklagarmyndigheten*, *Barnombudsmannen*, *Botkyrka kommun*, *Eskilstuna kommun*,

*Linköpings kommun, Rädda Barnen, Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare och Riksförbundet Attention*, tillstyrker eller har ingen erinran mot förslaget. Flera kommuner pekar dock på de svårigheter som redan finns när det gäller rekrytering och utbildning av kontaktpersoner samt frågan om resurser. *Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet* betonar att också den unges nätverk måste involveras. Enligt *Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare* tillämpas inte insatsen kontaktperson/kontaktfamilj i någon större omfattning beträffande unga lagöverträdare beroende på att socialtjänsten ofta saknar kompetens och förmåga att utbilda eller handleda lekmän för öppenvårdsinsatser och efterbehandling av unga lagöverträdare. Några remissinstanser är kritiska till förslaget, däribland *Socialstyrelsen, Sundsvalls kommun* och *Akademikerförbundet SSR*. *Socialstyrelsen* framhåller att de olika former för stöd och kontroll som utredningen föreslår kan genomföras inom ramen för befintlig lagstiftning och att det bör utredas och analyseras varför s.k. mellantvång enligt 22 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) inte används i högre utsträckning innan ett nytt institut skapas. *Akademikerförbundet SSR* anser att förslaget är orealistiskt då detta är en avancerad insats som kräver professionell kompetens.

*Arboga kommun* och *Föreningen Sveriges Socialchefer* anser att det inte är nödvändigt med nationella krav och riktlinjer för arbetet men betonar behovet av ökad professionalisering.

### **Skälen för regeringens förslag och bedömning**

*Kontaktperson kan vara en lämplig insats för unga som begår brott*

Det är viktigt att barn och unga har bra och nära relationer till vuxna. Vuxna bör inte bara vara goda förebilder utan bör även kunna visa på de ungas möjligheter i samhället och inge dem hopp för framtiden. För de allra flesta unga fyller föräldrar, släktingar och andra nära vuxna den unges behov av sådana relationer. För vissa unga kan det dock förhålla sig så att de vuxna runt den unge inte räcker till eller inte finns till hands. Även om den svenska forskningen kring kontaktperson är begränsad, finns det mycket som talar för att denna insats, när den fungerar väl, fyller en viktig funktion i arbetet med unga som begår brott. Internationell forskning tyder t.ex. på att denna typ av insatser har nått bra resultat i fråga om att utveckla den unges sociala förmåga och påverka den unges beteende. Vidare finns det enligt utredningen goda erfarenheter i andra länder från verksamhet med mentorer för unga, en insats som har stora likheter med insatsen kontaktperson. År 2001 presenterade Socialstyrelsen (CUS) en översikt av den kunskap som fanns beträffande kontaktperson/kontaktfamilj i rapporten "Vad vet vi om insatsen kontaktperson-/familj". Rapporten pekade bl.a. på att en nära personlig kontakt mellan den unge och en vuxen person är väldigt viktig i arbetet med att hjälpa unga med att komma ifrån ett asocialt beteende. Vad uppdraget som kontaktperson innebär måste naturligen variera från fall till fall. Det är dock angeläget att socialtjänsten har en hög ambition i fråga om kontaktpersonernas kvalifikationer samt socialtjänstens utbildning av och handledning till kontaktpersonerna. Stor vikt bör läggas även vid att rätt person utses som kontaktperson. Enligt regeringens mening kan den nuvarande insatsen kontaktperson enligt socialtjänstlagen (2001:453,

SoL) och enligt LVU ofta vara en lämplig insats för barn och unga som begår brott.

#### *En kvalificerad form av kontaktmannaskap*

Enligt utredningen verkar kontaktpersonerna i ökande omfattning få ärenden där den unge kringgärdas av omfattande och svårgripbara sociala problem. Detta förhållande har ökat kraven på såväl socialtjänsten som kontaktpersonerna. Det finns även farhågor om att kontaktpersoner för unga med den nämnda problematiken inte får tillräckligt stöd från socialtjänsten för att klara av sitt uppdrag. De som är kontaktpersoner särskilt för unga personer som begår brott och riskerar att skapa sig en kriminell livsstil behöver enligt regeringens mening särskild kompetens och stöd för att kunna utföra ett bra arbete. Även om det i en del fall kanske kan vara tillräckligt att kontaktpersonen har en regelbunden kontakt med den handläggande socialsekreteraren för rådgivning, torde det dock i flertalet fall krävas en större stödinsats i form av såväl utbildning som rådgivning och handledning för att uppdraget skall kunna utföras på bästa sätt. Regeringen delar emellertid utredningens uppfattning att utformningen av insatsen kontaktperson bör kunna uppvisa en betydligt större spännvidd än vad som är fallet i dag och omfatta även mer komplicerade ärenden.

Utredningen föreslår att den nuvarande insatsen kontaktperson enligt såväl SoL som LVU för unga utvecklas till ett mer avancerat stöd i de fall detta krävs. Om insatsen tillämpas på rätt sätt och ges erforderliga resurser kan den enligt utredningen, generellt sett, vara en verkningsfull insats för barn och unga i riskzonen för skadligt beteende. Utredningens slutsats är därför att institutet kontaktperson bör kompletteras med en mer kvalificerad kontaktperson som bör kunna ta ett helhetsgrepp om den unge och dennes situation med målet att skapa förutsättningar för ett återförande till ett socialt välfungerande liv. Ett förslag i den riktningen lämnas därför av utredningen.

Enligt *Socialstyrelsen* kan de olika former för stöd och vägledning som utredningen föreslår genomföras inom ramen för befintlig lagstiftning. Socialstyrelsen anser därför att det bör utredas och analyseras varför s.k. mellantvång inte används i någon högre utsträckning innan ett nytt institut skapas. När det gäller användningen av mellantvång, eller kontaktperson enligt 22 § LVU, har utredningen, liksom tidigare Ungdomsbrottsutredningen, konstaterat att möjligheten att förordna om mellantvång används i liten utsträckning (SOU 1993:35 s. 172). Även LVU-utredningen beklagar att socialnämnderna inte i större utsträckning använt sig av denna möjlighet (SOU 2000:77 s. 163 f.). Mellantvånget innebär att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson eller att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten. Kommunerna har visat sig ovilliga att använda sig av insatsen och det saknas forsknings- eller utvärderingsrapporter i fråga om insatsen.

Ett skäl till att mellantvång sällan används kan vara de höga krav som ställs för att insatsen skall komma i fråga. Även uttalanden i förarbetena antyder en restriktiv tillämpning (prop. 1984/85:171 s. 40 f.). I den mån förklaringen ligger i att ett uppdrag som kontaktperson i dessa fall är så krävande och så beroende av att kontaktpersonen har rätt kvalifikationer



att det är svårt att finna lämpliga kontaktpersoner, borde mellantvånget enligt regeringens uppfattning kunna komma till större användning om utredningens förslag genomförs eftersom kommunerna bör se till att knyta till sig sådana kvalificerade kontaktpersoner.

Trots dagens möjlighet att utse en kontaktperson anser regeringen att det finns ett behov av att även kunna utse en kontaktperson med särskilda kvalifikationer för att hantera barn och unga som riskerar att fara illa på grund av sitt beteende och detta såväl med som utan samtycke från den unge eller dennes vårdnadshavare. Regeringen föreslår därför att det i SoL införs en möjlighet för socialnämnden att kunna besluta om en särskilt kvalificerad kontaktperson för barn eller unga när denne inte fyllt 21 år. Syftet med insatsen bör vara att förhindra en ogynnsam utveckling genom den unges agerande. Insatsen bör därför riktas mot unga som har behov av särskilt stöd och vägledning för att motverka en risk för missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Åtgärden bör ses som förebyggande och det saknas enligt regeringens mening skäl att som krav ställa att exempelvis brott har begåtts för att socialnämnden skall kunna besluta om denna insats. Det bör vara tillräckligt att det föreligger ett behov att motverka en risk för ogynnsam utveckling genom dessa beteenden. I fall där den unge är i behov av stöd och vägledning av andra skäl än det egna beteendet, främst brister i hemförhållandet m.m. (jfr 2 § LVU) har socialnämnden givetvis möjlighet att förordna lämpliga kontaktpersoner eller vidta andra åtgärder för att stödja den unge.

Liksom när det gäller andra kontaktpersoner är avsikten med den särskilt kvalificerade kontaktpersonen att denne skall fungera som ett personligt stöd och hjälp, vilket givetvis innebär att kontaktpersonen aktivt skall ingripa i olika svåra situationer som kan uppstå. Kontaktpersonen bör följa utvecklingen hos den unge, motivera denne till skolarbete, arbete och för den unge lämpliga fritidsaktiviteter. Eftersom det här är fråga om unga med svårare problematik och kontaktpersonen förväntas ha tät och omfattande kontakt med den unge ligger det i sakens natur att uppgiften även kommer att innefatta viss kontroll och uppföljning. Avsikten är emellertid inte att kontaktpersonen skall ses som den unges övervakare. Vidare bör kontaktpersonen självklart försöka ha en god kontakt med vårdnadshavare och även arbeta nära dessa. Som påpekas av bl.a. *Juridiska fakulteten vid Uppsala Universitet* måste den unges nätverk involveras. Kontaktpersonen bör också ha kontakter med skola, arbetsplats och myndigheter i avsikt att stödja den unge och hjälpa till i kontakterna med dessa, dock inte på ett sätt som innebär ett övertagande av vare sig vårdnadshavares eller den unges ansvar och uppgifter.

Att insatsen särskilt kvalificerad kontaktperson kan förordnas för personer under 21 år innebär inte att insatsen inte kan kvarstå om den unge hinner fylla 21 år om denne fortfarande har ett behov av åtgärden.

När det gäller kontaktpersoner vid s.k. mellantvång enligt 22 § LVU avser åtgärden de s.k. beteendefallen i 3 § LVU. Regeringen bedömer att de barn och ungdomar som uppfyller kraven för mellantvång kan antas ha sådan problematik att skäl föreligger att utse en särskilt kvalificerad kontaktperson. Det saknas därför anledning att i denna bestämmelse hänvisa till båda formerna av kontaktmannaskap, varför bestämmelsen enligt

regeringens mening endast bör hänvisa till särskilt kvalificerad kontaktpersoner.

För att markera att detta är en avancerad form av kontaktmannaskap där de kontaktpersoner som skall ta sig an de mer problematiska fallen bör få särskild utbildning och kvalificerad handledning anser utredningen att insatsen av pedagogiska skäl skall benämnas ”mentor”. En majoritet av remissinstanserna har emellertid avstyrkt det föreslagna namnet. Som främsta skäl anges att termen leder tankarna fel då ”mentor” förekommer t.ex. inom näringslivet och skolväsendet. Förslag på andra beteckningar lämnas, bl.a. ”kvalificerad kontaktperson” och ”coach”. Dessa kontaktpersoner bör enligt regeringen benämnas *särskilt kvalificerade kontaktpersoner*.

Rekryteringsbasen för särskilt kvalificerade kontaktpersoner bör vara bred. Förutom tjänstemän inom socialtjänsten bör rekrytering kunna ske exempelvis inom polisen, skolan, ideella organisationer, kyrkliga samfund och idrottsrörelsen. En naturlig rekryteringsbas utgör även anställda på de arbetsplatser som tar emot unga som dömts till ungdomstjänst. Det framstår dock som troligt att det i fråga om kontaktperson för unga i riskzonen ofta kommer att krävas att kontaktpersonen har sådan kompetens som endast den som i sin profession arbetar med unga med beteendeproblem kan erbjuda. Det är oerhört viktigt att stor omsorg läggs på att rekrytera lämpliga personer i varje enskilt fall. Den unges uppfattning skall efterhöras, jfr 3 kap. 5 § andra stycket SoL.

För unga som begått brott bör en kvalificerad kontaktperson många gånger vara en lämplig insats för att förebygga bl.a. återfall i brott om sådan risk anses föreligga. Brottslig verksamhet i tidig ålder är en viktig varningssignal i fråga om den unges fortsatta utveckling. För barn under 15 år som begår brott, särskilt för de allra yngsta, är det därför enligt regeringens uppfattning påkallat att, om det befinner lämpligt för en så ung person, behovet av en särskilt kvalificerad kontaktperson regelmässigt övervägs. Liksom när det gäller kontaktperson enligt dagens regelverk bör insatsen särskilt kvalificerad kontaktperson vid ungdomsvård kunna ingå i ett ungdomskontrakt eller vara en del av vård med stöd av LVU. Socialtjänsten bör därför, när ett ungdomskontrakt eller en vårdplan med åtgärder med stöd av LVU upprättas, överväga insatsen.

#### *Socialstyrelsen bör ge kommunerna vägledning om insatsen*

Eftersom särskilt kvalificerad kontaktperson är en behandlingsinsats för barn och unga som far eller riskerar att fara illa på grund av sitt beteende är det enligt regeringens uppfattning lämpligt att Socialstyrelsen ger socialtjänsten i kommunerna stöd och vägledning om hur insatsen skall utformas samt dess innehåll och struktur. Den föreslagna ordningen med särskilt kvalificerade kontaktpersoner kräver i många fall att socialtjänsten förbättrar möjligheterna att tillhandahålla de särskilt kvalificerade kontaktpersonerna erforderlig utbildning och handledning i deras arbete. Kontaktpersonerna behöver dessutom få kunskap om vilka resurser samhället har att erbjuda de barn och ungdomar som de är kontaktpersoner för.

Det förslag som regeringen lägger fram kräver inte författningsändringar i frågor som ansvarsfördelning, samarbete och sekretess.

Uppdraget att vara kontaktperson för barn och unga som begår brott och riskerar en negativ utveckling kommer att vara både tidskrävande och ansträngande. Frågan om kontaktpersonernas ersättning för utfört arbete är dock närmast en fråga för Sveriges Kommuner och Landsting att ge riktlinjer om.

## 11 Medling med anledning av brott

### 11.1 Bakgrund

#### *Tidigare överväganden*

Frågan om medling vid ungdomsbrott har övervägts i flera sammanhang, däribland i Ungdomsbrottskommitténs betänkande *Reaktion mot ungdomsbrott* (SOU 1993:35), Riksåklagarens rapport *Medlingsverksamhet för unga lagöverträdare* (1996:6) och Brottsofferutredningens betänkande *BROTTSOFFER Vad har gjorts? Vad bör göras?* (SOU 1998:40). År 1998 fick Brottsförebyggande rådet (Brå) ett regeringsuppdrag att inleda en ettårig försöksverksamhet med medling för unga lagöverträdare. Brå redovisade resultaten i rapporterna 1999:12 *Medling vid brott, Gärningsmännen berättar*, 1999:14 och 2000:8.

År 2000 lämnade Utredningen om medling vid ungdomsbrott sitt betänkande *Medling vid ungdomsbrott* (SOU 2000:105). Utredningen framhöll att försöksverksamheten visade att medling för unga lagöverträdare kan ha en positiv inverkan på både gärningsmän och brottsoffer och ansåg därför att medling vid ungdomsbrott var en åtgärd som borde användas i större utsträckning. År 2002 antog riksdagen regeringens förslag till en lag om medling (prop. 2001/02:126). Lagen (2002:445) om medling med anledning av brott (medlingslagen) trädde i kraft den 1 juli 2002.

Regeringen ansåg att det fanns ett stort behov av att finna alternativ till de traditionella reaktionerna på brott, särskilt när det gäller unga lagöverträdare. Vidare framhöll regeringen att en förutsättning för att medling skall kunna utvecklas var dels att medling kommer till stånd på ett konsekvent och strukturerat sätt, dels att medling visar sig ha sådan effekt att den upplevs som ett trovärdigt inslag i samhällets reaktion med anledning av brott (a. prop. s. 29).

Samtliga remissinstanser, utom Socialstyrelsen och dåvarande Svenska kommunförbundet, var positiva till utredningens förslag om ett obligatorium för kommunerna att anordna medling. Förslaget om obligatorium genomfördes dock inte. I stället aviserade regeringen att en utredning (Ungdomsbrottsutredningen) skulle få i uppgift att överväga såväl frågan om medlingens ställning i rättssystemet som organisationsfrågan (a. prop. s. 30).

I syfte att säkerställa att medling skulle komma till stånd i tillräcklig omfattning gav regeringen också Brå i uppdrag att fördela bidrag i syfte att stödja landets medlingsverksamhet. I uppdraget ingick även att Brå, i samråd med berörda myndigheter såsom Socialstyrelsen och Brottsoffermyndigheten, skulle svara för vissa frågor om metodutveckling, utbild-

ning m.m. (a. prop. s. 31). Brå har således sedan år 2003 haft regeringens uppdrag att underlätta uppbyggnaden av landets medlingsverksamheter. För den beskrivna verksamheten tillfördes Brå 18 miljoner kr år 2003 och 12 miljoner kr år 2004, 2005 och 2006 för detta ändamål.

Brå har efter ungefär två års uppdrag i en rapport (2005:14) redovisat hur den svenska medlingsverksamheten har utvecklats. I rapporten redovisas även det aktuella forskningsläget och en internationell utblick.

### *Medlingslagen m.m.*

Medlingslagen är tillämplig om medling i statlig eller kommunal regi sker med anledning av brott. Lagen har karaktär av ramlag. Med medling avses i lagen att en gärningsman och ett brottsoffer möts inför en opartisk medlare med anledning av ett brott för att tala om brottet. Medling kan komma i fråga för gärningsmän i alla åldrar. För gärningsmän under tolv år får dock medling ske endast om det finns synnerliga skäl. Syftet med medlingen är främst att gärningsmannen skall få ökad insikt om brottets konsekvenser och att brottsoffret skall ges en möjlighet att bearbeta sina upplevelser av brottet. Det är även möjligt att låta mötet utmynna i någon form av avtal mellan parterna. Medlingen skall vara frivillig för båda parter. Om medling befinns vara lämpligt i det enskilda fallet bör inget brott som är polisanmält och erkänt uteslutas från medling. Medling kan äga rum i alla stadier av rättsprocessen. Medling är ingen påföljd, men kan beaktas inom ramen för det straffrättsliga systemet. Medling kan som framgår nedan utgöra skäl för åklagares beslut om åtalsunderlåtelse. Vidare skall domstolen, såväl vid val av påföljd som straffmätning i skälighetsomfattning beakta, utöver brottets straffvärde, om den tilltalade efter förmåga sökt förebygga eller avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet (29 kap. 5 § och 30 kap. 4 § brottsbalken). Medling är en omständighet som domstolen kan beakta i detta hänseende.

I de fall socialtjänsten skall underrättas om att någon som inte har fyllt 18 år är skäligen misstänkt för brott, skall det av underrättelsen framgå om den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling samt hur den unge ställt sig till sådant deltagande, se 6 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

## 11.2 En landsomfattande medlingsverksamhet

**Regeringens förslag:** Kommunerna skall sörja för att medling i enlighet med lagen (2002:445) om medling med anledning av brott kan erbjudas när brottet har begåtts av någon som är under 21 år.

**Regeringens bedömning:** Regeringens uppdrag till Brottsförebyggande rådet att stödja medlingsverksamheten bör fortsätta fram till den 1 januari 2008.

**Utredningens bedömning** överensstämmer delvis med regeringens förslag och bedömning. Utredningen har dock inte funnit tillräckliga skäl att nu införa ett obligatorium för kommunerna att anordna medling.

**Remissinstanserna:** Majoriteten av remissinstanserna är positiva till medling som åtgärd. *Kriminalvården* anser att medling borde ha fått en mer framskjutet position i de av utredningen föreslagna åtgärderna för att komma tillrätta med ungdomsbrottsligheten. *Norrälje kommun* tycker inte att utredningen beaktat vilken stor vinst medlingen ofta innebär för brottsoffret och menar att det därför finns skäl att stärka medlingsinstitutet så mycket som möjligt.

Flera remissinstanser delar vidare utredningens bedömning att det är lämpligt att medling anordnas inom kommunernas socialtjänst, bl.a. *Sveriges Kommuner och Landsting* och *Tyresö kommun*. *Sundsvalls kommun* framför att socialtjänsten inte måste vara huvudman men att det är en fördel att riktlinjer och föreskrifter då kan få genomslagskraft på ett bra sätt. *Nämndemännens Riksförbund* ifrågasätter om kommunerna har personella och ekonomiska resurser för att bedriva medling som utredningen föreslår.

*Åklagarmyndigheten* anser att en förutsättning för att skapa stadga i medlingsinstitutet är att det blir en likformighet i medlingarna och att medling finns tillgängligt över hela landet. *Borlänge kommun* pekar på risken att det uppstår skillnader i påföljdsval och i verkställighet beroende på i vilken kommun den unge är bosatt samt att det strider mot grundprincipen om förutsebarhet, vilket inte är önskvärt. *Uppsala kommun* anser att kravet på en rikstäckande medling borde vara självklart, inte minst ur ett brottsofferperspektiv. Även *Brottsofferjourernas Riksförbund*, *Riksföreningen Medling Vid Brott* och *Svenskt Forum för Medling och Konflikthantering* anser att medlingsverksamheten skall göras obligatorisk för kommunernas socialtjänst. *Sveriges Kommuner och Landsting* som inte finner anledning att i nuläget göra medlingsverksamheten obligatorisk förespråkar fortsatta aktiviteter på nationell nivå för uppbyggnad av medlingsverksamheter. *Stockholms stad* och *Västerviks kommun* menar att medlingen inte bör vara obligatorisk för kommunerna och uttrycker förståelse för utredningens slutsats, bl.a. mot bakgrund av kostnaderna för kommunerna vid ett obligatorium.

*Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Stockholms stad*, *Tyresö kommun* och *Brottsofferjourernas Riksförbund* tillstyrker förslaget att Socialstyrelsen bör utgöra en nationell samordnande enhet för medling. Förslaget avstyrks dock av *Socialstyrelsen* samt av *Riksföreningen Medling Vid Brott* och *Svenskt Forum för Medling och konflikthantering*.

## Skälen för regeringens förslag och bedömning

### *En fortsatt utbyggnad av medlingsverksamheterna*

Som redovisas i avsnitt 4.4 är utgångspunkten för regeringens arbete att medling skall kunna utvecklas till en verksamhet som är allmänt tillgänglig och spelar en mer framträdande roll i rättssystemet. De erfarenheter som hittills erhållits av genomförda medlingar är goda och det finns därför fortsatt anledning att utgå från att det skulle vara positivt om medlingen kunde komma till användning i större utsträckning. Ett flertal remissinstanser framhåller medling med anledning av brott som en bra och i många fall lämplig åtgärd, såväl för gärningsmannen som för brottsoffret. Majoriteten av de kommuner som yttrat sig i denna del framför att de bedriver medlingsverksamhet och att de anser att verksamheten

är bra. *Malmö stad* anser att det är viktigt att medling används i större utsträckning framöver som en insats för att förhindra återfall i brott.

Såväl den tidigare Utredningen om medling vid ungdomsbrott som Ungdomsbrottsutredningen har funnit att medlingsverksamheten vid ungdomsbrott bör organiseras inom kommunernas socialtjänst. Även regeringen gör bedömningen att det inom socialtjänsten finns förutsättningar för en medlingsverksamhet av god kvalitet, med personal som har utbildning och vana att handskas med denna typ av problem. Medlingsverksamheten ligger väl i linje med andra insatser som socialtjänsten vidtar för ungdomar som har begått brott. Den del av socialtjänsten som handlägger ungdomsärenden har också ofta ett upparbetat samarbete med polis och åklagare. Socialnämnden har dessutom, enligt 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453, SoL), ett ansvar för alla brottsoffer.

Utredningen om medling vid ungdomsbrott föreslog att medling skulle vara en obligatorisk verksamhet för kommunerna såvitt avsåg unga lagöverträdare och framhöll därvid främst rättviseskäl. Enligt utredningen var det nödvändigt att göra medlingsverksamheten obligatorisk eftersom det annars inte går att garantera att medling verkligen kommer till stånd i alla kommuner, med följd att medling inte kommer att kunna erbjudas samtliga unga lagöverträdare. Som redovisats ovan i avsnitt 11.1 kritiserades dock förslaget av bl.a. Socialstyrelsen och dåvarande Svenska Kommunförbundet och något förslag om obligatorium lades inte fram av regeringen.

Ungdomsbrottsutredningen har på nytt övervägt frågan. Utredningen har emellertid funnit dels svårigheter att ge medlingen en mer framträdande roll i rättssystemet, dels att kunskapsnivån om medlingens rehabiliterande effekt är otillräcklig. Mot den bakgrunden anser utredningen att det för närvarande inte föreligger tillräckliga skäl för att ålägga kommunerna att anordna medlingsverksamhet för unga lagöverträdare. Samtidigt talar dock enligt utredningen kravet på allmän tillgänglighet och likhet inför lagen med styrka för att verksamheten bör vara obligatorisk. Utredningen förespråkar därför att frågan övervägs på nytt när Brå har färdigställt resultatet av en effektutvärdering som rådet har för avsikt att genomföra när verksamheten pågått ytterligare en tid.

Flera remissinstanser har kritiserat utredningens slutsats i denna del och framfört önskemål om att medling görs obligatoriskt för kommunerna. Som skäl för detta anförs kravet på likhet inför lagen och principen om förutsebarhet men också brottsofferaspekter. Flera remissinstanser anser att utredningen inte tillräckligt har beaktat att medling kan vara en lämplig åtgärd även för brottsoffret.

I Brå:s uppföljning av påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten konstateras att medling fortfarande är ovanligt och att medlingsverksamheten bedrivs i liten omfattning (Rapport 2005:13 s. 34). I en rapport särskilt om medling (Rapport 2005:14) ger Brå, efter ungefär två års uppdrag att genomföra medling vid brott samt att ansvara för utbildning och metod- och kvalitetsutveckling, en mer detaljerad bild av hur den svenska medlingsverksamheten har utvecklats och ser ut. I rapporten redovisas också det aktuella forskningsläget och en internationell utblick. Brå konstaterar i rapporten att medlingen i Sverige befinner sig i ett expansions- och utvecklingskede. Således bedrivs medling på många orter i dag. Under de senaste två åren har både antalet kommuner som

har medling och antalet medlade ärenden ökat. Medling finns att tillgå i 155 kommuner och finns tillgänglig för mer än två tredjedelar av landets kommuner enligt rapporten. Medlingsverksamheten fortsätter att utvecklas och planeras i fler kommuner. De olika medlingsverksamheterna skiljer sig dock åt, både i storlek och organisation, från en enskild liten kommun till regionala samarbetsprojekt. Slutligen pekar Brå i rapporten på några faktorer för att få till stånd välfungerande och kostnadseffektiva medlingsverksamheter. Brå förordar bl.a. att medlingen byggs in i den organisatoriska strukturen så att verksamheterna inte blir beroende av enskilda individer, att små kommuner med få invånare och låg ungdomsbrottslighet samverkar med andra kommuner i gemensam medlingsverksamhet och att fortsatt statligt stöd ges kommunerna för att medling skall kunna prioriteras.

Av Ungdomsbrottsutredningen redovisade uppgifter från Brå förväntas att en fortsatt stödjande verksamhet från regeringen via Brå kan resultera i att samtliga kommuner, med något eller några få undantag, kan erbjuda medling år 2006 eller 2007. Det innebär att regeringens målsättning att medling skall finnas tillgängligt i hela landet kan komma att uppnås även på frivillig väg. Emellertid visar tidigare erfarenheter, främst försöksprojektet med medling (se avsnitt 11.1), att när försöksperioden är över och bidrag till verksamheten inte längre finns att tillgå, många kommuner väljer att inte prioritera medlingen bland de många verksamheter som kommunen bedriver. Enligt regeringens mening vore det olyckligt om den under flera år uppbyggda medlingsverksamheten skulle läggas ned på grund av bristande finansiering och statligt stöd. En sådan utveckling skulle givetvis innebära att de stora ekonomiska och organisatoriska satsningarna samt utbildningen av medlare gick till spillo. För att undvika detta bör enligt regeringens mening organisationsfrågan behandlas nu och inte som utredningen föreslår vid ett senare tillfälle. Utgångspunkten för ställningstagandet bör vara ett långsiktigt perspektiv med målsättningen att säkerställa en finansiering.

Om medlingsverksamheten görs till en obligatorisk uppgift för kommunerna skulle unga lagöverträdare och brottsoffer vid ungdomsbrottslighet på lika villkor i hela landet kunna erbjudas medling. Rättviseskäl talar enligt regeringens mening mycket starkt för detta. Medlingen har även en viss ställning i straffsystemet, vilket också talar för att frågan om medling inte bör avgöras av var den unge är bosatt. Mot denna bakgrund föreslår regeringen att kommunerna åläggs att sörja för att medling kan erbjudas vid ungdomsbrott, dvs. i sådana fall där gärningsmannen är under 21 år. Av Brå:s rapport om medling framgår att de flesta unga lagöverträdare ligger i åldersintervallet 14–17 år och att hälften tillhör gruppen 15–17 år. Medelåldern är 15 år och 40 procent är under straffmyndighetsåldern. Eftersom medling kan vara en lämplig åtgärd även för dem som inte är straffmyndiga och då insatsen inte förutsätter ett brottmålsförfarande, anser regeringen att åläggandet för kommunerna bör omfatta även denna grupp och alltså inte avgränsas till åldersgruppen 15–20 år. Att kommunernas uppgift avgränsas på detta sätt innebär att lagöverträdare och brottsoffer i de fall där gärningsmannen är över 20 år inte kan räkna med att kommunen har möjlighet att erbjuda medling. Det finns dock inte något hinder för att medla i de fall gärningsmannen är över 21 år i de fall kommunerna finner detta lämpligt.

För att ge kommunerna goda möjligheter att på lämpligt sätt organisera medlingsverksamheterna, antingen inom kommunen eller genom regionala samarbeten på det sätt som sker i dag, föreslår regeringen att lagändringen träder i kraft den 1 januari 2008 samt avser regeringen att låta Brå fortsätta sitt uppdrag stödja medlingsverksamheter samt att svara för vissa frågor om metodutveckling, utbildning m.m. fram till ikraftträdandet. Målsättningen är att en rikstäckande utbyggnad har uppnåtts vid utgången av år 2007 och att kommunerna därmed har en organisation för medling.

#### *En samordnande nationell enhet*

Som konstaterades i propositionen om medling med anledning av brott finns det ett behov av en samordnande, nationell enhet med uppgift att svara för frågor som utbildning, metodutveckling och kvalitetssäkring (prop. 2001/02:126 s. 32). I och med regeringsuppdraget till Brå utgör myndigheten i dag en sådan enhet, parallellt med Socialstyrelsen som genom sitt allmänna uppdrag bl.a. har ansvar för tillsyn av socialtjänsten.

Frågan är om det finns behov av en särskild samordnande myndighet när tiden för Brå:s uppdrag har löpt ut och i så fall vilken myndighet som skall ansvara för detta?

Utredningen har förordat att Socialstyrelsen skall utgöra en samordnande nationell enhet och överta Brå:s regeringsuppdrag. Även Utredningen om medling vid ungdomsbrott föreslog att Socialstyrelsen skulle få rollen som en samordnande nationell enhet (SOU 2000:105). *Socialstyrelsen* har avstyrkt förslaget i båda fallen.

Socialstyrelsen har som nämnts i uppgift att utöva tillsyn över socialtjänsten i landet samt att följa och vidareutveckla den. Därtill kommer att Socialstyrelsen har möjlighet att efter bemyndigande utfärda föreskrifter samt kan utfärda allmänna råd och tillhandahålla handböcker för verksamheten. Som framgår av avsnitt 4.4 ingår dessutom i Socialstyrelsens uppdrag att främja utvecklingen av metoder och arbetsformer i socialt arbete genom systematisk prövning och värdering av utfall och effekter av socialtjänstens insatser samt förmedla kunskap om verkningsfulla metoder och arbetsformer (2 § 13 p. förordning [1996:570] med instruktion för Socialstyrelsen). Detta uppdrag omfattar även sådan medling som kommunerna föreslås ansvara för. När det gäller behovet av en samordnande nationell enhet kan således konstateras att de uppgifter en sådan enhet bör utföra torde ligga inom Socialstyrelsens uppdrag om medling med anledning av brott görs till obligatorisk kommunal verksamhet såvitt avser unga lagöverträdare.

Den föreskriftsrätt som Socialstyrelsen får omfattar inte det materiella innehållet i medling som metod men frågor om administration och organisation. Som regeringen konstaterar i avsnitt 4.4 är det emellertid i många fall med hänsyn till det kommunala självstyret lämpligt att vägledning ges genom allmänna råd.

Mot denna bakgrund finner regeringen att det för närvarande saknas behov att ge ett särskilt uppdrag till Socialstyrelsen eller någon annan myndighet att utgöra en nationell samordnande enhet.



### 11.3 Medlingens ställning i straffsystemet tydliggörs

**Regeringens förslag:** Vid bedömningen av om åtalsunderlåtelse skall meddelas skall särskilt beaktas den unges vilja att medverka till att medling kommer till stånd.

I de fall medling är aktuellt skall tidsfristen för beslut i åtalsfrågan kunna överskridas.

**Regeringens bedömning:** Medling bör inte vara en påföljd i straffsystemet, men kan ingå som en åtgärd i ett ungdomskontrakt samt beaktas vid påföljdsbestämningen. Villkorade åtalsunderlåtelser eller medling som grund för åtalsunderlåtelse bör inte införas.

**Utredningens förslag och bedömning** överensstämmer med regeringens.

**Remissinstanserna:** Majoriteten av de remissinstanser som yttrat sig i denna del är positiva eller har ingen invändning mot förslagen att beakta den unges vilja att delta i medling vid beslut om åtalsunderlåtelse samt att kunna förlänga tidsfristen för beslut i åtalsfrågan när medling är aktuellt. *Polisförbundet* är dock negativt till förslaget då förbundet befarar att gärningsmannen på ett otillbörligt sätt skulle kunna påverka brottsoffret för att få till stånd en medling.

En majoritet av remissinstanserna delar vidare bedömningen när det gäller medling som påföljd, som förmildrande omständighet vid straffmätningen (29 kap. 5 § brottsbalken), villkorade åtalsunderlåtelser eller som grund för åtalsunderlåtelse. Lagändringar i dessa delar förordas emellertid av *Brottsofferjourernas Riksförbund, Norrtälje kommun, Riksföreningen Medling Vid Brott* och *Svenskt Forum för Medling och Konflikthantering*.

#### **Skälen för regeringens förslag och bedömning**

*Den unges vilja att medverka till medling skall beaktas särskilt vid beslut om åtalsunderlåtelse*

Utredningen har föreslagit att det uttryckligen skall anges i 17 § tredje stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) att den unges vilja att delta i medling särskilt skall beaktas vid prövning av frågan om åtalsunderlåtelse.

Vid prövningen av frågan om åtalsunderlåtelse skall, enligt 17 § tredje stycket LUL, åklagaren särskilt beakta den unges vilja att ersätta målsäganden för den skada som har uppkommit genom brottet, att avhjälpa eller begränsa skadan eller på annat sätt gottgöra målsäganden. Det har ansetts viktigt att ge åklagaren möjlighet att i sin bedömning väga in de insatser som den unge har gjort för att gottgöra målsäganden och som visar att han eller hon har förstått konsekvenserna av sitt handlande och försökt ställa till rätta efter brottet. Möjligheten att beakta den unges vilja att gottgöra målsäganden på annat sätt än genom att ersätta, avhjälpa eller begränsa skada som orsakats målsäganden tillkom genom 1995 års reform. Det sades i förarbetena att ett exempel på sådan gottgörelse var att den unge har deltagit i medling. Uttalandet gjordes före

tillkomsten av lagen (2002:445) om medling med anledning av brott (medlingslagen).

Enligt regeringens mening bör medling ges en starkare ställning i rättssystemet. Utredningens förslag kan enligt regeringens mening vara en åtgärd som kan bidra till ökad uppmärksamhet på medlingsinstitutet. I syfte att rikta uppmärksamheten på medlingens betydelse vid åtalsunderlåtelse bör därför i lagtexten uttryckligen anges att vid bedömningen av om åtalsunderlåtelse skall meddelas skall särskilt beaktas den unges vilja att medverka till att medling enligt medlingslagen kommer till stånd. Genom att det är den unges vilja att medverka till medling som tilläggs särskild betydelse uppkommer inte principiella invändningar i fråga om målsägandens samtycke eller om medling i det enskilda fallet är lämpligt. Det är i stället enbart den unges inställning som har betydelse. Det är naturligt att den unges uppriktiga och allvarligt menade, vilja att möta konsekvenserna av sitt handlande framhålls som viktig i frågan om åtalsunderlåtelse kan meddelas.

Vid bedömningen av om åtalsunderlåtelse skall meddelas har dock åklagaren ett antal faktorer att beakta. En sådan omständighet som leder till att åklagaren kan behöva väcka talan är behovet för målsäganden att föra en skadeståndstalan i domstol eftersom skadestånd inte kan dömas ut av någon annan myndighet.

Enligt regeringens bedömning torde den föreslagna ändringen leda till såväl fler beslut om åtalsunderlåtelse som fler medlingsärenden.

#### *Tidsfristen för beslut i åtalsfrågan kan förlängas i vissa fall*

Enligt bestämmelsen i 17 § tredje stycket LUL är det inte nödvändigt att de åtgärder som avses med gottgörelsen verkligen har kommit till stånd för att de skall få beaktas vid beslutet om åtalsunderlåtelse. Det är alltså tillräckligt att den unge har visat en vilja att ställa till rätta, t.ex. sagt sig villig att delta i en medling. I detta sammanhang bör också beaktas att medling är en sådan åtgärd som socialtjänsten normalt bör vidta och som kan ingå i en av socialtjänsten upprättad vårdplan. Den omständigheten att den unge deltar i medling har alltså betydelse inte bara som skäl enligt 17 § tredje stycket utan även enligt 17 § första stycket 1 LUL, dvs. att den unge blir föremål för vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453, SoL). Även ett planerat medlingsförfarande bör på detta sätt kunna inverka på åklagarens bedömning av om åtalsunderlåtelse skall meddelas eller inte.

Som redovisats i avsnitt 12.1 gäller allmänt sett att samhällets reaktioner mot unga lagöverträdare bör komma så snart som möjligt efter brottet. Ungdomsmål skall därför handläggas skyndsamt och i de flesta sådana mål gäller att förundersökningen skall vara avslutad och beslut i åtalsfrågan fattat senast inom sex veckor från dagen då den unge delgavs brottsmisstanken (4 § LUL). För att en medling skall ingå i åklagarens beslutsunderlag krävs det alltså i regel att den åtminstone påbörjas inom sexveckorsfristen. Utredningen om medling vid ungdomsbrott antog att det i många fall torde vara svårt att genomföra medlingen så snabbt att den angivna fristen kan hållas. De preliminära uppgifter som Brå har tagit fram tyder dock på att problemet inte är så påtagligt som befarats. Uppgifterna visar att en stor andel av alla ärenden behandlas relativt

snabbt. Tiden från att medlingsverksamheten fick ärendet tills medlingen hölls uppgick i 58 procent av ärendena till maximalt fyra veckor och i 76 procent av ärendena till maximalt sex veckor. Det är troligt att den unge i flertalet av ärendena var delgiven brottsmisstanke, varför tidsfristen för åtalets väckande hade börjat löpa när medlingsverksamheten fick ärendet. En utökning av tidsfristen bör enligt *Brå* bl.a. kunna öka förutsättningarna för att fler medlingar kommer till stånd.

Enligt vad utredningen har kunnat utröna finns det inte tillräckliga erfarenheter från landets medlingsverksamheter för att man skall kunna slå fast i vilket skede av rättsprocessen medling lämpligen bör ske. Det är naturligtvis viktigt att ungdomsmål generellt sett handläggs med största skyndsamhet. Samtidigt har enligt regeringens mening medling uppenbara fördelar, varför det är angeläget att i de fall medling kan äga rum, denna tidsmässigt förläggs i största möjliga utsträckning så att den ingår i åklagarens beslutsunderlag.

En fördel med att införa en möjlighet att förlänga tidsfristen i dessa situationer är således att fler medlingar bör kunna beaktas av åklagaren vid bedömningen av om åtalsunderlåtelse bör meddelas.

Uppgifterna från *Brå*'s regeringsuppdrag om medling antyder att en möjlighet att förlänga tidsfristen i dessa situationer inte kommer att leda till alltför många eller långa fördröjningar. Den nackdel som det innebär för den unge att handläggningen av målet kan bli långsammare uppvägs enligt regeringens bedömning av de fördelar som beskrivits ovan. Dessutom innebär medlingen att den unge på ett påtagligt sätt och relativt snabbt får se konsekvenserna av brottet. Övervägande skäl talar sålunda för att tidsfristen för beslut i åtalsfrågan bör kunna förlängas i de fall medling är aktuellt. Ett sådant förslag bör göra det möjligt för rättsväsendet att beakta medling i större utsträckning. Regeringen föreslår därför att den i 4 § LUL angivna tidsfristen för beslut i åtalsfrågan får förlängas om den unge skall delta i ett medlingsförfarande enligt medlingslagen.

#### *Medlingens ställning i straffsystemet i övrigt*

Eftersom medling kan ingå som en åtgärd i den vårdplan som socialnämnden upprättar avseende den unge och som normalt redovisas till åklagaren och domstolen, kan ett planerat medlingsförfarande komma att ingå i påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. De förslag regeringen har lämnat i avsnitt 5 i fråga om ungdomsvård och ungdomskontrakt innebär inga förändringar i dessa hänseenden.

Ungdomsbrottsutredningen har till stora delar anslutit sig till de överväganden som Utredningen om medling vid ungdomsbrott gjorde när det gäller medlingens ställning i straffsystemet i övrigt. Således har utredningen inte funnit det lämpligt att ha medling som en särskild påföljd i straffsystemet. Medling som påföljd för brott kan enligt utredningen svårligen förenas med de grundläggande principer som styr straffsystemets utformning, främst principerna om förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens. Ytterligare en omständighet som ansågs göra medlingen olämplig som påföljd är att ungdomar som inte är straffmyndiga, dvs. under 15 år, i sådant fall utesluts från verksamheten.

Utredningen har vidare funnit att ett system med villkorade åtalsunderlåtelse som innebär att åklagaren beslutar om åtalsunderlåtelse med villkor att den unge skall delta i ett medlingsförfarande är förenat med nackdelar. Det finns en risk att brottsoffer kan känna sig tvingade att delta för att den unge inte skall komma att åtalas. Ungdomsbrottsutredningen har inte heller funnit skäl att föreslå medling som en särskild grund för åtalsunderlåtelse enligt 17 § första stycket LUL. Regeringen delar utredningens bedömning i dessa delar.

Ungdomsbrottsutredningen har slutligen konstaterat att reglerna i 29 kap. 5 § brottsbalken innebär att domstolarna vid straffmätningen och påföljdsvalet i stor utsträckning kan beakta att medling har skett och att någon lagändring därför inte behövs. Medling är således en omständighet som rätten i skälighets omfattning skall beakta vid påföljdsbestämningen.

## 12 Handläggning av ungdomsmål m.m.

### 12.1 Skyndsamhetskravet

**Regeringens förslag:** Skyndsamhetskravet i 4 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare utvidgas till att gälla för alla brott med fängelse i straffskalan.

**Utredningens förslag** överensstämmer med regeringens.

**Remissinstanserna:** Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig i frågan. *Brottsoffermyndigheten*, *Rädda Barnen* och *Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare* stödjer förslaget. *Rikspolisstyrelsen* motsätter sig inte förslaget men vill understryka viken av att en uppföljning görs av den nya regeln och dess konsekvenser för polisens arbete. *Polisförbundet* påtalar behovet av ökade resurser. *Falu tingsrätt* avstyrker förslaget. Även *Åklagarmyndigheten* är kritisk och anser inte att det är lämpligt att införa den föreslagna tidsfristen. Åklagarmyndigheten framför att den föreslagna regeln i första hand bör justeras till att avse en frist om åtta veckor och i andra hand att det i 4 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) anges i vilka fall tidsfristen får överskridas.

**Skälen för regeringens förslag:** Enligt 4 § LUL skall förundersökningar mot unga under 18 år bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningar som avser brott för vilka är föreskrivet mer än sex månaders fängelse skall som huvudregel vara avslutade och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke.

Av förarbetena till den nuvarande bestämmelsen framgår att det främst var praktiska skäl som medförde att tidsfristen inte föreslogs gälla generellt vid förundersökningar mot unga under 18 år (prop. 1994/95:12 s. 63). En sådan regel ansågs utgöra en alltför stor arbetsbelastning för polis och åklagare.

Utredningen har föreslagit att skyndsamhetskravet utvidgas till att omfatta alla brott med fängelse i straffskalan. Många unga gör sig skyldiga till brott som inte uppfyller kriteriet för att handläggas skyndsamt,

däribland snatteri och ringa narkotikabrott. Beträffande många av dessa brott leds förundersökningen av polisen. Särskilt när det gäller snatterier är det vanligt förekommande att brotten utreds färdigt i samband med polisens ingripande. Det är enligt regeringens mening otillfredsställande om sådana ärenden därefter kan bli liggande, kanske under lång tid, utan att avslutas. När det gäller unga lagöverträdare är det särskilt viktigt att handläggningen av ärendet sker skyndsamt, inte minst av pedagogiska skäl. Det är också viktigt att samhällets förhållningssätt när unga begår brott är konsekvent och tydligt. Mot den bakgrunden bör en snabb reaktion från samhällets sida följa oavsett brottstyp.

Brå framhåller i utvärderingen av 1999 års reform att tiden är av betydelse för att principerna om förutsebarhet, proportionalitet och, i synnerhet, konsekvens skall nå fram till de unga lagöverträdarna. Tiden från brott till dom får enligt Brå inte vara längre än att den unge kan inse länken mellan brott och påföljd. Brå har även uppmärksammat frågan om när insatserna inleds i relation till brottet och till rättegången. Tydligast torde länken mellan brott och påföljd bli om insatserna följer på rättegången och inte börjar alltför lång tid därefter.

Enligt *JO* har det i ett antal beslut med anledning av klagomål och iakttagelser vid inspektioner framkommit att det redan med den nuvarande regleringen förhållandevis ofta förekommer att polis och åklagare har svårt att klara av att färdigställa förundersökningar inom sexveckorsfristen. Vid Rikspolisstyrelsen bedrivs emellertid sedan våren 2005 ett utvecklingsarbete, vars övergripande syfte är att effektivisera i första hand den del av utredningsverksamheten som omfattar mängdbrottsligheten. Ett delmoment i detta är att utveckla de nuvarande arbetsformerna för att minska tiden från brottsanmälan till initiala och slutförda utredningsåtgärder. Enligt uppgift från Rikspolisstyrelsen kommer de ökade krav på den brottsbekämpande verksamheten som en utvidgning av skyndsamhetskravet i 4 § LUL skulle medföra att hanteras genom att verksamheten effektiviseras. Regeringens uppfattning är också att ökad kapacitet och kvalitet i första hand bör uppnås genom effektivisering.

*Åklagarmyndigheten* har framfört att den föreslagna regeln i första hand bör justeras till att avse en frist om åtta veckor och i andra hand att det i 4 § LUL anges i vilka fall tidsfristen får överskridas. Enligt regeringens bedömning är det, med beaktande av den förlängning som skedde 1 januari 1999, inte motiverat med ytterligare förlängning av fristen för beslut i åtalsfrågan. När det gäller i vilka fall tidsfristen får överskridas framgår med dagens reglering att så endast får ske om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter. Utöver regeringens förslag om förlängning av tidsfristen för att väcka talan i fall då den misstänkte skall delta i medling (se avsnitt 11.3), finner regeringen inte skäl att göra någon annan bedömning än vad som tidigare gjorts i frågan (se prop. 1994/95:12 s. 63 och 96 f.).

Om förslaget genomförs har *JO* föreslagit att 11 § LUL ändras så att även polisman kan inhämta yttrande från socialnämnden. Enligt nämnda bestämmelse skall åklagaren, innan han eller hon fattar beslut i åtalsfrågan, inhämta yttrande från socialnämnden. Yttrande behöver dock inte inhämtas om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för åtalsunderlåtelse eller om det annars är obehövligt. En inte obetydlig del av brott med maximistraff fängelse sex månader torde

avgöras genom åtalsunderlåtelse eller strafföreläggande. I flertalet av de fall som går till avgörande av domstol torde påföljden bli ett bötesstraff. I många fall torde därför något yttrande från socialnämnden inte behövas. Vidare skall, enligt 2 § förundersökningskungörelsen (1947:948), vid förundersökning mot någon som inte har fyllt 18 år om förundersökningen leds av någon annan än åklagaren, förundersökningsledaren hålla åklagaren underrättad om förundersökningens gång, om det inte är obehövt. Enligt samma bestämmelse skall åklagarna och polisen regelbundet samråda för att motverka dröjsmål i förundersökningar mot dem som inte har fyllt 18 år. Något behov av att ändra 11 § LUL föreligger därför enligt regeringens bedömning inte.

Regeringen föreslår således att skyndsamhetskravet i 4 § LUL utvidgas till att omfatta alla brott med fängelse i straffskalan begångna av personer under 18 år. Det finns skäl att, när den nya regeln varit i kraft en tid, följa upp dess konsekvenser för polisens och åklagarnas arbete.

## 12.2 Särskilt lämplighetskrav för försvarare i ungdomsmål m.m.

**Regeringens bedömning:** Utredningens förslag om införande av ett särskilt lämplighetskrav för offentliga försvarare för en misstänkt under 18 år bör inte genomföras. Reglerna om ersättning till offentlig försvarare bör inte ändras.

**Utredningen** har föreslagit att domstolen, när den förordnar en offentlig försvarare för en misstänkt under 18 år, i första hand skall förordna en advokat som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper är särskilt lämplig för uppdraget. Utredningen har vidare föreslagit att domstolen vid bestämmande av ersättning till försvarare i mål med tilltalad i åldern 15–17 år skall beaktas att dessa mål kan kräva särskilda insatser av försvararen.

**Remissinstanserna:** En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Svea hovrätt*, *Åklagarmyndigheten*, *Kriminalvården*, *Barnombudsmannen* och *Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet*, är positiva till eller har ingen erinran mot att även advokaterna omfattas av en specialisering inom rättsväsendet när det gäller unga lagöverträdare. Några remissinstanser, bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Huddinge tingsrätt* och *Falu tingsrätt*, framför att de krav som utredningen vill ha lagfästa redan i dag beaktas av domstolen och att särregleringen inte behövs. *Sollentuna tingsrätt* och *Mölnåls tingsrätt* avstyrker förslaget, främst mot bakgrund av praktiska svårigheter för domstolen. *Sveriges advokatsamfund* framför att utrymme för subjektiva bedömningen vid domstolens förordnande av offentlig försvarare bör undvikas och att intresset av att försvararna i ungdomsmål har goda yrkeskunskaper och i övrigt är lämpliga för uppgiften, numera torde tillgodoses genom det särskilda krav på årlig vidareutbildning som har införts för ledamöter av Advokatsamfundet.

Utredningens förslag om bestämmande av ersättning till försvarare i mål med en tilltalad i åldern 15–17 år tillstyrks av *Barnombudsmannen*. Övriga remissinstanser som uttalat sig i frågan avstyrker förslaget.

## Skälen för regeringens bedömning

### *Särskilt lämplighetskrav för försvarare i ungdomsmål*

Enligt 24 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) skall offentlig försvarare förordnas för en misstänkt som inte har fyllt 18 år, om det inte är uppenbart att han saknar behov av försvarare.

Enligt 21 kap. 5 § rättegångsbalken ställs ett allmänt lämplighetskrav på den advokat som skall förordnas till offentlig försvarare. Enligt samma bestämmelse skall den som den misstänkte har föreslagit till offentlig försvarare förordnas därtill, förutsatt att denne är behörig. Detta gäller dock inte om dennes anlitan skulle medföra avsevärt ökade kostnader eller om det annars finns särskilda skäl däremot. Av 21 kap. 7 § följer att en försvarare med nit och omsorg skall tillvarata den misstänktes rätt och i detta syfte verka för sakens riktiga belysning.

Utredningen har föreslagit att det införs ett lämplighetskrav för offentliga försvarare för en misstänkt under 18 år, som innebär att i första hand sådan advokat skall förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper är särskilt lämplig för uppdraget. Enligt utredningen bör ytterligare ansträngningar göras för att rättegången i ungdomsmål skall bli så meningsfull som möjlig. Enligt utredningen kan det på goda grunder antas att en specialisering även på försvararsidan skulle kunna vara till godo för de unga lagöverträdarna. Utredningen pekar här på de krav på specialisering som ställs på polis och åklagare (2 § LUL) respektive domstol (25 § LUL). Även vissa av remissinstanserna, bl.a. *Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet* framför att specialiseringen inom rättsväsendet har stor betydelse för unga lagöverträdare och att det är angeläget att denna specialisering bibehålls och utvecklas. En specialisering anses också av andra instanser, bl.a. *Arboga kommun*, underlätta inte bara gemensam utbildning, likartade kunskaper om ungdomar och deras utveckling utan också samverkan mellan myndigheterna.

*Sveriges advokatsamfund* har kritiserat utredningens förslag till reglering och framfört att intresset av att försvararna i ungdomsmål har goda yrkeskunskaper och i övrigt är lämpliga för uppgiften numera torde tillgodoses genom det särskilda krav på årlig vidareutbildning som har införts för ledamöter av advokatsamfundet. Advokatsamfundet har också framfört att kravet på särskilda kunskaper, erfarenheter och personliga egenskaper hos försvararen ger utrymme för subjektiva bedömningar vid domstolens förordnande av offentlig försvarare samt att det är synnerligen angeläget att domstolen inte ens kan misstänkas ha något inflytande på försvararens oberoende ställning.

Lika med utredningen anser regeringen att försvararen är en viktig person för den unge lagöverträdaren och det är angeläget att försvararen utför sin uppgift på ett för den unge pedagogiskt och tydligt sätt. Det är självklart också mycket viktigt att försvararen har erforderliga kunskaper om ungdomsmål. Som anges ovan följer av lag ett allmänt lämplighetskrav på den advokat som skall förordnas till offentlig försvarare. Därutöver har regeringen upplysts om att frågor som rör barn i rättsprocessen tas upp i flera av de kurser som Advokatsamfundet tillhandahåller, bl.a. kurserna som behandlar brottmålsprocessen, och att Advokatsamfundet

även i övrigt verkar för spridning av kunskap om dylika frågor. Några domstolar har pekat på risken för praktiska svårigheter om ett lämplighetskrav införs och andra domstolar har uttalat att någon särreglering inte behövs. Mot denna bakgrund finner regeringen att det inte finns behov av att införa något särskilt krav på lämplighet för offentliga försvarare i dessa mål.

### *Ersättning till försvarare*

I ett stort antal ungdomsmål blir den s.k. brottmålstaxan tillämplig, dvs. försvararen ersätts med ett basarvode som beräknas med utgångspunkt i den sammanlagda förhandlingstiden i målet (21 kap. 10 § rättegångsbalken). Taxebeloppet omfattar allt arbete i målet. Det sammanlagda ersättningsbeloppet enligt taxan får överskridas om målet krävt avsevärt mer arbete än normalt.

Utredningen har framfört att möjligheterna för försvararen att ta hänsyn till att klienten på grund av sin låga ålder kräver särskild uppmärksamhet i mål där brottmålstaxan skall tillämpas kan uppfattas som begränsade. Utredningen har därför föreslagit att möjligheten att överskrida taxebeloppet skall användas i större utsträckning i mål där den tilltalade är i åldern 15–17 år för att skapa ekonomiska incitament för försvarare att lägga kraft på ungdomsmålen. Förslaget har emellertid mött kraftig kritik från remissinstanserna. Dels framförs att befintliga regler om möjligheterna att överskrida taxan är tillräckliga för att kunna tillgodose behovet av att kompensera försvararna i mål där den tilltalade är i åldern 15–17 år, dels att en sådan regel skulle vara kostnadsdrivande utan att det finns sakliga skäl för det. Mot bakgrund av att förslaget kritiserats kraftigt och att nuvarande reglering redan ger utrymme att överskrida taxan, finner regeringen inte anledning att förslå någon ändring i reglerna om ersättning till försvarare.

## 12.3 Juridiskt biträde

**Regeringens förslag:** Efter ansökan av åklagare eller vårdnadshavare skall rätten, om synnerliga skäl föreligger, förordna ett juridiskt biträde för den unge vid en brottsutredning enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Ansökan om ett sådant biträde skall göras av åklagaren eller den unges vårdnadshavare hos tingsrätten. Bestämmelserna i 21 kap. 5–8 §§, 9 § andra stycket och 10 § rättegångsbalken skall tillämpas beträffande sådant juridiskt biträde.

**Utredningens förslag** överensstämmer med regeringens.

**Remissinstanserna:** De flesta av de remissinstanser som lämnat synpunkter i denna del, bl.a. *Åklagarmyndigheten*, är positiva. *Barnombudsmannen* och *Rädda Barnen* motsätter sig emellertid att rätten till juridiskt biträde begränsas och menar att detta står i strid med Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (artikel 40 punkt 2 b).



**Skälen för regeringens förslag:** Unga som är under 15 år är inte straffmyndiga (1 kap. 6 § brottsbalken). Om de begår brott kan de inte straffas och någon förundersökning skall således inte inledas. Det är som tidigare framhållits främst socialtjänsten som har ett ansvar för att samhället vidtar lämpliga åtgärder i en sådan situation.

Det finns dock möjligheter att under vissa begränsade förutsättningar utreda brott som begåtts av barn under 15 år med stöd av 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Så får ske om en utredning kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser med avseende på den unge, om det behövs för att klarlägga om någon som har fyllt 15 år har tagit del i brottet, om det behövs för att efterforska gods som har åtkommit genom brottet, eller om det annars är av särskild vikt att en utredning äger rum. Har den unge inte fyllt 12 år får utredning inledas endast om det finns synnerliga skäl (31 § andra stycket).

Enligt 34 § LUL skall socialnämnden omedelbart underrättas om att en utredning enligt 31 § LUL har inletts. Polisen skall underrätta socialnämnden i god tid innan förhör hålls med den unge (16 § förundersökningskungörelsen [1947:948]). Företrädare för socialtjänsten skall om möjligt närvara vid förhör med den unge som sker under utredningen. Enligt 33 § LUL skall vidare vårdnadshavaren eller annan som svarar för den unges vård eller fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge normalt omedelbart underrättas om att en utredning enligt 31 § LUL har inletts samt kallas till förhör med den unge.

Under vissa omständigheter kan en domstol pröva om ett barn under 15 år begått en brottslig gärning vid en s.k. bevistalan med stöd av 38 § LUL. Vid sådan bevistalan skall bestämmelserna beträffande allmänt åtal för brott, för vilket har föreskrivits fängelse i mer än ett år, tillämpas. Detta innebär att offentlig försvarare i praktiken alltid bör förordnas i sådana situationer. Vid polisutredning enligt 31 § LUL har dock i normalfallet en person under 15 år som utreds såsom misstänkt för brott inte rätt till försvarare eller juridiskt biträde. Detta gäller oavsett den brottslighet som utreds.

Vid lindrigare brott torde det i de allra flesta fall inte finnas något behov av juridiskt biträde för brottsmisstänkta under 15 år. I fråga om utredningar rörande mycket allvarliga brott, t.ex. dråp eller annan grov våldsanvändning, eller när utredningen kan leda till att stora skadeståndsanspråk ställs mot den unge kan denne dock riskera att hamna i ett mycket utsatt läge utan möjlighet att överblicka konsekvenserna av utredningen. Regeringen menar därför att det finns skäl att införa en möjlighet att förordna juridiskt biträde för brottsmisstänkt under 15 år. Regeringen föreslår därför att en domstol på begäran av åklagare eller vårdnadshavare skall kunna förordna ett juridiskt biträde för den unge vid brottsutredning enligt 31 § LUL. Denna möjlighet bör dock enligt regeringens mening begränsas till de fall då behovet av biträde är särskilt angeläget, dvs. som nämnts då det är fråga om mycket allvarlig brottslighet, en omfattande brottsutredning eller stora skadeståndsanspråk. Ett sådant biträde bör därför endast förordnas då det föreligger synnerliga skäl. Bestämmelserna i 21 kap. 5–8 §§, 9 § andra stycket och 10 § rättegångsbalken, om bl.a. vilka krav som ställs på en offentlig

försvarare och om ersättning till denne, bör tillämpas beträffande sådant juridiskt biträde.

Enligt *Barnombudsmannen* och *Rädda Barnen* skulle en restriktiv tillämpning av bestämmelsen om juridiskt biträde på det sätt som föreslagits strida mot artikel 40 punkten 2 b i Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Av denna artikel följer att varje barn som misstänks eller åtalas för att ha begått brott bl.a. skall få juridiskt biträde eller annan lämplig hjälp vid förberedelse och framläggande av sitt försvar. Enligt regeringens mening uppfyller Sverige i dag kraven i barnkonventionen på juridiskt biträde. Reglerna om offentlig försvarare innebär att det i princip är obligatoriskt med försvarare när det är fråga om bevistalan i domstol. Införandet av en möjlighet till juridiskt biträde på ett tidigare stadium utgör således en utvidgning av möjligheterna till sådant biträde. Som redovisats ovan finns dessutom möjlighet till lämplig hjälp genom socialnämndens medverkan. Förslaget syftar således till att stärka rättssäkerheten för barn vid utredning rörande brott och innebär på intet sätt en inskränkning av rätten till biträde.

#### 12.4 Skyldighet att underrätta vårdnadshavare om förhandling i högre rätt m.m.

**Regeringens förslag:** Skyldigheten att, när en person under 18 år har åtalats för brott, underrätta vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge om tidpunkten för huvudförhandling skall uttryckligen gälla samtliga domstolsinstanser. Vidare skall bestämmelserna i 26 och 30 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare tillämpas också vid domstolens handläggning av mål där omprövning av påföljden skall äga rum.

**Utredningens förslag** överensstämmer med regeringens.

**Remissinstanserna:** Samtliga remissinstanser som uttalat sig över förslaget om en skyldighet att i ungdomsmål underrätta vårdnadshavare m.fl. om tidpunkten för huvudförhandling även i högre rätt är positiva till det. De remissinstanser som har yttrat sig över förslaget om handläggning vid ny talan om ny prövning av påföljdsfrågan är positiva till det. *Sollentuna tingsrätt* anser att det finns skäl att överväga om inte en omprövning av påföljden, i vart fall för dem som är under 18 år, alltid bör ske efter en särskild domstolsförhandling.

#### **Skälen för regeringens förslag**

##### *Skyldighet att underrätta vårdnadshavare om förhandling i högre rätt*

Enligt 26 § första stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) skall tingsrätten, när åtal väcks mot den som inte har fyllt 18 år, underrätta vårdnadshavaren eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge om åtalet och om tidpunkten för huvudförhandling, om det inte finns särskilda skäl mot det. Av bestämmelsen

följer vidare att nämnda personer i vissa fall även skall höras i målet om åtalet avser ett brott på vilket fängelse kan följa och det inte finns särskilda skäl mot det.

Behovet av att underrätta bl.a. vårdnadshavare om tidpunkten för huvudförhandlingen torde inte göra sig mindre gällande i hovrätt eller Högsta domstolen än i tingsrätt.

Regeringen föreslår därför att det av ovan nämnda bestämmelse skall framgå att skyldigheten att lämna underrättelse om tidpunkten för huvudförhandling även skall åvila högre rätt.

#### *Handläggning vid talan om ny prövning av påföljdsfrågan*

De särskilda bestämmelserna i LUL gäller handläggning hos polis, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt 21 år. I övrigt gäller rättsgångsbalkens regler och andra bestämmelser (1 § LUL). Vissa av bestämmelserna om rättegången i LUL gäller dock enligt sin lydelse endast när fråga är om huvudförhandling. Så är fallet beträffande bl.a. 26 §, vars innehåll framgår av avsnittet ovan, och 30 §. Enligt 30 § skall domen avkunnas muntligen vid huvudförhandlingen i mål mot den som inte har fyllt tjugoett år. Enligt regeringens mening är det emellertid minst lika angeläget att vårdnadshavaren eller annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge informeras om åklagarens talan och om tidpunkten för ett eventuellt sammanträde när fråga är om omprövning av påföljden. Vidare finns det även i dessa fall skäl att underrätta socialnämnden om sammanträdet. Det har också ett pedagogiskt värde om domstolen i samband med ett sådant sammanträde muntligen meddelar den unge sitt beslut i påföljdsfrågan.

Regeringen föreslår därför att bestämmelserna i 26 och 30 §§ LUL, i tillämpliga delar, också skall gälla domstolens handläggning av mål där omprövning av påföljdsfrågan skall äga rum.

*Sollentuna tingsrätt* har framfört att det finns skäl att överväga om inte en omprövning av påföljden, i vart fall för dem som är under 18 år, alltid bör ske efter en särskild domstolsförhandling. Det är givetvis av största vikt att underlaget för domstolens beslut i frågan om ett undanröjande är så bra som möjligt och att en förhandling sätts ut i de fall någon bör höras i ärendet. Regler för handläggningen av ärenden där åklagaren för talan om undanröjande av påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten finns i 38 kap. 6 och 8 §§ brottsbalken. Bestämmelserna innebär att nämnd skall delta i tingsrättens avgörande och att den unge skall ges tillfälle att yttra sig samt att denne skall ges tillfälle att bli hörd muntligen om han eller hon begär det. I övrigt gäller enligt 19 § andra stycket lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken (RP) i tillämpliga delar vad som i rättegångsbalken är föreskrivet om brottmål. Enligt regeringens mening torde nuvarande reglering ge tillräckliga möjligheter att när det erfordras kalla till ett sammanträde.

## 12.5 Tagande av fotografi och fingeravtryck

**Regeringens förslag:** Fotografi och fingeravtryck enligt 28 kap. 14 § rättegångsbalken skall kunna tas av misstänkta som inte fyllt 15 år vid utredning av brott varpå fängelse kan följa.

Fingeravtrycks- och signalementsregister får inte innehålla uppgifter som lämnats av en person under femton år.

**Utredningens förslag** överensstämmer med regeringens såvitt avser möjligheten att ta fotografi och fingeravtryck. Utredningen har dock föreslagit en något annorlunda utformad lagtext. Utredningen har inte föreslagit något undantag från bestämmelserna om registrering i fingeravtrycks- och signalementsregistret.

**Remissinstanserna:** *Justitiekanslern* och *Åklagarmyndigheten* tillstyrker förslaget medan *Rädda Barnen* motsätter sig det och anser bl.a. att frågan om tagande av fotografi och fingeravtryck samt registrering av dessa uppgifter bör utredas närmare innan beslut om ny ordning fattas.

**Skälen för regeringens förslag:** I 36 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) regleras vilka tvångsmedel enligt rättegångsbalken som får användas mot barn under 15 år. Det föreskrivs att om någon är misstänkt för att före 15 års ålder ha begått ett brott får, om det finns särskilda skäl, beslag, husrannsakan och kroppsvisitation enligt bestämmelserna i 27 och 28 kap. rättegångsbalken företas mot den unge. Kroppsbesiktning får däremot inte företas mot barn under 15 år. Det är en mer integritetskränkande åtgärd som innebär undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människokroppen och undersökning av sådana prov. Tvångsmedel som avses i 24–26 kap. rättegångsbalken – anhållande, häktning, reseförbud och kvarstad – får inte användas.

I utredningar i ungdomsmål förekommer att det krävs fotokonfrontation för att kunna identifiera gärningsmän eller för att kunna avskrivera utredning på personer som felaktigt utpekats som gärningsmän. Det är enligt dagens regler tillåtet att ta fotografi och fingeravtryck med stöd av 28 kap. 14 § rättegångsbalken av en person som misstänks för brott och som är över 15 år. Detsamma gäller för den som är under 15 år men inte är misstänkt för brott, om sådana åtgärder behövs för att utreda brott på vilket fängelse kan följa. Det är således inte tillåtet att inom ramen för en utredning rörande brottet enligt 31 § LUL ta fotografier och fingeravtryck av den som är under 15 år och misstänkt för brott.

Det har till utredningen framförts att det föreligger ett problem beträffande regleringen av tvångsmedel vad gäller bestämmelsen om tagande av fotografi och fingeravtryck, s.k. daktning. Unga lagöverträdare begår inte sällan brott gemensamt. För polis och åklagare innebär ofta identifiering av gärningsmän svårigheter i dessa fall. Möjligheten att använda sig av fotokonfrontation utgör ett användbart hjälpmedel för att utreda alla brott, även ungdomsbrott. Polisens och åklagarnas praktiska behov av att kunna fotografera även misstänkta under 15 år synes enligt utredningen vara påtagligt. Även Utredningen om handläggning av ungdomsmål påtalade att det till dem framförts att det borde vara möjligt att ta fotografi och fingeravtryck av misstänkta under 15 år. Utredningen fann emellertid att frågorna om tvångsmedelsanvändning låg vid sidan av upp-

draget och ansåg därför att dessa frågor borde övervägas i ett annat sammanhang (SOU 1999:108 s. 167). Riksdagens ombudsmän (JO) har också tidigare väckt frågan om behovet att en lagändring i syfte att göra det möjligt att under en utredning enligt 31 § LUL ta fingeravtryck av en misstänkt som är under 15 år (Justitieombudsmännens ämbetsberättelse 2001/02 s. 70). Enligt JO kan en möjlighet att ta fingeravtryck av den misstänkte vara av stort värde och JO anser inte att det skulle innebära en större integritetskränkning att ta fingeravtryck av ett barn under 15 år som är misstänkt för brott än av ett barn som inte är det (a.a. s. 68).

Ungdomsbrottsutredningen har övervägt frågan om tvångsmedel enligt 28 kap. 14 § RB, dvs. tagande av fotografi och fingeravtryck, bör kunna användas även mot misstänkta som inte fyllt 15 år vid utredning av brott varpå fängelse kan följa och funnit att de integritetsaspekter som har ansetts tala mot att införa en sådan ordning inte väger särskilt tungt. Utredningen föreslår därför en sådan lagändring. Även *Justitiekanslern* konstaterar i sitt yttrande att det uppenbarligen finns ett stort behov av att i utredningssyfte kunna fotografera och ta fingeravtryck av misstänkta under 15 år, att ett sådant förfarande visserligen kan anses innebära en ganska påtaglig integritetskränkning men att behovet av dessa åtgärder ändå får anses väga tyngre än integritetsaspekterna. Regeringen delar bedömningen att en lagändring bör ske i denna fråga. Att restriktivitet skall iaktas vid användande av tvångsmedel mot barn har markerats genom att det i lagen anges att särskilda skäl skall föreligga för att tvångsmedel skall få användas. I allmänhet bör det föreligga misstanke om allvarigare brottslighet eller brottslighet av större omfattning (prop. 1983/84:187 s. 29).

För de uppgifter som hämtas in genom att fotografi och fingeravtryck tas gäller sedvanliga regler om arkivering och gallring.

Enligt 29 § polisdatalagen (1998:622) får Rikspolisstyrelsen för att underlätta identifiering av personer i samband med brott, behandla uppgifter i fingeravtrycks- och signalementsregister. Enligt 30 § samma lag får sådant register endast innehålla uppgifter om den som är misstänkt eller dömd för brott eller som har fått lämna fingeravtryck enligt 19 § lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll. Syftet med den föreslagna lagändringen i LUL är inte att registrering av personuppgifter skall ske när det gäller misstänkta under 15 år. Enligt utredningen bör möjligheten till tagande av fotografi och fingeravtryck av misstänkta under 15 år inte användas för framtida identifiering. Regeringen delar den bedömningen. Utredningen har inte föreslagit någon lagändring med sådant innehåll. Eftersom en sådan lagändring får anses utgöra en konsekvensändring som inte kräver någon ytterligare beredning föreslår regeringen att det i polisdatalagen införs en bestämmelse om att fingeravtrycks- och signalementsregister inte får innehålla uppgifter som lämnats av en person under 15 år enligt 36 § första stycket 2 LUL.

## 12.6 Kvarhållande av den som inte fyllt 15 år

<p><b>Regeringens förslag:</b> Av 35 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall framgå att polisen har rätt att hålla kvar en brottsmisstänkt person under 15 år som har gripits</p>
--

eller medtagits till förhör samt att den som är under 15 år aldrig får hållas kvar längre än tre timmar efter beslut om frigivning eller, om den unge medtagits till förhör, sedan förhöret avslutats. Bestämmelsen i 14 § samma lag om kvarhållande skall endast gälla misstänkta mellan 15 och 18 år.

**Utredningens förslag** överensstämmer med regeringens. Utredningen har dock föreslagit en annan lagteknisk lösning.

**Remissinstanserna:** *Åklagarmyndigheten* och *Malmö stad* är positiva till förslaget.

**Skälen för regeringens förslag:** Av 35 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) framgår att, om någon före 15 års ålder har begått ett brott på vilket fängelse kan följa får denne gripas av envar om han eller hon anträffas på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen. Att med termen ”envar” i detta fall även skall förstås polisman framgår av förarbetena till bestämmelsen (prop. 1983/84:187 s. 26). Det finns nämligen situationer då institutet medtagande till förhör inte ger tillräckliga befogenheter, exempelvis då ett barn tar till flykten innan polismannen har hunnit uppmana honom eller henne att följa med till förhör. Bestämmelsen är uttömmande. Enligt 35 § andra stycket skall polismyndigheten eller åklagare omedelbart besluta om den unge skall friges eller hållas kvar för förhör.

Oavsett om den som skall höras har inställt sig frivilligt eller förts med tvång till förhöret är han eller hon skyldig att stanna kvar för förhör. Den som är under 15 år dock inte skyldig att stanna kvar längre än tre timmar (23 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken). Regeln tar sikte såväl på den som är misstänkt för brott som annan person. Om det är av synnerlig vikt för utredningen kan barnet hållas kvar i ytterligare tre timmar.

Tvångsmedel som avses i 24–26 kap. rättegångsbalken, dvs. anhållande, häktning, anmälningsskyldighet, reseförbud och kvarstad, får inte användas när det är fråga om en person under 15 år.

I 14 § LUL finns regler om polisens möjligheter att hålla kvar brottsmisstänkta ungdomar under 18 år. Bestämmelsen infördes år 1991 i syfte att göra det möjligt för polisen att hålla kvar dessa unga personer för att skyndsamt kunna överlämna dem till föräldrar, annan vårdnadshavare, en tjänsteman inom socialtjänsten eller annan lämplig vuxen person.

Enligt paragrafens första stycke får polisen för nämnda ändamål hålla kvar en gripen person under 18 år om åklagaren beslutar att inte anhålla den unge. Andra stycket innebär att polisen får hålla kvar den som inte har fyllt 18 år och som har medtagits till förhör. En förutsättning för att polisen skall kunna hålla kvar den unge i någon av dessa två angivna situationer är dock att åklagaren har funnit att den unge fortfarande är skäligen misstänkt för brott. Polisen är således bunden vid den bedömning åklagaren har gjort i fråga om den unge är skäligen misstänkt för brott. Det är däremot polisen som skall ta ställning till om det finns skäl att hålla kvar denne med stöd av bestämmelserna i 14 § LUL. Skall den unge inte hållas kvar får han eller hon omedelbart avlägsna sig.

Kvarhållandet av den unge är begränsat till högst tre timmar efter åklagarens beslut att inte anhålla den unge respektive efter det att förhöret med denne avslutats. Den som är över 15 år får därvid tas i förvar om det är nödvändigt med hänsyn till ordning och säkerhet. Att den som är

under 15 år inte får tas i förvar framgår uttryckligen av 35 § andra stycket och indirekt av 14 § tredje stycket LUL.

Det har påtalats för utredningen att den nuvarande utformningen av bestämmelserna i 14 § LUL är svårtolkad och att det i den praktiska tillämpningen anses oklart om det finns lagligt stöd för att hålla kvar en person som är under 15 år som har gripits eller medtagits till förhör. Utredningen har därför föreslagit ett tydliggörande i lagtexten att så är fallet. Regeringen delar utredningens bedömning om att ett förtydligande bör göras men anser att det i stället för att införas ett nytt stycke i 14 § bör göras en ändring i 35 § LUL som endast gäller barn under 15 år. Således införs i detta lagrum ett nytt stycke som klargör att den som är under 15 år och som gripits med stöd av samma paragraf eller som har tagits med till förhör får hållas kvar om den unge är skäligen misstänkt för brott. Till skillnad från brottsmisstänkta mellan 15 och 18 år blir det för barn under 15 år inte aktuellt för åklagaren att fatta beslut i frågan om anhållande. Därför bör anges även att den som är under 15 år aldrig får hållas kvar längre än tre timmar efter beslut om frigivande eller, i de fall den unge medtagits till förhör, efter att förhöret avslutats. Syftet med att hålla kvar dessa unga personer är givetvis som nämnts ovan att skyndsamt kunna överlämna dem till vårdnadshavare, socialtjänsten eller annan lämplig vuxen person såsom anges i 14 § LUL.

Genom dessa ändringar avgränsas bestämmelsen i 14 § LUL till att endast gälla brottsmisstänkta mellan 15 och 18 år.

## 13 Följdändringar

**Regeringens förslag:** Bestämmelserna i 29 kap. 2 § tredje stycket och 51 kap. 25 § andra stycket rättegångsbalken ändras så att hänvisningar görs till 32 kap. 5 § brottsbalken. I 51 kap. 25 § första stycket rättegångsbalken görs vidare en hänvisning när det gäller överlämnande till särskild vård till 31 och 32 kap. brottsbalken.

Hänvisningen i 30 kap. 5 § brottsbalken till 31 kap. 1 a § brottsbalken ändras till 32 kap. 5 § brottsbalken.

Bestämmelsen i 19 § första stycket i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken ändras så att en hänvisning görs till 32 kap. 1 § brottsbalken i stället för 31 kap. 1 a § brottsbalken.

Bestämmelsen i 28 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ändras genom att hänvisning görs till ungdomsvård i stället för överlämnande till vård inom socialtjänsten.

Hänvisningen i 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ändras till 32 kap. 5 § brottsbalken i stället för till 31 kap. 1 a § brottsbalken.

Bestämmelserna i 1, 5, 8, 11, 15 och 29 §§ lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård ändras så att hänvisningar görs till 32 kap. 5 § brottsbalken i stället för 31 kap. 1 a § brottsbalken.

Bestämmelsen i 17 § första stycket 6 i lagen (1998:620) om belastningsregister ändras så att hänvisning görs till ungdomsvård i stället för överlämnande till vård inom socialtjänsten.

**Utredningens förslag** överensstämmer i huvudsak med regeringens.

**Remissinstanserna** har inte uttalat sig särskilt i denna del.

**Skälen för regeringens förslag:** Bestämmelserna i 29 kap. 2 § och 51 kap. 25 § rättegångsbalken bör ändras så att hänvisningarna till 31 kap. 1 a § brottsbalken ändras till 32 kap. 5 § brottsbalken som genom regeringens förslag avser sluten ungdomsvård.

I 51 kap. 25 § rättegångsbalken bör när det gäller överlämnande till särskild vård göras en hänvisning till såväl 31 kap. som till 32 kap. brottsbalken eftersom även 32 kap. brottsbalken, genom regeringens förslag, avser överlämnande till särskild vård.

Hänvisningen i 30 kap. 5 § brottsbalken till 31 kap. 1 a § brottsbalken bör ändras till 32 kap. 5 § brottsbalken som enligt regeringens förslag avser sluten ungdomsvård.

I 19 § första stycket i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken finns en hänvisning till 31 kap. 1 a § brottsbalken. Nämnda bestämmelse motsvarar i huvudsak regeringens förslag till 32 kap. 5 § brottsbalken. En hänvisning till sistnämnda bestämmelse bör därför ske.

28 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare hänvisar bl.a. till påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. Regeringen föreslår att påföljden skall ändra beteckning och bestämmelsen bör därför ändras så att hänvisning görs till ungdomsvård.

Hänvisningen i 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga till 31 kap. 1 a § brottsbalken ändras eftersom bestämmelsen om sluten ungdomsvård genom regeringens förslag flyttats till 32 kap. 5 § brottsbalken.

Även hänvisningarna i 1, 5, 8, 11, 15 och 29 §§ lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård ändras av samma skäl från 31 kap. 1 a § brottsbalken till 32 kap. 5 § brottsbalken.

Hänvisningen i 17 § första stycket 6 i lagen (1998:620) om belastningsregister bl.a. till påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten bör ändras, som nämnts ovan, till det föreslagna namnet ungdomsvård.



## 14 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser m.m.

**Regeringens förslag:** De nya reglerna skall träda i kraft den 1 januari 2007 med undantag för medling som obligatorium för kommunerna som skall träda i kraft den 1 januari 2008.

De nya bestämmelserna om ungdomsvård och ungdomstjänst enligt 32 kap. 1–3 §§ brottsbalken görs tillämpliga också i fråga om brott som har begåtts före ikraftträdandet.

Äldre bestämmelser om omprövning av påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten skall fortfarande tillämpas för påföljd som dömts ut före den 1 januari 2007.

Den upphävda bestämmelsen i 31 kap. 1 § fjärde stycket brottsbalken skall fortfarande tillämpas för påföljd som dömts ut enligt 31 kap. 1 § brottsbalken före den 1 januari 2007.

Bestämmelsen om statligt personskadeskydd skall gälla i sin äldre lydelse för den som utför sådant arbete som där avses på grund av en föreskrift om ungdomstjänst som meddelats före ikraftträdandet.

Äldre bestämmelser i 4 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall tillämpas i mål och ärenden hos polis- och åklagarmyndigheter där förundersökning har inletts före ikraftträdandet. Den nya bestämmelsen i 11 § andra stycket samma lag skall tillämpas endast i fråga om mål och ärenden hos polis- och åklagarmyndigheter där förundersökning har inletts efter ikraftträdandet.

**Utredningens förslag:** Utredningen har föreslagit att lagändringarna skall träda i kraft den 1 januari 2007. Något förslag till övergångsbestämmelser har inte lagts fram av utredningen.

**Remissinstanserna** har inte yttrat sig i frågan.

### Skälen för regeringens förslag

#### *Ikraftträdande*

De förslag som presenteras innebär i vissa delar stora förändringar i påföljdssystemet för de unga lagöverträdarna. Relativt omfattande förberedelser för att kunna genomföra förändringarna kommer därför att krävas. Med beaktande härav gör regeringen bedömningen att förslagen bör träda i kraft den 1 januari 2007. När det gäller åläggandet för kommunerna att kunna erbjuda medling bör en lagändring träda i kraft den 1 januari 2008 av de skäl som anförts i avsnitt 11.2.

#### *Övergångsbestämmelser*

När den gäller den nya lagstiftningens tillämplighet på brott som har begåtts före ikraftträdandet måste 2 kap. 10 § första stycket regeringsformen beaktas. Bestämmelsen innebär bl.a. att svårare brottspåföljd inte får åläggas för en gärning än den som var föreskriven när gärningen begicks. En bestämmelse av samma innebörd finns i artikel 7 i den europeiska

konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Denna konvention gäller sedan den 1 januari 1995 som lag i Sverige. Vidare skall bestämmelsen i 5 § andra stycket lagen (1964:163) om införande av brottsbalken beaktas. Där föreskrivs att straff skall bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs men att, om en annan lag gäller när dom meddelas, den lagen skall tillämpas, om den leder till frihet från straff eller till lindrigare straff. I tidigare lagstiftningsärenden har konstaterats att de nu nämnda bestämmelserna i princip inte torde gälla i fråga om verkställighet av brottspåföljder (jfr t.ex. prop. 1965:159 s. 36 ff., prop. 1987/88:120 s. 113 och prop. 1997/98:96 s. 177).

De nyss redovisade bestämmelserna avgör alltså om de gamla eller de nya reglerna skall tillämpas t.ex. när det gäller reglerna för straffbestämningen. De avgör även om domstolen efter ikraftträdandet skall döma ut en ny form av påföljd för brott som har begåtts före den nya lagens ikraftträdande.

Ändringen av bestämmelsen om överlämnande till vård inom socialtjänsten och införandet av den nya påföljden ungdomstjänst har till syfte bl.a. att så långt möjligt hålla ungdomar utanför kriminalvården och att inom ramen för påföljdssystemet tillse att ungdomar som begår brott ges möjlighet till adekvat vård. De ändamål som ligger bakom de nya reglerna är sådana att det enligt regeringens mening är angeläget att de ges bredast möjliga tillämpning. Det medför att de i princip bör göras tillämpliga också på sådana gärningar som begåtts före ikraftträdandet. Överlämnandepåföljderna är inte formellt inordnade i påföljdssystemet på det sättet att det däri direkt framgår om de skall uppfattas som lindrigare eller strängare än andra påföljder. Till följd härav torde inte 5 § lagen om införande av brottsbalken ge någon uttrycklig anvisning vad avser tillämpningen av överlämnandepåföljderna på gärningar begångna före ikraftträdandet. Den allmänna rättsgrundsats som ligger bakom bestämmelsen i lagen om införande av brottsbalken och som är uttryckligen stadgad i 2 kap. 10 § regeringsformen, nämligen att strängare påföljd inte skall kunna utdömas än den som gällde vid brottet, bör dock givetvis vara vägledande vid utformningen av övergångsregleringen.

De nya reglerna om ungdomsvård och ungdomstjänst kan normalt inte antas leda till att den samlade reaktionen på brottet blir strängare än den som skulle ha utdömts enligt de nu gällande reglerna. Något hinder mot att ge dessa påföljder tillämpning också på brott begångna före ikraftträdandet torde därför inte föreligga. En uttrycklig regel härom bör införas. Vid tillämpningen av ungdomsvård och ungdomstjänst bör dock de ovan angivna principerna beaktas.

De nya bestämmelserna om omprövning av påföljd i 32 kap. 4 § brottsbalken tillämpas på ungdomsvård och ungdomstjänst som dömts ut efter ikraftträdandet. Det utgör inget hinder att brottet begåtts före ikraftträdandet.

Bestämmelserna i 38 kap. 2, 3, 6, 8, och 9 §§ i sina äldre lydelse bör emellertid fortfarande tillämpas beträffande påföljd som dömts ut före den 1 januari 2007.

Den upphävda bestämmelsen i 31 kap. 1 § fjärde stycket bör fortfarande tillämpas för påföljd som dömts ut enligt 31 kap. 1 § före den 1 januari 2007.

En prövning enligt grunderna för 5 § andra stycket lagen om införande av brottsbalken bör därför resultera i att de nya bestämmelserna om medling och särskilt kvalificerad kontaktperson kan tillämpas även beträffande gärningar som har begåtts före ikraftträdandet. Någon särskild övergångsbestämmelse är därför inte påkallad.

När det gäller bestämmelsen om ersättning vid personskada enligt 1 § 5 lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd bör bestämmelsen gälla i sin äldre lydelse beträffande den som utför ungdomstjänst på grund av en föreskrift som meddelats före ikraftträdandet med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken.

Av praktiska skäl bör äldre bestämmelser i 4 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare tillämpas i mål och ärenden hos polis- och åklagarmyndigheter där förundersökning har inletts före ikraftträdandet. Av samma skäl bör den nya bestämmelsen i 11 § andra stycket tillämpas endast i fråga om mål och ärenden hos polis- och åklagarmyndigheter där förundersökning har inletts efter ikraftträdandet.

### *Uppföljning och utvärdering*

Regeringen har för avsikt att utvärdera reformen när den varit i kraft en tid.

## 15 Ekonomiska konsekvenser

### *Ungdomsvård*

Regeringens förslag innebär att påföljdssystemet för unga lagöverträdare alltså bygger på principen att barn och unga som har gjort sig skyldiga till brott i första hand skall bli föremål för insatser inom socialtjänsten. Eftersom kommunerna har huvudansvaret för unga som begår brott innebär förslagen inte någon förändring i detta hänseende.

Påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten är en av de vanligast förekommande påföljderna för unga lagöverträdare. Regeringens förslag innebär, utöver att påföljden ändras beteckning till ungdomsvård, en något mer restriktiv användning av påföljden eftersom kraven på den unges behov av insatser skärps. Färre unga förväntas dömas till ungdomsvård än vad som är fallet i dag. De som har ett större behov av insatser från socialtjänsten förväntas även fortsättningsvis bli föremål för vård inom socialtjänsten. Dessa unga har ofta ett behov av kraftfulla insatser men utgör ingen ny grupp för kommunernas socialtjänst eftersom de redan i dag överlämnas till vård. Enligt regeringens uppfattning bör förslagen i denna del leda till kostnadsminskningar.

### *Ungdomstjänst som fristående påföljd och obligatorium*

Regeringens föreslår vidare att ungdomstjänst införs som en fristående påföljd för unga lagöverträdare. Samtidigt åläggs kommunerna att sörja

för att unga lagöverträdare skall kunna verkställa ungdomstjänst. I dag har kommunerna ansvaret för att administrera ungdomstjänst när en föreskrift om ungdomstjänst meddelas av domstolen i samband med på överlämnande till vård inom socialtjänsten. Förslaget innebär dock att uppgiften blir obligatorisk för kommunerna. Regeringen räknar med att ungdomstjänst som fristående påföljd skall få ett förhållandevis stort användningsområde. En utvidgad användning av ungdomstjänst som påföljd kommer, oavsett om kommunen redan har rutiner för ungdomstjänst eller inte, att innebära ökade kostnader för kommunerna. Samtidigt medför en sådan utveckling sannolikt att kommunernas kostnader för ungdomsvården minskar något. Till viss del kommer ungdomstjänst också att användas i stället för böter som påföljd för unga lagöverträdare. Att bötesstraffen minskar i antal innebär generellt sett minskade intäkter för staten. Vissa besparingsposter kan dock utpekas, bl.a. hos uppborndsmyndigheten och Kronofogdemyndigheten. Vidare kommer troligtvis ett antal av dem som i dag döms till påföljder inom kriminalvårdens frivård och till korta straff på slutna ungdomsvård att komma i fråga för ungdomstjänst. Det innebär en besparing för staten.

Omfattningen av kostnaderna för ungdomstjänsten är avhängig av hur många som kommer att dömas till ungdomstjänst. Det är enligt regeringens uppfattning ett rimligt antagande att det antal unga som döms till enbart ungdomstjänst kan komma att uppgå till ca 1 500 personer per år. Härtill kommer de som kommer att dömas till ungdomsvård i förening med ungdomstjänst. Uppskattningen är dock beroende av ett flertal faktorer. Sammantaget innebär emellertid införandet av ungdomstjänst som fristående påföljd en kostnadsökning för kommunerna. Eftersom ungdomstjänsten görs obligatorisk för kommunerna är det regeringens bedömning att kommunerna från och med 2007 bör tillföras ca XX miljoner kr för att kunna genomföra detta. De ökade utgifterna för ungdomstjänst skall finansieras från rättsväsendets befintliga anslagsramar.

#### *Särskilt kvalificerad kontaktperson*

Regeringen har föreslagit en utveckling av insatsen kontaktperson enligt socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om unga för unga lagöverträdare med allvarliga beteendeproblem som behöver ett mer avancerat stöd, s.k. särskilt kvalificerad kontaktperson. Samtliga former av kontaktmannaskap faller inom kommunernas nuvarande ansvarsområde. För att göra det möjligt för kommunerna att åstadkomma denna ambitionshöjning och tillsätta särskilt kvalificerade kontaktpersoner bör kommunerna från och med 2007 tillföras resurser. Regeringen bedömer XX miljoner kr bör överföras till kommunerna. De ökade utgifterna för särskilt kvalificerade kontaktpersoner skall finansieras från rättsväsendets befintliga anslagsramar.

#### *Medling med anledning av brott*

Regeringen föreslår vissa ändringar i bestämmelserna om åtalsunderlåtelse, i syfte att öka antalet medlingstillfällen. Dessa förslag bör leda till en

ökning av antalet beslut om åtalsunderlåtelse och därmed att även antalet väckta åtal minskar. Förslaget i denna del medför alltså inte några merkostnader för åklagarna.

Vidare föreslår regeringen att kommunerna bör åläggas att sörja för att medling med anledning av brott kan erbjudas unga lagöverträdare och målsägande i sådana ärenden. Regeringsuppdraget att stödja uppbyggnaden av medlingsverksamheten i landet genom ekonomiskt stöd, utbildning, metodutveckling m.m. är betydelsefullt i detta avseende. Regeringen avser därför att låta uppdraget till Brottsförebyggande rådet (Brå) att fördela stöd till medlingsverksamhet fortsätta fram till 2008. Ett fortsatt sådant stöd innebär en kostnad för staten om ca 12 miljoner kr per år. Dessa kostnader skall finansieras inom Brottsförebyggande rådets befintliga anslagsramar.

I propositionen 2001/02:126 Medling med anledning av brott gjorde regeringen bedömningen att de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna om medlingen gjordes till en obligatorisk uppgift skulle uppgå till ca 18 miljoner kronor per år. Utredningen har, med stöd bl.a. av uppgifter från Brå, gjort bedömningen att den årliga sammanlagda kostnaden för ett obligatorium sannolikt skulle uppgå till ett högre belopp. Från beloppet bör dock dras av kostnaderna för de åtgärder inom socialtjänsten som medling skulle kunna ersätta. Regeringen bedömer att XX miljoner kr bör överföras från och med 2008 till kommunerna med anledning av förslaget om obligatorium. De ökade utgifterna för medling skall finansieras från rättsväsendets befintliga anslagsramar.

#### *Utökad uppdrag till Socialstyrelsen m.m.*

Regeringen bedömer att Socialstyrelsen som, tillsammans med länsstyrelserna, har tillsyn över socialtjänsten i kommunerna och också skall följa och vidareutveckla socialtjänsten bör ge kommunerna stöd och vägledning i fråga om kommunernas insatser inom omsorgen om barn och unga som begår brott. Ytterligare bemyndiganden i lag har inte ansetts behövas. Förslagen om ungdomstjänst, särskilt kvalificerad kontaktperson och obligatoriet för kommunerna att erbjuda medling i vissa fall innebär nya områden inom den föreskriftsrätt som Socialstyrelsen har. Enligt regeringens uppfattning bör även Socialstyrelsen ge råd och vägledning till socialtjänsten i vissa handläggningsfrågor, t.ex. när återrapportering skall ske till åklagaren. Regeringen har även för avsikt att ge Socialstyrelsen i uppdrag att samordna kompetens- och metodutveckling och sprida allmän information och kunskap när det gäller ungdomsbrott och det allmännas ingripanden med anledning därav.

Förslagen innebär att Socialstyrelsen får ett utvidgat uppdrag. Även om frågorna ligger inom styrelsens nuvarande ansvarsområde anser regeringen att uppdraget är omfattande och fordrar kontinuerlig uppmärksamhet och att det därför finns behov av att tillföra Socialstyrelsen ytterligare medel. Regeringen uppskattar att myndigheten från och med 2007 behöver tillföras ca XX miljoner kr per år. De ökade utgifterna för Socialstyrelsen skall finansieras från rättsväsendets befintliga anslagsramar.

## Övriga förslag

Regeringen bedömer att övriga förslag i lagrådsremissen antingen inte kommer att medföra ökade kostnader eller att eventuella kostnadsökningar är måttliga för kommunerna eller myndigheterna inom rättsväsendet. Mot den bakgrunden skall dessa förslag finansieras inom befintliga ekonomiska ramar eller genom en omprioritering inom befintliga resurser.

### Överföring till kommunerna enligt finansieringsprincipen

För genomförandet av regeringens förslag skall kommunerna ersättas med XX miljoner kronor enligt finansieringsprincipen, då förslagen innebär nya åtaganden eller ambitionshöjningar för kommunerna. Fr.o.m. år 2007 utgår XX miljoner kronor och fr.o.m. 2008 XX miljoner kronor. Dessa förslag kommer att finansieras inom Utgiftsområde XX och tillföras Utgiftsområde 25 (allmänna bidrag till kommuner).

## 16 Författningskommentar

### 16.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

#### 29 kap.

##### 2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om omröstning.

I paragrafens *tredje stycke* har hänvisningen till 31 kap. 1 a § brottsbalken bytts ut mot en hänvisning till 32 kap. 5 § samma balk. Ändringen är föranledd av att den nuvarande bestämmelsen om slutna ungdomsvård i 31 kap. 1 a § har ersatts av bestämmelsen i 32 kap. 5 §. Se avsnitt 13.

#### 51 kap.

##### 25 §

Paragrafen behandlar förbudet mot reformatio in pejus, dvs. förbud mot ändring i vissa fall till den tilltalades nackdel.

Eftersom det införts ett nytt 32 kap. i brottsbalken om överlämnande till särskild vård för unga har i *första stycket* i förtydligande syfte en hänvisning gjorts till såväl 31 kap. som 32 kap. brottsbalken. En språklig justering har också gjorts.

Ändringen i *andra stycket* är föranledd av att de närmare förutsättningarna för när påföljden slutna ungdomsvård skall komma i fråga återfinns i en ny paragraf. Bestämmelsen behandlas i avsnitt 13.

I *fjärde stycket* har en språklig justering gjorts.

## 16.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

### 30 kap.

#### 1 §

I paragrafens *andra stycke* har en hänvisning till 32 kap. lagts till. Av bestämmelsen följer att påföljderna i det nya 32 kapitlet systematiskt är att betrakta som påföljder som innebär överlämnande till särskild vård. Ändringen motiveras i avsnitt 9.

#### 5 §

I *första stycket* har hänvisningen till 31 kap. 1 a § brottsbalken bytts ut mot en hänvisning till 32 kap. 5 § samma balk. Ändringen är föranledd av att bestämmelsen om slutna ungdomsvård i 31 kap. 1 a § har upphävts och ersatts av den nya paragrafen 32 kap. 5 §. Se avsnitt 13. Språkliga justeringar har också gjorts.

I *andra stycket* har endast språkliga justeringar gjorts.

### 32 kap.

De särskilda överlämnandepåföljderna för unga lagöverträdare och vissa bestämmelser som rör dessa påföljder har samlats i ett nytt kapitel. Regeringens allmänna överväganden i fråga om införandet av ett nytt kapitel finns i avsnitt 9.

#### 1 §

Paragrafen, som behandlar ungdomsvård, motsvarar 31 kap. 1 § i gällande rätt. Den nya bestämmelsen innebär dock flera förändringar i förhållande till gällande rätt. Skälen för ändringarna behandlas i avsnitt 5.2 och 5.3.

Av *första stycket* framgår att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten har fått en ny benämning – ungdomsvård. Ändringarna i första stycket innebär vidare att förutsättningarna för att välja ungdomsvård har skärpts. Av första stycket följer att påföljden skall användas endast när den unge har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453, SoL) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge. Vården och åtgärderna skall vidare syfta till att motverka en ogynnsam utveckling. Med särskilt behov av vård eller andra åtgärder enligt nämnda lagar avses närmast ett vårdbehov som inte kan bedömas som mindre. Kan den unges behov av vård eller andra åtgärder tillgodoses inom ramen för exempelvis ungdomstjänst, bör vårdbehovet inte anses vara tillräckligt stort för att påföljden skall komma i fråga. När det gäller insatser med stöd av 3 § LVU, de s.k. beteendefallen, torde det särskilda behovet av vård vara uppfyllt. Att den unge är brottsaktiv eller har missbruksproblem bör tala starkt för att det föreligger ett särskilt behov av socialtjänstens insatser.

En bedömning av den unges behov av vård skall redovisas av socialnämnden i dess yttrande enligt 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Rätten skall därefter göra en fristående prövning i frågan och ansvarar också för att underlaget är

tillräckligt för en sådan bedömning. Den unge och dennes vårdnads-havare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge kan också lämna kompletterande information under rättegången. Detsamma gäller före-trädare för socialtjänsten.

Att vården och åtgärderna skall syfta till att motverka en ogynnsam ut-veckling torde i de flesta fall medföra att de av socialtjänsten planerade insatserna inriktas på det kriminella beteendet och andra sådana faktorer som kan medföra en ogynnsam utveckling.

*Andra stycket* motsvarar i allt väsentligt nuvarande 31 kap. 1 § första stycket andra meningen. Någon saklig ändring har inte skett. Av bestämmelsen framgår att det även i fortsättningen krävs att den planerade vården, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst eller böter, står i proportion till brottslighetens straffvärde och art samt den till-talades tidigare brottslighet. Om den planerade vården inte framstår som tillräckligt ingripande vid denna proportionalitetsbedömning och denna brist inte kan uppvägas av böter eller ungdomstjänst enligt 3 §, är dom-stolen förhindrad att döma till ungdomsvård.

Om socialnämnden avser att vidta åtgärder på frivillig väg med stöd av SoL skall dessa åtgärder enligt 11 § LUL redovisas i ett ungdomskon-trakt. Innehållet i ungdomskontraktet består av den mellan socialnäm-nnden och den unge överenskomna behandlingen. Paragrafens *tredje stycke* innebär att rätten i domen skall föreskriva att den unge skall följa ung-domskontraktet. Innehållet i ungdomskontraktet skall framgå av domen, exempelvis genom att kontraktet fogas till domen.

Ett ungdomskontrakt innebär i sak ingen förändring för den unge i för-hållande till vad som gäller enligt den nuvarande ordningen. Syftet med att upprätta och eventuellt underteckna ett ungdomskontrakt är i stället av pedagogisk natur. Det blir tydligare för den unge att fråga är om en reak-tion på brott och vad som förväntas av honom eller henne till följd härav. Ändringarna motiveras i avsnitt 5.3.

Har den unge ett särskilt behov av vård som syftar till att motverka en ogynnsam utveckling men kan den behövliga vården inte komma till stånd på frivillig väg kan tvångsvård enligt LVU i stället beredas honom eller henne. Den planerade vården skall då enligt *fjärde stycket* framgå av en vårdplan, som bifogas domen på ungdomsvård.

*Femte stycket* motsvarar 31 kap. 1 § femte stycket i gällande rätt. I bestämmelsen har gjorts en redaktionell ändring samt en ändring mot bakgrund av att påföljden bytt beteckning.

## 2 §

Paragrafen, som är ny, reglerar den nya påföljden ungdomstjänst.

*Första stycket* behandlar förutsättningarna för att döma ut påföljden och beskriver påföljdens innebörd. Endast den som är under 21 år får dömas till ungdomstjänst.

Stycket innehåller en regel om att den unge måste samtycka till påföljden. I detta avseende är någon ändring inte åsyftad jämfört med vad som gäller i dag när överlämnande till vård inom socialtjänsten före-nas med en föreskrift om ungdomstjänst. Detta innebär bl.a. att sam-tycket måste föreligga innan rätten fattar beslut i påföljdsfrågan. Vidare får ungdomstjänst dömas ut endast om påföljden är lämplig med hänsyn



till den unges person och övriga omständigheter. Härmed avses andra förhållanden än sådana som är hänförliga till brottsligheten. Är den unges personliga förhållanden sådana att det framstår som mindre troligt att han eller hon kommer att kunna klara av att fullgöra ungdomstjänsten är påföljden givetvis inte lämplig. Eventuella missbruksproblem måste beaktas, liksom att den unge inte kommer att kunna verkställa påföljden inom rimlig tid. Domstolen måste här göra en samlad bedömning i varje enskilt fall. Bestämmelsen motiveras när det gäller samtycke och lämplighet i avsnitt 6.2.2.

Ungdomstjänst skall bestå av oavlönat arbete och annan särskilt anordnad verksamhet. Frågor om ungdomstjänstens innehåll behandlas i avsnitt 6.2.1. När det gäller att den unge skall utföra oavlönat arbete är det inte någon skillnad jämfört med i dag. Annan särskilt anordnad verksamhet bör bestå av ett inledande moment som innebär att socialtjänsten klargör villkoren för ungdomstjänsten för den unge men även ger honom eller henne möjligheter att reflektera över sin livssituation och diskutera det brott han eller hon har gjort sig skyldig till. Därtill bör hållas ett avslutande samtal där den unge ges återkoppling rörande hur ungdomstjänsten har genomförts. Det är också möjligt att vid behov fylla ungdomstjänsten med t.ex. olika former av program. Till skillnad mot tidigare är det dock inte möjligt att ungdomstjänst enbart består av sådan verksamhet. Utgångspunkten bör i stället vara att den särskilt anordnade verksamheten bör utgöra en mindre del av ungdomstjänsten.

När det gäller omfattningen av ungdomstjänst så får rätten döma ut lägst 20 och högst 150 timmar ungdomstjänst. Detta gäller oberoende av antalet brott som lagförs.

Av *andra stycket* följer att den som är över 18 år får dömas till ungdomstjänst endast om det finns särskilda skäl för det. Den som är över 18 år får således endast undantagsvis dömas till ungdomstjänst. Den restriktivitet som i dag gäller rörande att överlämna unga över 18 år till vård inom socialtjänsten i förening med ungdomstjänst kan tjäna som utgångspunkt vid bestämmelsens tillämpning. Särskilda skäl för att döma någon i åldersgruppen 18–20 år till ungdomstjänst kan exempelvis vara att brottet begåtts före 18 års ålder och det blir aktuellt att bestämma påföljden kort efter det att den unge fyllt 18 år. Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.

*Tredje stycket* innehåller vissa bestämmelser om påföljdsval. Dessa frågor behandlas i avsnitt 6.3. Enligt bestämmelsen får rätten döma till ungdomstjänst om påföljden kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och den tilltalades tidigare brottslighet och det inte finns skäl för att döma till ungdomsvård. Utgångspunkten är att ungdomsvård skall ha företräde i påföljdsvalet framför ungdomstjänst. Först om det inte finns anledning att döma till ungdomsvård bör rätten döma till ungdomstjänst. Avsikten är dock att det skall finnas en viss flexibilitet i tillämpningen som möjliggör avsteg från huvudregeln om valet mellan ungdomsvård och ungdomstjänst.

Normalt bör ungdomstjänst inte dömas ut om brottslighetens straffvärde med tillämpning av 29 kap. 1–3 §§ överstiger ett års fängelse. Vid högre straffvärden torde det ofta finnas skäl för att döma till ungdomsvård. Om det trots allt inte skulle vara fallet bör annan påföljd väljas.

Ungdomstjänst är vanligen en lämpligare påföljd än villkorlig dom, bl.a. på grund av dess pedagogiska och vägledande innehåll. Vid högre straffvärden, då ungdomstjänst inte är en tillräckligt ingripande påföljd, kan det dock finnas skäl att döma till villkorlig dom.

Återfall är normalt inte ett hinder mot att döma till ungdomstjänst. Vid återfall torde emellertid ungdomsvård, eventuellt i förening med en tilläggsåtgärd, ofta aktualiseras.

Enbart brottets art är inte ett hinder mot att döma till ungdomstjänst. I de fall påföljden i dag bestäms till ett kort frihetsberövande på grund av brottets art bör ungdomstjänst i stället kunna komma i fråga (jfr NJA 2001 s. 913).

I valet mellan ungdomstjänst och böter skall ungdomstjänst väljas om den påföljden inte är alltför ingripande. Således skall ungdomstjänst vanligen väljas i stället för böter. Om alternativet är ett lindrigt bötesstraff skall dock böter i stället väljas. Så är normalt fallet om alternativet är ett lägre bötesstraff än omkring 60 dagsböter.

Antalet timmar ungdomstjänst skall bestämmas med utgångspunkt från straffvärdet och andra omständigheter som är relevanta vid straffmätningen. När det gäller beräkningen av antalet timmar bör utgångspunkten vara att 60 dagsböter normalt motsvarar det lägsta antalet timmar ungdomstjänst som kan dömas ut, dvs. 20. Vidare bör området upp till 50 timmar ungdomstjänst ofta förbehållas fall där alternativet är ett bötesstraff. Således bör området från och med 50 till och med 150 timmar normalt användas för fall som bör ge anledning till en strängare påföljd än böter. Det högsta antalet timmar ungdomstjänst bör vanligen användas där straffvärdet efter beaktande av bl.a. 29 kap. 3 § första stycket 3 samt särskilda omständigheter att beakta vid straffmätningen, främst den tilltalades ungdom enligt 29 kap. 7 § första stycket, motsvarar omkring sex månaders fängelse.

### 3 §

Paragrafen, som är ny, reglerar ungdomsvård i förening med ungdomstjänst eller böter. Den motsvarar delvis 31 kap. 1 § tredje stycket i gällande rätt. De allmänna övervägandena om ungdomsvård i förening med en tilläggsåtgärd redovisas i avsnitt 7.

Av *första stycket* följer att rätten får förena ungdomsvård med ungdomstjänst eller böter om det behövs med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet. När det gäller ungdomstjänst har det högsta antalet timmar som kan dömas ut höjts från 100 till 150. Detta innebär att utrymmet för att döma till ungdomsvård blir större än i dag.

Genom hänvisningen till 32 kap. 2 § första stycket framgår ungdomstjänstens innehåll och vissa av förutsättningarna för att döma till påföljden. Det krävs att den unge samtyckt till att ungdomstjänst döms ut och att ungdomstjänst är lämplig med hänsyn till den unges person och övriga omständigheter. Ungdomstjänsten har samma innehåll när den döms ut som tilläggsåtgärd som när den döms ut som fristående påföljd. Den som döms till ungdomstjänst skall alltså åläggas att utföra oavlönat arbete och delta i annan särskilt anordnad verksamhet. Den nämnda hänvisningen innebär vidare att ungdomstjänst får dömas ut i lägst 20 och högst 150 timmar.

Hänvisningen till 32 kap. 2 § andra stycket innebär att den som är över 18 år endast får dömas till ungdomstjänst om det finns särskilda skäl för det. Om det finns behov av att förena ungdomsvård med en tilläggs-påföljd när den unge är över 18 år bör således normalt böter dömas ut. Det finns inte anledning till någon ändring i den restriktiva syn som i dag gäller rörande att döma unga över 18 år till ungdomstjänst.

Liksom i dag får ungdomsvård förenas med dagsböter, högst tvåhundra, oavsett om böter har föreskrivits för brottet eller inte. Bestämmelsen har överförts från nu gällande 31 kap. 1 § tredje stycket.

*Andra stycket* innehåller en bestämmelse om val av tilläggs-påföljd. Av den följer att i valet mellan ungdomstjänst och böter skall ungdomstjänst väljas om den påföljden inte är alltför ingripande. Huvudregeln är alltså att ungdomstjänst är den primära tilläggs-påföljden. I likhet med ungdomstjänst som fristående påföljd är ungdomstjänst som tilläggs-påföljd dock en alltför ingripande påföljd om alternativet är ett lindrigt bötesstraff. Liksom vid ungdomstjänst som fristående påföljd bör så vanligtvis vara fallet när alternativet är en tilläggs-påföljd som understiger 60 dagsböter. Är alternativet ett högre bötesstraff bör, som nämnts, utgångspunkten vara att tilläggs-påföljden bestäms till ungdomstjänst om det finns förutsättningar för det. Så är t.ex. inte fallet om ett samtycke inte föreligger eller om påföljden inte är lämplig med hänsyn till den unges person och övriga omständigheter. Vid beräkningen av antalet timmar ungdomstjänst kan vägledning sökas i tillämpningen av ungdomstjänst som fristående påföljd.

#### 4 §

Paragrafen är ny och reglerar reaktioner vid misskötsamhet av ungdomsvård och ungdomstjänst. Den reglerar också reaktioner när påföljderna av annat skäl inte kommer till stånd och liknande fall av hinder för verkställighet. Bestämmelsen ger vida möjligheter att vid misskötsamhet m.m. döma ut en ny påföljd som är lämplig i det enskilda fallet. Paragrafen är tillämplig på såväl ungdomstjänst som fristående påföljd som ungdomstjänst som en tilläggs-påföljd vid ungdomsvård. Paragrafen motsvaras delvis av de gällande bestämmelserna i 38 kap. 2 § och 31 kap. 1 § fjärde stycket. De allmänna övervägandena redovisas i avsnitt 8.

I det *första stycket* regleras vilka konsekvenserna kan bli om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst. Ledning för när det är fråga om åsidosättanden i väsentlig grad kan sökas i hur motsvarande rekvisit tillämpas enligt gällande rätt. Endast allvarlig misskötsamhet skall leda till en så ingripande reaktion som undanröjande. Vid mindre allvarlig misskötsamhet får andra åtgärder vidtas.

Det bör vara fråga om åsidosättande i väsentlig grad av åligganden enligt en dom på ungdomstjänst om den unge vid upprepade tillfällen uteblir från arbetspass utan godtagbar förklaring. Ytterligare exempel på allvarlig misskötsamhet kan vara att den unge begår brott på arbetsplatsen eller att han eller hon utan godtagbara skäl vägrar att medverka i något av momenten under verkställigheten av ungdomstjänsten.

Efter det att socialnämnden anmält misskötsamheten till åklagaren, har åklagaren att ta ställning till om talan om undanröjande skall väckas vid

domstol eller inte. Åklagaren har också, som framgår av 30 b § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) en möjlighet att besluta om varning, om det bedöms vara en tillräcklig åtgärd. Om talan väcks har domstolen möjlighet att meddela den unge en varning. Även detta bör ske endast om det är en tillräcklig åtgärd. Så kan vara fallet om misskötsamheten inte är av alltför allvarligt slag och en varning kan förväntas leda till att den unge följer föreskriften vid ungdomsvård att följa ett ungdomskontrakt samtidigt som ungdomsvård alltjämt är den lämpligaste påföljden och det inte finns något behov av att förändra kontraktet. Vid misskött ungdomstjänst bör en förutsättning för varning vara att den unge förklarar sig villig att i fortsättningen uppfylla det åläggande som ungdomstjänsten innebär och att domstolen bedömer det som realistiskt att detta kommer att ske. Att varning meddelas innebär inte att de omständigheter som föranlett varningen inte kan läggas till grund för beslut om undanröjande vid fortsatt misskötsamhet. Detsamma gäller när åklagare beslutat om varning enligt 30 b § LUL.

Är det inte aktuellt med att besluta om varning har domstolen möjlighet att undanröja påföljden och bestämma ny påföljd för brottet. Ett sådant bötesstraff som dömts ut enligt 32 kap. 3 § första stycket 2 får dock, liksom i dag, inte undanröjas.

Med ny påföljd menas en påföljd som i något avseende skiljer sig från den tidigare påföljden (jfr 38 kap. 2 a § och NJA 1998 s. 55). En ny påföljd kan således vara en ny ungdomsvård med ett annorlunda utformat ungdomskontrakt. Bestämmelsen ger vida möjligheter att bestämma en ny lämplig påföljd för brottet. Vid misskötsamhet av en ungdomsvård, som inte förenats med en tilläggsåtgärd, är det t.ex. möjligt att ändra ungdomskontraktet, ersätta ungdomskontraktet med en vårdplan enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller ändra vården i något avseende och lägga till ungdomstjänst eller böter som tilläggsåtgärd. Det är också möjligt att meddela annan påföljd, exempelvis skyddstillsyn. Om det tidigare dömts till ungdomsvård i förening med ungdomstjänst är det inte möjligt att undanröja endast ungdomstjänsten utan båda delarna måste alltid undanröjas. Detta gäller även om det inte är fråga om någon misskötsamhet avseende den ena delen. Böter som dömts ut som tilläggsåtgärd kan dock inte undanröjas. Om endast en ungdomstjänst som tilläggsåtgärd missköts är det bl.a. möjligt att efter undanröjande av ungdomsvården och ungdomstjänsten i stället förordna om ungdomsvård med samma vårdinsats men med böter som tilläggsåtgärd. Det är också möjligt att göra någon förändring avseende vården och besluta om ett ändrat antal timmar ungdomstjänst. Vid misskötsamhet av ungdomstjänst som fristående påföljd bör vanligen en annan påföljd meddelas, t.ex. böter eller ungdomsvård.

I *andra stycket* regleras reaktioner vid hinder för verkställighet utan att det är fråga om den unges misskötsamhet. Enligt bestämmelsen får annan påföljd än böter som dömts ut för brottet undanröjas och ny påföljd för detta meddelas om den planerade vården eller åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller i väsentlig grad avviker från vad som angivits i kontraktet eller vårdplanen eller en dom på ungdomstjänst inte i väsentlig grad kan fullgöras inom skälig tid. Frågan om undanröjande prövas av rätten på talan av åklagare. I nämnda fall får en varning inte meddelas.

Orsakerna till hindret för verkställighet av påföljden kan vara hänförliga såväl till den unge som till socialnämnden. Bestämmelsen kan vara tillämplig när den unge på grund av skada helt eller till stor del inte inom rimlig tid kan genomföra de planerade vårdåtgärderna eller en utdömd ungdomstjänst. Ett annat exempel är att beslutade vårdåtgärder inte längre står till buds eller kan genomföras först efter lång tid. Det kan också vara så att den planerade vården uteblir eller får ett väsentligt annat innehåll på grund av att socialnämnden ändrat uppfattning i fråga om vilka vårdåtgärder som är de mest lämpliga för den unge. Liksom i dag bör, för att undvika stötande resultat, ett undanröjande som regel inte aktualiseras om den planerade vården uteblir på grund av att den unges situation har förbättrats i sådan grad att vården inte längre behövs (se prop. 1997/98:96 s. 208). Vidare kan bestämmelsen vara tillämplig om den unge döms för annat brott till en längre frihetsberövande påföljd eller under en lång tid är förhindrad att genomföra ungdomstjänsten. Det är dock endast mer långvariga hinder för verkställighet som kan föranleda undanröjande. Det krävs därtill att hindret antingen medför att beslutade vårdåtgärder inte kan komma till stånd eller att det är fråga om väsentliga avvikelser från de beslutade vårdåtgärderna. Om endast en mindre del av de planerade åtgärderna inte kan genomföras kan således ett undanröjande inte ske. När det gäller ungdomstjänst krävs att den i väsentlig grad inte kan fullgöras. Om en betydande del av antalet timmar ungdomstjänst har verkställts föreligger således inte grund för undanröjande. Det är inte nödvändigt att invänta att hindret för verkställighet uppkommer utan undanröjande kan ske redan när det kan förutses att ett hinder kommer att uppstå.

Om påföljden undanröjs enligt andra stycket skall ny påföljd bestämmas för brottet. Ny påföljd har här samma innebörd som i första stycket. Det är inte heller enligt andra stycket möjligt att undanröja sådant bötesstraff som dömts ut enligt 32 kap. 3 § första stycket 2.

Enligt paragrafens *tredje stycke* skall rätten, om den beslutar om undanröjande enligt första eller andra stycket, när den nya påföljden bestäms ta skäligen hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den påföljd som tidigare har dömts ut för brottet eller böter som har dömts ut enligt 32 kap. 3 § första stycket 2. Om den tidigare påföljden utgjordes av ungdomstjänst och ungdomstjänst på nytt skall meddelas skall domstolen således räkna av de fullgjorda timmarna ungdomstjänst när det nya antalet timmar skall bestämmas.

I 38 kap. 3 § regleras vilken domstol som skall pröva frågor enligt denna paragraf.

## 5 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 31 kap. 1 a §. Endast en språklig och en redaktionell justering har gjorts. Se avsnitt 9.

## 33 kap.

## 6 §

I paragrafens *tredje stycke*, som behandlas i avsnitt 6.4, har ungdomstjänst lagts till. Bestämmelsen reglerar situationen att ett frihetsberövande har föregått domen på ungdomstjänst. Ett sådant frihetsberövande kan

tillgodoräknas av domstolen på så sätt att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet. Motsvarande ordning finns enligt gällande rätt för böter. Regeln är fakultativ för domstolen. När det gäller böter har Högsta domstolen ansett att ett dygns frihetsberövande motsvarar tio dagsböter (se NJA 1989 s. 12). Hur många timmar ungdomstjänst som kan anses motsvara ett dygns frihetsberövande får bestämmas i rättstillämpningen.

Ett tillgodoräknande kan också ske om ungdomstjänst döms ut i förening med ungdomsvård. Döms den unge till ungdomsvård kan dock ett frihetsberövande som föregått domen emellertid utgöra skäl för att inte förena påföljden med ungdomstjänst.

I övrigt har en redaktionell ändring gjorts.

## **34 kap.**

### **8 §**

Paragrafen är ny och reglerar situationen när den som dömts till ungdomstjänst har begått annat brott innan påföljden börjat verkställas. Domstolen skall, om påföljden även för detta brott bestäms till ungdomstjänst, iaktta att det sammanlagda antalet timmar ungdomstjänst inte blir högre än det antal timmar som skulle ha fastställts som gemensam påföljd för brotten. Bestämmelsen motiveras i avsnitt 6.4.

Om någon begår nya brott innan den tidigare domen på ungdomstjänst börjat verkställas skall ungdomstjänst inte väljas som påföljd om brottens samlade straffvärde är så högt att ungdomstjänst inte skulle kunna användas som gemensam påföljd för brotten.

Bestämmelsen är tillämplig både vid ungdomstjänst som fristående påföljd och vid ungdomstjänst i förening med ungdomsvård.

### **11 §**

I paragrafens *första stycke* har ungdomstjänst lagts till i uppräknningen av de påföljder som inte skall verkställas om det samtidigt till verkställighet förekommer en dom på fängelse på livstid. Den situationen torde dock, med tanke på förbudet att döma någon till livstids fängelse för brott som han eller hon begått före tjuogoett års ålder, mycket sällan aktualiseras. Bestämmelsen gäller både när ungdomstjänst döms ut som en fristående påföljd och som en tilläggsåtgärd. Bestämmelsen motiveras i avsnitt 6.4.

## **35 kap.**

### **11 §**

Paragrafen, som är ny, behandlas i avsnitt 6.5. I bestämmelsen föreskrivs preskriptionstider för utdömd ungdomstjänst. Den gäller såväl ungdomstjänst som fristående påföljd som ungdomstjänst i förening med ungdomsvård. Paragrafen innebär att ungdomstjänst bortfaller om den inte börjat verkställas innan fem år förflutit från det att domen vann laga kraft. Om verkställigheten avbryts bortfaller den återstående delen av påföljden om verkställigheten inte återupptas inom fem år från dagen för avbrottet.

## **38 kap.**

### **2 §**

Paragrafen innehåller inte längre några bestämmelser som gäller påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. Regler om reaktioner vid misskötsamhet av ungdomsvård och ungdomstjänst samt olika fall av hinder för verkställighet av sådana påföljder återfinns i stället i 32 kap. 4 §. Paragrafen reglerar därför enbart situationen när vård med stöd av 31 kap. 2 §, dvs. vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, inte kunnat anordnas i enlighet med socialnämndens yttrande. Se avsnitt 9.

### **3 §**

Paragrafen innehåller vissa forumregler. Bestämmelsen har ändrats mot bakgrund av att reglerna om undanröjande m.m. vid misskötsamhet av ungdomsvård och ungdomstjänst samt olika fall av hinder för verkställighet av sådana påföljder har samlats i 32 kap. 4 §. En hänvisning till 32 kap. 4 § har lagts till i paragrafen. Ändringen innebär att frågor om undanröjande m.m. tas upp av den rätt som först avgjorde det mål i vilket dömts till ungdomsvård eller ungdomstjänst. Paragrafen behandlas i avsnitt 8.1.

### **6 §**

Paragrafen rör rättens sammansättning vid prövningen av olika frågor. Ändringen innebär att nämndemän alltid skall delta när en tingsrätt avgör frågor om reaktioner vid misskötsamhet av ungdomsvård och ungdomstjänst samt olika fall av hinder för verkställighet av sådana påföljder. Paragrafen behandlas i avsnitt 8.1.

### **8 §**

I paragrafen regleras bl.a. frågor om att tingsrätten skall ge den dömde tillfälle att yttra sig. Bestämmelsen har ändrats mot bakgrund av att reglerna om undanröjande m.m. vid misskötsamhet av ungdomsvård och ungdomstjänst samt olika fall av hinder för verkställighet av sådana påföljder har samlats i 32 kap. 4 §. Ändringen innebär att hänvisningen till 31 kap. 1 § fjärde stycket har bytts ut mot en hänvisning till 32 kap. 4 §. Även språkliga justeringar har gjorts. Paragrafen behandlas i avsnitt 8.1.

### **9 §**

Enligt paragrafen skall rättens beslut om vissa åtgärder gälla omedelbart om inte något annat förordnas. Detta gäller inte vid beslut enligt 32 kap. 4 § om undanröjande m.m. vid misskötsamhet av ungdomsvård och ungdomstjänst samt olika fall av hinder för verkställighet av sådana påföljder. Ändringen innebär att hänvisningen till 31 kap. 1 § fjärde stycket har tagits bort. Någon hänvisning till 32 kap. 4 § har inte gjorts. Paragrafen behandlas i avsnitt 8.1.

### **19 §**

Paragrafen innehåller bestämmelser om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättning från staten för skador som har orsakats av den dömde vid ungdomstjänst.

Denna möjlighet har utvidgats till att gälla även ungdomstjänst som fristående påföljd. Paragrafen behandlas i avsnitt 6.5.

*Övergångsbestämmelser till 32 kap. 1–3 §§ och 38 kap. 2, 3, 6, 8, 9 och 19 §§*

Bestämmelserna om ungdomsvård, ungdomstjänst och dessa påföljder i kombination skall tillämpas också på gärningar som begåtts före ikraftträdandet. Äldre bestämmelser om omprövning av påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten samt bemyndigande att meddela föreskrifter om ersättning från staten skall fortfarande tillämpas beträffande påföljd som dömts ut enligt 31 kap. 1 §. Övergångsbestämmelserna behandlas i avsnitt 14.

### 16.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken

#### 19 §

I paragrafens *första stycke* har hänvisningen till 31 kap. 1 a § brottsbalken bytts ut mot en hänvisning till 32 kap. 5 §. Ändringen är en följd av att innehållet i 31 kap 1 a § brottsbalken har flyttats till 32 kap. 5 § brottsbalken. I övrigt har endast språkliga justeringar gjorts i paragrafen. Se också avsnitt 13.

### 16.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

#### 4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om skyndsamhet och tidsfrister vid förundersökningar mot personer under 18 år. Skyndsamhetskravet i första meningen har utvidgats till alla förundersökningar som gäller brott på vilket fängelse kan följa, dvs. brott som har fängelse i straffskalan. Skälen för ändringen behandlas i avsnitt 12.1. I första meningen har också en redaktionell ändring gjorts.

Enligt paragrafens andra mening skall förundersökningen vara avslutad och beslut i åtalsfrågan fattas senast inom sex veckor från den dag då den unge blev delgiven brottsmisstanken. Tidsfristen omfattar, till följd av ändringen i första meningen, samtliga förundersökningar som gäller brott på vilket fängelse kan följa.

Av tredje meningen följer att tidsfristen för åtalets väckande får överskridas i vissa fall. Enligt gällande rätt får detta ske endast om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter. Ett tillägg har gjorts som innebär att möjligheterna att överskrida tidsfristen utvidgats i ett avseende, nämligen om den misstänkte skall delta i medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott (medlingslagen). Skälen för ändringen behandlas i avsnitt 11.3.



Regeln innebär att förutsättningarna ökar för att genomförda eller planerade medlingar skall kunna beaktas av åklagaren vid prövningen av om åtalsunderlåtelse kan meddelas.

Att fristen får överskridas i de fall medling är aktuellt innebär att det inte är tillräckligt att gärningsmannen sagt sig vara villig att genomgå medling. En förlängning av tiden bör kräva att företrädare för medlingsverksamheten meddelat att förutsättningarna för medling är uppfyllda och att ett medlingsmöte är planerat. En sådan underrättelse bör lämpligen ske inom ramen för det samrådsförfarande som skall äga rum mellan medlaren och förundersökningsledaren (6 § andra stycket medlingslagen).

Om den planerade medlingen av någon anledning inte kan genomföras på utsatt dag, t.ex. på grund av sjukdom, kan tidsfristen förlängas ytterligare en tid. Eftersom det är väsentligt att ungdomsmål handläggs skyndsamt bör utrymmet för att ytterligare förlänga tidsfristen på grund av att medlingsförfarandet uppskjutits vara begränsat.

## 11 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om bl.a. när yttrande från socialnämnden skall hämtas in och vad ett sådant yttrande skall innehålla. Skälen för ändringarna behandlas i avsnitt 5.4.

I *första stycket* har endast språkliga justeringar gjorts.

Ett nytt *andra stycke* har införts. Ändringen innebär en uppmaning till åklagaren att, om möjligt, i de fall skyndsamhetskravet i 4 § gäller, begära yttrande från socialnämnden senast i samband med delgivning av brottsmisstanke, dvs. då den unge underrättas om misstanke för brott enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken.

Åklagaren skall normalt hållas underrättad om en förundersökning som leds av polis och samråd skall regelbundet ske för att motverka dröjsmål i förundersökningen, se 2 § förundersökningskungörelsen (1947:948). Om åklagaren trots detta inte fått information från polisen om att delgivning har skett, är det givetvis inte möjligt för åklagaren att efterkomma kravet enligt andra stycket.

Det valda uttryckssättet ”senast i samband med delgivning” ger utrymme för att framställa begäran en kortare tid efter det att delgivning har skett. Ändringen torde innebära att socialnämnden får ytterligare tid såväl för utredning av den unges personliga förhållanden och för planering av vilka åtgärder som bör vidtas som för upprättande av yttrande med ungdomskontrakt eller vårdplan.

Bestämmelsen i *tredje stycket* motsvarar vad som i gällande rätt föreskrivs i första stycket.

Av *fjärde stycket* framgår att socialnämnden skall göra en bedömning av om den unge har ett särskilt behov av åtgärder enligt socialtjänstlagen (2001:453, SoL) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), vilka åtgärder skall syfta till att motverka en ogynnsam utveckling. Socialnämnden skall i ett yttrande redovisa denna bedömning samt de åtgärder som nämnden avser att vidta. Om dessa åtgärder vidtas med stöd av SoL skall socialnämnden upprätta ett ungdomskontrakt. Ungdomskontraktet skall innehålla en redogörelse för den vård eller de åtgärder som socialnämnden planerat och som den unge förklarat sig beredd att följa. Om åtgärder vidtas med stöd av LVU skall

dessa redovisas i en vårdplan. Arten, omfattningen och varaktigheten av åtgärderna skall framgå av kontraktet respektive vårdplanen. Se även kommentaren till 32 kap. 1 § brottsbalken och avsnitt 5.3. I övrigt har en språklig justering gjorts.

#### **14 §**

I paragrafens *tredje stycke* har en begränsning av bestämmelsen gjorts så att den numera endast omfattar misstänkta i åldersgruppen 15–17 år. Ändringen är föranledd av att motsvarande bestämmelse om kvarhållande när det gäller misstänkta som inte fyllt 15 år har överförts till 35 §. I övrigt har vissa språkliga justeringar gjorts i paragrafen. Bestämmelsen behandlas i avsnitt 12.6. Se även kommentaren till 35 §.

#### **17 §**

I *tredje stycket* har lagts till att vid bedömningen av om åtalsunderlåtelse skall meddelas, skall särskilt beaktas den unges vilja att medverka till att medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott kommer till stånd. Ändringen är att betrakta som ett förtydligande av vad som gäller redan i dag (jfr prop. 1994/95:12 s. 77 f. och s. 100 f.). De allmänna övervägandena finns i avsnitt 11.3.

#### **26 §**

Genom ändringen i *första stycket* har paragrafens tillämpningsområde utökats till att gälla även vid huvudförhandling i hovrätt respektive Högsta domstolen. Se även avsnitt 12.4.

#### **28 §**

I paragrafen anges de påföljder som rätten kan döma till endast under förutsättning att det i målet finns ett yttrande enligt 11 §. Ändringen är redaktionell och föranledd av att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten har bytt namn till ungdomsvård. Se även avsnitt 13.

#### **30 a §**

Paragrafen är ny och innebär att 26 och 30 §§ skall tillämpas även i mål om omprövning av påföljdsfrågan i anledning av en tidigare dom på ungdomsvård eller ungdomstjänst. Av detta följer att domstolen vid ny prövning av påföljdsfrågan skall underrätta bl.a. den dömdes vårdnadshavare om åklagarens talan i målet och om tidpunkten för eventuellt sammanträde. Även socialtjänsten skall underrättas om tidpunkten för sammanträdet. Vidare skall bl.a. den unges vårdnadshavare i vissa fall höras vid ett sammanträde. Dessutom skall domstolen, om sammanträde äger rum, som huvudregel avkunna sitt beslut muntligen vid detta.

Ändringen är föranledd av att 26 och 30 §§ enligt sina respektive lydelse endast är tillämpliga när fråga är om huvudförhandling.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 12.4.

#### **30 b §**

Paragrafen är ny och innehåller en bestämmelse om att åklagare kan meddela den som dömts till ungdomsvård eller till ungdomstjänst en varning vid misskötsamhet. Bestämmelsen är tillämplig både vid ung-

domstjänst som fristående påföljd och vid ungdomstjänst i förening med ungdomsvård. De allmänna överväganden finns i avsnitt 8.2.

I *första stycket* regleras förutsättningarna för att besluta om varning. Dessa korresponderar med domstolens möjligheter att besluta om undanröjande av påföljden, se kommentaren till 32 kap. 4 § brottsbalken. Varning får beslutas om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst. Om det inte står klart att det är fråga om sådan allvarlig misskötsamhet, t.ex. med hänsyn till den unges egna uppgifter, får varning inte beslutas. Åklagaren får vidare endast meddela varning om det bedöms vara en tillräcklig åtgärd. Så kan vara fallet vid inte alltför allvarlig misskötsamhet när den unge kan förväntas följa vad som åligger honom eller henne enligt den tidigare domen. Om det inte är aktuellt att besluta om varning skall åklagaren i stället väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken om att påföljden skall undanröjas. Att socialnämnden har en skyldighet att återrapportera fall av misskötsamhet till åklagaren framgår av 12 kap. 8 § socialtjänstlagen (2001:453).

Om åklagaren finner att det finns skäl att meddela den dömde en varning, skall åklagaren enligt paragrafens *andra stycke* så snart det kan ske meddela beslut om detta vid ett personligt sammanträffande med den unge. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge skall kallas till ett sådant sammanträffande. Vidare bör företrädare för socialtjänsten ges tillfälle att närvara. Om ett personligt sammanträffande inte kan genomföras har åklagaren möjlighet att i stället underrätta den unge skriftligen om beslutet.

Av *tredje stycket* framgår vissa regler om formerna för ett sammanträffande. Vid detta bör åklagaren givetvis ge den unge en möjlighet att redovisa sin inställning till vad socialnämnden lägger honom eller henne till last. Om varning därefter meddelas den unge skall åklagaren förklara innebörden av beslutet och vad följderna kan bli om den unge fortsätter att missköta en utdömd ungdomsvård eller ungdomstjänst.

### **32 a §**

Paragrafen är ny och innebär en möjlighet att förordna juridiskt biträde för misstänkt under 15 år vid brottsutredning enligt 31 §. De allmänna övervägandena redovisas i avsnitt 12.3.

Möjligheten skall användas mycket restriktivt. Skäl att förordna juridiskt biträde kan föreligga när fråga är om mycket allvarlig brottslighet, när brottsutredningen med stor sannolikhet kommer att pågå under lång tid och omfatta ett stort antal förhör med den unge eller när man kan förutse att omfattande skadeståndsanspråk kommer att göras gällande mot den unge. Tingsrätten skall pröva sådant behov efter ansökan av åklagaren eller den misstänktes vårdnadshavare. Till juridiskt biträde skall förordnas en advokat eller annan lämplig person enligt 21 kap. 5 § rättegångsbalken. En hänvisning görs till flera av bestämmelserna i 21 kap. rättegångsbalken som rör offentliga försvarares uppdrag.

### **35 §**

I paragrafens *första stycke* har språkliga justeringar gjorts.

I *andra stycket* görs ett tillägg till förtydligande av vad som följer redan av gällande rätt (jfr prop. 1996/97:175 s. 48–50). Att en misstänkt får hållas kvar för att överlämnas till vårdnadshavare, en tjänsteman inom socialtjänsten eller någon annan lämplig vuxen person regleras i gällande rätt i 14 § såvitt avser samtliga misstänkta under 18 år. Genom tillägget regleras förutsättningarna för kvarhållande av misstänkta som ännu inte är straffmyndiga till. Ändringen innebär att de bestämmelser i denna lag som rör brott begångna av den som inte har fyllt 15 år numera finns samlade i 31–38 §§. Därmed avser 14 § numera endast misstänkta i åldersgruppen 15–17 år.

Den som är under 15 år och är misstänkt för brott får hållas kvar för det ändamål som anges i 14 §. Bestämmelsen har kompletterats med det fallet att den unge medtagits till förhör eftersom paragrafen tidigare endast avsåg gripande, medan 14 § omfattar båda dessa fall. Tiden för kvarhållandet är högst tre timmar och räknas antingen från åklagares eller polismyndighets beslut att häva gripandet och frige den unge eller, om den unge medtagits till förhör, från det att förhöret avslutats.

Att den unge inte får tas i förvar innebär att den som är under 15 år inte får placeras i arrest.

Skälen för ändringarna redovisas i avsnitt 12.6. Se även kommentaren till 14 §.

### 36 §

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 12.5. Paragrafen reglerar vilka tvångsmedel som får användas mot brottsmisstänkta under 15 år. I uppräknningen över tillåtna tvångsmedel har i *första stycket* lagts till tagande av fotografi och fingeravtryck enligt 28 kap. 14 § rättegångsbalken. Möjligheten skall användas med restriktivitet. Uppgifterna skall inte utnyttjas för framtida identifiering. Att uppgifterna inte får föras in i fingeravtrycks- och signalementsregistret framgår av den föreslagna ändringen i 30 § polisdatalagen (1998:622). I övrigt har en redaktionell ändring och språkliga ändringar gjorts i paragrafen.

### Övergångsbestämmelser till 4 och 11 §§

Bestämmelsen i 4 § skall tillämpas i sin äldre lydelse i mål och ärenden hos polis- och åklagarmyndigheter där förundersökning har inletts före ikraftträdandet. Den nya bestämmelsen i 11 § andra stycket skall tillämpas endast i fråga om mål och ärenden hos polis- och åklagarmyndigheter där förundersökning har inletts efter ikraftträdandet. Övergångsbestämmelserna behandlas i avsnitt 14.

## 16.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

### 1 §

Paragrafens *första stycke* punkten 5 har ändrats. Ändringen är föranledd av de förändringar som görs rörande ungdomstjänst, vilka framgår av 32 kap. 2 och 3 §§ brottsbalken. Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.5.

### *Övergångsbestämmelse till 1 § första stycket 5*

Bestämmelsen skall gälla i sin äldre lydelse beträffande den som utför ungdomstjänst på grund av en föreskrift som meddelats före ikraftträdandet med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken. Övergångsbestämmelsen behandlas i avsnitt 14.

## 16.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

### **3 §**

I paragrafen har hänvisningen till 31 kap. 1 a § brottsbalken bytts ut mot hänvisning till 32 kap. 5 § brottsbalken. Ändringen är föranledd av att bestämmelsen om slutna ungdomsvård har flyttats från 31 kap. 1 a § brottsbalken till den nya paragrafen 32 kap. 5 § samma balk. Frågan behandlas i avsnitt 13.

### **22 §**

I paragrafen finns bestämmelser om förebyggande insatser, s.k. mellantvång. Med tillämpning av mellantvånget kan socialnämnden ge stöd och hjälp för att bryta en destruktiv utveckling hos den unge, trots att den unge, om han eller hon fyllt 15 år, eller vårdnadshavaren inte samtycker till insatserna. Det finns emellertid inga medel för socialnämnden att tvinga den unge att genomföra de insatser som beslutats med stöd av paragrafen.

I *första stycket* 1 har införts en möjlighet för socialnämnden att i stället för en särskilt utsedd kontaktperson besluta om en särskilt kvalificerad kontaktperson. Bestämmelsen innebär att socialnämnden kan utse en särskilt kvalificerad kontaktperson som förebyggande insats vid mellantvång. Insatsen kan användas i situationer när den unge till följd av ett beteende som avses i 3 § har behov av bl.a. särskilt stöd och vägledning av en vuxen person. I likhet med vad som tidigare gällt för kontaktperson enligt första stycket 1, skall insatsen särskilt kvalificerad kontaktperson kunna kombineras med deltagande i behandling i öppna former inom socialtjänsten (första stycket 2). Innebörden av insatsen särskilt kvalificerad kontaktperson enligt denna paragraf är densamma som insatsen särskilt kvalificerad kontaktperson enligt 3 kap. 6 § tredje stycket socialtjänstlagen (2001:453).

I övrigt är ändringarna endast av språklig karaktär.

Skälen för bestämmelsen behandlas i avsnitt 10.2. Se även kommentaren till 3 kap. 6 § tredje stycket socialtjänstlagen.

## 16.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

### **1, 5, 8, 11, 15 och 29 §§**

I paragraferna har hänvisningarna till 31 kap. 1 a § brottsbalken bytts ut mot hänvisningar till 32 kap. 5 § brottsbalken. Ändringarna är föranledda av att bestämmelsen om slutna ungdomsvård har flyttats från 31 kap.

1 a § brottsbalken till den nya paragrafen 32 kap. 5 § samma balk. Frågan behandlas i avsnitt 13.

## 16.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

### 17 §

Paragrafen innehåller regler om att uppgifter i belastningsregistret skall gallras då en viss tid har förflutit.

I punkten 6 har ”överlämnande till vård inom socialtjänsten” bytts ut mot ”ungdomsvård”. Frågan har behandlats i avsnitt 13.

Punkten 8 har fått ett nytt innehåll. Där anges att uppgifter om ungdomstjänst gallras tio år efter domen eller beslutet. Ändringen är föranledd av införandet av ungdomstjänst som fristående påföljd. Frågan behandlas i avsnitt 6.5.

Punkterna 9–13 motsvarar punkterna 8–12 i gällande rätt.

## 16.9 Förslaget till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622)

### 30 §

Paragrafen har tillförts ett nytt *andra stycke*, enligt vilket fingeravtrycks- och signalementsregister inte får innehålla uppgifter som lämnats av en person under 15 år enligt 36 § första stycket 2 LUL. Skälen för ändringen behandlas i avsnitt 12.5.

## 16.10 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

### 3 kap.

#### 6 §

Paragrafen, som har ett nytt fjärde stycke med bestämmelser om insatsen särskilt kvalificerad kontaktperson, behandlas i avsnitt 10.2.

Enligt paragrafens *tredje stycke* kan en kontaktperson förordnas för att hjälpa en enskild person och dennes närmaste i personliga angelägenheter. En sådan kontaktperson kan ge stöd, råd och hjälp i olika behovssituationer. Insatsen har således ett mycket brett användningsområde.

Genom bestämmelserna i *fjärde stycket* införs en möjlighet att utse en särskilt kvalificerad kontaktperson. Unga som begår brott och riskerar att skapa sig en kriminell livsstil har inte sällan en allvarlig problembild och kan därför ha ett stort behov av stöd och hjälp av en kontaktperson med särskilda kvalifikationer. Insatsen skall dock inte enbart användas i fall där unga har begått brott eller är i riskzonen för att begå brott utan även i situationer när en ung person har behov av särskilt stöd och vägledning för att motverka en risk för missbruk av beroendeframkallande medel eller något annat socialt nedbrytande beteende.

En förutsättning för att förordna en särskilt kvalificerad kontaktperson enligt denna bestämmelse är att den unge ännu inte har fyllt 21 år. En ytterligare förutsättning är att det finns samtycke från den unge eller dennes vårdnadshavare. Att en särskilt kvalificerad kontaktperson kan förordnas även utan sådant samtycke framgår av 22 § lagen (1990:1129) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU, se avsnitt 10.2).

Kontaktpersonen har ett särskilt ansvar för den unge som innebär att dels ge stöd och vägledning, dels hjälpa den unge i frågor kring insatser och åtgärder som vidtas från samhällets sida. Kontaktpersonerna har alltså i dessa fall att bedriva en mer avancerad form av kontaktskap.

Den unges uppfattning om lämplig person skall efterhöras.

Vid påföljden ungdomsvård (se 32 kap. 1 § brottsbalken) skall insatsen kunna ingå i ungdomskontraktet eller vara en del av vård med stöd av LVU (se avsnitt 5.3).

## **5 kap.**

### **1 b §**

Paragrafen är ny. Bestämmelsen i *första stycket* innebär att kommunerna i fortsättningen har en skyldighet att ha rutiner för att administrera påföljden ungdomstjänst. Det är således en obligatorisk uppgift för kommunerna.

Det är inte rätten som bestämmer det närmare innehållet i ungdomstjänsten. Av *andra stycket* framgår att det i stället är socialnämnden som skall bestämma det närmare innehållet i en utdömd ungdomstjänst. Detta skall ske i en arbetsplan. Socialnämnden skall också utse en handledare på den tilltänkta arbetsplatsen för den unge. Socialnämnden skall därtill kontrollera att arbetsplanen följs.

Skälen för bestämmelsen redovisas i avsnitt 6.1.

### **1 c §**

Paragrafen är ny. Genom bestämmelsen åläggs kommunerna att sörja för att medlingsverksamhet enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott kan erbjudas i sådana fall där gärningsmannen är under 21 år. Skälen för bestämmelsen redovisas i avsnitt 11.2.

Det är den kommun som i övrigt enligt socialtjänstlagen har ansvaret för den unge som skall svara för medlingsverksamheten för denne. När det är fråga om små kommuner kan det vara en fördel att samarbeta kommunerna emellan. Att ett sådant samarbete är möjligt framgår av 2 kap. 5 §.

## **12 kap.**

### **8 §**

Paragrafen rör socialnämndens underrättelseskyldighet vid den unges misskötsamhet av ungdomsvård och ungdomstjänst samt andra fall där det kan finnas anledning till undanröjande av sådana påföljder. Den

gäller såväl ungdomstjänst som fristående påföljd som ungdomstjänst i förening med ungdomsvård. Frågorna behandlas i avsnitt 8.3.

Underrättelseskyldigheten korresponderar med förutsättningarna för undanröjande av ungdomsvård och ungdomstjänst. Socialnämnden skall underrätta åklagarmyndigheten om det kan antas att det finns förutsättningar för åklagare att besluta om varning med stöd av 30 b § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Vidare skall socialnämnden underrätta åklagarmyndigheten om det kan antas att det finns förutsättningar för domstol att meddela varning eller undanröja påföljden enligt 32 kap. 4 § brottsbalken. I vilka fall varning kan meddelas av åklagare respektive varning eller undanröjande beslutas av domstol framgår av de nämnda bestämmelserna. Det kan vara fråga både om misskötsamhet och om hinder för verkställighet utan att det är fråga om misskötsamhet.



## Sammanfattning av betänkandet Ingripanden mot unga lagöverträdare (SOU 2004:122) i för denna lagrådsremiss relevanta delar

### *Uppdraget och utgångspunkterna för vårt arbete*

Påföljdssystemet för unga lagöverträdare ändrades senast genom en reform som trädde i kraft den 1 januari 1999. Reformen hade bl.a. till syfte att stärka de straffrättsliga principerna om proportionalitet, förutsebarhet och konsekvens. Påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten förtydligades och stramades upp. Vidare infördes slutna ungdomsvård som en ny frihetsberövande påföljd för unga lagöverträdare som begått brott innan de fyllt 18 år.

Utredningen har haft i uppdrag att följa upp och vidareutveckla 1999 års påföljdsreform. Uppdraget, som har gällt unga lagöverträdare i åldern 15–20 år, har varit mycket omfattande och avsett såväl frågan om valet av påföljd som verkställigheten av de olika påföljderna. Detta har inneburit att vi har haft att särskilt överväga möjligheterna att utveckla påföljderna och skapa nya påföljdsalternativ.

De grundläggande principer som redovisades i samband med 1999 års förändringar skulle enligt regeringens direktiv vara vägledande även för vårt arbete. Detta innebär att påföljdssystemet för unga lagöverträdare skall fortsätta att bygga på principen att barn och ungdomar som har begått brott i första hand skall bli föremål för insatser inom socialtjänsten.

Syftet med uppdraget har varit att, med upprätthållande av de ovan nämnda straffrättsliga principerna, gå vidare i arbetet med att utveckla ett påföljdssystem för unga som har ett pedagogiskt och tydligt innehåll samt att utifrån den unges behov skapa bättre förutsättningar för ett återförande till ett socialt välfungerande liv och på så sätt åstadkomma en positiv förändring.

Det har inte varit regeringens avsikt att åstadkomma någon generell straffskärpning när det gäller unga lagöverträdare. I stället har det uttalats att det måste vara ett mål att minska användningen av frihetsberövande påföljder, särskilt korta sådana.

I uppdraget har även ingått att analysera hur behovet av en nationell samordning av kompetens- och metodutveckling och spridande av allmän information och kunskap kan tillgodoses när det gäller ungdomsbrott och det allmännas ingripanden med anledning därav.

Brottsförebyggande rådet, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse har på regeringens uppdrag utvärderat 1999 års påföljdsreform för unga lagöverträdare. Myndigheterna redovisade sitt arbete i november 2002. Utvärderingen har utgjort ett värdefullt kunskapsunderlag vid utredningens arbete.

### *Utvärderingen av 1999 års påföljdsreform*

Den nyss nämnda utvärderingen av 1999 års påföljdsreform visade, såvitt den avsåg påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten, att reformen hade haft vissa effekter men att det var uppenbart att reformen

inte hade realiserats fullt ut. När det gäller slutna ungdomsvård framkom bl.a. att verkställigheten behövde förbättras samt att fortsatt behandling av den unge efter verkställigheten i regel saknades eller upphörde snart efter utskrivning trots att fortsatt vårdbehov förelåg.

### *Socialtjänstens arbete med barn och ungdomar som begår brott*

Behovet av socialtjänstens insatser inom omsorgen om barn och ungdomar har ökat. Vidare har socialtjänstens ambitioner och samhällets förväntningar på resultat höjts allt mer. Detta har sammantaget medfört att kraven på socialtjänstens arbete med barn och unga har ökat betydligt.

Socialtjänstens möjligheter att utföra ett framgångsrikt socialt arbete med barn och unga, inte minst när det gäller utredningens målgrupp, begränsas dock på grund av problem av bl.a. organisatorisk, personell, kompetensmässig och administrativ karaktär. Mot bakgrund härav har utredningen funnit att det är lämpligt att staten verkar för en större enhetlighet i fråga om kommunernas verksamhet när det gäller barn och ungdomar som begår brott. Vi föreslår att det uttryckligen skall framgå av lag att Socialstyrelsen har rätt att utfärda föreskrifter på detta område. För att minska skillnaden i utbud och kvalitet på stöd- och behandlingsinsatser m.m. mellan kommunerna, och därmed få en större likhet inför lagen, har vi framhållit vikten av samarbete och samverkan mellan kommunerna på detta område.

### *Handläggningen av ungdomsmål inom rättsväsendet*

Utredningen har inget specifikt uppdrag att utreda frågor som rör handläggningen av ungdomsmål. Vi har dock kommit fram till att vid en översyn av det allmännas ingripanden vid ungdomsbrott kan handläggningen inte lämnas utanför framställningen. Detta har medfört att vi även lämnar vissa förslag på detta område.

Vi anser att specialiseringen vid handläggning av ungdomsmål har stor betydelse för den unge som kommer i kontakt med rättsväsendet. Därför har vi betonat att polis- och åklagarmyndigheterna samt domstolarna bör lägga vikt vid och utveckla den specialisering som lagstiftaren tidigare beslutat om i fråga om myndigheternas handläggning av ungdomsmål.

Vidare har vi funnit att det finns skäl att införa ett särskilt lämplighetskrav för den advokat som skall förordnas som offentlig försvarare för en misstänkt under 18 år. Vi menar att i första hand skall sådan advokat förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper är särskilt lämplig för uppdraget. Den misstänktes möjligheter att påverka vem som utses till försvarare för honom skall dock inte inskränkas härigenom. Vid bestämmande av ersättning till försvarare i mål med tilltalad i åldern 15–17 år anser vi att det skall beaktas att dessa mål kan kräva särskilda insatser av försvararen.

Våra förslag tar även sikte på skyndsamhetskravet i 4 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) som gäller förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år. Vi menar att detta skyndsamhetskrav skall utvidgas till att gälla för brott med fängelse i straffskalan. Skälet härför är att det är angeläget att samhället reagerar

snabbt på alla brott begångna av unga. De praktiska svårigheter detta kan innebära för polisen bedömer vi vara hanterbara.

Vi föreslår också att skyldigheten i LUL att underrätta bl.a. vårdnadshavare om att åtal väckts och om tidpunkt för huvudförhandling uttryckligen skall gälla samtliga rättsinstanser. Vidare föreslår vi att vissa bestämmelser i LUL om rättegången skall äga motsvarande tillämpning vid domstolens handläggning i mål sedan åklagaren väckt talan om ny prövning av påföljdsfrågan.

När det gäller handläggning av brottsmisstanke mot barn under 15 år har vi funnit att det vid utredning enligt 31 § LUL bör finnas en möjlighet för domstol att förordna om juridiskt biträde för den unge. Möjligheten bör användas restriktivt. Det kan bli aktuellt t.ex. när brottsutredningen gäller allvarliga brott eller kan leda till att stora skadeståndsanspråk ställs mot den unge.

Vi anser att det finns skäl att i annat sammanhang än detta se över möjligheterna att använda tvångsmedel på brottsmisstänkta under 15 år. När det gäller tagande av fotografi och fingeravtryck har vi dock funnit att detta skall vara möjligt även på misstänkta som inte är straffmyndiga. Vi har också föreslagit vissa förtydliganden i LUL när det gäller polisens möjligheter att hålla kvar en person under 15 år.

#### *Överlämnande till vård inom socialtjänsten – Socialtjänstpåföljd*

Påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten kan innebära antingen vård som kommer till stånd på frivillig väg eller tvångsvård. Innehållet i påföljden kan bestå av många olika insatser från socialtjänstens sida – alltifrån mindre omfattande till mycket ingripande åtgärder. Mindre ingripande åtgärder kan t.ex. vara samtalskontakt med socialsekreterare och förordnande av kontaktperson. Exempel på betydligt mer ingripande åtgärder är deltagande i strukturerad öppenvård, t.ex. multisystemisk terapi, MST, och institutionsplaceringar.

Utredningen har funnit att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten skall användas endast när den unge efter en kvalificerad bedömning har befunnits löpa risk för fortsatt brottsligt beteende och därför är i behov av kraftfulla åtgärder av socialtjänsten.

Vidare är vi av uppfattningen att påföljden av pedagogiska skäl och i tydliggörande syfte bör ändra namn. Vårt förslag på nytt namn är socialtjänstpåföljd.

För att tydliggöra socialtjänstens roll i rättssystemet föreslår vi att det skall upprättas ett kontrakt baserat på vårdplanen, ett ungdomskontrakt, vid sådan socialtjänstpåföljd som innebär att åtgärder skall vidtas med samtycke av den unge och dennes vårdnadshavare, dvs. när fråga är om vård med stöd av socialtjänstlagen (2001:453, SoL). Ungdomskontraktet skall undertecknas av berörda parter och bifogas domen. Domstolen skall i domen meddela föreskrift om att den unge är skyldig att uppfylla sin del av kontraktet. Vid socialtjänstpåföljd där åtgärderna skall vidtas tvångsvis med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) skall den upprättade vårdplanen bifogas domen.

Vi har även förslag till förbättringar vad gäller handlägnings- och verkställighetsfrågor. Våra förslag i denna del innebär bl.a. att åklagarens skyldighet att inhämta yttrande tidigareläggs till den tidpunkt då han

finner att det föreligger skälig misstanke om brott, att åklagaren skall ha möjlighet att meddela den unge en varning om denne missköter verkställigheten av påföljden och att domstolen, om åklagaren har väckt talan om undanröjande av påföljden, skall ha möjlighet att i stället ändra innehållet i den pågående socialtjänstpåföljden.

Vi har även framhållit vikten av att de handläggande socialsekreterarna har såväl nödvändig kunskap om vad yttranden och vårdplaner skall innehålla som förståelse för ändamålet med handlingarna hos åklagare och domstol. För att underlätta socialtjänstens arbete anser vi att Riksåklagaren och Socialstyrelsen bör sammanställa blanketter för yttrande enligt 11 § LUL och för återrapportering till åklagaren när påföljden inte fungerar.

Vi förordar också att relativt omfattande utbildningsinsatser görs inom socialtjänsten beträffande påföljdssystemet för unga lagöverträdare.

Det mervärde ett gott samarbete mellan socialtjänsten och rättsväsendet kan skapa har framhållits tidigare i olika sammanhang. Utvärderingen av 1999 års påföljdsreform tyder emellertid på att de förhoppningar som har ställts på sådan ökad samverkan och ökat samarbete inte har infriats, utan att det återstår mycket att göra i denna fråga. Vi anser därför att det bör säkerställas att rutiner skapas som leder till att en samverkan kommer till stånd i landet mellan de aktörer som har att verka i samband med ingripanden mot ungdomsbrott. Vi föreslår att socialtjänsten skall verka för att socialsekreterare och representanter för rättsväsendet regelbundet utbyter information och erfarenheter på ett övergripande plan.

### *Böter*

Vi har funnit att det finns påtagliga nackdelar sammankopplade med bötesstraffet som påföljd för unga lagöverträdare. Det bör därför strävas efter en minskad användning av bötesstraff i form av dagsböter för den gruppen lagöverträdare.

Som närmare utvecklas i nästa avsnitt föreslår utredningen att ungdomstjänst görs till en självständig påföljd. Ett skäl till att införa ett sådant påföljdsalternativ för unga lagöverträdare är att det i många avseenden är bättre för ungdomar än böter och andra påföljder och att det i stor utsträckning kan ersätta framför allt böter som påföljd. Vi menar också att det framstår som ändamålsenligt att öka användningen av ungdomstjänst på bekostnad av böter även när det finns behov av att förena socialtjänstpåföljden med en tilläggsföljd.

### *Ungdomstjänst*

Påföljdsreformen år 1999 innebar att ungdomstjänst infördes som tilläggsföljd till påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. Uppgiften att administrera ungdomstjänsten lades på kommunerna, dock utan att kommunerna ålades någon formell skyldighet att kunna göra detta. Brottsförebyggande rådet fann vid sin utvärdering av reformen att det hösten 2001 var endast drygt hälften av kommunerna som kunde ordna ungdomstjänst.

Vår översyn av påföljdssystemet har givit vid handen att det finns behov av ytterligare påföljdsalternativ för unga lagöverträdare. Det är angeläget att finna alternativ som i möjligaste mån kan ersätta användningen av såväl böter som kortare frihetsberövanden. Behovet gör sig särskilt gällande för åldersgruppen 15–17 år. Vi har därvid funnit att ungdomstjänst, rätt utformad, kan vara en tydlig och pedagogisk påföljd för unga. Ungdomstjänst får även anses vara förenlig med de straffrättsliga principerna om proportionalitet, förutsebarhet och konsekvens. Vi föreslår därför att ungdomstjänst skall införas som självständig påföljd för unga lagöverträdare. Vi föreslår vidare att det skall vara en obligatorisk uppgift för kommunerna att administrera ungdomstjänst. Den nuvarande ordningen strider mot principen om allas likhet inför lagen och kan inte anses förenlig med art. 2 i FN:s konvention om barnets rättigheter.

Ungdomstjänsten kan inte rangordnas i svårighetsgrad i förhållande till de övriga påföljderna. Vi har uppfattningen att domstolen i stället skall ha så stora möjligheter som möjligt att använda den påföljd som passar bäst i det enskilda fallet. Tillämpningen av ungdomstjänst bör dock begränsas till andra fall än de där endast böter är stadgat för det aktuella brottet. Även om ungdomstjänst som självständig påföljd kan användas för unga lagöverträdare upp till 21 år, torde användningen av påföljden för åldersgruppen 18–20 år bli begränsad.

Ungdomstjänsten skall bestå av oavlönat arbete samt innehålla moment som innebär att villkoren för ungdomstjänsten klargörs för den unge och som ger den unge möjligheter att reflektera över sin livssituation samt diskutera det brott han har gjort sig skyldig till. Ungdomstjänsten skall även bestå av ett avslutande moment där den unge får en återkoppling till hur han genomfört verkställigheten av påföljden. De moment som inte utgör arbete skall fylla ett mindre antal av de utdömda timmarna ungdomstjänst. Socialstyrelsen skall ges bemyndigande att utfärda föreskrifter beträffande den närmare utformningen och hanteringen av ungdomstjänsten. Det antal timmar som kan komma ifråga för ungdomstjänst som självständig påföljd skall vara lägst 20 och högst 150.

Domstolen skall även i fortsättningen finna den unge lämplig för ungdomstjänst för att kunna döma till denna påföljd. Nivån för när man skall kunna komma i fråga för ungdomstjänst bör dock enligt utredningens mening inte sättas särskilt högt. Ytterligare en förutsättning för att domstolen skall kunna döma till ungdomstjänst är att den tilltalade har samtyckt till det.

För ungdomstjänstens utförande skall socialtjänsten upprätta en för den unge individuell arbetsplan. På varje arbetsplats där ungdomstjänst skall fullgöras skall det utses en handledare för de till ungdomstjänst dömda unga lagöverträdarna. Såväl handledaren på arbetsplatsen som socialtjänsten skall kontrollera att arbetsplanen följs.

Misskötsamhet av allvarigare slag skall leda till att åklagaren för talan vid domstol om undanröjande av ungdomstjänsten. När det finns skäl för det skall åklagaren eller domstolen meddela den unge en varning. Vi föreslår att Socialstyrelsen skall ge ut föreskrifter och allmänna råd om vilka åtgärder socialtjänsten skall vidta i situationer när de unga på olika sätt missköter en ådömd ungdomstjänst.

Även i fall där det krävs större ändringar i en redan upprättad arbetsplan bör saken normalt bli föremål för domstolens prövning. Vi anser att Socialstyrelsen skall ge socialtjänsten vägledning också i dessa situationer.

### *Socialtjänstpåföljd i kombination med ungdomstjänst eller böter*

Det finns starka samhällsnyttiga skäl till att i möjligaste mån använda den påföljd som kan förmodas vara mest effektiv i fråga om att motverka att den unge lagöverträdaren återfaller i brott. Det är också angeläget att i görligaste mån undvika frihetsberövande påföljder. Utrymmet för att använda socialtjänstpåföljd bör mot den bakgrunden vara så omfattande som möjligt. Domstolen skall därför även i fortsättningen kunna kombinera socialtjänstpåföljden med antingen ungdomstjänst eller böter om det finns behov av detta med hänsyn till proportionalitetsprincipen.

När socialtjänstpåföljden skall kombineras med en tilläggsåtgärd föreslår vi att den i första hand skall kombineras med ungdomstjänst. Böter bör i princip användas endast när den unge inte bedöms lämplig för eller inte samtycker till ungdomstjänst.

Socialstyrelsen skall, enligt vad vi föreslår, genom tillämpningsföreskrifter utforma ungdomstjänst som tilläggsåtgärd.

### *Den s.k. ryggsäcken – olika former för stöd och kontroll*

Som ett led i en förstärkning av samarbetet mellan berörda myndigheter, vårdgivare och skola har utredningen haft i uppdrag att lämna förslag på en modell där en person utses att ha ett särskilt ansvar för den unge genom dels kontroll och uppföljning, dels samordning av de insatser och åtgärder som vidtas från samhällets sida; något som i direktiven har benämningen ryggsäck.

I Sverige är förordnandet av kontaktperson enligt socialtjänstlagen en av de mest använda insatserna för barn och ungdomar. En bra fungerande kontaktperson, såväl enligt socialtjänstlagen som LVU, kan enligt utredningens bedömning mycket väl fullgöra den funktion en ryggsäck är tänkt att ha. Insatsen kontaktperson skall därför kunna komma i fråga som hittills.

De som är kontaktpersoner för unga som begår brott och riskerar att skapa sig en kriminell livsstil behöver särskild kompetens och handledning för att kunna utföra ett bra arbete. Vi föreslår därför att insatsen kontaktperson bör utvecklas till ett mer avancerat stöd i de fall detta behövs. För att markera att de kvalificerade kontaktpersonerna skall bedriva en avancerad form av kontaktmannaskap anser vi att insatsen bör få en särskild benämning. Vi föreslår namnet mentor. Socialstyrelsen skall ge socialtjänsten i kommunerna vägledning i vilka krav som bör ställas såväl på kontaktpersonerna och mentorerna som på socialtjänsten när insatsen vidtas för unga som begår brott.

För de under 15 år som begår brott, särskilt för de allra yngsta, har vi ansett det viktigt att behovet av en mentor alltid utreds. Vid socialtjänstpåföljd skall insatsen kunna ingå i ungdomskontraktet eller vara en del av LVU-vården. Vi föreslår att socialtjänsten i sitt yttrande enligt

11 § LUL särskilt skall redovisa sina överväganden i fråga om behovet härav. Bilaga 1

Den tänkta s.k. ryggsäcken skall ta ett helhetsgrepp om den unge och hans situation. Det centrala för den unge är familjen, skolan, vännerna och närmiljön. Det ligger därför nära till hands att även dra paralleller mellan ryggsäcken och användningen av strukturerade öppenvårdsprogram. Vi kan se att sådana program i många fall kan vara en lämplig insats för barn och unga som begår brott.

### *Medling*

Vi har haft i uppdrag att överväga bl.a. vilken ställning i rättsprocessen medlingen bör ha. Vi har därvid funnit att det inte finns övertygande skäl för att införa medling som en påföljd i straffsystemet. Inte heller finns det bärande skäl för att införa ett system med villkorade straffvarningar. Det finns inte heller tillräckliga skäl för att föreslå att den omständigheten att den unge deltar i medling skall utgöra en självständig grund för straffvarning. Utredningen har även avvisat tanken på att ändra i reglerna i 29 kap. brottsbalken (BrB) i syfte att få domstolarna att vid straffmätningen och påföljdsvalet i större utsträckning beakta att medling har skett.

Vi är dock av den uppfattningen att olika möjligheter bör tas tillvara för att öka förutsättningarna för användning av medlingsinstitutet. Även om det inte finns tillräckliga kunskaper för att man med någorlunda säkerhet skall kunna uttala sig om medlingens rehabiliterande effekt på unga gärningsmän, får de erfarenheter som hittills vunnits av genomförda medlingar ändå anses goda. Det finns därför anledning att utgå från att det skulle vara positivt om medlingen kunde komma till användning i större utsträckning framöver. Mot den bakgrunden föreslår utredningen att det i bestämmelsen om straffvarning i 17 § LUL skall anges att vid bedömningen av om sådant beslut skall meddelas, skall särskilt beaktas den unges vilja att medverka till att medling enligt medlingslagen kommer till stånd. Vi föreslår också att tidsfristen för beslut i åtalsfrågan skall få förlängas i de fall medling är aktuellt.

När det gäller frågan om hur medlingsverksamheten bör organiseras har vi bedömt det som mest lämpligt att den bedrivs inom kommunernas socialtjänst. Enligt vår mening finns det för närvarande inte tillräckliga skäl för att göra medlingsverksamheten obligatorisk för kommunerna. Vi förordar att Socialstyrelsen utgör samordnande nationell enhet på området och att styrelsen får i uppdrag att vara ansvarig för ett fortsatt stöd för landets medlingsverksamheter.

### *Samordning av kompetens och metodutveckling och spridande av allmän information och kunskap*

Kompetensen när det gäller vård och behandling av barn och ungdomar med beteendeproblem är fördelad på många olika aktörer. Mycket medel och resurser satsas på forskning och utveckling på flera håll.

Det är av största vikt att de insatser som vidtas för barn och ungdomar med asocialt beteende utgår från vetenskap eller beprövad erfarenhet.

Det är därför angeläget att finna en ordning som medför att resultaten av den forskning och de satsningar som görs sprids så att de kommer till deras kännedom som i sin verksamhet har användning för dessa resultat, bl.a. socialtjänsten i kommunerna. Det finns behov av en aktör med en helhetssyn och med ansvar att bevaka den forskning som bedrivs och den verksamhet som pågår. Denna aktör skall även ha förutsättningar att sprida sådan information och kunskap. Eftersom det handlar om insatser för barn och ungdomar framstår Socialstyrelsen enligt utredningen som det mest naturliga valet för detta uppdrag.

Utredningen föreslår alltså att Socialstyrelsen skall få i uppdrag att samordna kompetens- och metodutveckling och till socialtjänsten sprida allmän information och kunskap när det gäller ungdomsbrott och det allmännas ingripanden med anledning därav.

#### *Ekonomiska konsekvenser av utredningens förslag*

Utredningens förslag innebär att det allmännas ingripanden vid ungdomsbrott avsevärt förbättras. Utredningen bedömer att flera av förslagen bör kunna finansieras inom befintliga ekonomiska ramar eller genom en omprioritering inom befintliga resurser. Samtliga förslag är emellertid inte möjliga att genomföra utan ökade kostnader för såväl staten som den kommunala sektorn.



## Utdrag ur betänkandets lagförslag

### 1 Förslag till lag om verkställighet av ungdomstjänst

Härigenom föreskrivs följande.

**1 §** Denna lag avser verkställighet av dom på ungdomstjänst enligt 32 kap. 3 och 4 §§ brottsbalken.

**2 §** Socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2001:453) har ansvaret för den unge, ansvarar för verkställigheten.

**3 §** Verkställigheten av ungdomstjänst skall bestå i

1. samhällsnyttigt arbete,
2. inledande och avslutande åtgärder som tar sikte på den unges genomförande av arbetsuppgifterna, och
3. åtgärder som är ägnade att förhindra fortsatt brottslig verksamhet.

Socialnämnden skall i varje enskilt fall bestämma det närmare innehållet i de av rätten utdömda timmarna ungdomstjänst genom att upprätta en arbetsplan.

**4 §** Verkställigheten får inledas om den dömde inte inom föreskriven tid har överklagat domen när det gäller påföljden. Detta gäller även om åklagare eller målsägande har överklagat domen.

Socialnämnden skall se till att verkställigheten inleds så snart det får ske.

**5 §** En arbetsplan för ungdomstjänst skall innehålla uppgifter om dels var arbetet skall utföras, vilka arbetstider som skall gälla, det minsta och det högsta antalet timmar som den dömde har att fullgöra per vecka eller månad samt de övriga föreskrifter som är nödvändiga för verkställigheten, dels omfattningen av åtgärder enligt 3 § första stycket 2 och 3 och när och hur dessa åtgärder skall genomföras.

**6 §** Socialnämnden skall genom besök eller på annat lämpligt sätt kontrollera att den upprättade arbetsplanen för ungdomstjänst följs.

**7 §** Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om den närmare utformningen av ungdomstjänst enligt 32 kap. 3 och 4 §§ brottsbalken.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken,  
*dels* att 31 kap. 1 a § skall upphöra att gälla,  
*dels* att rubriken till 1 kap. och 29 kap. skall ha följande lydelse,  
*dels* att 1 kap. 3 §, 29 kap. 7 §, 30 kap. 1 och 5 §§, 31 kap. 1 §, 33 kap. 6 och 8 §§, 34 kap. 11 §, 36 kap. 12 § samt 38 kap. 2, 3, 6, 8, 9 och 16 §§ skall ha följande lydelse,  
*dels* att det i lagen skall införas nya bestämmelser, 1 kap. 7 §, 30 kap. 12 §, 33 kap. 7 a §, 34 kap. 8 § och 35 kap. 11 § av följande lydelse,  
*dels* att det skall införas ett nytt kapitel, kap. 32 med följande rubrik och lydelse,  
*dels* att den i 33 kap. 5 §<sup>1</sup> gjorda hänvisningen till lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård byts ut mot hänvisning till lagen (2006:000) om verkställighet av sluten ungdomsvård,  
*dels* att den i 33 kap. 7 §<sup>2</sup> gjorda hänvisningen till 10 a § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård byts ut mot hänvisning till 13 § lagen (2006:000) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 1 kap.

#### Om brott och brottspåföljder

#### Om brott och brottspåföljder m.m.

### 3 §<sup>3</sup>

Med påföljd för brott förstås i denna balk straffen böter och fängelse samt villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård.

Med påföljd för brott förstås i denna balk straffen böter och fängelse samt villkorlig dom, skyddstillsyn, överlämnande till särskild vård och ungdomstjänst.

### 30 kap.

#### Om val av påföljd

### 1 §<sup>4</sup>

Vid val av påföljd är fängelse att anse som en svårare påföljd än villkorlig dom och skyddstillsyn.

Bestämmelser om användningen av överlämnande till särskild vård finns i 31 kap.

*Bestämmelser om användningen av överlämnande till särskild vård finns i 31 och 32 kap.*

### 5 §<sup>5</sup>

*För brott för vilket ingår fängelse i straffskalan och som någon begått innan han fyllt*

<sup>1</sup> Senaste lydelse 2000:175.

<sup>2</sup> Senaste lydelse 2000:175.

<sup>3</sup> Senaste lydelse 1988:942.

<sup>4</sup> Senaste lydelse 1988:942.

<sup>5</sup> Senaste lydelse 1998:604.

*tjugoett år får rätten döma till ungdomstjänst, om den tilltalade samtycker till det.*

För brott som någon begått innan han fyllt arton år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Att rätten därvid i första hand skall bestämma påföljden till slutet ungdomsvård i stället för fängelse framgår av 31 kap. 1 a §.

*För brott som någon begått innan han fyllt arton år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Att rätten därvid i första hand skall bestämma påföljden till slutet ungdomsvård i stället för fängelse framgår av 32 kap. 5 §.*

För brott som någon begått efter det att han fyllt arton men innan han fyllt tjugoett år får rätten döma till fängelse endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det.

## 12 §

*Vid val av påföljd skall rätten som skäl för ungdomstjänst beakta om sådan påföljd med hänsyn till brottslighetens straffvärde samt till den unges person och övriga omständigheter framstår som den lämpligaste påföljden.*

## 31 kap.

### Om överlämnande till särskild vård

#### 1 §<sup>6</sup>

*Kan den som är under tjugoett år och som begått brott bli föremål för vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga får rätten överlämna åt socialnämnden att föranstalta om nödvändig vård inom socialtjänsten enligt en för den tilltalade av nämnden uppgjord vårdplan. Överlämnande får ske endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med böter eller med särskild föreskrift om ungdomstjänst enligt tredje stycket, kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den tilltalades tidigare brottslighet.*

*Att den som är under tjugoett år kan dömas till socialtjänstpåföljd framgår av 32 kap. 1 §. Att den som begått brott innan han fyllt arton år kan dömas till slutet ungdomsvård framgår av 32 kap. 5 §.*

*Framgår det av den upprättade*

<sup>6</sup> Senaste lydelse 2001:457.

planen att den tilltalade skall bli föremål för vård eller annan åtgärd med stöd av socialtjänstlagen, skall rätten meddela föreskrift om att han skall genomgå sådan vård eller åtgärd.

Om det behövs med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet, får rätten förena ett överlämnande till vård inom socialtjänsten med

1. dagsböter, högst tvåhundra, vare sig böter har föreskrivits för brottet eller inte, eller

2. en särskild föreskrift om att den tilltalade skall utföra oavlönat arbete eller delta i annan särskilt anordnad verksamhet (ungdomstjänst) i lägst tjugo och högst etthundra timmar, om den tilltalade samtycker till det.

En föreskrift om ungdomstjänst får ändras eller upphävas på talan av åklagare, när det finns skäl till det.

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet och det bedöms vara ägnat att främja den dömdes anpassning i samhället, får rätten, i samband med överlämnande enligt första stycket, föreskriva att den dömde på tid och sätt som anges i domen skall biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. Sådan föreskrift får meddelas endast med den skadelidandes samtycke.

#### 1 a §<sup>7</sup>

Har någon begått brott innan han fyllt 18 år och finner rätten med tillämpning av 30 kap. att påföljden bör bestämmas till fängelse, skall den i stället bestämmas

<sup>7</sup> Senaste lydelse 1998:604.

*påföljden till sluten ungdomsvård under viss tid. Detta gäller dock inte om det, med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller annan omständighet, finns särskilda skäl däremot.*

*Rätten får bestämma tiden för sluten ungdomsvård till lägst fjorton dagar och högst fyra år. Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.*

### **32 kap.**

#### **Om särskilda påföljder m.m. för unga**

##### *1 §*

*Om den som är under tjuogoett år och som begått brott har behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga för att inte göra sig skyldig till fortsatt brottslighet och kan sådan vård eller åtgärd beredas honom, får rätten döma till socialtjänstpåföljd om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst eller böter, kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den tilltalades tidigare brottslighet.*

*Skall vården beredas och åtgärderna komma till stånd med stöd av socialtjänstlagen skall rätten fastställa en mellan socialnämnden och den unge överenskommen behandling (ungdomskontrakt), vars innehåll skall framgå av domen.*

*Skall vården beredas och åtgärderna komma till stånd med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga skall detta framgå av en för den unge av socialnämnden uppgjord vårdplan, som skall fogas till domen.*

*Om skada på egendom har uppkommit genom brottet får rät-*

*ten, om det bedöms vara ägnat att främja den dömdes anpassning i samhället, i samband med att den dömer till socialtjänstpåföljd, föreskriva att den dömde på tid och sätt som anges i domen skall biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. Sådan föreskrift får meddelas endast med den skadelidandes samtycke.*

## 2 §

*Har domstol med stöd av 1 § första stycket dömt någon till socialtjänstpåföljd och bryter därefter den dömde i väsentlig grad mot den överenskommelse om behandling som intagits i ett ungdomskontrakt enligt 1 § andra stycket, får, efter ansökan av åklagare, den rätt som först dömt i målet*

*1. meddela den dömde en varning om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd,*

*2. med upphävande av den tidigare fastställda överenskommelsen om behandling fastställa en ny sådan överenskommelse (ungdomskontrakt), eller*

*3. undanröja den ådömda socialtjänstpåföljden och döma till annan påföljd för brottet.*

*Vid tillämpning av första stycket 3 skall skälig hänsyn tas till vad den dömde undergått till följd av socialtjänstpåföljden, till böter som har dömts ut enligt 32 kap. 4 § och till sådan ungdomstjänst enligt nämnda paragraf som han kan ha utfört.*

*Bestämmelserna i första stycket 2 och 3 och andra stycket gäller även i de fall då det fastställda kontraktet inte fullföljs av annat skäl än som anges i första stycket.*

*Bestämmelserna i första stycket 3 och andra stycket gäller även om*

*den vård eller de åtgärder som angetts i en sådan vårdplan som anges i 32 kap 1 § tredje stycket inte kommer till stånd eller om vården eller åtgärderna i väsentlig utsträckning avviker från vårdplanen.*

### 3 §

*Har någon innan han fyllt tjugott år begått brott för vilket fängelse ingår i straffskalan får rätten, om den tilltalade samtycker till det, döma till ungdomstjänst. Den som döms till ungdomstjänst skall åläggas att utföra oavlönat arbete och delta i pedagogisk verksamhet i sammanlagt lägst 20 och högst 150 timmar.*

*Den dömda skall fullgöra ungdomstjänsten enligt en arbetsplan som upprättas av socialnämnden.*

*Om den dömda inte iakttar vad som åligger honom enligt en dom på ungdomstjänst, får, efter ansökan av åklagare, den rätt som först dömt i målet, efter omständigheterna*

*1. besluta att varning skall meddelas den dömda,*

*2. ändra omfattningen av den tidigare utdömda ungdomstjänsten, eller*

*3. undanröja domen på ungdomstjänst och bestämma annan påföljd för brottet.*

*Även om fall som avses i tredje stycket inte föreligger skall bestämmelserna under 2 och 3 tillämpas om ungdomstjänsten inte kan komma till stånd utan att betydande avvikelser görs från den av socialnämnden upprättade arbetsplanen.*

*Undanröjs domen på ungdomstjänst, skall vid påföljdens bestämmande skälig hänsyn tas till vad den dömda har undergått till följd av den tidigare domen. Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (2006:000) om verkställig-*

4 §

*Om det behövs med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet, får rätten förena en socialtjänstpåföljd*

*1. med ungdomstjänst, lägst tjugo och högst etthundra timmar eller, om ungdomstjänst inte kan komma till stånd,*

*2. med dagsböter, högst tvåhundra, vare sig böter har föreskrivits för brottet eller inte.*

5 §

*Har någon begått brott innan han fyllt arton år och finner rätten med tillämpning av 30 kap. att påföljden bör bestämmas till fängelse, skall den i stället bestämma påföljden till sluten ungdomsvård under viss tid. Detta gäller dock inte om det, med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller annan omständighet, finns särskilda skäl däremot.*

*Rätten får bestämma tiden för sluten ungdomsvård till lägst fjorton dagar och högst fyra år.*

*Om det finns särskilda skäl får rätten, i stället för att förordna att den dömda skall stanna kvar i häkte i avvaktan på att domen på sluten ungdomsvård vinner laga kraft, besluta att domen i den delen får verkställas omedelbart.*

*Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (2006:000) om verkställighet av sluten ungdomsvård.*

6 §

*Om någon har begått ett brott sedan han fyllt femton men innan han fyllt arton år, får rätten meddela straffvarning om det finns särskilda skäl därtill och det är uppenbart att brottet har skett av okynne eller förhastande.*

*Vid bedömningen av om straff-*



*varning skall meddelas skall, utöver vad som följer av första stycket, särskilt beaktas den unges vilja att ersätta målsäganden för skada som uppkommit genom brottet, att avhjälpa eller begränsa skadan, att medverka till att medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott kommer till stånd eller att på annat sätt gottgöra målsäganden.*

*Straffvarning får inte meddelas, om något väsentligt allmänt eller enskilt intresse därigenom åsidosätts. Vid bedömningen av om något väsentligt allmänt intresse åsidosätts skall särskilt beaktas om den unge tidigare har gjort sig skyldig till brott.*

### **33 kap.**

#### **Om avräkning av anhållnings- och häktetid m.m.**

##### **6 §<sup>8</sup>**

Om någon döms till fängelse på viss tid eller till slutet ungdomsvård eller om rätten med tillämpning av 34 kap. 1 § 1 förordnar att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och den dömda med anledning av misstanke om brott som prövats genom dom i målet har varit berövad friheten på sätt som enligt 19 a § första stycket lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. får tillgodoräknas som tid under vilken påföljden verkställts i anstalt eller vid ett särskilt ungdomshem, får rätten förordna att påföljden skall anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant förordnande är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.

Om rätten undanröjer en villkorlig dom eller en skyddstillsyn och i stället dömer till fängelse på viss tid eller till slutet ungdomsvård, gäller första stycket även i fråga om sådana frihetsberövanden som anges i 19 a § andra stycket lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

Om någon döms till böter och med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, har varit berövad friheten på sätt som enligt första stycket får tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten förordna att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

Om någon döms till böter *eller ungdomstjänst* och med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, har varit berövad friheten på sätt som enligt första stycket får tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten förordna att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

<sup>8</sup> Senaste lydelse 2000:175.

### Vissa bestämmelser om sammanträffande av brott och förändring av påföljd

## 8 §

*Har den som för brott dömts till ungdomstjänst begått annat brott innan påföljden börjat verkställas skall rätten, om påföljden även för detta brott bestäms till ungdomstjänst, vid bestämmande av antalet timmar i möjlig mån iaktta att antalet timmar tillhoppa inte överstiger det antal som skulle ha bestämts som gemensam påföljd för brotten.*

11 §<sup>9</sup>

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn eller slutet ungdomsvård, skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år eller slutet ungdomsvård i minst två år och en dom på böter *eller* förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan de förstnämnda påföljderna har börjat verkställas, skall fängelsestraffet eller utdömd slutet ungdomsvård träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, *ungdomstjänst* eller slutet ungdomsvård, skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år eller slutet ungdomsvård i minst två år och en dom på böter, förvandlingsstraff för böter *eller ungdomstjänst* som har meddelats innan de förstnämnda påföljderna har börjat verkställas, skall fängelsestraffet eller utdömd slutet ungdomsvård träda i stället för den andra påföljden.

## 35 kap.

### Om bortfallande av påföljd

## 11 §

*Ådömd ungdomstjänst bortfaller, om domen inte börjat verkställas innan fem år förflutit från det att domen vann laga kraft.*

*Avbryts verkställigheten av ung-*

<sup>9</sup> Senaste lydelse 1998:604.

*domstjänsten skall vad som sägs i första stycket tillämpas på motsvarande sätt i fråga om den fortsatta verkställigheten. Tiden skall räknas från dagen för avbrottet.* Bilaga 2

### **38 kap. Rättegångsbestämmelser m.m.**

#### 2 §<sup>10</sup>

Har domstol med stöd av 31 kap. 1 § överlämnat någon till vård inom socialtjänsten och bryter därefter den dömde i väsentlig grad mot en föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § andra eller tredje stycket, får efter ansökan av åklagare den rätt som först dömt i målet undanröja förordnandet om överlämnande till vård och döma till annan påföljd för brottet. Därvid skall skälig hänsyn tas till böter som har dömts ut enligt 31 kap. 1 § tredje stycket 1 och till vad den dömde undergått till följd av en föreskrift om ungdomstjänst enligt 31 kap. 1 § tredje stycket 2.

Rätten kan, i stället för att undanröja förordnandet enligt första stycket, besluta att varning skall meddelas den dömde, om detta är en tillräcklig åtgärd.

Även om fall som avses i första stycket inte föreligger skall bestämmelserna där tillämpas på motsvarande sätt om den planerade vården eller åtgärderna som socialnämnden redovisat i yttrande enligt 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare inte kommer till stånd eller om vården i väsentlig utsträckning avviker från den i yttrandet redovisade planen. Detsamma gäller när domstolen har överlämnat någon till vård med stöd av 31 kap. 2 § och den vård som socialnämnden i yttrande

Har domstol överlämnat någon till vård med stöd av 31 kap. 2 § får efter ansökan av åklagare den rätt som först dömt i målet undanröja förordnandet om överlämnande till vård och döma till annan påföljd för brottet om den vård som socialnämnden i yttrande till domstolen har förklarat sig ämna föranstalta om visar sig inte kunna anordnas.

<sup>10</sup> Senaste lydelse 1998:604.

till domstolen har förklarat sig ämna föranstalta om visar sig inte kunna anordnas.

3 §<sup>11</sup>

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där villkorlig dom meddelats. *Fråga om åtgärd enligt 31 kap. 1 § fjärde stycket tas upp av den rätt som först avgjort det mål i vilket dömts till överlämnande till vård inom socialtjänsten.*

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid den tingsrätt, inom vars område den övervakningsnämnd som har gjort framställning i ärendet är verksam, eller vid den rätt som först avgjort det mål där skyddstillsyn dömts ut.

Mål som avses i denna paragraf får också tas upp av en domstol, där brottmål mot den dömda är anhängigt, eller av rätten i den ort, där den dömda mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där villkorlig dom meddelats.

Mål som avses i denna paragraf, samt *fråga om åtgärd enligt 32 kap. 2 § och 32 kap. 3 § tredje och fjärde styckena*, får också tas upp av en domstol, där brottmål mot den dömda är anhängigt, eller av rätten i den ort, där den dömda mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

6 §<sup>12</sup>

Nämndemän skall delta när en tingsrätt avgör en fråga, som avses i 2 eller 2 a § eller i 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 § samt åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket eller 34 kap. 6 § andra stycket.

Nämndemän skall delta när en tingsrätt avgör en fråga, som avses i 2 eller 2 a § eller i 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 §, 32 kap. 2 §, 32 kap. 3 § tredje och fjärde stycket eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 § samt åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket eller 34 kap. 6 § andra stycket.

Vid avgörande av en fråga som avses i 27 kap. 2 a § tredje stycket eller 5 § tredje stycket eller 28

<sup>11</sup> Senaste lydelse 1998:604.

<sup>12</sup> Senaste lydelse 1998:604.

kap. 11 § första och andra styckena, är en tingsrätt domför med en lagfaren domare. Bilaga 2

#### 8 §<sup>13</sup>

I mål om åtgärd enligt 2 eller 2 a § eller i 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 §, 28 kap. 9 §, 31 kap. 1 § fjärde stycket eller 34 kap. 10 § andra stycket skall tingsrätten ge den dömde tillfälle att yttra sig. Begär han att bli hörd muntligen, skall han ges tillfälle till det. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömde ges tillfälle att yttra sig, om det är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

I mål om åtgärd enligt 2 eller 2 a § eller i 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 §, 28 kap. 9 § eller 32 kap. 2 § eller 32 kap. 3 § tredje eller fjärde stycket eller 34 kap. 10 § andra stycket skall tingsrätten ge den dömde tillfälle att yttra sig. Begär han att bli hörd muntligen, skall han ges tillfälle till det. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömde ges tillfälle att yttra sig, om det är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

En åtgärd enligt 28 kap. 11 § första och andra styckena får beslutas utan att den dömde ges tillfälle att yttra sig.

#### 9 §<sup>14</sup>

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket eller 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena, 31 kap. 1 § fjärde stycket eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 § gäller omedelbart, om inte något annat förordnas. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5 eller 6 § angående föreskrifter, övervakning eller prøvotid.

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket eller 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena, 32 kap. 2 § första stycket 1 och 2, 32 kap. 3 § tredje stycket 1 och 2, 32 kap. 3 § fjärde stycket såvitt avser hänvisningen till p. 2 eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 § gäller omedelbart, om inte något annat förordnas. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4,5 eller 6 § angående föreskrifter, övervakning eller prøvotid.

#### 16 §<sup>15</sup>

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättning från staten för skador som har orsakats av den dömde vid sådant oavlönat arbete som avses i 27 kap. 2 a § första stycket, 28 kap. 2

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättning från staten för skador som har orsakats av den dömde vid sådant oavlönat arbete som avses i 27 kap. 2 a § första stycket, 28 kap. 2

<sup>13</sup> Senaste lydelse 1998:604.

<sup>14</sup> Senaste lydelse 1998:604.

<sup>15</sup> Senaste lydelse 1998:604.

a § första stycket samt 31 kap. 1 § a § första stycket, 32 kap. 3 § Bilaga 2  
tredje stycket 2. första stycket samt 32 kap. 4 § 1.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken att 20 kap. 7 §, 21 kap. 10 §, 25 kap. 1 och 2 §§, 29 kap. 2 §, 36 kap. 1 §, 49 kap. 5 §, 51 kap. 25 § och 52 kap. 7 § skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

**21 kap.**

10 §<sup>16</sup>

Offentlig försvarare har rätt till skäligen ersättning av allmänna medel för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Ersättningen för arbete skall bestämmas med utgångspunkt i den tidsåtgång som är rimlig med hänsyn till uppdragets art och omfattning och med tillämpning av den timkostnadsnorm som regeringen fastställer.

*Vid bestämmande av ersättning till offentlig försvarare för den som inte har fyllt 18 år skall beaktas att mål med unga lagöverträdare kan kräva särskilda insatser av försvararen.*

Timersättningen får avvika från timkostnadsnormen, om den skicklighet och den omsorg som uppdraget utförts med eller andra omständigheter av betydelse ger anledning till det.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer den taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättningen i vissa fall samt meddelar föreskrifter om beräkning av ersättningen för tidsspillan.

En offentlig försvarare får inte förbehålla sig eller ta emot ersättning av den misstänkte. Har detta skett är förbehållet utan verkan och den offentlige försvararen skall till den misstänkte betala tillbaka vad han eller hon uppburit.

**29 kap.**

2 §<sup>17</sup>

Över fråga, som hör till rättegången, skall röstas särskilt.

Över fråga som avser ansvar skall röstas i ett sammanhang. Om det kan påverka utgången i målet, skall dock röstas särskilt angående

1. frågan om den tilltalade begått gärningen och hur denna i sådant fall skall bedömas,

---

3. frågan om påföljd, utom såvitt gäller storleken av dagsbot, föreskrifter, varning, övervakning, förlängning av prøvotid eller verkställighet av påföljd,

---

Anser någon ledamot att den tilltalade skall överlämnas till särskild vård av annat slag än som avses i 31 kap. 1 a § brottsbalken,

---

Anser någon ledamot att den tilltalade skall dömas till socialtjänstpåföljd eller överlämnas till särskild vård av annat slag än som

<sup>16</sup> Senaste lydelse 1996:1624.

<sup>17</sup> Senaste lydelse 1998:605.

skall före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.

avses i 32 kap. 5 § brottsbalken, skall före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.

Bilaga 2

### 51 kap.

#### 25 §<sup>18</sup>

Hovrätten får inte med anledning av den tilltalades överklagande eller av åklagarens överklagande till hans förmån döma till en brottspåföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som tingsrätten dömt till. Hovrätten får dock besluta om överlämnande till särskild vård eller, om tingsrätten beslutat om sådan vård, döma till annan påföljd.

Vid tillämpningen av första stycket skall slutan ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken jämföras med fängelse.

Har tingsrätten förenat villkorlig dom eller skyddstillsyn med en föreskrift som förutsätter samtycke och samtycker den dömden inte längre till föreskriften, får hovrätten trots första stycket döma till en svårare eller mer ingripande påföljd.

Hovrätten får inte heller med anledning av ett överklagande som anges i första stycket besluta om utvisning, om tingsrätten inte har meddelat sådant beslut, eller bestämma längre tid än tingsrätten gjort för förbud för den tilltalade att återvända till Sverige.

Hovrätten får inte med anledning av den tilltalades överklagande eller av åklagarens överklagande till hans förmån döma till en brottspåföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som tingsrätten dömt till. Hovrätten får dock döma till socialtjänstpåföljd, besluta om överlämnande till annan särskild vård eller döma till ungdomstjänst eller, om tingsrätten dömt till socialtjänstpåföljd eller beslutat om överlämnande till annan särskild vård eller dömt till ungdomstjänst, döma till annan påföljd.

Vid tillämpningen av första stycket skall slutan ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken jämföras med fängelse.

Har tingsrätten förenat villkorlig dom eller skyddstillsyn med en föreskrift som förutsätter samtycke och samtycker den dömden inte längre till föreskriften, får hovrätten trots första stycket döma till en svårare eller mer ingripande påföljd. *Detsamma gäller om tingsrätten har meddelat en dom på ungdomstjänst och den dömden inte längre samtycker till att utföra ungdomstjänsten.*

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

<sup>18</sup> Senaste lydelse 1998:605.



#### 4 Förslag till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken att den i 19 §<sup>19</sup> gjorda hänvisningen till 31 kap. 1 a § brottsbalken byts ut mot hänvisning till 32 kap. 5 § brottsbalken.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

<sup>19</sup> Senaste lydelse 1998:606.

## 5 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,

*dels* att nuvarande 18 § skall betecknas 19 § och nuvarande 19 § skall betecknas 20 § samt att paragraferna skall ha följande lydelse.

*dels* att 4, 8, 11, 12, 14, 16-18, 21-24, 26, 28, 35 och 36 §§ samt rubriken före 16 § respektive 23 § skall ha följande lydelse,

*dels* att det skall införas tre nya paragrafer, 30 a, 30 b och 32 a §§, samt närmast före 30 b § en ny rubrik av följande lydelse.

### *Nuvarande lydelse*

En förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott för *vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader* skall bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen skall avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken. Tidsfristen får överskridas *endast* om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

### *Föreslagen lydelse*

#### 4 §<sup>20</sup>

En förundersökning mot den som inte har fyllt *arton* år och som gäller brott *på vilket fängelse kan följa* skall bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen skall avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken. Tidsfristen får överskridas om

1. *den misstänkte skall delta i medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott,*

2. *åklagaren har beslutat att kalla den unge till ett personligt sammanträffande enligt 19 §, eller*

3. *det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.*

#### 11 §<sup>21</sup>

I fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan han fyllt arton år skall åklagaren, *innan han fattar beslut i åtalsfrågan,* inhämta yttrande från socialnäm-

I fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan han *eller hon* fyllt arton år skall åklagaren inhämta yttrande från socialnämnden i den kommun som

<sup>20</sup> Senaste lydelse 1998:608.

<sup>21</sup> Senaste lydelse 2001:459.

den i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2001:453) har ansvaret för den unge, *om denne har erkänt gärningen eller det annars finns skälig misstanke att han har begått brottet.* Yttrande behöver inte inhämtas om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för *åtalsunderlåtelse* eller om det annars är obehövt.

Ett yttrande enligt första stycket skall innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit i fråga om den unge samt en plan för de åtgärder som nämnden avser att vidta, varvid arten, omfattningen och varaktigheten av åtgärderna skall framgå. Yttrandet skall, om åklagaren begär det eller om nämnden finner det nödvändigt, även innehålla en redogörelse för den unges personliga utveckling och *hans* levnadsomständigheter i övrigt.

enligt socialtjänstlagen (2001:453) har ansvaret för den unge, *så snart det finns skälig misstanke att den unge har begått brottet.* Yttrande behöver inte inhämtas om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för *straffvarning* eller om det annars är obehövt.

Ett yttrande enligt första stycket skall innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit i fråga om den unge, *en bedömning av den unges behov av åtgärder för att inte göra sig skyldig till fortsatt brottslighet samt, i förekommande fall, en plan för de åtgärder som nämnden avser att vidta, varvid arten, omfattningen och varaktigheten av åtgärderna skall framgå. Om de planerade åtgärderna skall vidtas med stöd av socialtjänstlagen skall vårdplanen benämnas ungdomskontrakt och vara undertecknad av socialnämnden och den unge.* Yttrandet skall, om åklagaren begär det eller om nämnden finner det nödvändigt, även innehålla en redogörelse för den unges personliga utveckling och levnadsomständigheter i övrigt. *Om åklagaren begär det skall yttrandet dessutom innehålla en bedömning av den unges lämplighet för ungdomstjänst enligt 32 kap. 3 § brottsbalken och behov av mentor enligt 3 kap. 6 § fjärde stycket socialtjänstlagen eller 22 § andra stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.*

Nämnden skall även utan samband med yttrande lämna åklagaren de upplysningar som denne begär i fråga om den unge.

14 §<sup>22</sup>

Har någon som inte fyllt arton år

Har någon som inte fyllt arton år

<sup>22</sup> Senaste lydelse 1998:25.

gripits och beslutar åklagaren att inte anhålla honom, får polismyndigheten hålla honom kvar för att kunna skyndsamt överlämna honom till hans föräldrar, annan vårdnadshavare, en tjänsteman inom socialtjänsten eller någon annan lämplig vuxen person. Vad som nu sagts gäller dock endast om åklagaren funnit att den unge fortfarande är skäligen misstänkt för brott.

För samma ändamål får polismyndigheten hålla kvar den som inte har fyllt arton år, om han har medtagits till förhör och är skäligen misstänkt för brott.

Inte i något fall får någon enligt första eller andra stycket hållas kvar längre än tre timmar efter åklagarens beslut respektive förhöret. Den som är över femton år får därvid tas i förvar om det är nödvändigt med hänsyn till ordning eller säkerhet.

gripits och beslutar åklagaren att inte anhålla *den unge*, får polismyndigheten hålla honom *eller henne* kvar för att kunna skyndsamt överlämna *den unge* till hans *eller hennes* föräldrar, annan vårdnadshavare, en tjänsteman inom socialtjänsten eller någon annan lämplig vuxen person. Vad som nu sagts gäller dock endast om åklagaren funnit att den unge fortfarande är skäligen misstänkt för brott.

För samma ändamål får polismyndigheten hålla kvar den som inte har fyllt arton år, om *den unge* har medtagits till förhör och är skäligen misstänkt för brott.

*Den som inte fyllt femton år och som gripits enligt 35 § eller medtagits till förhör får aldrig hållas kvar enligt första eller andra stycket längre än tre timmar efter gripandet respektive förhöret.*

#### 17 §<sup>23</sup>

*Åtalsunderlåtelse* får beslutas, om den unge blir föremål för sådan åtgärd som anges nedan och det med skäl kan antas att därigenom vidtas vad som är lämpligast för den unge:

1. vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453),
2. vård eller annan åtgärd enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, eller
3. annan åtgärd som innebär att den unge får hjälp eller stöd.

*Åtalsunderlåtelse* får också beslutas, om det är uppenbart att brottet har skett av okynne eller förhastande.

*Straffvarning* får beslutas, om den unge blir föremål för sådan åtgärd som anges nedan och det med skäl kan antas att därigenom vidtas vad som är lämpligast för den unge:

1. vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453),
2. vård eller annan åtgärd enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, eller
3. annan åtgärd som innebär att den unge får hjälp eller stöd.

*Straffvarning* får också beslutas, om det är uppenbart att brottet har skett av okynne eller förhastande.

<sup>23</sup> Senaste lydelse 2001:459.

Vid bedömningen av om åtalsunderlåtelse skall meddelas skall åklagaren utöver vad som följer av första och andra styckena särskilt beakta den unges vilja att ersätta målsäganden för skada som uppkommit genom brottet, att avhjälpa eller begränsa skadan eller att på annat sätt gottgöra målsäganden.

Åtalsunderlåtelse får inte beslutas, om något väsentligt allmänt eller enskilt intresse därigenom åsidosätts. Vid bedömningen av om något väsentligt allmänt intresse åsidosätts skall särskilt beaktas om den unge tidigare har gjort sig skyldig till brott.

Vid bedömningen av om *straffvarning* skall meddelas skall åklagaren utöver vad som följer av första och andra styckena särskilt beakta den unges vilja att ersätta målsäganden för skada som uppkommit genom brottet, att avhjälpa eller begränsa skadan, *att medverka till att medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott kommer till stånd* eller att på annat sätt gottgöra målsäganden.

*Straffvarning* får inte beslutas, om något väsentligt allmänt eller enskilt intresse därigenom åsidosätts. Vid bedömningen av om något väsentligt allmänt intresse åsidosätts skall särskilt beaktas om den unge tidigare har gjort sig skyldig till brott.

#### 24 §<sup>24</sup>

För en misstänkt som inte har fyllt arton år skall offentlig försvarare förordnas, om det inte är uppenbart att han saknar behov av försvarare. När offentlig försvarare skall förordnas, skall undersökningsledaren göra anmälan om det hos rätten.

För en misstänkt som inte har fyllt arton år skall offentlig försvarare förordnas, om det inte är uppenbart att *den unge* saknar behov av försvarare. När offentlig försvarare skall förordnas, skall undersökningsledaren göra anmälan om det hos rätten.

*Vid förordnande av offentlig försvarare enligt första stycket bör den förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper kan antas vara särskilt lämplig för uppdraget.*

#### 26 §<sup>25</sup>

När åtal väcks mot den som inte har fyllt arton år, skall tingsrätten underrätta vårdnadshavaren eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge om åtalet och om tidpunkten för huvudförhandling-

När åtal väcks mot den som inte har fyllt arton år, skall tingsrätten underrätta vårdnadshavaren eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge om åtalet och om tidpunkten för huvudförhandling-

<sup>24</sup> Senaste lydelse 2001:152.

<sup>25</sup> Senaste lydelse 2002:382.

en, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Om yttrande som avses i 11 § skall lämnas eller har lämnats av socialnämnden, skall rätten underrätta nämnden om tidpunkten för huvudförhandlingen.

Om åtalet avser ett brott på vilket fängelse kan följa, skall vårdnadshavaren eller annan som avses i första stycket, höras i målet, om det kan ske och det inte finns särskilda skäl mot det.

Vårdnadshavare eller annan som hörs enligt tredje stycket har rätt till ersättning och förskott enligt vad som är föreskrivet om vittne. Ersättningen skall betalas av staten.

#### 28 §<sup>26</sup>

Rätten får överlämna åt socialnämnden att föranstalta om vård inom socialtjänsten endast om det i målet finns ett yttrande av nämnden med det innehåll som avses i 11 §. Om det inte finns särskilda skäl krävs ett sådant yttrande också för att rätten skall få döma den som inte har fyllt tjuogoett år till fängelse i mer än tre månader.

en, om det inte finns särskilda skäl mot det. *Motsvarande skyldighet att lämna underrättelse om tidpunkten för huvudförhandlingen åvilar även högre rätt.*

Rätten får döma till socialtjänstpåföljd eller till ungdomstjänst endast om det i målet finns ett yttrande av nämnden med det innehåll som avses i 11 §. Om det inte finns särskilda skäl krävs ett sådant yttrande också för att rätten skall få döma den som inte har fyllt tjuogoett år till fängelse i mer än tre månader.

#### 30 a §

*Beträffande mål som avses i 32 kap. 2 § och 32 kap. 3 § tredje och fjärde styckena brottsbalken gäller utöver bestämmelserna i 24 §, 25 §, 27 § och 29 § första stycket även, i tillämpliga delar, bestämmelserna i 26 § och 30 §.*

#### Varning

#### 30 b §

*Har domstol med stöd av 32 kap. 1 § första stycket brottsbalken dömt någon till socialtjänstpåföljd och bryter den dömda därefter mot den överenskommelse om behandling som intagits i ett ungdomskontrakt enligt andra stycket nämnda paragraf, får åklagaren i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 2 § brottsbalken besluta att*

<sup>26</sup> Senaste lydelse 1991:2043.

*varning skall meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.*

*Har domstol med stöd av 32 kap. 3 eller 4 § brottsbalken dömt någon till ungdomstjänst och iakttar den dömden inte vad som åligger honom eller henne enligt domen, får åklagaren i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 3 § tredje stycket brottsbalken besluta att varning skall meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.*

*Varning enligt första och andra styckena skall utan dröjsmål meddelas den dömden vid ett personligt sammanträffande. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård eller fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge skall kallas till sammanträdet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara.*

*Bestämmelserna i 20 § gäller i tillämpliga delar även vid sammanträffande enligt tredje stycket.*

### 32 a §

*Vid utredning enligt 31 § skall, om det föreligger synnerliga skäl, ett juridiskt biträde förordnas för den unge. Ansökan om sådant biträde görs av åklagaren eller den unges vårdnadshavare hos tingsrätten. Bestämmelserna i 24 § andra stycket samt i 21 kap. 5–8 §§, 9 § andra stycket och 10 § rättegångsbalken skall i tillämpliga delar gälla beträffande sådant juridiskt biträde.*

### 35 §<sup>27</sup>

Har någon före femton års ålder begått ett brott på vilket fängelse

Har någon före femton års ålder begått ett brott på vilket fängelse

<sup>27</sup> Senaste lydelse 1984:954.

skulle ha kunnat följa och anträffas han på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen, får han gripas av envar. Om en enskild person har gripit den unge, skall denne skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.

Polismyndigheten eller åklagaren skall omedelbart besluta om den unge skall frigges eller hållas kvar för förhör. Den unge får inte tas i förvar.

skulle ha kunnat följa och anträffas *den unge* på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen, får han *eller hon* gripas av envar. Om en enskild person har gripit den unge, skall denne skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.

Polismyndigheten eller åklagaren skall omedelbart besluta om den unge skall frigges eller hållas kvar för förhör. Den unge får inte tas i förvar, *men får hållas kvar enligt 14 §.*

### 36 §<sup>28</sup>

Är någon misstänkt för att före femton års ålder ha begått ett brott får, om det finns särskilda skäl, beslag, husrannsakan och kroppsvisitation enligt bestämmelserna i 27 och 28 kap. rättegångsbalken företas mot den unge. Vad som i 27 kap. 7 och 8 §§ sägs om åtal och om verkan av att åtal inte väcks skall i stället avse bevistalan och talan om förverkande samt verkan av att sådan talan inte väcks. Tvångsmedel som avses i 24–26 kap. rättegångsbalken får inte användas.

Är någon misstänkt för att före femton års ålder ha begått ett brott får, om det finns särskilda skäl, *beträffande* den unge företas beslag, husrannsakan och kroppsvisitation *samt tas fotografi och fingeravtryck* enligt bestämmelserna i 27 och 28 kap. rättegångsbalken. Vad som i 27 kap. 7 och 8 §§ *rättegångsbalken* sägs om åtal och om verkan av att åtal inte väcks skall i stället avse bevistalan och talan om förverkande samt verkan av att sådan talan inte väcks. Tvångsmedel som avses i 24–26 kap. rättegångsbalken får inte användas.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

<sup>28</sup> Senaste lydelse 1984:954.



6 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

1 §<sup>29</sup>

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

5. den som utför ungdomstjänst på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken

5. den som utför ungdomstjänst enligt 32 kap. 3 eller 4 § brottsbalken

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

<sup>29</sup> Senaste lydelse 2003:783.

## 7 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,

*dels* att 22 § skall ha följande lydelse,

*dels* att den i 3 §<sup>30</sup> gjorda hänvisningen till 31 kap. 1 a § brottsbalken skall bytas ut mot hänvisning till 32 kap. 5 § brottsbalken.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 22 §

Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av honom själv, om han har fyllt 15 år, och av hans vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

1. att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson, eller

2. att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

När ett *sådant* beslut meddelas skall en särskild behandlingsplan finnas.

Bestämmelserna i 13 § första och tredje styckena samt 21 § första och tredje styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket. Prövning enligt 13 § tredje stycket av frågan om sådant beslut skall

Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av *den unge* själv, om han *eller hon* har fyllt 15 år, och av *den unges* vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

1. att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson, eller

2. att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

*Om det kan antas att någon under 20 år för att inte göra sig skyldig till fortsatt brottslighet har behov av särskilt stöd och vägledning av en vuxen person, får socialnämnden i stället för vad som sägs i första stycket 1 besluta att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd mentor.*

När ett *beslut enligt första eller andra stycket* meddelas skall en särskild behandlingsplan finnas.

Bestämmelserna i 13 § första och tredje styckena samt 21 § första och tredje styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första *och andra styckena*. Prövning enligt 13 § tredje stycket av frågan om sådant

<sup>30</sup> Senaste lydelse 1998:616.

upphöra att gälla skall ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

beslut skall upphöra att gälla skall ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

Bilaga 2

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

8 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om  
rättspsykiatrisk vård

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att de i 1, 5,<sup>31</sup> 8,<sup>32</sup> 11,<sup>33</sup> 15<sup>34</sup> och 29<sup>35</sup> §§ lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård gjorda hänvisningarna till 31 kap. 1 a § brottsbalken skall bytas ut mot hänvisningar till 32 kap. 5 § brottsbalken.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

<sup>31</sup> Senaste lydelse 2000:354.

<sup>32</sup> Senaste lydelse 2003:160.

<sup>33</sup> Senaste lydelse 2000:354.

<sup>34</sup> Senaste lydelse 1998:617.

<sup>35</sup> Senaste lydelse 1998:617.

9 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m., skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

En socialnämnd skall på begäran av rätten, åklagaren eller den lokala kriminalvårdsmyndigheten lämna upplysningar om den misstänkte och föreslå de åtgärder som nämnden anser behövs för att främja hans anpassning i samhället.

Om det kan blir fråga om utvisning av en utlänning på grund av brott, skall socialnämnden på begäran av rätten, åklagaren eller den lokala kriminalvårdsmyndigheten lämna upplysningar om huruvida utlänningen har barn i Sverige och, om så är fallet, om barnets behov av kontakt med utlänningen, hur kontakten har varit och hur den skulle påverkas av att utlänningen utvisas.

*Föreslagen lydelse*

6 §<sup>36</sup>

En socialnämnd skall på begäran av rätten, åklagaren eller den lokala kriminalvårdsmyndigheten lämna upplysningar om den misstänkte och föreslå de åtgärder som nämnden anser behövs för att främja hans *eller hennes* anpassning i samhället *och som kan antas bidra till att den misstänkte avhåller sig från fortsatt brottslighet.*

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

<sup>36</sup> Senaste lydelse 2004:516.

## 10 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:620) om belastningsregister att 3, 16 och 17 §§ skall ha följande lydelse.

### *Nuvarande lydelse*

### *Föreslagen lydelse*

Utöver vad som följer av 16 § skall uppgifter om

---

6. *överlämnande till vård inom socialtjänsten* eller vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras tio år efter domen eller beslutet,

7. *överlämnande till rättspsykiatrisk vård* gallras tio år efter utskrivningen,

8. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,

9. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats frifrån påföljd gallras tio år efter domen eller beslutet,

10. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras tio år efter beslutet, *och*

11. beslut om besöksförbud gallras tio år efter beslutet.

17 §<sup>37</sup>

Utöver vad som följer av 16 § skall uppgifter om

---

6. *socialtjänstpåföljd* eller vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras tio år efter domen eller beslutet,

7. *överlämnande till rättspsykiatrisk vård* gallras tio år efter utskrivningen,

8. *ungdomstjänst* gallras tio år efter domen eller beslutet,

9. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,

10. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats frifrån påföljd gallras tio år efter domen eller beslutet,

11. åklagares beslut att inte åtala för brott *enligt 20 kap. 7 § rättegångsbalken, 9 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller 46 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall* gallras tio år efter beslutet,

12. *straffvarning* gallras tre år efter domen eller åklagarens beslut, *och*

13. beslut om besöksförbud gallras tio år efter beslutet.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

<sup>37</sup> Senaste lydelse 2003:1166.

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453), dels att 3 kap. 6 §, 5 kap. 1 a och 12 §§ samt 12 kap. 8 § skall ha följande lydelse,

dels att en ny paragraf 5 kap. 1 b § skall införas av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### **3 kap.**

#### **6 §**

Socialnämnden bör genom hemtjänst, dagverksamheter eller annan liknande social tjänst underlätta för den enskilde att bo hemma och att ha kontakt med andra.

Nämnden bör även i övrigt tillhandahålla sociala tjänster genom rådgivningsbyråer, socialcentraler och liknande, social jour eller annan därmed jämförlig verksamhet.

Nämnden kan utse en särskild person (kontaktperson) eller en familj med uppgift att hjälpa den enskilde och hans eller hennes närmaste i personliga angelägenheter, om den enskilde begär eller samtycker till det. För barn som inte har fyllt 15 år får kontaktpersonen utses endast om barnets vårdnadshavare begär eller samtycker till det. Har barnet fyllt 15 år får kontaktperson utses endast om barnet självt begär eller samtycker till det.

*Om det kan antas att ett barn eller en ungdom som ännu inte har fyllt 21 år har behov av särskilt stöd och vägledning av en vuxen person för att inte göra sig skyldig till fortsatt brottslighet kan nämnden utse en mentor för den unge om han eller hon begär eller samtycker till det. För barn som inte har fyllt 15 år får mentor utses endast om barnets vårdnadshavare begär eller samtycker till det.*

### **5 kap.**

#### **1 a §<sup>38</sup>**

Socialnämnden skall i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 15 kap. denna lag och av sekretesslagen (1980:100). Nämnden skall aktivt verka för att samverkan kommer till stånd.

*Socialnämnden skall också verka för att tjänstemän inom socialtjänst, polis- och åklagarmyndighet samt domstol, vilka*

<sup>38</sup> Senaste lydelse 2003:407.

*handlägger ungdomsärenden och ungdomsmål, regelbundet utbyter information och erfarenheter på området. För utbyte av uppgifter gäller de begränsningar som anges i första stycket.*

#### 1 b §

*Kommunen skall sörja för att unga lagöverträdare kan verkställa påföljden ungdomstjänst enligt 32 kap. 3 och 4 § brottsbalken.*

#### 12 §

*För insatser inom omsorger om barn och ungdom som till följd av brottslig verksamhet har visat tecken till en ogynnsam utveckling får regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, meddela sådana föreskrifter som behövs till skydd för enskildas liv, personliga säkerhet eller hälsa, för tillgodoseende av att de unga får det stöd och den hjälp som de behöver.*

För insatser inom omsorger om äldre människor eller människor med funktionshinder får regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, meddela sådana föreskrifter som behövs till skydd för enskildas liv, personliga säkerhet eller hälsa.

### 12 kap.

#### 8 §

*Har någon som påföljd för brott överlämnats till vård inom socialtjänsten, skall socialnämnden underrätta åklagarmyndigheten, om vården eller de andra åtgärder som redovisats i vårdplanen inte kommer till stånd.*

*Detsamma gäller om den som överlämnats till vård inom socialtjänsten bryter mot en föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken.*

*Har någon ådömts socialtjänstpåföljd, skall socialnämnden underrätta åklagarmyndigheten, om vården eller de andra åtgärder som redovisats i ungdomskontraktet eller vårdplanen inte kommer till stånd.*

*Detsamma gäller om den som ådömts ungdomstjänst inte iakttar vad som åligger honom eller henne enligt domen på ungdomstjänst eller om den dömde bryter mot villkoren i den av socialnämnden upprättade arbetsplanen. Sådan underrättelse skall också lämnas om ungdomstjänsten av annat skäl inte kommer till stånd*



*eller om den i väsentlig utsträckning avviker från arbetsplanen.* Bilaga 2

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

## Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över betänkandet lämnats av Riksdagens ombudsmän (JO), Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Huddinge tingsrätt, Sollentuna tingsrätt, Mölndal tingsrätt, Jönköpings tingsrätt, Falu tingsrätt, Ångermanlands tingsrätt, Länsrätten i Göteborg, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmanen, Ungdomsstyrelsen, Skatteverket, Statskontoret, Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet, Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet, Sveriges Kommuner och Landsting, Västra Götalandsregionen, Stockholms stad, Göteborgs stad, Malmö stad, Arboga kommun, Borlänge kommun, Botkyrka kommun, Eskilstuna kommun, Gotlands kommun, Helsingborgs kommun, Linköpings kommun, Norrtälje kommun, Ronneby kommun, Skövde kommun, Sundsvalls kommun, Tyresö kommun, Uddevalla kommun, Uppsala kommun, Västerviks kommun, Örebro kommun, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Nämndemännens Riksförbund, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges Socialchefer, Svenska polisförbundet, Brottsofferjourernas Riksförbund, Rädda Barnen, Stödcentrum för unga brottsoffer, Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare och Riksföreningen Medling Vid Brott.

Svar har inte inkommit från Kalmar tingsrätt, Danderyd kommun, Gällivare kommun, Hallsberg kommun, Härjedalen kommun, Karlskoga kommun, Kumla kommun, Norrköping kommun, Nykvarn kommun, Växjö kommun, Åtvidaberg kommun, Organisationen för barnens rätt i samhället (BRIS) och Idéforum för ett reparativt rättssystem.

Riksrevisionen, Torsås kommun, Sveriges Akademikers Centralorganisation, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges Psykologförbund har avstått från att yttra sig över förslagen.

Yttrande har också inkommit från Svenskt Forum för Medling och Konflikthantering, Riksförbundet Attention och Akademikerförbundet SSR.